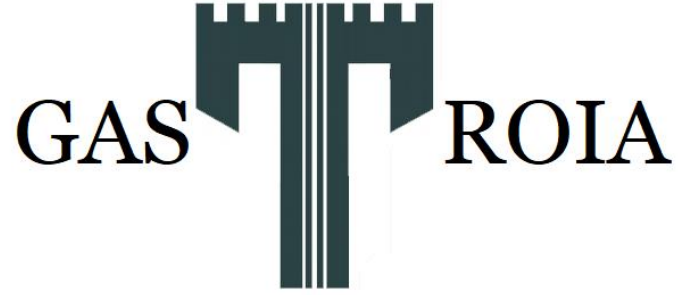

GASTROIA
JOURNAL OF GASTRONOMY AND TRAVEL RESEARCH
ISSN: 2602-4144

2018 TROYA YILI
ÖZEL SAYISI

Journal of Gastronomy And Travel Research
(ISSN: 2602-4144)

Cilt. 3 Sayı. 1 2018 TROYA YILI Özel Sayısı
Vol. 3 No.1 Special Issue of 2018 The Year of Troy

Gastroia: Gastronomi ve Seyahat Araştırmaları Dergisi
(ISSN: 2602-4144)

Sahibi/Proprietor

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Turizm Uygulama ve Araştırma Merkezi
(TURAM)

Editör/Editor

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz DİKER

Yazı İşleri Müdürü/Editor-in-Chief

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz TAŞPINAR

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ferah ÖZKÖK

Doç. Dr. Lütfi ATAY

Doç. Dr. Ş. Okan MERCAN

Doç. Dr. Murat AKSU

Dr. Öğr. Üyesi HacıMehmet YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Serdar SÜNNETÇİOĞLU

INDEX

J-GATE/ International Scientific Indexing (ISI)/ Directory of Research Journal Indexing (DRJI)
CiteFactor/ Türkiye Turizm İndeksi/ İdeal Online

BİLİM KURULU-SCIENTIFIC BOARD

<i>Prof. Dr. Akın Aksu</i>	<i>Akdeniz University</i>
<i>Prof. Dr. Asım Saldamlı</i>	<i>Nişantaşı University</i>
<i>Prof. Dr. Azize Hassan</i>	<i>Gazi University</i>
<i>Prof. Dr. Bahattin Özdemir</i>	<i>Akdeniz University</i>
<i>Prof. Dr. Cafer Topaloğlu</i>	<i>Muğla Sıtkı Koçman University</i>
<i>Prof. Dr. Celil Çakıcı</i>	<i>Mersin University</i>
<i>Prof. Dr. Cevdet Avcıkurt</i>	<i>Balıkesir University</i>
<i>Prof. Dr. Cihan Çobanoğlu</i>	<i>University of South Florida</i>
<i>Prof. Dr. Daiva Zostautiene</i>	<i>Kaunas University of Technology</i>
<i>Prof. Dr. Derman Küçükaltan</i>	<i>Arel University</i>
<i>Prof. Dr. Düriye Bozok</i>	<i>Balıkesir University</i>
<i>Prof. Dr. Ferah Özkök</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Prof. Dr. Fügen Durlu Özkaya</i>	<i>Gazi University</i>
<i>Prof. Dr. Füsün İstanbullu Dinçer</i>	<i>İstanbul University</i>
<i>Prof. Dr. İrfan Arıkan</i> <i>Krems</i>	<i>IMC University of Applied Sciences</i>
<i>Prof. Dr. İsmail Kızılırmak</i>	<i>İstanbul University</i>
<i>Prof. Dr. Levent Altınay</i>	<i>Oxford Brookes University</i>
<i>Prof. Dr. Mehmet Sarıışık</i>	<i>Sakarya University</i>
<i>Prof. Dr. Muharrem Tuna</i>	<i>Gazi University</i>
<i>Prof. Dr. Mustafa Tepeci</i>	<i>Celal Bayar University</i>
<i>Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu</i>	<i>Balıkesir University</i>
<i>Prof. Dr. Nilüfer Koçak</i>	<i>Dokuz Eylül University</i>
<i>Prof. Dr. Oğuz Türkay</i>	<i>Sakarya University</i>
<i>Prof. Dr. Orhan Batman</i>	<i>Sakarya University</i>
<i>Prof. Dr. Osman Nuri Özdoğan</i>	<i>Adnan Menderes University</i>
<i>Prof. Dr. Öcal Usta</i>	<i>Dokuz Eylül University</i>
<i>Prof. Dr. Özcan Yağcı</i>	<i>Başkent University</i>
<i>Prof. Dr. Şule Aydın</i>	<i>Nevşehir Hacı Bektaş Veli University</i>

<i>Prof. Dr. Zeynep Aslan</i>	<i>Adnan Menderes University</i>
<i>Doç. Dr. Bayram Şahin</i>	<i>Balıkesir University</i>
<i>Doç. Dr. Burhan Kılıç</i>	<i>Muğla Sıtkı Koçman University</i>
<i>Doç. Dr. Dalia Susniene</i>	<i>Kaunas University of Technology</i>
<i>Doç. Dr. Gökhan Ayazlar</i>	<i>Muğla Sıtkı Koçman University</i>
<i>Doç. Dr. Gürkan Akdağ</i>	<i>Mersin University</i>
<i>Doç. Dr. Hüseyin Çeken</i>	<i>Muğla Sıtkı Koçman University</i>
<i>Doç. Dr. Kamil Unur</i>	<i>Mersin University</i>
<i>Doç. Dr. Lütfi Atay</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Doç. Dr. Mehmet Sarıoğlan</i>	<i>Balıkesir University</i>
<i>Doç. Dr. Muammer Mesci</i>	<i>Düzce University</i>
<i>Doç. Dr. Murat Aksu</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Doç. Dr. Murat Yeşiltaş</i>	<i>Mehmet akif Ersoy University</i>
<i>Doç. Dr. Oğuzhan İlban</i>	<i>Balıkesir University</i>
<i>Doç. Dr. Serkan Bertan</i>	<i>Pamukkale University</i>
<i>Doç. Dr. Şafak Ünüvar</i>	<i>Selçuk University</i>
<i>Doç. Dr. Şefik Okan Mercan</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Doç. Dr. Turgay Bucak</i>	<i>Dokuz Eylül University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ebru Zencir</i>	<i>Anadolu University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Erkan Akgöz</i>	<i>Kırgızistan Manas University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Gencay Saatçı</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Göksel Kemal Girgin</i>	<i>Balıkesir University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Hacı Mehmet Yıldırım</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Halil Korkmaz</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Diker</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Taşpınar</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Sabri Haluk Erdem</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Serdar Sünnetçioğlu</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Serkan Türkmen</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>
<i>Dr. Öğr. Üyesi Sinan Gökdemir</i>	<i>Çanakkale Onsekiz Mart University</i>

İsimler her unvanda alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

CONTENTS

[Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu / Atina'da Ne Oldu? /](#)
..... Sayfalar: 1-16 [PDF](#)

What Happened in Athens? 'Priam's Treasure', and Attitudes of the Ottoman Empire

Prof.Dr. Rüstem Aslan

[Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı /](#)..... Sayfalar: 17-34 [PDF](#)

Nine Layered Troya Cuisine

Dr. Öğr. Üyesi Serdar Sünnetçioğlu, Öğr. Gör. Dr. Üyesi Ayşe Sünnetçioğlu, Prof.Dr. Ferah Özkök, Arş.Gör. Ümit Çarbuğa

[Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site /](#)
.....Sayfalar: 35-58 [PDF](#)

Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi: Troya Arkeolojik Alanı Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Melike Erdoğan, Dr. Öğr. Üyesi Şermin Atak Çobanoğlu

[Troya \(Truva\) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi /](#)Sayfalar: 59-121 [PDF](#)

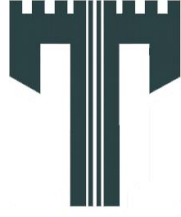
Ottoman Archaeology in Troy National Park

Prof.Dr. Ali Osman Uysal

[Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia /](#)Sayfalar: 122-146 [PDF](#)

Troy As a Tourist Destination in Antiquity

Doç.Dr. Reyhan Korpe

CONTENTS

[Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği /](#)Sayfalar: 147-161 [PDF](#)

Destination Personality of Archaeological Site of Troy

Arş.Gör. Oğuzhan Dülgeroğlu, Doç.Dr. Lütfi Atay

[Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros /](#)Sayfalar: 162-196 [PDF](#)

Intellectual Legacy of Troy in the Middle Ages: Homer as a Basic Part of Byzantine Cultural Life

Arş.Gör. Hıdır Nezih Bamyacı

[Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma GörSELLİK Yöntemi ile İncelenmesi /](#)Sayfalar: 197-224 [PDF](#)

Evaluating Troy Museum as Mixed Reality Virtual Museum With Mixed Visuality Method

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Diker

ÖNSÖZ

Çanakkale, tarihi süreç içerisinde pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve pek çok medeniyetin izlerini taşımaktadır.

Milli tarihimiz için de özel bir yere sahip olan Çanakkale'nin tarihi ve kültüre değerini en iyi yansıtan örneklerden birisi de şüphesiz ki UNESCO tarafından 1998 yılında Dünya Kültürel Miras Listesi'ne dahil edilmiş olan Troya Antik Kenti'dir. Ege ve Anadolu'nun Avrupa ile kesiştiği noktada konumlanan Troya'da ilk yerleşimin M.Ö. 3000'li yıllarda başladığı ve M.S. 8. yüzyıla kadar uzanan süreçte pek çok uygarlığa ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Troya'da yaşamış olan medeniyetler, bulunduğu coğrafi konumun avantajını kullanarak çevresinde bulunan medeniyetlerle ekonomik ve sosyolojik olarak yoğun bir etkileşim içinde olmuşlardır. Destanlara konu olan bu şehir, asırlar boyu ait olduğu coğrafyada yaşayan medeniyetlerin bıraktığı izleri taşımaktadır. Bu özellikleriyle Troya, tarihi ve kültürel açıdan olduğu gibi turizm açısından da önemli bir destinasyondur. Troya bölgesinde 1871'de Heinrich Schliemann tarafından yapılan ilk arkeolojik çalışmadan bu yana yapılan pek çok çalışmada önemli bulgulara ulaşılmış ve değişik dönemlere ait sayısız eser gün yüzüne çıkarılmıştır. Kazı çalışmaları Üniversitemiz akademisyenlerinin öncülüğünde hala devam etmektedir.

Sahip olduğu değer ile bir yıla değil binlerce yıla sığmayacak Troya'nın hak ettiği marka değerinin ve etkin iletişim stratejilerinin artırılması adına T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının öncülüğünde "2018 Troya Yılı" ilan edilmiştir. Bu yıl kapsamında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve T.C. Çanakkale Valiliği koordinasyonunda pek çok Kamu ve Özel Kuruluşun katılımıyla Troya bölgesinin sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımının sağlanmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Sanat, bilim, spor, eğitim ve kültür başlıkları altında gerçekleştirilen faaliyetler arasında özellikle bilimsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde Üniversitemiz de etkin rol üstlenmiş ve önemli katkılar sağlamıştır.

2018 Troya Yılı için Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ailesi olarak üstlenmiş olduğumuz rolün bir parçası olarak, Troya konusunda yapılan akademik çalışmaların bir araya getirilerek üniversitemiz bünyesinde yayınlanması düşünülmüştür. Bu amaçla Üniversitemiz Turizm Araştırma ve Uygulama Merkezi bünyesinde yayın yapan Gastroia: Gastronomi ve Seyahat Araştırmaları Dergisi yaptığı çağrı ile Troya bölgesi ile ilgili farklı disiplinlerde gerçekleştirilen akademik çalışmaların bulunduğu “2018 Troya Yılı Özel Sayısı”na yayın kabulü yapmıştır. Dergimizin bu özel sayısında Troya bölgesinde yapılan çalışmalarda aktif görev almış değerli bilim insanları ile Troya bölgesinin sahip olduğu değerleri inceleyen akademisyenlerin çalışmalarına yer verilmiştir. Valiliğimizin koordinasyonu ve desteğiyle gerçekleştirilen “2018 Troya Yılı” faaliyetlerine yapılan bu değerli katkıdan ötürü emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunar, gerçekleştirilmiş olan tüm faaliyetlerin amacına ulaşmasını temenni ederim.

Prof.Dr. Yücel ACER

Rektör

ATİNA'DA NE OLDU?
'PRIAMOS HAZİNELERİ' VE OSMANLI DEVLETİ'NİN TUTUMU

What Happened in Athens?

'Priam's Treasure', and Attitudes of the Ottoman Empire

*Prof. Dr. Rüstem ASLAN

ÖZET

Heinrich Schliemann'nın 1871'de başlayan ilk resmi kazıları, o dönem kamuoyunun üzerinde en çok konuştuğu arkeolojik kazı olmuştur. Öncelikle 15. yüzyıldan beri nerede olduğu tartışılan mitolojik Troya kentin arkeolojik kazı sonuçlarıyla bulunup bulunamayacağı tartışılmakla beraber, özellikle 1872 yılından itibaren Schliemann'nın kazı sonuçları ve hukuk dışı yollarla kaçırdığı hazine buluntuları bu tartışmaların merkezini oluşturmaktadır. Schliemann'nın 1873 yılı mayıs ayın sonunda bulup, haziran ayı başında Atina'ya kaçırdığı hazineler, Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarından çıkarılıp kaçırılan eserleri, hukuki yollarla geri almak için başlattığı ilk dava olması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca dava sürecinde Atina'da yaşananlar 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin konuya nasıl yaklaştığını belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Troya, 'Priamos Hazinesi', Schliemann, Dava Süreci ve Anton Dethier.

ABSTRACT

Heinrich Schliemann's first official excavations in 1871, has been the most widely spoken archaeological project at that time in the public. First reason for the huge interest was the probability to prove the existence of the mythical city of Troy through the archaeological finds. Second and most important reason was the treasures that began to emerge since 1872 and 1873 during the excavations in Troy. So-called 'Treasure of Priam' which had been found at the end of May in 1873 and smuggled illegally out of Turkey at the beginning of June by Heinrich Schliemann, was also the first finds, which the Ottoman Empire tried to get back through a court process. The Ottoman Empire's experience by the court process in Athens, shows to us how important the finds had been for the Ottoman Empire.

Keywords: Troy, 'Priam's Treasure', Heinrich Schliemann, Court Case in Athens, Anton Dethier.

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0002-5304-1354

*Email: rustemaslan@comu.edu.tr

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

GİRİŞ

Heinrich Schliemann'nın 31 Mayıs 1873'de Hisarlık/Troya'da bulunduğu ve 6 Haziran 1873 tarihinde kaçırdığı Troya Hazinesi'nin öyküsü gelişmeleri açısından beş bölüme ayrılmaktadır (Easton, 1994: 221-223). Troya Hazinesi'nin mecarasını bulunup kaçırıldığı Çanakkale / Türkiye (Aslan ve Sönmez 2011; 43-51); daha sonra Osmanlı Devleti'nin hazinelerinin geri almak için başlattığı hukuk mücadelesi sırasında Schliemann tarafından saklandığı Atina (Trail, 1988: 273-277); dava sonrasında hazinelerin bir süre sergilendiği Londra (Easton, 1994: 231); 1882 yılından 1945 yılına kadar uzun yıllar sergilendiği Berlin (Saherwale - Goldman ve Mahr, 1993) ve II. Dünya Savaşı sonrasında Rus askerler tarafından savaş ganimeti olarak kaçırılarak 1993 yılına kadar saklandığı Moskova (Tolstikov ve Triester, 1996) olarak beş bölüme ayırabiliriz. Bu beş bölümden hukuki olarak en çok tartışılan ve halen tartışılmakta olan ise Atina ve Moskova'daki olaylardır. Özellikle Atina'da Osmanlı Devleti ile Schliemann arasında yaklaşık sekiz ay süren dava süreci, o dönemde de uluslararası kamuoyu tarafında ilgiyle izlenmiştir. Schliemann, Atina'da her türlü yolu deneyerek ve ama aynı zamanda Yunan Mahkemelerinin de hukuk dışı desteğini alarak buluntuların kendisinde kalmasını başarmıştır. Osmanlı Devleti'nin eserlerin bulunmasından itibaren sergilediği ısrarcı tavrı maalesef tam olarak anlaşılamayan nedenlere sonuçsuz kalmıştır. Buluntular Osman Devleti'nin davadan vaz geçerek, daha doğrusu sulhle davayı bitirmesi üzerine Schliemann lehine sonuçlanmıştır. Nisan 1874'de başlayan dava süreci, 5 Nisan 1875 tarihinde Schliemann'nın 50 bin altın frank tazminat ödemeyi kabul etmesiyle bitmiştir (Sömez, 2012: 215-228). Ancak bu süreçte Osmanlı Devleti'nin nasıl ve neden böyle bir karar aldığı konusunda durulmamıştır. Söz konusu bu makalede ilk kez mahkeme süreci ile Osmanlı belgeleri, Schliemann yazışmaları ve diğer belgeler ışığında ele alınmaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin bu kararı almaya zorlayan nedenler irdelenmektedir.

Atina, Schliemann ve Hazinesi

Hazinesi'nin, Atina'daki serüveni, eserlerin Troya'da bulunmasından yaklaşık ikibuçuk hafta sonra 26 Haziran 1873 tarihinde Schliemann'nın Mouson caddesindeki evde başlar (Easton,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

1994: 226 – Traill, 1988: 277). Schliemann, Troya'dan döner dönmez, Hisarlık Tepe'deki buluntuları ile ilgili genel raporunu yazmaya başlar. İlk izlenimlerini günlüğüne kabaca kayıt eder (Schliemann, 1873: 300-3105; Easton, 1994: 276). Altı kasa ve sepetteki sarılı buluntuları sırayla çıkartarak sıralar ve son listeyi yapar. Söz konusu bu liste en doğru liste olarak kabul edilmektedir, çünkü tanımlamalar eserlerin açılması sırasında gerçekleştirilmiştir (Easton, 1984: 149-156 ; Easton, 1994: 226). Daha önce aceleyle yazdığı raporunun doğru olmadığını anlayan Schliemann, yayıncısı Brockhaus'a acele bir telegraf çekerek, Troya'dan yolladığı raporunu yayınlamamasını ister (Witte, 1990: 452). Daha önceki raporda adı geçen sosluk kabı ve tunç aletlere ek olarak iki tane altın iki tane altın, bir elektron ve dokuz gümüş kap, altı gümüş ingot, altı altın bilezik, iki altın başlık, bir altın diadem, pendants zincirli dört altın sepet-küpe, 56 altın kabuk-küpe ve 8750 tane altın boncuk, pul ve düğme ekler. Troya'daki raporunda hiç söz edilmeyen buluntuların ortaya çıkması Schliemann için de bir sürpriz olur. Bu buluntular üzerindeki tartışmalar, eserlerin Schliemann tarafından yayınlanması sonrasında başlamış ve günümüzde de devam etmektedir. Easton, Schliemann'nın raporlarına dayanarak, eserlerin bulunması sonrasında Türkiye'den kaçırılmak amacıyla aceleyle sarıldığını, ama aynı zamanda eserlerin özellikle altınları büyük tunç kapların içinde toprakla örtülü olduğu için tam olarak görülemediğini söyler. O nedenle Easton, detaylı ve son liste Schliemann'nın Atina'daki evinde yaptığı liste olduğu görüşünü savunur (Easton, 1984: 162; Easton, 1994: 226 vd.). Traill ise, Schliemann'nın eserlerin hepsinin Troya'da bulunmadığını, özellikle Atina'da yapılan liste sonrasındaki eserlerin başka yerlerden bulunduğunu, satın alındığını, belki de yaptırıldığını öne sürer (Traill, 1983: 183; Traill, 1984). Bleodow ve Witte ise, Schliemann raporlarının bazı eksiklikler olmakla beraber Hisarlık'ta kendi bulduğu eserler olduğunu öne sürerler (Bloedow, 1991: 197-206; Witte, 1990: 452 vd). Ancak son birkaç yıl içindeki Osmanlı arşiv belgelerinin açıkça ortaya koyduğu sonuç ise, eserlerin Troya'da farklı zamanlarda, Troya'nın farklı yerlerinde bulunan ve kısmen de işçilerin Schliemann'nın haberi olmadan çaldığı, ama Schliemann'nın geri satın aldığı eserlerden oluşmaktadır. Yine Osmanlı arşiv belgeleri, Schliemann'nın eserleri 1873

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

yılıın Nisan, Mayıs ve Haziran ayında üç farklı seferde kaçırdığını ortaya koymuştur (Aslan – Sönmez, 2012; Aslan –Sönmez 2013).

Atina'da Troya Hazinesi yayınlama hazırlıkları yapan Schliemann, kısa süre sonra Osmanlı Devleti'nin buluntuların geri almak için çaba göstereceğini bilmektedir. Schliemann'nın bu konuda korkmasının en önemli nedeni Osmanlı Devleti'nin kendisine verdiği izinde yer alan şartlardır. O şartlara göre Hisarlık Tepe'de çıkan buluntular Schliemann ve Osmanlı Devleti arasında yarıyarıya paylaşılacaktır (Schliemann, 1875: 53; Meyer, 1953: 185). Ancak Schliemann'a verilen izin 1869 yılında çıkarılan Asar-ı Attika Nizamnamesi'ne göre düzenlenmiştir. Bu Nizamname'ye göre eserler, hafir ve Osmanlı Devleti arasında yarıyarıya paylaşılabilir, ancak eserlerin yurtdışına çıkartılması ise mümkün olmayacaktır (Asar-ı Attika Nizamnameleri için bkz. Eldem, 2010: 53-62). Yani aslında Schliemann, eserlerin tümünü hukuk dışı yollardan yurtdışına kaçırmıştır. Ancak burada belki ilginç olan, Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarından kaçırılan eserleri geri getirmek başlattığı ilk hukuki sürecin hemen başlangıcında, eserlerin yurtdışına çıkarılmasını serbest bırakan yeni bir Asar-ı Attika Nizamnamesi'nin 7 Nisan 1874 tarihinde onanmış olmasıdır (Çal, 2003: 234-268). Dava sürecinin başında bu durumu gören Osmanlı Devleti 7 Nisan 1874 tarihli Nizamnamenin 3. ve 32 maddelerini değiştirmek kanun tasarısı hazırlamış da olsa; özellikle Amerika ve Avrupa devletlerinin baskısıyla bu tasarı yürürlüğe girmez (Sönmez, 2012: 218-220). Tüm bunları bilen Schliemann, Osmanlı Devleti'nin yapacakları karşısında korku ve telaşla beklemektedir. Aslında Schliemann'nın bildiği diğer önemli hukuki durum ise, bazı küçük altın hazine buluntularının 1872 yılında çıkması üzerine Osmanlı Devleti'nin çıkan tüm altın buluntuların İstanbul'a yollanması emrini verdiği (Aslan – Sönmez, 2010: 237-248; Schliemann, 1875: 53-58 ; Meyer, 1953: 153-156). Bu iki hukuki durum karşısında Schliemann oldukça tedirgindir, ama aynı zamanda hazine buluntularının tümünün kendisine ait olduğunu iddia etmektedir. Bu konudaki argümanları ise, kişisel olarak kazılarda kendi servetinden büyük paralar harcadığı için hazineleri bir bütün olarak kendisinde kalması gerektiğidir (Meyer, 1953: 279; Fitton, 1991: 32), ancak kamuoyunda ise örenyerini satın almak için ilk başta Osmanlı Devleti ile anlaşacağını, ancak onların kendisini kandırarak Hisarlık Tepe'yi devlet

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

adına kamulaştırdıklarını, böylece de Osmanlı Devleti'nin kendisini aldattığını öne sürer (Meyer, 1953: 257 ; Schliemann, 1985: 53). Schliemann ilk izin öncesindeki yazışmayı iki eşit taraf arasında bir anlaşma gibi sunar; Osmanlı Devleti ise Schliemann'a verilen izni sadece bir imtiyaz olarak kabul eder. 1869 Nizamnâmesinin üçüncü maddesinde yer alan *'Bir adamın mülkü içinde çıkan eski eserler kendisinin malı olacaktır'* ibaresini kullanarak Troya'dan çıkacak eserlerin tümüne sahip olmayı planlayan Schliemann, Safvet Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin bu konuda zarara uğramasını istemediği için, Hisarlık Tepe arazisini devlet adına satın alır. Böylece Osmanlı Devleti kazılarda çıkan eserler üzerinde hak sahibi olabilecektir (Sönmez, 2013: 218, dipnot 22). Schliemann bu durumu Avrupa kamuoyunda kendisinin aldatıldığı şeklinde sunar. Osmanlı Devleti ise aslında daha kazılar başlamadan Hisarlık Tepe'nin ne kadar önemli bir yer olduğunu anlamış ve buluntular üzerinde hak sahibi olmak için önlemlerini almıştır. Aslında Schliemann, karşısına çıkabilecek tüm zorlukları düşünerek, Müze-i Hümayun Müdürü Anton Dethier'ye olayı yumuşatıcı bir mektup yazmıştır. Türklere hakaret cümleleri de içeren bu mektubunda Schliemann, eserleri çıkarmak için ne kadar çok para ve enerji harcadığını, ama Osmanlı Devleti'nin kendisini kandırdığını; bu nedenle de buluntuları kesinlikle paylaşmayacağını ısrarla vurgular (Günay, 1998: 57-69).

Schliemann kaçırdığı eserleri Osmanlı Devleti ile paylaşmamak için, Atina'daki dava süreci için üç olasılıklı bir strateji geliştirir:

Birincisi, eğer hazineleri Osmanlı Devleti ile paylaşmak durumunda kalırsa; gizlice yaptıracağı sahte hazine buluntularını geri vermektir (Traill, 1986; Traill 1995). Schliemann'nın Pariste'deki avukatı ve mali işlerini yürüten P. Beurain'e 28 haziran 1873 tarihli yolladığı mektupta güvenilir bir kuyumcuya ihtiyacı olduğunu yazar (Traill, 1986). Ancak sözkonusu bu planın gerçekleştirilmiş olabileceği ile ilgili elimizde hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Belki bu nedenle de, daha o dönemlerde eserlerin Schliemann tarafından yaptırıldığı söylentisi ortaya çıkmıştır (Comnos, 1874; Calvert 1875).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Schliemann'nın ikinci çözümü ise Osmanlı Devleti ile pazarlık yapmaktır. Schliemann, Osmanlı Devleti'ne tüm masrafları kendisi tarafından karşılanmak üzere, 3-4 aylık Hisarlık Tepe kazısı yapmayı ve bu kazıdan çıkan tüm buluntuları Müze-i Hümayun'a bırakmayı önerir. Schliemann, yayıncısı Brockhaus'a yolladığı 2 Ağustos 1873 tarihli mektubunda Türklerin kendisinden daha henüz bir şey istemediği, çünkü isteselerde alamayacaklarını bildiklerini; bu nedenle, kendisinin müze müdürü ile bazı buluntuları gererek, hatta kendisinin finanse ettiği 3-4 aylık kazı buluntularının hepsini Türklere vermeyi önerdiğini yazar (Meyer, 1936: 137). Ancak söz konusu yazışmaların Osmanlı Devleti'nin eserlerin gerçekten neler olduğunu bilmeden önce yaptığı pazarlık olduğu, daha sonraki yazışmalardan anlaşılmakta. Schliemann'nın 5 Ağustos 1873 tarihli *Ausburg Allgemeine* gazetesinde hazine buluntuları ile ilgili yazısını yayınlamasıyla işin boyutu değişir (Allen, 1999: 169 vd.). Müzey-i Hümayun müdürü Anton Dethier, Schliemann'nın sözkonusu bu çözümle oyalayarak, Atina'daki mahkeme süreci için zaman kazanır. Anton Dethier'in 1874 yılının Nisan ayında Atina'ya geleceğini öğrenen Schliemann, daha önceki çözüm önerisinin ayrıntılarının konuşulacağına inanmıştır (Fitton, 1991: 27).

Schliemann'nın üçüncü çözümü ise, eğer Osmanlı Devleti konuyu mahkemeye taşımayı denerse, süreci hukuki bir çıkmaza sokmaktır. Çünkü 5 Temmuz 1873 yayıncısı Brockhaus'a yolladığı mektupta; Osmanlı Devleti'nin kendisine birşey yapamayacağını; çünkü araştırmalarına göre, Türkiye dışındaki hiçbir ülkenin 2 yabancı arasındaki bir davada karar vermeyeceklerini, öğrendiğini belirtmektedir. Özetle Schliemann, ticaret hayatında olduğu gibi, tüm olasılıkları düşünerek, kendisine göre, *önlemler* almıştır.

Öte yandan Osmanlı Devleti de hazinelerden vazgeçmemektedir. Atina'da Schliemann'a karşı açılacak bir dava ile eserleri geri almayı planlamaktadırlar. Bu arada Osmanlı Devleti'nin Schliemann'nın eserleri nasıl kaçırdığı konusunda başlattığı soruşturma da sonuçlanmıştır. Soruşturma raporunda eserlerin ne zaman ve kimlerin yardımıyla kaçırıldığı da açıklığa kavuşmuştur. Eserlerin kaçırılmasında sorumlu görülen Kumkale Liman Müdürü, Çanakkale Gümrük Müdürü ve bazı gümrük memurları yargılanır ve cezaları sabit görülen bazı sorumlular hüküm giyer (Aslan – Sönmez: 2012). Ayrıca Hisarlık Tepe'nin kontrol altına

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

alınması ve hiçkimseye kazı yaptırılmaması konusunda gerekli önlemlerin alınması sağlanır (Sönmez: 2013: 217 vd.) Tüm bu olaylar Osmanlı Devleti'nin hazineler konusuna ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır.

Osmanlı Devleti adına Atina'daki mahmekeye Müze-i Hümayun müdürü Anton Detier'in gitmesi konusunda hazırlıklar yapılmaya başlanır. Bu konudaki 12 Mart 1874 tarihli belgeden, o zamana kadar yapılan yazışmalardan Schliemann'nın kaçırdığı eserlerin Osmanlı Devleti'ne ait olan bölümünü geri vermek istemediği; bu nedenle Atina'daki elçilik aracılığıyla dava açmak için Anton Detier'in konuyla ilgili tüm evrak ve yazışmaları da alarak, 300 frank harcırah ile Atina'ya gitmesi gerektiği belirtilmiştir (BOA, MF. MKT. 17/98 /12 Mart 1874). Bu arada bu emirden 3 gün sonra eserlerin Hisralık'tan kaçırılması konusundaki soruşturmayı gerçekleştiren İzzeddin Efendi'ye ödül olarak, rütbesi yükseltilir (BOA, MF. MKT. 17/188, Lef 2, 29 Mart 1874). Bu olumlu gelişmelerin yanısıra, yine aynı günlerde Osmanlı topraklarındaki kazı yapma ve bulunan eserlerin yurt dışına çıkarılmasını düzenleyen 1869 yılı Nizamnamesi değiştirilmiş, yeni Nizamname 7 Nisan 1874 yılında yürürlüğe girmiştir. Dört bölüm ve otuzaltı maddeden meydana 1874 Nizamnamesi'nin getirdiği yeniliklerden bir tanesi çıkan eserlerin paylaşılması konusundadır. Yapılan kazılarda çıkarılan eserler devlet, kazıcı ve arazi sahibi olmak üzere üçe bölünecektir. Verilen kazı izinin süresi en çok iki yıl olacaktır. Fakat bu Nizamname'deki en cananıcı düzenleme eski eserlerin yurt dışına çıkarılması ile ilgilidir. Yurt dışına çıkarılmak istenen eserlerin bir listesi Maarif Nezareti'ne sunulacak, Nezaret izni olmadan hiçbir eser yurt dışına çıkarılmayacaktır. Hatta dışarı çıkarılan eserler gümrük vergisinden muaf tutulacaktır (BOA, A. MKT. ŞD. 19/86, 7 Nisan 1874). Böylece Schliemann ve diğer hafirlerin aslında hukuk dışı yollarla yurt dışına çıkardıkları eserler, değişiklikle hukuki bir kurala bağlanıyor. Üstelik bu değişiklik tam da Atina davasının hazırlıkların yoğunlaştığı bir döneme denk gelmektedir. Gerçi bu dönemde söz konusu 3 ve 32. maddelerin değiştirilmesi konusunda bazı girişimler olduysa da, özellikle yabancı devletlerin siyasi baskısı sonucu değişiklik önerisi başarılı olamamıştır (Sönmez: 2013). Yasal konulardaki bu değişiklikler olurdu; diğer yandan müze müdürü Anton Dethier'in Atina'daki davaya gitmesi için hazırlıklar da sürdürülmektedir. O dönem Osmanlı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazineleri' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Devleti'nin konuyla ilgili yazışmalarından, mahkeme süreci ile ilgili en önemli sorunlardan birinin de maddi sıkıntılar olduğu anlaşılmakta. Atina'ya gidip gelmesi için Anton Dethier için Maarif Veznesi'nden bin frank istenmesine rağmen, kendisine sekiz yüz frank verilmesi kararlaştırılmıştır. Konuyla ilgili 5 Nisan 1874 tarihli belgede Dethier'in yarın Atina'ya gideceğinden ibaresi yer aldığı için, kendisinin hemen yola çıkıp 6 Nisan'dan itibaren Atina'daki davaya başlattığı görüşü (Easton: 1994: 228) doğru gözükmemektedir. Anton Dethier'in dava hazırlıkları ve diğer işler için biraz zaman ihtiyacı olduğu düşünülürse davanın başlangıç tarihi olarak önerilen tarihin (Meyer 1953: 265) doğru olduğu, mahkemenin verdiği ilk karardaki tarihle de örtüşmektedir (Mahkeme Kararları 962/376000 – 977).¹ Mahkeme kayıtlarından Osmanlı Devleti'nin verdiği dilekçede 12. 711 parça olan olarak listesi çıkartılan eserlerin yarısının, Schliemann'nın kendisine verilen kazı izninde belirtildiği gibi yarı yarıya paylaşılması gerektiği üzerinedir. Ancak Anton Dethier'in dava dilekçesinde eserlerin hepsinin aslında yasalar gereği hukuk dışı bir şekilde yurt dışına kaçırıldığından hiç bahsedilmiz. Belki de bu kararda o tarihlerde yürürlüğe giren 7 Nisan 1874 tarihli Nizamname'nin etkisi olmuş olabilir. Ancak böylesi bir duruma hazırlıklı olan Schliemann, savunmadaki üçüncü stratejisini, davayı hukuki olarak çıkmaza sokan adımı atar. 1 Mayıs 1874 tarihli duruşmada iki tarafı dinleyen Yunan mahkemesi, kendi vatandaşı olmayan iki tarafın davasına bakmaya yetkili olmadığı kararını 3 Mayıs 1874 tarihinde verir. Schliemann, tahmin ettiği gibi ilk davayı kazanmıştır. Karardan bir gün önce, Yunan mahkemelerinin taraflı davrandığını gören Dethie'nin İstanbul'a çektiği telegrafta davanın uzayacağı, ama senelerce sürmeyeceği ve kazanılacağını belirtmektedir (MOA, MF/MKT 18/73, 2 Mayıs 1874). Tüm bunlar olup biterken, aslında Dethie, buluntuların Schliemann'nın elinden çıkmaması için başka önlemler de almak istemektedir. Mahkeme sürecine paralel olarak, Schliemann'nın gerçek kişiliğinin Avrupa kamuoyunda anlaşılması için Avrupa gazetelerinde yayınlanmak üzere bir bildiri kaleme alınır (Günay 2013: s. 136). Anton Dethie'nin 6 Haziran 1874'de kaleme aldığı bu protestane, 9 Haziran 1874'de Maarif Nezaretin'nin onayından geçmiştir. Ancak o dönemin belli başlı önemli yayın organlarında

¹ Mahkeme kayıtlarına ulaşmamı sağlayan Donalt Easton'a teşekkür ederim. Mahkeme kararlarının Yunacadan İngilizceye çevrilmesinde yardımcı olan Yalçın Balcı'ya çok teşekkür ederim.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazineleri' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

yapılan araştırmada söz konusu bu ilan konusunda her hangi bir veriye ulaşılamamıştır. Bu nedenle her hangi bir sebeple ilanın yayınlanmasından vazgeçilmiş olunmalıdır (Eldem 2014: 27-28). Osmanlı Devleti, mahkeme sürecindeki bir sonraki adımı atmak için farklı yollarda düşündüyse de, hukuki olarak konuyu bir üst mahkeme olan Yunanistan Kraliyet Mahkemesine taşıma kararı aldı. Kraliyet Mahkemesi daha önceki kararı iptal ederek, hazineye ihtiyati tedbir alınmasına karar verdi. Yunan mahkemelerin desteğini kazanmaya çalışan Schliemann, Atinalılara kendilerini Priamos'un Hazinesi'nin mirasçısı yaptığını bildiren bir ilan yayınladı ve Yüksek Mahkemeye başvurdu. Ancak *Athenaum* ve diğer yabancı gazeteler, Schliemann'ın bu arada Priamos'un Hazinesi'nin satışı için "Londra'yla, Paris'le" görüşmeler yaptığından haberdar oldu (Sönmez 2014: 149-150 ; Allen 1999: 176). *Yunanistan Kraliyet Mahkemesi* daha önceki kararı iptal ederek, hazineye ihtiyati tedbir alınmasına karar verdi. Yunan mahkemelerin desteğini kazanmaya çalışan Schliemann, Atinalılara kendilerini Priamos'un Hazinesi'nin mirasçısı yaptığını bildiren bir ilan yayınladı ve *Yüksek Mahkemeye* başvurdu. Ancak *Athenaum* ve diğer yabancı gazeteler, Schliemann'ın bu arada Priamos'un Hazinesi'nin satışı için "Londra'yla, Paris'le" görüşmeler yaptığından haberdar oldu. Schliemann hazineyi mahkemenin yargı hükmünden uzak tutmak istedi ve onu koruması altına alabilecek bir yabancı büyükelçilik aradı. Davayı kaybetme ihtimaline karşı, hazineyi bir kez daha sakladı; zira bu durumda ya hazinenin yarısını geri verecekti ya da tahmini değerinin yarısı karşılığında tazminat ödeyecekti. Başvuru reddedildiğinde ve yetkililer koleksiyonu haczetmek üzere geldiklerinde hiçbir şey bulamadılar. Bunun sonucunda mahkeme Schliemann'ın evine, mobilyalarına ve banka hesaplarına el koyma kararı aldı. Mahkeme ayrıca, eserlerin değerini saptamak amacıyla bir çalışma grubu oluşturdu (Trail 1995: 130). Schliemann Osmanlı Devletinin ısrarcı tavrı nedeniyle, zaman kazanmak amacıyla yürütmenin durulması amacıyla karşı dava açtı (Sönmez 2014: 152).

Bu arada *Yunanistan Kraliyet Mahkemesi* kararı karşısında öfkelenen Schliemann, Priamos'un Hazinesi'ni, Atina Fransız Okulu'nda sakladı. Buluntuları kesinlikle paylaşmak istemeyen Schliemann, bazı diplomatik yollara başvurmayı da ihmal etmedi

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazineleri' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Koleksiyonun mülkiyeti için çeşitli Avrupa ülkeleriyle her türlü gizli pazarlığa girişen Schliemann, korunması karşılığında onu Birleşik Devletler'e vermeyi bile düşündü. 1874 yılı Nisan ayında Boker'a, Troya Koleksiyonu'nu "herhangi bir saldırıdan" koruyup koruyamayacağı sordu: *"Hazineyi Birleşik Devletler'in güvencesine bırakırsam ve Birleşik Devletler'e hibe edersem emniyette olabilir mi? Zira Türklerin Birleşik Devletler'de bir sürü vicdansız avukat bulabileceklerini ve bu para budalası avukatların Troya Koleksiyonu'nu alıp Türkiye'ye geri vermek için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarından eminim."* Schliemann aynı mektupta, koleksiyonu Fransa'ya, Louvre Müzesi'ne vermekten de söz etti. Bir ay sonra Boker'a, *"Türkler eğer Pire'yi bombalayıp koleksiyonu zorla alırsa, Amerikan filosu müdahale eder mi?"* diye sordu. Nihayet Ekim ayında Schliemann Boker'dan, hazineyi ve kendisini korumasını istedi ve kendisinin *"Massachusetts kıyılarına ya da Boston'a" gideceğini belirterek, "elbette Troya Koleksiyonu'nu da yanımızda götüreceğiz"* dedi. 1874 yılı Aralık ayında, Saffet Paşa'yı "yaşlı şeytan" diye nitelendiren Boker, Schliemann'a, kendisini *"Amerikan kartalının güçlü koruması altına alacağını"* söyler . Boker, Schliemann'a *"sizi evlat edinen topraklara koleksiyonunuzu hemen götürmemekle ve çalışmanızın itibarını ve getirilerini ülkemize vermemekle büyük bir hata" yaptığını* belirtir. Schliemann ise şöyle yanıtlar: *Türkiye'yle bir anlaşma yapılmadan, [Yunanistan'dan] ayrılmayı düşünmüyorum. Bu yüzden Troya Koleksiyonu'mu da saklandıkları yerden çıkaramam. Birleşik Devletler'e yerleşmeyi kesin olarak düşünüyorum ve Bayan Schliemann'ın da bundan çok memnun olacağından eminim...kazılarının sonuçları, Birleşik Devletler'de büyük bir heves uyandırdı...Biz, sözde dostlarımızın iftiralarla bize ölümcül azap çektirmedikleri bir toplum içinde yaşamak istiyoruz. Bence Birleşik Devletler'de oturacağımız yeri seçinceye kadar Troya Koleksiyonu'nu burada bırakmak çok daha akıllıca olur, zira parçalar çok narin ve kırılgan. Sanırım Boston bizim için uygun bir yer...Birleşik Devletler'de bizi kimsenin küçümsemeyeceğinden ve bize iftiralar atmayacağından eminim'.*

Öte yandan bağlantıda olduğu diğer kişilere, "koleksiyonu 200 bin dolara Birleşik Devletler'e satacağımı" söyleyerek bir anlamda Yunanistan Mahkemeleri'nde intikam alacağı mesajını veriyordu (Allen 1999: 174-75).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Dava süreci özellikle Osmanlı Devleti'nin hiç istemediği bir şekilde uzadıkça uzuyordu. Nihayet on ay devam eden davada mahkeme üçüncü kararını vermiş, Schliemann'ı 10 000 frank tazminat ödemeye mahkum etmişti. Osmanlı Devleti'nde hayal kırıklığı yaratan bu karar, Schliemann'ı çok sevindirmişti; hatta 50 000 Frank vermeyi önermiş, bunun karşılığında yeni kazı izni istemey bile cesaret edebilmişti. Uzun müzakereler sonucunda Osmanlı Devleti davayı sulh ile sonuçlandırmayı kabul etmiş ve 'Priamos Hazinesi' Schliemann'da kalmıştı (Easton, 1995; 2002). Dönemin Maarif Nazırı Safvet Paşa, alınan bu kararın nedenini Atina Sefiri Fotyadi Bey'in olumlu tavrı ve sürekli artan dava masraflarını göstermekteydi. Alınan karar sonrasında Osmanlı Devleti'nin Atina Sefiri Fotyadi Bey, 13 Nisan 1875'de Schliemann ile mahkemeyi sulh ile sonuçlandıran anlaşmayı imzalar ve Priamos Hazinesi Davası' böylece sona ermiş olur.

SONUÇ

Osmanlı Devleti, hazineler için verdiği mücadeleyi kaybetmiştir; üstelik politik baskılar sonrasında 1874 yılında çıkan yeni bir Eski Eser Yasası (*Asar-ı Attika Nizamnamesi*) eski eserlerin yurtdışına çıkarılmasına da izin vermektedir. Daha sonra aralıklarla devam eden Schliemann'ın son dönem kazılarında ise, 1881'de Alman Dethier'den sonra 1881'den itibaren Osmanlı İmparatorluk Müzesi'nin (*Müze-i Hümayun*) müdürlüğüne atanan Osman Hamdi Bey'i görürüz.. Osman Hamdi Bey o döneme kadar geçerli olan, ancak oldukça fazla eksiği olan Asar-ı Atika Nizamnamesi'ni 1884'de değiştirerek, 1960'lara kadar geçerli olan yeni ve o zamana göre modern bir Nizamname yayınlamıştır. İşte bu Nizamname sonrasında Anadolu'daki arkeolojik kazılar daha iyi bir şekilde denetlenebilir olmuş, ancak yine bu nedenle de Osman Hamdi Bey yabancı araştırmacıların bazıları tarafından sevilmemiştir. İşte Schliemann'ın son dönem Troya kazıları, Osman Hamdi Bey'in hazırladığı 1884 tarihli nizamname sonrasında denk düşmektedir ve Schliemann'ın son birkaç yıldaki kazıları bu nizamnamenin etkisiyle kısmen belirlenmiştir. Ancak özellikle 1884 yılında çıkarılan Eski Eserler Yasası'na rağmen Schliemann pek çok Troya eserini yurt dışına kaçırmıştır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Özet olarak, Osmanlı Devleti ve aydınlarının 19. yüzyılın Osmanlı Devleti için geçerli olan ağır siyasi ve mali koşullarına rağmen, Troya eserlerini korumak ve kaçırılan eserleri geri getirmek için önemli bir mücadele verdiğini açıklıkla söyleyebiliriz.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

İrâde Dahiliye (İ. DH.), No: 14863, 67168.

Maarif Mektubî Kalemî (MF. MKT.), No: 464/55, 17/98, 17/188, 18/5, 18/73, 18/78, 18781, 18/94, 18/97, 18/101, 18/147, 19/71, 21/143, 26/153.

BOA, MF. MKT. 17/98 /12 Mart 1874

BOA, MF.MKT. 17/188, Lef 2, 29 Mart 1874

BOA, A. MKT. ŞD. 19/86, 7 Nisan 1874

BOA 23/M /1291 (Hicrî) Dosya No:17 Gömlek No:98 Fon Kodu: MF.MKT

Araştırma ve İncelemeler

Allen, Susan Heuck, (1998). "A Personal Sacrifice in the Interest of Science: Calvert, Schliemann and the Troy Treasures", *The Classical World*, Vol. 91, No. 5, 345-354.

Allen, Susan Heuck, (1999). *Finding the Walls of Troy: Frank Calvert and Heinrich Schliemann at Hisarlık*, University of California Press.

Aslan, Rüstem-Sönmez, Ali, (2012) "Die Entdeckung und der Schmuggel des Priamos-Schatzes von Hisarlık (Troya) nach Athen anhand Osmanischer Quellen", *Studia Troica*, 19, s. 43-56.

Aslan, Rüstem- Sönmez, Ali (2010). "Heinrich Schliemanns Ausgrabungen in Troya nach osmanischen Quellen", *Studia Troica*, 18, 237-248.

Bloedow, Edmund F. (1991) ,The Authenticity and Integrity of ,Priam's Treasure' ", *Boreas* 14/15, 197-206.

Calvert, Frank; 11 Ağustos 1875 tarihli *The Guardian* yollanan mektup, 1024.

Comnos, Spyridon (1874). 'Hisarlık and Mycenae' *The Athenaeum* 8th August, 178.

ÇAL, Halit (2003). "Osmanlı'dan Cumhuriyete Eski Eserler Kanunları", *Prof. Dr. Kazım Yaşar Kopruman'a Armağan*, Ankara, 234-270.

Easton, Donald F. (2002). *Schliemann's Excavations at Troy. 1870-1873*, Mainz am Rhein: von Zabern.

Eldem, Edhem. (2010). *Osman Hamdi Bey Sözlüğü*. İstanbul.

Eldem, Edhem. (2014). "Philip Anton Dethie'nin Schliemann ve Cesonola ile Mücadelesi" (1874). *Sanat Tarihi Araştırmaları* 2, Özel Sayı, 24-37.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

- Esin, Ufuk. (1991). *Heinrich Schliemann, Kazı Raporları ve Mektuplarından Seçme Parçalarla*, Sandoz Kültür Yayınları, İstanbul 1991.
- Esin, Ufuk (1993). "19. Yüzyılın Sonlarında Heinrich Schliemann'ın Troya Kazıları ve Osmanlılar'la İlişkileri", *Osman Hamdi Bey Dönemi Sempozyumu 17-18 Aralık 1992*, İstanbul 1993, s. 179-180.
- FITTON, Lesley. (1991). *Heinrich Schliemann and the British Museum*. British Museum Occasional Paper 83, Londra.
- Günay, Duygu. (1998). *'İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivinden Schliemann'nın Bir Mektubu'*: Light on Top of the Black Hill. Studies Presented to Halet Çambel-Karatepedeki Işık. Halet Çambel'e Sunulan Yazılar (Yayınlayan : Güven Arsebük vd). İstanbul, 57-69.
- Karaduman, Hüseyin. (2004). "Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi", *Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 29, 2004, 73-92.
- Karaduman, Hüseyin. (2008). *Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı*, Ankara 2008.
- Meyer, Eduard. (1953). *Heinrich Schliemann Briefwechsel I*, Berlin, 1953.
- Robinson, Marcelle. (2006) *Schliemann's Silent Partner: Frank Calvert (1828-1908) Pioneer, Scholar and Survivor*, Xlibris Corporation.
- Schliemann, Heinrich. (1875). *Troy and Its Remains, A Narrative of Researches and Discoveries Made on the Site of Ilium and in the Trojan Plain*, London 1875.
- Saherwal, Geradline – Goldman, Klaus ve Gustav, Mahr. (1993). *Heinrich Schliemanns 'Sammlung Trojanischer Altertümer*, Berlin 1993.
- Sönmez, Ali. (2012). "Truva Hazinesinin Peşinde Bir Hukuk Mücadelesi: Osmanlı Devleti ve Schliemann Davası" *Otam*, Sayı: 29, 215-228.
- Sönmez, Ali. (2014). *Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Kaçakçılığı. Truva Örneği*. Kriter Yayınları. İstanbul.
- Truill, David A. (1982). "Schliemann's American Citizenship and Divorce", *The Classical Journal*, Vol. 77, No. 4, 1982, 336-342.
- Truill, David A. (1985). "Schliemann's Dream of Troy: The Making of a Legend", *The Classical Journal*, Vol. 81, No. 1, 1985, s. 14-15.
- Trail, David A. (1988). "'How Schliemann smuggled Priam's Treasure from the Troad to the Athens'" *Hesperia*, Sayı 57, 1988, 273-277.
- Truill, David A. (1995). *Schliemann Of Troy. Treasure and Deceit*, London 1995.
- Uslu, Günay, "Ottoman Appreciation of Trojan Heritage 1870-1875", *Tijdschrift Voor Mediterrane Archeologie*, No: 41, 2009, 4-10.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Witte , Reinhard. (1990). Endlose Diskussion um den 'Schatz des Priamos' – neue Erkenntnisse durch Briefe Schliemanns an seinen Verleger Brockhaus?' *Ethnographisch-Archeologische Zeitschrift* 31, 440-455.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Özgeçmiş

Prof. Dr. Rüstem Aslan

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı'ndan mezun oldu.

1988 yılında Prof. Dr. M. Osman Korfmann'ın başlattığı yeni dönem Troya kazılarına öğrenci olarak katıldı. Lisans sonrasında Tübingen Üniversitesi'nde (Almanya) Prof. Korfmann'ın yanında Troya ve Troas konusunda yüksek lisans ve doktora çalışması yaptı. 1988 yılından itibaren Anadolu'nun farklı bölgelerindeki (Tekirdağ, Urfa, Diyarbakır) arkeolojik çalışmalarının yanı sıra, aralıksız bir şekilde Troya kazılarına katıldı. 2005'te Prof. Korfmann'ın ölümü sonrasında Troya Kazı eşbaşkanlığını yaptı. 2013 yılından itibaren Troya Kazı başkanlığını yürütmektedir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olan Prof. Rüstem Aslan'ın; Troya ve Troas konulu Türkçe, İngilizce, Almanca çok sayıda kitap ve makalesinin yanı sıra, İngilizce ve Almandan çeviri kitapları da vardır. Yayımlanmış iki şiir kitabı da bulunan Aslan'ın, aynı zamanda edebiyat eleştirisi konusunda pekçok yayın yapmıştır.

DOKUZ KATMANLI TROYA MUTFAĞI

Nine Layered Troya Cuisine

*Dr. Öğr. Üyesi Serdar SÜNNETÇİOĞLU

**Öğr. Gör. Dr. Ayşe SÜNNETÇİOĞLU

***Prof. Dr. Ferah ÖZKÖK

****Arş. Gör. Ümit ÇARBUĞA

ÖZET

Troya, dünyadaki en ünlü antik kentlerden birisidir. 2018 yılının Troya yılı ilan edilmesiyle Troya antik kenti yeniden gündeme gelmiş ve turizm hareketliliği açısından Çanakkale'ye ivme kazandırdığı düşünülmektedir. Troya bölgesinin tarihi açıdan önemini yapılan arkeolojik araştırmalar gün yüzüne çıkarmıştır ve çıkarmaya devam etmektedir. Yapılan bu arkeolojik kazılar aynı zamanda tarihin eski dönemlerinde insanların ne yiyip içtiklerine ilişkin ipuçları da vermektedir. Gastronomi turizmi açısından yerel yemeklerin önemi birçok araştırma tarafından vurgulanmıştır. Gastronomi turistlerinin ya da kültürel amaçlı bölgeyi ziyaret eden turistlerin tarihin eski dönemlerinde insanların ne yediklerini de merak edebilecekleri ve buna uygun olarak turistik ürün oluşturulabileceği düşüncesinden hareketle çalışmada literatür taranarak Troya'nın yemek kültürünü ortaya koymak amaçlanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Troas bölgesinde ve Troya'da beslenmede etkili olan temel unsurlardan ilkinin yaşanılan coğrafya, ikincinin ise olduğu tarihsel süreç olduğu belirlenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda bölgede çağlar boyunca genel olarak Akdeniz tipi beslenme kültürünün hakim olduğu söylenebilir. Sırasıyla koyun, sığır, domuz, keçi (oğlak), geyik ve at gibi hayvanların etleri tüketilmiştir. Bununla birlikte, ton balığı ve kabuklu deniz ürünlerinin sıklıkla yer aldığı görülmektedir. Buğday ve arpa çeşitleri, bezelye, nohut, bakla gibi tahıl ürünleri ile bakliyatlar da tüketilmektedir. Zeytin, üzüm ve incir gibi meyvelerin var olduğu ve zeytinyağının değerli bir besin maddesi olduğu söylenebilir.

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 15.02.2019

Yayın tarihi: 28.02.2019

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0003-0244-5874

*Email: serdarsunnetcioglu.comu.edu.tr

**ORCID: 0000-0002-4295-9776

**Email: aysesunnetcioglu@comu.edu.tr

***ORCID: 0000-0002-7085-6117

***Email: fozkok@comu.edu.tr

****ORCID: 0000-0003-0077-7410

****Email: umitcarbuga@comu.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Troya, troya mutfağı, gastronomi, turizm

ABSTRACT

Troia is one of the most famous ancient cities in the world. With the declaration of 2018 as the year of Troia, this important ancient city region came to the agenda again. It has created momentum in the tourism in Canakkale. Archaeological researches of Troia have been revealed historical importance of it. These archaeological excavations also provide clues about what people eat and drink in ancient times. The importance of local food in terms of gastronomy tourism has been emphasized by many researches. It is thought that gastronomy tourists or culture tourists can also be curious about what people eat in the ancient times. For this reason, it is thought that it can be created a touristic product accordingly. From this point of view, it is aimed to reveal the food culture of Troia by scanning secondary data sources in this study. As a result of the investigations, it can be said that the first one of the basic factors that affect nutrition in Troas region and Troia is the geography, and the second is the historical process. In line with this information, it can be said that Mediterranean type nutrition culture prevails over the ages in general. It can be seen with sequence the consumption of meat of animals such as sheep, cattle, pig, goat (goat), deer and horse. However, tuna and shell fish are frequently seen. Wheat and barley varieties, grain products such as peas, chickpeas, broad beans and legumes are also consumed. It can be said that fruits such as olives, grapes and figs exist and the olive is a valuable nutrient.

Key words: Troia, troia cuisine, gastronomy, tourism.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

GİRİŞ

İnsanın dünyada ilk insansılardan itibaren yaklaşık 3.500.000 yıllık varoluş sürecinde en temel gereksinimi yeme-içmedir. Bu varoluşun yaklaşık olarak son 13.000 yılında yerleşik yaşama geçtiği ve kendi besinini üretir hale geldiği bilinmektedir. Arada kalan yaklaşık 3.487.000 yıl nasıl yaşadığı ve üretime geçtiği görece çok kısa süreye dek nasıl beslendiği genellikle dikkat çekmemektedir. Aslında oldukça uzun olan bu dönem Paleolitik Çağ olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemin geçim tarzının esasını, doğada hazır bulunan besin kaynaklarının tüketilmesi oluşturmaktadır (Uhri, 2016: 17). İnsanoğlu bitkisel besinleri yani meyveleri, sebzeleri, toplayarak yemek yeme serüvenini başlatmıştır (Özgen, 2013: 2). İnsanoğlunun beslenme macerasında ilk sırayı leş yiyicilik, sonrasında ise avcılık ve toplayıcılık almaktadır. Bir diğer deyişle Alt Paleolitik Çağ insanı, yemek yapmamakta değişik bitkilerden ve belki de yakalanması kolay bazı böcek, kabuklu su ürünleri ve hayvanlardan deneme yanılma yöntemi ile yenilebilir olanlarını ve bunların hangi kısımlarını yenilebildiğini saptayarak bunlarla yaşamını sürdürmektedir (Uhri, 2016: 11). Daha sonraları ise, ateşin keşfi ile insanoğlu, hem ısınmış, hem kendini korumuş hem de pişirmeyi öğrenmiştir. Arkeolojik veriler incelendiğinde ilk pişirme yöntemlerinin ateş üzerinde kızartma, közleme, tütsüleme gibi kuru sıcakta pişirme olduğu görülmüştür (Özgen, 2013: 2-3).

Felipe Fernandez-Armestro'nun insanın yemekle ilişkisinin tarihsel evrimini sekiz önemli devrimle oluştuğunu öne sürdüğü aktarılmaktadır. Bu evrimin ilk aşamasının pişirmenin icadı ile başladığı belirtilmektedir (Gürsoy, 2013: 15-16). Bu dönemi izleyen Mezolitik Dönem (M.Ö. 10.000-8000), Orta Taş Çağı olarak da bilinmektedir, dünyada bugünküne benzer yeni iklim koşulları oluşmaya başlamış, buzul çağı sona ermiştir. Buna paralel olarak bitki ve hayvan varlığı da değişmiştir. Buzul devrindeki büyük ve hantal hayvanlar yerine, daha küçük ve hızlı hareket eden hayvanlar gelişmiştir. Ok ve yay da yine bu dönemde icat edilen aletlerdendir. İlkel ve yabani tahılları biçmek için ise çeşitli taşlar ve tırpan bıçakları kullanılmaya başlanmıştır (Erbay, 2006:144).Gerçek anlamda lezzeti temel

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

alan yemek kültürü ise, Neolitik Dönemde (M.Ö. 8000-6000) oluşmuştur. Bu dönem “Cıvalı Taş Devri” olarak da adlandırılmaktadır. İnsanlar artık köyler ve şehirler kurmaya başlamış, yerleşik yaşama ve üreticiliğe geçmiştir. Avcılığın gelişmesine paralel olarak ilk evcilleştirilen hayvan köpek olmuştur. Dönemin sonuna doğru ise, koyun ve keçinin evcilleştirilmesinin ilk adımları atılmıştır (Erbay, 2006: 145).

Yemek yapmanın ve yemenin, artık geri dönüşü olmayan bir devrim olarak insanlık tarihini değiştirmiş olduğu belirtilirken, arkeolojik anlamda bu devrimin tam olarak ne zaman ve nerede başladığına ilişkin bilgilerin eksik olduğu belirtilmektedir (Uhri, 2016: 9). İnsanın beslenmesi biyolojik bir eylemdir. Beslenmeye bu tür yaklaşımda insan metabolizmasının besin, enerji ihtiyacının; genel anlamıyla fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması sürecine gönderme söz konusudur (Beşirli,2010:159).İnsanın doğa ile ilişki kurmasının altında yatan temel sebepte budur; insanın kendi varlığının sürdürülebilirliğini sağlama güdüsü. İşte insanların doğa ile kurdukları ilişkilerin özünde toplumsal karakterli olduğu ifade edilmektedir. Doğayı dönüştürme sürecinin toplumsal bir eylemlilik hali olduğu, bu toplumsal eylemliliği tanımlayan temel özelliğin ise insanların kendi aralarında kurdukları ilişki sistemleri olduğu ifade edilmektedir (Ercan, 2013: 15). Bu da beslenmeyi salt biyolojik bir eylem olmaktan çıkarmakta, kültürel bir olgu haline dönüştürmektedir (Beşirli, 2010:159; Güneş vd., 2008: 5; Abdurrezak, 2005). Yemeğin kendisinin somut bir olgu olduğu ancak, etrafında gelişen ve oluşan ilişki ağları yemeğin kültürünü oluşturmaktadır (Halıcı, 2007:151). Yemek hazırlama ve sofraya düzeni konularındaki gelişim şüphesiz ki insanlığın var oluşundan bu yana devam eden bir süreçtir. Ateşin keşfi, madenlerin işlenmesi, avcılık ve tarım tekniklerinin gelişmesi bu süreç içerisinde en temel basamaklardır. İnsanlığın kullandığı tarımsal tekniklerin ve faydalandığı ekipmanların gelişimiyle paralel olarak mutfak kültürü de gelişim göstermiştir. Günümüzden 12 bin yıl önce mutfaklarda bu gelişimin ilk izlerini gösteren bulgulara rastlanmaktadır. Özellikle Sümer, Hitit ve Akadlar gibi Anadolu ve Mezopotamya medeniyetleri mutfak alanındaki gelişimin bir üst safhasını yaşamışlardır. Daha önceki dönemlerden sadece ekipmanlar ve yerleşim yerlerinde keşfedilen fosillerden yola çıkarak yorumlanan gıda ve mutfak tarihi;

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

Sümer medeniyetinden itibaren yazılı bulgular üzerinden incelenebilmiştir (Outram, 2008: 36). Mutfak kültürü, insanların beslenmesini sağlayan yiyecek içecek türlerinin hazırlama, pişirilme, tüketilme ve saklamayı kapsayan bir kavramdır. Aynı zamanda bu işlemlerin gerçekleştirildiği mekan, donanım, yeme-içme geleneği, bu çerçevede geliştirilen inanç ve uygulamalardan oluşan kendine özgü kültürel bir yapıyı da içerdiği ifade edilmektedir (Durlu-Özkaya, Cömert ve Kızılkaya, 2009: 266).

Bu çalışmanın amacı antik çağlarda Troya bölgesinde tüketilen ürünlerin ortaya çıkarılması ve böylece yaratılacak menüler ile turistik ürünlerin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktır. Bu kapsamda öncelikle Troya Bölgesi'nin özellikleri hakkında bilgi verilmiş daha sonra da Troya Bölgesi'nde beslenme alışkanlıkları değerlendirilmiştir. Çalışmada ikincil veri kaynakları ayrıntılı bir şekilde taranarak Troya mutfağına ulaşılmaya çalışılmıştır. Ünlü gastronom LeviStaruss, “*bir toplumun yemek pişirme yolu, bilincinde olmadan yapılarını tercüme ettiği bir dil gibidir*” sözünden de anlaşılacağı gibi, yemek hem fizyolojik bağlamda hem de kültürel bağlamda toplumun bir yansıması olarak ele alınabilir. Bu sebeple Troya Mutfağı'nın incelenmesi Troya Bölgesi'nin anlaşılabilmesi için önemlidir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Troya Bölgesi

Troya, 1998 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Troya'da görülen 9 katman, kesintisiz olarak 3000 yıldan fazla bir zamanı göstermekte ve Anadolu, Ege ve Balkanların bulunduğu bu coğrafyada yerleşmiş olan uygarlıkları izlememizi sağlamaktadır. Troya'daki en erken yerleşim katı M.Ö. 3000-2500 ile erken Tunç Çağı'na tarihlenmektedir, daha sonra sürekli yerleşim gören Troya katmanları M.Ö. 85 – M.S. 8. yüzyıla tarihlenen Roma Dönemi ile sona ermektedir. Troya, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle burada hüküm süren uygarlıkların diğer bölgelerle ticari ve kültürel bağlantıları açısından daima çok önemli bir rol üstlenmiştir. İlk olarak 1871'de Heinrich Schliemann, daha sonra W. Dörpfeld, C.W Blegen tarafından kazılmış olan arkeolojik şehirde kazılar halen sürdürülmektedir (www.kulturvarliklari.gov.tr, Erişim Tarihi: 06.02.2019).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

Farklı dillerde, farklı yazılış ve söyleniş biçimi olan Troia ismi, Türkçe'de "Troya", Fransızca telaffuzu sebebiyle, 19. yüzyıldan itibaren "Truva" olarak da bilinmektedir. Homeros'un İliada destanında bölge için hem Troia hem de İlios kullanılmıştır. İliada Destanı'nda 106 kez İlios ismi geçmekte ve "kutsal İlios" tanımlamasına daha çok rastlanmaktadır. Destanda 49 defa adı geçen Troia ise "*sağlam duvarlarla çevrilmiş*", "*güçlü kuleli*", "*geniş caddeli*", "*rüzgarlı*" tanımlamaları ile betimlenmektedir (Çanakkale İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2018).

Troya, Çanakkale Boğazı'nın Asya kıyısında, Karamenderes (Skamander) Nehri'nin Ege Denizi'ne döküldüğü deltaya yakın bir yerdedir. Burası, söz konusu çevre içindeki tarih öncesi yerleşmeler arasında en büyüğü ve en önemlisidir. Troia höyüğü, Karamenderes Nehri'nin (Skamendros) oluşturduğu alüvyonun ovasından yaklaşık 20-25m yükseklikteki bir platonun üstünde yer almaktadır (Çanakkale İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2018). Kuzeybatı Anadolu'da yer alan ve çok evreli bir yerleşim olan Troya Homeros destanlarındaki rolü ile olduğu kadar, Erken Bronz Çağ'dan başlayarak Bizans dönemine kadar devam eden karmaşık stratigrafisi ile de bilinmektedir (Aslan ve Günata, 2014: 82).

Tarih boyunca yaşanan doğal afetler ve savaşlar nedeniyle dokuz kez yıkılan Truva, dokuz katman halinde incelenmektedir. İlk katman Truva I olarak adlandırılmakta ve M.Ö. 3000-2500 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde tarım ve balıkçılıkla geçinilmekte olup, kahverengi, siyah ve beyaz renkli çömlekler bulunmuştur. İkinci katman olan Truva II, 8 yapı katından oluşmaktadır. Bu dönemde çömlek üretimi için çömlekçi çarkı kullanılmıştır. Bununla birlikte uzun gövdeli şarap kupaları da buluntular arasında yer almaktadır. Truva III olarak adlandırılan üçüncü katman M.Ö. 2200- 2050 yıllarını kapsamakta ve dört yapı katından oluşmaktadır. Bu dönemde yaşam tarzının çok fazla değişmediği belirtilmektedir. Yalnızca kap biçimleri değişmiş; çan biçimli kâseler, maşrapalar, gaga ağızlı testiler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Truva IV'te (M.Ö. 2050-1900), beş yapım evresi görülür. Kil döşemeli taş temel üzerine kerpiçten yapılmış evlerin avlularında, ilk kez olarak kubbeli

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

fırımlar açığa çıkarılmıştır. Truva V'te (M.Ö. 1900-1750) Erken Tunç Çağından Orta Tunç Çağına geçişi yaşanmıştır. Bu dönemde altı yapım evresi saptanmıştır. Kubbeli ocaklar ve arı kovanı biçimli fırınlar, sekiler olmak üzere iç mekândaki öğelerde artış görülmüştür. Altıncı katman olan Troia VI'nın (M.Ö.-1750-1300) en gelişmiş kat olduğu belirtilmiştir. Yedinci katman olan Troia VII, M.Ö. 1300—950 yıllarını kapsamakta ve VIIa, VIIb ve VIIc olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. M.Ö. 950 -720 yılları arasında ise Troya'nın boşluk ve karanlık çağ yaşadığı belirtilmektedir. M.Ö 720-85 yılları arasında ise arkaik ve HellenistikTroia olarak bilinen Troia VIII kurulmuştur. IX. Troia ise M.Ö 85 ile M.S 500 tarihlerini kapsamaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019; Gözüm, Akşit, Tolun, Özkök, Kaşıkçı, 2015).

Aslan ve Günata (2014) çalışmasında, 1988'de Tübingen/Cincinnati kazılarının başlamasından itibaren araştırmacılar, temelde Wilhelm Dörpfeld ve Heinrich Schliemann tarafından genel hatları belirlenen kronolojik dizilişe dayanan ve Carl Blegen'in 1930'lardaki kazılarıyla son şeklini alan Troya kronolojisini yeniden sorgulamıştır. Aslan ve Günata (2014) yaptığı çalışma ile söz konusu dönemler için yeni bir kronolojik çerçeve geliştirmiştir. Bu çerçeve doğrultusunda üç temel kronolojik güncelleme ele alınmıştır. Bunlardan ilki, Protogeometrik ve Geometrik dönemlerde yerleşimin devam ettiğini gösteren kanıtlardır. İkincisi, M.Ö. 7. yüzyılın ortalarında yerleşimde gerçekleşen tahribata ilişkin kanıtlar ve bu tahribatın ardından ortaya çıkan değişikliklerdir. Üçüncüsü ise, erken Klasik dönemde yerleşimde bir kesintiyle sona eren Arkaik dönemin alt dönemlere ayrılmasıdır.

Troya Bölgesinde Beslenme

Troya'nın çevresi Troas olarak adlandırılmaktadır. Troas'ta Troya kurulmadan önce de yerleşim olduğu belirtilmektedir. Kumtepe'nin üzerinde günümüzden 7000 yıl geriye insan yerleşiminin ilk izleri bulunmuştur. M.Ö. 4800 tarihinde Troas'ta bir köy yerleşimi olduğu anlaşılmaktadır. Köyün sakinleri tarafından tarım yapılmakta; meyve ağacı yetiştirilmekte, balık avlanmakta ve keramik üretilmektedir.Söz konusu dönemde bakırın bulunduğu ifade

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

edilmektedir. M.Ö.4000 bin yılın sonuna doğru bölgeye yeni göçler gelmiştir. Göçle gelen halkın kurşun ve tunç kullandığı belirtilmektedir. Bununla birlikte koyun hem eti için hem de yününden yararlanmak için koyun beslemeyi geliştirilmiştir. (Çanakkale İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2018). M.Ö.3000 yıllarında körfeze doğru uzanan yükseltinin sırtında yeni bir yerleşim kurulmuştur. Bu yerleşim alanı, TruvaI katmanının temelini oluşturmaktadır. Troyalılar kentlerine gerçek bir kale yapmışlar, yerleşim daha başından bir surla çevrilmiştir. Bu durum, M.Ö. 3000 yılının başlarında bu bölgede bir ilk olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde, buğday arpa çeşitleri, bezelye, nohut, bakla gibi birçok sebze türü yetiştirilmiş, denizde birçok tür balık avlanmıştır (Çanakkale İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2018).

Bölgede ağırlıklı olarak Trakyalı grupların yaşadığı, özellikle de Son Tunç Çağı'nın sonunu izleyen dönemlerde Balkan kökenli grupların bölgeye geldikleri, Troia ve çevresinde bir tür Balkanlaşma süreci yaşandığı öne sürülmüştür. Yapılan incelemeler söz konusu bu grupların birkaç kuşak sonra Troya'daki yerel Anadolu kültürünü üstlendikleri ve yerel kültüre uyum sağladıkları tespit edilmiştir (Aslan, 2012: 20).Karaya doğru içeri giren liman,Skamander nehir deltası ve yakın çevresindeki bereketli tarlalar Troya'ya zengin besin kaynakları sunmuştur. Troya'nın yakın çevresinde yerleşmeler söz konusudur. Bu yerleşmeler, hem Troya'yı koruyan bir dış alan oluşturma, hem de merkezdekilere yetecek kadar tarım ürünü elde etme işlevine yöneliktir(Aslan, 2012: 20).

Troas bölgesinde tespit edilen çanak çömlekler arasında Troya VIIb dönemine tarihlenenlerin, bu bölgede oldukça seyrek bulunduğu ve şimdiye kadar Bozköy'deki Hanay Tepe ve Akköy'deki Adatepe'de elde edildiği belirtilmiştir. Bunun nedeninin ise Troya VIb dönemine ait el yapımı çanak çömleğin yüzey araştırmalarında hemen fark edilememesi ya da hatalı bir şekilde tarihlenmiş olması olarak belirtilmektedir (Aslan, 2012: 20).

Batı Anadolu ve Marmara bölgesini kapsayan Troas bölgesinde, genel olarak Paleolitik diyetin beslenme alışkanlıklarında önemli olduğu belirtilmiştir. Paleolitik diyet %37 protein,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

%41 karbonhidrat, % 22 yağdan oluşmakta olup, diyetle yüksek lif, protein ve mineral bulunmaktadır. Bu diyet, yüksek düzeyde hayvansal protein, düşük doymuş yağ oranı, düşük tuz ve yüksek kalsiyum içermektedir. Neolitik dönem ile birlikte ise avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik yaşama geçiş ve tarımın ortaya çıkmasıyla meyve, sebze ve buğday ürünleri de diyetle girdiği belirtilmektedir(Uhri, 2016: 85). Bölgenin yiyecek içecek kültürünün genel olarak değerlendirildiğinde; Akdeniz coğrafyasının iklimsel ve bitki örtüsü koşullarının bir sonucu olarak bitkisel besinlerin (hububat, üzüm çeşitleri ve zeytin) çeşitliliğinin bol olması doğal durum olarak karşımıza çıkarken, yine coğrafi konumun sağladığı avantaj ile bölgede görülen diyetin önemli bir parçasının da deniz ürünleri olduğu bilinmektedir (Renfrew 1966).

Troya bölgesinde yapılan araştırmalarda farklı dönemlerden ve yerleşim yerlerinden oluşan bütün topluluklar, tespit edilen kemik materyallerinin çoğunun evcil hayvanlardan olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İnsanların kırmızı et taleplerinin bir kısmını karşılamak için ise vahşi hayvanları da avlayarak çevrelerini sömürdüğü de görülmektedir (Gündem, 2010: 176). Homeros'un Troya savaşını anlattığı destanı İlyada'da da çoğu kez tanrılara kurban olarak adanan boğalardan, koyunlardan keçilerden bahsedilmiştir. Şölenlerde bu hayvanların butlarının yanı sıra ciğer, yürek gibi iç organlarının da tüketildiğinden belirtilmiştir. Ayrıca bu yiyeceklerin nasıl yendiğine de ilişkin ipuçları verilmiştir. Örneğin destanın birinci bölüm 460-465. dizelerinde etlerin parçalanarak şişlere geçirildiği, yağlı butların kızartıldıktan sonra üzerlerine şarap döküldüğü ve gençlerin beş dişli çatal ile beklediğinden bahsedilmiştir (Homeros, 2007).

Cincinnati Üniversitesi Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanlarının Elektronik Yeniden Yapılanma Merkezi (CERHAS) Troia bölgesindeki katmanlara kronolojik olarak bakıldığında aşağıdaki gibi bir beslenme alışkanlıkları oldukları görülmektedir(Cerha, 2018)

Troya I - III zamanlarında, insanlar eşit miktarda domuz eti ve kuzu yemektirler. Bazen de genç keçiler (oğlaklar) tüketilmiştir.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

Troia VI döneminde, Troya'da atlar ortaya çıkmaktadır. Troyalılar at etini beslenme amaçlı tüketmişlerdir. Geç Tunç Çağı, menüde çok fazla çeşitliliğin yaşandığı bir dönem olarak ifade edilmektedir. Sadece ahır hayvanları (sığır, kuzu, domuz, at) değil vahşi hayvanlar ve balık da menülerde yer almaktadır. Menüde taze Akdeniz ton balığı ve geyik eti (geyik eti) bulunmaktadır. Benzer şekilde Aslan ve Günata (2014)'da Troya bölgesindeki kalıntılarda ocak ve fırınların bulunduğu mekanlarda ton balığı kalıntılarının bulunduğundan bahsetmişlerdir.

Troya'daki VIII ve IX döneminde Yunan ve Roma devletleri kurulmuştur. Yunan'ın en eski medeniyeti, güney Yunanistan, Girit ve Ege Adalarında yaşayan Mikenlerdir (M.Ö. 1600-1100). Homeros'un kaydettiği mitler ve Truva savaşları bu döneme aittir (Işın, 2018: 115). Antik Yunan'da yemek uygarlığın göstergesidir. Bu dönem tanrıların bile yemek yediği bir dönemdir. Bu yemeğin içeriği hakkında bilgi bulunmamakla birlikte, yemek Ambrosia olarak adlandırılmaktadır (Gürsoy, 2013: 18). Sissa ve Deteinne (2000) çalışmalarında Aristo'nun nektar, ambrosia, müzik ve şiiri sadece mutluluğun çeşidi olarak kullanmadığını ifade etmektedirler. Aristo'nun, Hesiod'un olimpiyatçılarıyla alay ederek, ambrosian diyetlerini lezzet ve zevk için geliştirip geliştiremediklerini ya da onlar için bir gereklilik olup olmadıklarını çözemediğini belirtmektedirler. Bonner (1910) çalışmasında balın tanrıların yiyecekleri olduğunu ve ambrosia ile nektarın bal içerdiğinden bahsetmektedir.

Yunanlılar farklı bölgelerle olan ilişkileri yoğunlaştıkça mutfaklarına yeni yiyecekler girmiştir. Anadolu kökenli olan kestane, fındık, vişne ve kiraz ile Orta Asya veya Çin kökenli şeftali bu durumun göstergelerindedir (Işın, 2018:115). Erken dönemde (M.Ö. 800-500) sade bir mutfağa sahip olan Yunanlıların temel gıdaları ekmek veya bulamaç şeklinde hazırlanan tahıllardan oluşmaktadır. Bununla birlikte balık, peynir, bal, zeytin, sebze, yabani otlar ve meyveler de tüketilmektedir. Klasik dönemde (M.Ö. 500-300) ticaret ve kolonilerle zenginleşen Yunan şehir devletlerinde yemek kültürü gelişmiş ve ithal gıdalar yaygınlaşmıştır. Örneğin, M.Ö. 4. yüzyılda Hindistan'dan karabiber ve uzun biber

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

ithal edilmiştir (Işın, 2018: 16). Antik Roma Devleti, M.Ö. 509 civarında cumhuriyet olarak kurulmuş ve M.Ö. 27 tarihinde Jül Sezar'ın oğlu Octavian'ın başa geçmesi ile imparatorluk haline gelmiştir. Roma İmparatorluğu, M.S. 2. Yüzyıla kadar topraklarını İngiltere'den Mısır'a, İspanya'dan Irak'a kadar genişletmiştir. 3. Yüzyıldan itibaren imparatorluk iç krizler ve savaşlar nedeniyle toprak ve güç kaybetmeye başlamıştır. Yunan mutfağından ve fethettiği yerlerden etkilenen Roma mutfağı, Avrupa Mutfağı'nın kökeni sayılmaktadır (Işın, 2018: 126).

Troya'daki VIII ve IX döneminde biraz daha fazla sığır eti ve daha az geyik eti ile beslenmişlerdir. Bununla birlikte doğu Asya'dan tavuk ithalatı gerçekleştirilmiştir. Nehir deltası ve deniz Troyalılara çok çeşitli balık ve kabuklu deniz ürünleri sunmuştur. Kabuklu deniz ürünlerinin Troya'nın tüm dönemlerinde yaygın olduğu ve istiridye, midye ve deniz tarağı gibi ürünlerin tüketildiği belirtilmektedir. Troya IX döneminde balıkların çok fazla tüketildiği, inşa edilen balık yatağından (dalyan) anlaşılmaktadır. Yapılan arkeolojik kazılarda Romalıların tuz ile korudukları yılan balıklarının kemiklerini bulmuşlardır. Bazen de hepsini yemeyip ihraç ettikleri anlaşılmaktadır.

Araştırmacılar tüm dönemlerde şartlar zorlaştığında, özellikle de sığır gibi büyük hayvanların yetiştirilmesi için çok fazla yeme ihtiyaç duyulmasından dolayı domuz ve benzeri gibi hayvanların yavru iken yendiği tespit edilmiştir. Kemiklerin incelenmesi ile Troyalılar tarafından kullanılan tahıl ya da sebzeleri tespit edilememektedir. Ancak bugün Troya'nın etrafına bakarsak, çiftçilerin domates, patlıcan, biber ve tütün yetiştirdiği görülmektedir. Bunlar Troya mutfağına ait geleneksel ürünler olmadığı ve çok yakın zamanda (1500'den beri) Amerika'dan geldiği belirtilmektedir. Arkeologların polen analizi sonucunda eski diyet hakkında bilgi edindikleri bilgilere göre buğday, ekmek ve yulaf lapası haline getirilen temel bir üründür. Baklagiller (bezelye, fasulye, mercimek) sıkça tüketilmiştir ve bitkiye dayalı bir protein kaynağı sağlamıştır. Bununla birlikte, VIII. ve IX dönemlerine kadar elma tüketilmemiştir. şeftali, kiraz, kayısı ve elma doğudan, Orta Asya'dan gelmiştir ve Roma dönemine kadar da yaygın değildir. Troya'ya daha önce

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

ulaşmış olan bazı meyveler, Akdeniz diyetinin hala hammaddeleri olan üzüm, zeytin ve incirdir. Fazla meyveyi korumak için ise meyvenin güneşte kurutulabileceği asfaltlanmış taş alanlar inşa ettikleri görülmektedir. Fazla gıdalar da, toprağa gömülen seramik kaplarda saklanmıştır (Riehl,1999).

Riehl (1999), arkeobotanik araştırmasında tarla çalışmasında toplanan 336 çeşide (43 bitki familyasının 186 türü) ait 270000 tohum kalıntısı bulunduğunu belirtmiştir. Toplamda, 38 örneği Kumtepe'de Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı seviyelerinde incelenmiş, Truva'da Erken, Orta ve Geç Tunç Çağı seviyelerinden örnekler elde edilmiştir. Çalışmaya göre genel olarak, Truva'daki ekonomik modeller, özellikle Geç Bronz Çağı sırasında, aynı anda Ege bölgelerine benzer bir etki yaratmaktadır. İlk Tunç Çağı boyunca yerleşim kırsal alanda olup, geçim tarımla sağlanmaktadır. Söz konusu çağda, tabakalı bir sosyal yapı söz konusudur. Orta Tunç Çağı'nda, küçük çaplı depolamanın ortaya çıkmasıyla, hane halkı düzeyinde fazla üretim olduğuna dair kanıtlar bulunmuştur.

Erken Bronz Çağı incelendiğinde tahıl ürünlerinin, üzümün ve incirin %80 ve daha fazla bir paya sahip olduğu belirtilirken ot grubu %10-%20'lik bir aralıkta olduğu tespit edilmiştir (Riehl, 1999: 41).Baklagiller bitkisel gıdaların pek çoğuna göre daha fazla üretim sarfiyatı gerektiren bitkilerdir. Tarımsal metotların henüz çok gelişmediği Bronz Çağı'nda bu türden bitkilerin yoğun şekilde tarımının yapıldığına ve tüketildiğine rastlamak pek mümkün değildir. Ancak düşük miktarlarda baklagiller grubu gıdaların elde edildiğini ve tüketildiğini söylemek de mümkündür (Jones and Halstead 1995).Sığırdili (*nchusaofficinalis*), ısırgan otu (*urticadioica*), kuş otu (*stellariamedia*), kaliturgida (*salsolakali*), semizotu (*portulacaoleracea*), galagan (*onopordumacanthium*), büyük ebegümece (*malvasylvestris*), aynisefa (*Calendulaofficinalis*) gıda olarak kullanılmış olan bitkilerdendir. Bu bitkiler genellikle çiçek ve tohum verme evrelerinden önce tüketilmekteyken aynı zamanda tohum ve çiçeklerinin de ilaç bileşimlerinde kullanılmış olduğu aktarılmaktadır. Bezelye, keten tohumu, ketencik, tahıllar, üzüm, incir, mercimek ve acı fiğ tüketilen ürünler arasındadır. Geç Bronz Çağı'nda ise bu gıdalara ek olarak farklı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

arpa türleri, mürdümük ve sahil remil otu gibi bitkisel gıdalar da tüketilmiştir. Bronz Çağı'nın başlarında Troia'da 10 farklı bitkinin tarımı yapılırken, bu çağın sonlarında tarımı yapılan bitki çeşidi 16'ya çıkmıştır. Böylece Bronz Çağı'nın son dönemlerinde Troia halkı sofralarında tahılları ve baklagilleri daha fazla bulundurabilmişlerdir. Bu çeşitlenmenin yaşandığı Geç Bronz Çağı'nda bölgede ilk defa nohut üretiminin ve tüketiminin olduğunu gösteren bulgular olduğu görülürken Troia'da bezelye ve ketenin en fazla tüketilen tohumlar olmaya devam ettiği tespit edilmiştir. Bronz Çağı sonlarında Troia kentinin gıda ekonomisinin büyük oranda arpanın yanında siyez ve gernik gibi buğday türlerine dayalı olduğu anlaşılmaktadır. Üretimi arpa ve buğday türleri kadar geniş alanlara yayılmamış olmasına rağmen Troia halkı için bir diğer karbonhidrat kaynağı da darıdır (Riehl, 1999). Riehl (1999), Truva VI ve VII (Geç Bronz Çağı) sırasında büyük ölçekli özel üretim ürün fazlası olduğunu belirtirken, ürünlerin muhtemelen çevre köylerden temin edildiği ifade etmektedir.

M.Ö. 900 – 750 yıllarında alanda düzensiz, küçük yapılar, ocaklar, bir fırın yapısı, sıva kaplı yuvarlak alanlar ve en az iki ton balığı kalıntısı bulunmuştur. Bu alanın ısınma, pişirme ve balık hazırlama işlemleri için kullanılan çok amaçlı bir işlevi varmış gibi görünmektedir. Yapılar ev olabilmek için küçük görünmekle birlikte bir çeşit barınma sağlamış olabilirler. Kısa bir süre sonra, bir pithos gömü yapılmasıyla alanın işlevinin değiştiği ifade edilmektedir (Aslan ve Günata, 2014: 91). Akdeniz mutfağının en önemli öğelerinden birisi olan zeytinyağı Troya kentinde kullanılmaktaydı. Homeros'un “*sıvı altın*” dediği zeytinyağının lezzeti, kokusu ve rengi önem taşımaktadır. Troyalılar zeytinyağının rengini koyu yeşil hale getirebilmek için bitki özlerinden faydalanmışlardır. Bu durum; Troia'nın mutfak kültürü içerisinde zeytinyağının özel konumunu göstermektedir (Hepper 1992). Troya'da böğürtlen ve çilek üretiminin yapıldığını gösteren bulguların olduğu aktarılmaktadır. Beyaz bombul (*Heliotropium europaeum* L) gıda amaçlı kullanıldığı gibi ilaç olarak da kullanılmakta olduğu belirtilmiştir (Riddle, 1985).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

Bu çalışmada Troya bölgesinin çağlar boyunca yaşamış olan beslenme kültürü incelenmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında bölgenin beslenme kültürü ana hatlarıyla özetlenmeye çalışılmıştır. Kültür unsurları sosyal-fiziki ortamlar içinde oluşup, değişmektedir (Aksoy,1998:38). Bu durum mutfak kültürü açısından değerlendirildiğinde sosyal-fiziki ortamlar; yaşanan coğrafya, fiziki olarak mutfak ve sofraya olarak ele alınmıştır (Özkök, Sünnetçioğlu, Sünnetçioğlu ve Karakaş, 2017: 115). Troya'da beslemede etkili olan temel unsurlardan ilkinin yaşanılan coğrafya olduğu söylenebilir. Yaşanan coğrafyayı Fransız terimi olan “*terroir*” kavramı ile açıklamak mümkündür. Petrini (2001), terroir kavramını; doğal faktörlerin (toprak, hava, deniz seviyesinden yükseklik, bitki örtüsü ve mikro iklimler) ve insani faktörlerin (gelenekler ve toprağı işleme şekilleri) bileşiminin her bölgede yiyecek yetiştirilmesi ve pişirilmesi bakımından özgün bir karakter sağlaması olarak ifade etmektedir. Troya beslenme kültüründe önemli yere sahip olan üzüm, zeytin, incir, zeytinyağı ve balık türleri yaşanan coğrafyanın etkisinin değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Troya'da beslemede etkili olan temel unsurlardan ikicisi ise yaşanan tarihsel süreç olarak ifade edilebilir. Yunan ve Roma devletleri kurulması Troya mutfak kültürü üzerinde önemli etkileri olmuştur. Yunan ve Roma devletleri kurulması, ticaretin gelişmesi ve fetihler ile diğer kültürler ile yaşanan etkileşim sonucunda Troya mutfağına yeni yiyecekler girmiştir. Antik dönemde ulaşılan yemek tariflerinin yoğunlukla Yunan ve Roma dönemine ait olduğu belirtilmektedir (Tolga ve Yatkın, 2017: 105).

Yapılan literatür taraması doğrultusunda bölgede çağlar boyunca genel olarak Akdeniz tipi beslenme kültürünün olduğu sırasıyla koyun, sığır, domuz, keçi (oğlak), geyik ve at gibi hayvanların etlerinin tüketildiği, ton balığı ve kabuklu deniz ürünlerinin sıklıkla yer aldığı, buğday arpa çeşitleri, bezelye, nohut, bakla gibi tahıl ürünleri bakliyat ağırlıkta olduğu, zeytin, üzüm ve incir gibi meyvelerin var olduğu ve zeytinyağının değerli bir besin maddesi olduğu söylenebilir.

Son zamanlarda Troya yemek kültürü ile ilgili yapılan bazı girişimler bulunmaktadır. Human 17 derneği tarafından “Troia Yemekleri: Bir Yorum” etkinliği 22 Aralık 2018

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

tarihinde gerçekleştirilmiştir (www.troya2018.com, 05.01.2019). Bunun haricinde Çanakkale Aşçılar ve Pastacılar Federasyonu, Troya döneminde yapılmış olan yemekleri yeniden canlandırdığı bir etkinliğin yapıldığı görülmektedir (canakkalegundem.net, 05.01.2019). Bu kapsamda yapılan bir diğer etkinlik ise 2018 Troya Yılı kapsamında antik çağın tatlısı “Globi”yi sahiplenerek “Çanakkale Troya Tatlısı” adıyla şef Özlem Mekik’in farklı bir dokunuşuyla reçeteyi günümüze taşımasıdır. Yapılan bu girişimlerin önemli olduğu ancak yetersiz olduğu, küçük çaplı yerel etkinlikler olarak kaldığı düşünülmektedir. Bu etkinliklerin hazırlığından tanıtımına kadar daha büyük kapsamlı etkinlikler olması gerektiği düşünülmektedir. Örneğin “Kral Midas’ın Son Yemeği” olarak lanse edilen kral Midas’ın 2 bin 700 yıl önce Midas’ın cenaze töreni ve yemeğinden kalan kirli kap ve tabakların arkeologlar ve bilim insanları tarafından incelenmesi sonucunda menü hazırlanması ve yemekte toprak bardak ve sürahilerin kullanılması, tümülüs şeklinde kapakları olan toprak tabaklarda yemekler sunulması antik dönem mutfağının günümüze uyarlanması konusunda iyi bir örnektir (Hürriyet, 2018). Troya ören yeri kazı alan başkanı Prof. Dr. Rüstem Aslan, Troya yemekleri etkinliğinde yaptığı konuşmada Troya’da farklı dönemlerde farklı kentlerde yetiştirilen hayvanlar, bitkiler olduğunu ancak yemek kültürü ile ilgili olarak İlyada’da anlatılanlardan mı, yoksa Troya’da yapılan araştırmalarla elde ürünlerden mi bahsedildiğinin iyi anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır (www.troya2018.com, 22.12.2018).

Gelecekte yapılacak çalışmalarda arkeoloji, gastronomi, ziraat, sanat tarihi, turizm gibi disiplinlerin ortak çalışmaları neticesinde Troya bölgesinin gastronomik açıdan daha kapsamlı değerlendirilmesi mümkün olacaktır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

KAYNAKÇA

- Abdurrezak, A.O., (2005). Sosyo-Kültürel Bağlamda Yemek ve İletişim, Milli Folklor, 9,(67). 1-16.
- Aslan, C. Günata, G.(2014). Troya: Protogeometrik, Geometrik ve Arkaik Dönemler. OLBA, XXII, 81-116.
- Aslan, R. (2012). Troas Bölgesi'nde Göçler, Diller ve Kültürler. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı 10 (13), 17-30.
- Beşirli, H. (2010), “Yemek, Kültür ve Kimlik”. Millî Folklor 87, 159-169.
- Bonner C. (1910), Dionysiac Magic and the Greek Land of Cockaigne, Transactions and Proceedings of the American Philological Association, pp. 175-185. <https://www.jstor.org/stable/pdf/282723.pdf?refreqid=excelsior%3A35fc7c922baa3c17bc2902b4f81559b0>, Erişim Tarihi: 14-02-2019 12:35 UTC
- Cerhas. (2018). <http://cerhas.uc.edu/troy/q408.html>, Erişim Tarihi: 23.12.2018
- Çanakkale Gündem. (2018). <https://canakkalegundem.net/2018/01/14/troianin-yemekleri/>, Erişim Tarihi: 07.01.2019
- Çanakkale İl Kültür Turizm Müdürlüğü. (2018). <http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr/TR-70511/troia-oren-yeri.html>, 10.12.2018
- Durlu Özkaya, F., Cömert, M. and Kızılkaya, Ö. (2009), “Turizm İşletmelerinde Zeytin Yağlarımızın Yeri ve Önemi”. 3. Ulusal Gastronomi Sempozyumu, Antalya.
- Erbay, K., A. (2006). Popüler Kültür ve Beslenme Biçimleri Örnek Olay: Döner Kebap. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ercan, F. (2013). Toplumlar ve Ekonomiler. Ankara: Bağlam Press.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

- Gözüm, Y.Ü., Akşit, İ., Tolun, V., Özkök, F., Kaşıkçı, A. (2015) Troia, Çanakkale Valiliği, Karınca Yayıncılık.
- Güneş, G., Ülker, H.İ. and Karakoç, G. (2008), “Sürdürülebilir Turizmde Yöresel Yemek Kültürünün Önemi”. II. Ulusal Gastronomi Sempozyumu ve Sanatsal Etkinlikler, Antalya
- Gürsoy, D. (2014), “Tarihin Süzgecinde Mutfak Kültürümüz”. İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Halıcı, N. (2007). Mevlevi Mutfağı. İstanbul: Metro Kültür Yayınları.
- Hepper, F. N. (1992). Illustrate dencyclopedia of Bible plants. Leicester: Inter VarsityPress.
- Homeros (2007) İlyada (Çev. Azra Erhat; A. Kadir). İstanbul: Can Yayınları
- Hürriyet. (2018). <http://www.hurriyet.com.tr/kral-midasin-son-yemeginde-bulustular-26702877>, Erişim Tarihi: 25.12.2018
- Işın, M., P. (2018). Avcılıktan Gurmeliğe Yemeğin Kültürel Tarihi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jones, G.,Halstead, P. (1995). Maslins, mixtures and monocrops: On th einterpretation of archaeobotanical crop samples of heterogeneous composition. Journal of Archaeological Science, 22(1), 103-114.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2019). <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-80090/dokuz-tarihsel-katman.html>, Erişim Tarihi: 10.01.2019
- Outram, A. K. (2008). Avcı Toplayıcı İnsanlar ve İlk Çiftçiler Tarihöncesinde Damak Tadının Evrimi. İçinde: Edt. P. Freedman, , Çev. N. Elhüseyni, Yemek Damak Tadının Tarihi, İstanbul: Oğlak Yayıncılık, ss. 35-61, 1. Baskı.
- Özgen, I. (2013). “Uluslararası Gastronomiye Genel Bakış”. In M. Sariisik (Ed.). Uluslararası Gastronomi: Temel Özellikler, Örnek Menüler ve Reçeteler. Ankara: Detay Yayıncılık.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

Özkök, F.; Sünnetcioğlu, A.; Sünnetcioğlu, S.; Karakaş, E. (2017). Turkish Culinary Culture In The Socialization Process. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/ Journal of Travel and Hospitality Management, 14(3), 110-120.

Petrini, C. (2001). Slowfood: The case for taste. New York: Columbia University Press.

Renfrew, J. M. (1966). A Report on Recent Finds of Carbonized Cereal Grains and Seeds from Prehistoric Thessaly. Thessdika 5, 21-36.

Riddle, J. M. (1985). Ancient and medieval chemotherapy for cancer. Isis, 76(3), 319-330.

Riehl, S. (1999). Bronze Age environment and economy in the Troad: the archaeobotany of Kumtepe and Troy. Mo Vince-Verlag.

Sissa, G.; Detienne M. (2000), The Daily Life of The Greek Gods, Stanford University Press, Stanford, California.

Tolga, Ö., Yatkın, Ö. (2017). Antik Dönemdeki Damak Tadının Günümüz Yansıması (Reflection of the Palatal Delight of Ancient Period to Modern-Day). Journal of Tourism and Gastronomy Studies. 5(Special issue 2), 103-116

Troya2018. (2018). <http://www.troya2018.com/troyanin-lezzetleri-gunyuzunde>, Erişim Tarihi: 22.12.2018

Uhri, A. (2016). Anadolu Mutfak Kültürü'nün Kökenleri, İstanbul: Ege Yayınları.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 17-34, 2019

Dokuz Katmanlı Troya Mutfağı

Serdar SÜNNETÇİOĞLU, Ayşe SÜNNETÇİOĞLU, Ferah ÖZKÖK, Ümit ÇARBUĞA

Özgeçmişler

Prof. Dr. Ferah ÖZKÖK

Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 1988 yılında mezun olmuştur. Ardından, 1990-1992 yılları arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Politikası anabilim dalında yüksek lisansını tamamlamıştır. 1993-1997 yılları arasında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat anabilim dalında doktora eğitimini tamamladı. Görev yapmakta olduğu Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümün başkanlığını yürütmektedir.

Öğr. Gör. Dr. Ayşe SÜNNETÇİOĞLU

Ayşe Sünnetçioğlu, 1989 Bulgaristan doğumlu. Lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Konaklama İşletmeciliği Öğretmenliği Bölümünde tamamlamış olup yüksek lisans derecesini Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği anabilim dalında almıştır. Doktora eğitimini ise Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği anabilim dalında tamamlamıştır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Gelibolu Piri Reis Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Serdar SÜNNETÇİOĞLU

Lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Konaklama İşletmeciliği Öğretmenliği bölümünde 2011 yılında tamamlamıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği anabilim dalında yüksek lisans, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği anabilim dalında doktora eğitimini tamamlamıştır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünde görev yapmaktadır.

Arş. Gör. Ümit ÇARBUĞA

Lisans eğitimini 2016 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi yiyecek ve içecek işletmeciliği bölümünde tamamlayarak aynı yıl Necmettin Erbakan Üniversitesi gastronomi ve mutfak sanatları anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünde görev yapmaktadır.

SUSTAINABLE CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT: EXAMPLE OF TROY ARCHAEOLOGICAL SITE¹

*Dr. Öğr. Üyesi Melike ERDOĞAN

** Dr. Öğr. Üyesi Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

ABSTRACT

Sustainable cultural heritage management is a process that local community are active with institutions in the process of determining the goals for conservation and utilization in the cultural heritage areas, planning, application and inspection of activities to be carried out. Turkey is a wealthy country from the point of cultural heritage due to historical background. 17 places in Turkey are situated in the world heritage list by UNESCO. One of these places is the ancient city of Troy which has a long historical background. The aim of the study is revealing the things to be done in order to maintain the sustainability of the ancient city of Troy with jointly management. The study was carried out with an interview with public institutions, delegates of public sector, local community and nongovernmental organizations. As the result of interviews, it was determined that sustainability of cultural heritage values of ancient city of Troy was tried to be provided with a participative management model. It is recommended that making a management plan for ensuring for the sustainable cultural heritage management of the ancient city of Troy should be made, the interinstitutional coordination should be improved, and the public participation should be increased.

Key Words: Sustainability, cultural heritage, Troy, administration, Çanakkale.

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 03.12.2018

Yayın tarihi: 28.02.2019

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0001-6822-7445

*Email: erdogan@comu.edu.tr

**ORCID: 0000-0002-6174-5722

**Email: sermin.atak@comu.edu.tr

¹This article is extended version of the paper was presented in 7th International Conference on Business Administration in 3- 5 May 2018.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAĞ ÇOBANOĞLU

INTRODUCTION

Cultural heritage represents the universal values that must be preserved for everyone today and in the future. According to the Culture Council Report of the Ministry of Culture and Tourism, Turkey, starting from prehistoric period until today, has the works of various cultures and is the one of the countries that has maximum varieties in terms of cultural heritage values. The areas recognized as world heritage must be protected areas to enable the living people in and will be living in all over the world to visit and know there. Sustainable cultural heritage areas should be managed by a management plan based on a conservation and utilization balance that will allow for the development of existing societies and the protection of their culture. Troy was added to the World Cultural Heritage List in 1998. The Troy archaeological site is one of the most well-known areas in the world and one of the areas where sustainable cultural heritage management must be successfully continued.

In the study, firstly, knowledge about the concept and development of sustainable cultural heritage management was given. The sustainable cultural heritage management of Troy archaeological site was evaluated within the framework of interviews with stakeholders in the application part.

Concept of Cultural Heritage

Cultural heritage is important in terms of ensuring the continuity of traditions and correct steps towards the future with taking advantage of experiences of previous generations throughout history. Cultural heritage is defined as any tangible and intangible assets that relevant to history of a society, identifies it and has the qualities of local and universal value that reached to day with vital continuity (İSMEP, 2014: 11-12).

Cultural heritage concept is a concept that includes almost all material objects which relevant to cultural traditions. Cultural heritage is classified as tangible cultural heritage, non-tangible cultural heritage, underwater cultural heritage and natural heritage. Tangible

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAĞ ÇOBANOĞLU

cultural heritage is also divided into two as movable and immovable cultural heritage. Movable cultural heritage includes books, artifacts, artistic and historical artifacts and immovable cultural heritage includes monuments, archaeological sites historical town fabrics (Daifiku, 1968: 19). Underwater cultures composed of lagans, underwater inclusions and towns, natural heritages consists of natural sites that have cultural dimension, cultural landscapes, physical, biological and geological formations.

Cultural Heritage In Legal Arrangements

As a result of damage to the cultural assets in the war and armed conflict environment the first regulations for the protection of international cultural assets have started to be made (İSMEP, 2014:15). Necessary measures for the protection of buildings and historical monuments that were not used for military purposes and dedicated to arts, science and philanthropy was ensured in Article 27 of the Hague Convention No. 4 made in 1907 concerning the wars. There are provisions directed to cultural heritage in 1931 Athens Charter and 1954 Hague Convention. It is emphasized in the 1931 Athens Charter that all elements with artistic value and historical memory must be preserved. The main factor in the creation of the 1954 Hague Convention is the destructive effects of the II. World War on the cultural heritage. It is important due to first well-attended international document in respect of conserving the cultural heritage. This contract deals with monumental architectural works, archeological sites, editions, books, movable and immovable cultural assets with artistic, archaeological and historical significance (www.unesco.org).

Convention The Protection of the World Cultural and Natural Heritage of United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) was recognized in Paris between 17 October- 21 November 1972. (Union Of Turkish Bar Associations, 2014,p. 47) Convention composed of 38 articles that includes definitions of cultural and natural heritage, the scope and qualifications of national and international conservation and regulations of responsibilities. In the convention it is stated that conservation of the unique and irreplaceable cultural assets regardless of belong to which community is important for

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

all peoples of the world. It is emphasized that cultural heritage has exceptional importance thus, all humanity should consider the conservation it as part of its world heritage.

Countries that engager to convention has assignment about the determination, conservation and provide to delivery to future generations of cultural heritage. Also, it is stated that these countries have claim about getting financial, artistic, technical support and help and developing international cooperation in order to fulfill this assignment. For developing international cooperation, World Heritage Committee, International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), World Heritage Fund, World Heritage List mechanism has been created (Union Of Turkish Bar Associations, 2014: 50-57).

Establishment or promotion national, official, private foundations and associations by Engager countries to convention in respect of convention of cultural heritage are the provisions of the contract.

Not only UNESCO, but also Council Of Europe contributed to conservation of cultural heritage with recognizing various conventions. The European Cultural Convention which was prepared by Council Of Europe in 1954, the provision of European countries to take measures to conserve the common cultural heritage and to improve the national participation of member countries are regulated (Köksal, 2017: 353). Venice Charter, important documentation with regard to cultural heritage was prepared in 1964. With the 1st article of this charter, cultural artifacts and great works of art were included in the content of the concept of the ancient monument. It has been decided that the monuments should be conserved in such a way as to provide continuity with using scientific and technical methods (www.icomos.org.tr/).

Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe was prepared by Council Of Europe in 1985. Monuments, building groups and archaeological sites are described in this convention. Convention also includes the provision that each party each party to take legal measures to conserve the heritage and undertake the conservation of

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

these places with methods that appropriate the country or region (Turkish Bar Association, 2014: 140-141).

Convention on the Protection of the Archaeological Heritage of Europe was prepared by Europe Council in 1992. It is a convention that the Council of Europe countries have developed upon the objective of removing the problems of the archaeological heritage until that day, in order to improve cooperation with the aim and to take principle decisions. This convention aims to improve the conservation methods by emphasizing the importance of archaeological heritage in terms of human history (Turkish Bar Association, 2014: 199-201).

The Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society was organized by the Council of Europe in 2005. This Convention is significant to emphasize the importance of cultural heritage management to be pursued through a sustainable approach. In this convention, heritage is examined as part of an economic development model based on sustainable resource utilization principles, a resource for human development, emphasis of cultural diversity and development of intercultural dialogue (Güngör, 2018).

When we examine legislative regulations made on the internationally in the historical process, it is possible to say that the content of the concept of cultural heritage was expanded. It is also emphasized that the cultural heritage is common value of all humanity and remarked the importance of conservation.

The Importance Of Conserving Of Cultural Heritage

Cultural heritage that is the identity, symbol of continuity and proof of societies includes historical- documental, aesthetic-artistic, symbolic, social, economic, religious and nonmaterial an in fact political values (ICOMOS Türkiye, 2013: 1). Monuments and sites are conserved due to: curiosity, identity, spiritual and symbolic values, documental, historical, aesthetic, scientific and urban values etc. cultural values and social, economical, political and functional etc. usage values (Köksal, 2017: 346-347).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

The image that cultural heritage areas provide to places where they located reveals the importance of cultural heritage management. These areas are both an investment and a advantage for the cities that are trying to gain their place in the global competition by branding (Aksoy ve Ünsal, 2012: 8).

The fact that individuals have tie with people who lived in the previous period contributes the individuals acquire sense of belonging and their education (Rojas, 2013: 3). It creates a basis to culture within the cultural heritage as well as it fulfills a tie function between the past and the future. For that reason, it is important that countries establish sustainable cultural heritage management.

Primarily legal arrangements must be made in this regard to conservation of cultural heritage. Presence of provisions in legislative regulations intended for damage and robbery to cultural property are important in terms of successful conservation strategy. Having educated and conscious staff is also important to successful conservation (Daifiku, 1968: 21). Redress the balance of conservation-usage is an important need to individuals benefit from cultural heritage values. The loss of any of these properties through the damage or destruction to cultural heritage means that become poor of the heritage of all people in the world (İşlevsel İlkeler, 2008). In this context, the conservation of cultural heritage with a sustainable approach is important for all people in the world.

The Importance Of Sustainable Cultural Heritage

Sustainability concept was used in “World Conservation Strategy” for the first time which was prepared by International Union for Conservation of Nature (IUCN) in 1980. It is emphasized that ensuring the sustainability, conservation and development idea must be considered together (Bozlağan, 2005: 1017-1018). The concept of sustainable development has started to be commonly used with the report of Our Common Future Prepared by the UN Commission on Environment and Development in 1987 (Keleş ve Hamamcı, 2005: 169). In our Common Future report, sustainability is defined as the realization of the needs of today, without jeopardizing future generations' ability to meet their own needs.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

Sustainable development provides the opportunity in the matter of realizing expectations for future needs while ensuring that basic needs are met in real time for all (Ortak Geleceğimiz Raporu, 1987: 72). Everyone statement that involved in the concept of sustainable development extends the content and brings in a global qualification. To ensure sustainable development it is aimed that a political system that will ensure the active cooperation of citizens in decision-making, creating a sustainable output growth, developing harmonious and solution oriented social relations between the social groups affected by the sectors and sectors and developing a management system that has the ability to conserve the ecological base and self-betterment when the development performs (Ortak Geleceğimiz Raporu, 1987: 96).

Conserved areas have place among the environmental indicators of sustainable development. Cultural heritage elements also need to be managed with the sustainability framework. The importance of this subject is highlighted by UNESCO in the introduction of Convention The Protection Of The World Cultural And Natural Heritage “*Cultural heritage and natural heritage are threatened not only by traditional deterioration but also by increasingly dangerous decay and destruction that exacerbate this situation by changing social and economic conditions*”. In cultural heritage management, it is necessary to take into consideration the environment and other elements with cultural properties. In this context, a manner of rule should be developed that answers the question of how and for whom conservation will be and how sustainability can be ensured according to the changing needs of the society (Aksoy ve Ünsal, 2012: 11).

Handing the cultural heritage down to next generations depends on the works that gather different areas of expertise, such as conservation, usage, interpretation, informing and presenting. Sustainable cultural heritage management can be described as mentioned work considered in frame of a systematic and participatory manner of rule (Aksoy and Ünsal, 2012: 11).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

In order to apply sustainable cultural heritage management, the concept of management plan was developed. A new concept of "management planning" is aimed at sustainability of this value in a reciprocal and productive relationship with the living people with adopting the value of the heritage areas both by the local community and by the visitors. UNESCO The Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage emphasizes the concept of the management plan in functional principles for the preservation of world heritage. The committee defines the management plan as "a management system that provides effective conservation of a cultural heritage area for both present and future generations". While creating conservation objectives in management plan, it is stated that to sustainability of heritage properties must be come forward with considering the development problems and legitimate needs of local communities and in compliance with this. An effective management system for cultural heritage includes planning, application, monitoring, evaluation and feedback based on participation of all stakeholders. The ecological and cultural use of cultural heritage elements must be based on sustainability.

A successful management plan is a process involving the application, which does not end with making the plan. It is relevant to the future, reveals the possible reasons and results of current decisions that determine the alternative route map of action. It is a mechanism that allows to think about threats, opportunities and other challenges. The management plan, which includes value judgments, determines how conservation should be according to changing internal and external conditions. The management plan should be adaptable to changing objectives and conditions due to it is an ongoing process (Thomas et al., 2003: 5).

Before the management plan is made, goals and objectives must be determined in accordance with continuity, participation and scientific principles. The management plan should be included nature conservation, regulation of visitor density and sustainable revenue generating activities at the local level. Also it should be includes physical, social and economic aspects. Achieving sustainability depends on ensuring the participation of all

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

stakeholders who are interested in cultural heritage areas and making decisions with consensus. Participation of all stakeholders pays dividends in making more effective and correct decisions (Güneş, 2011: 51-52; Demirayak, 2006: 162).

Countries made legislative regulations in accordance with application of management plan to ensure sustainable cultural heritage management. With amending 2863 Code Of Protection Of Cultural And Natural Properties, provisions related to the concepts of management area and management plan were added in Turkey in 2004. Management area is *“protected areas, archeological sites and interaction sites that were established to ensure coordination between central and local governments and non-governmental organizations in planning and conservation and their borders determined by Ministry with received opinions of related institutions in order to effectively conserve, sustain, evaluate, develop around a certain vision and theme within the natural unity of the interaction fields, to meet with the cultural and educational needs of the society.”*

“Management plan”; are plans that shows protection and development project, which takes into consideration the conservation development plan or excavation plan and landscape plan or business project’s annual and five-year application stages and budget and reviewed in every five years in order to ensure the in order to ensure the conservation, sustain and evaluation of the management area. It is possible to say that these provisions emphasize the sustainability and jointly management approach in cultural heritage management. It is important to determine that local governments and nongovernmental organizations except central administration will be effective in both conservation and planning.

Application

Turkey is one of the richest countries in terms of cultural heritage and abundance of kinds and samples. Anatolian territories had been hosted to different civilizations in historical process. (Köksal, 2017: 360) There are 17 places from our country in UNESCO World Heritage List. Historic Areas of Istanbul, Great Mosque and Hospital of Divrigi (Sivas),

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

Hattusa (Bogazköy)- the Hittite Capital - (Corum), Nemrut Dag (Adıyaman- Kahta), Xanthos-Letoon (Antalya - Mugla), City of Safranbolu (Karabük), Archaeological Site of Troy (Çanakkale), Edirne Selimiye Mosque and its Social Complex (Edirne), Neolithic Site of Catalhöyük (Konya), Pergamon and its Multi-Layered Cultural Landscape (İzmir), Bursa and Cumalıkızık: the Birth of the Ottoman Empire (Bursa), Diyarbakır Fortress and Hevsel Gardens, Ephesus (İzmir), Archaeological Site of Ani (Kars), Aphrodisias (Aydın), culturally and Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia(Nevşehir) Hierapolis-Pamukkale (Denizli) both were taken the list as both cultural and natural heritage (www.kulturvarliklari.gov.tr).

The ancient city of Troy which consists of the subject of the study was taken to the World Heritage List in 1998. The ancient city of Troy, which dates back to 3000 BC, is 9 cities built on top of each other. Troy is the place where Homer believed to live in the 8th century BC and the Trojan War which was described in the Iliad. The Trojan War, known as the first fight between the East and the West, caused the battlefield to be blessed with the epics described. For that reason, Troy is important in terms of world cultural heritage (Aslan, 2016: 20-21, 251).

The ancient city of Troy is the second most known cultural heritage of the world after Jerusalem and has a high reputation due to the influence of outputs of various disciplines of 7 continents (The Ministry of Culture and Tourism, 2018). For this reason, it is important that the ancient city of Troy is managed in terms of a socially, economically and culturally sustainable perspective. 2018 was officially recognized as the Trojan year by the Ministry of Culture and Tourism on the 20th anniversary of the Trojan Ancient City was taken to the world heritage list to ensure the sustainability of the ancient city of Troy with creating a strong perception management. Within the scope of 2018 Troy year, works are conducted based on all stakeholders participation. The application part of the work was conducted through interviews with the stakeholders who participated to the activities within the scope of the Troy year.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

Table 1: Stakeholders of the sustainable cultural heritage management of troy ancient city

Public Organizations	Private Sector	Nongovernmental Organizations	Local Community
Governorship Of Çanakkale Provincial Directorate Of Culture And Tourism Çanakkale Brand Office Of Nature Conservation And National Parks Çanakkale Regional Directorates Of Cultural And Natural Heritage Conservation Board Çanakkale Museum Directorate Çanakkale Municipality Çanakkale Onsekiz Mart University	İÇDAŞ KALE Group OPET	TÜRSAB Chamber of Guides	Village Officers Trainees

Opinions Of Public Institutions On The Management Of Sustainable Cultural Heritage Of Troy Antique City

Governorship Of Çanakkale

An interview was held on 18.04.2018 with the lieutenant governor T. Yılmaz, who was in charge of the Trojan year works. “It is the most important issue to tell and understand that Troy is the archaic value of Anatolia” *said Yılmaz in interview. Anatolia should protect Troy It is necessary to protect of Troy due to the fact that the most important base of accumulation of Anatolian civilization and the first area of the East-West fight. He said that* “This effort is a cultural move and is intended to raise awareness of the land to which it belongs.” At the same time, he stated that in order to ensure the sustainability of the ancient city of Troy, located in the national park area, a unique destination management model could be developed under the coordination of the governor. It is emphasized that

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

this model will be aimed at coordination between institutions and will reduce resource consumption.

Provincial Directorate Of Culture And Tourism

In an interview with K. Dokuz on 30.03.2018, the Director of Culture and Tourism he said “Çanakkale is a wealthy city in terms of natural and cultural heritage. It is and Mediterranean country that have Blue Beach after Spain. 2018 is an important actor. There are two important issues in Çanakkale. The first one is martyrs' cemeteries and second one is Troya.”

He remarked that there is a misinformation in the world that Troy is in Greece. He stated that they involved in introducing activities of both Turkey and Troy in 100 countries thanks to Troy year as The Ministry of Culture and Tourism. Within the scope of the promotional activities, model mannequins were charged this year, and dresses used in Troy were put on models in Berlin. In addition, a huge Trojan Horse model was used at the Berlin Fair. The books of Prof.Dr.Rustem Aslan, the head of the Trojan excavation area, were translated into English, German and Chinese languages and 10,000 copies were published.

With the collaboration of ministry and Çanakkale Onsekiz Mart University brainstorming was made with the chiefs of departments with emphasizing the importance of collaboration and sustainability two meetings were held in Dardanos and commitments were made. Also, a meeting was held with the student club presidents. They support with hanging and following announcements and banners in the university. In addition, some works such as publicity are realized by private sector by contract. However, these works are being developed in cooperation with student clubs. There is a teacher take charge in the each project with executive committee from university. The tender of Environmental Plan was made.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

He stated that he cooperated in the destination for sustainability. He stated that there is also a need for public-private cooperation at the local level. He stated that the partnership of public and private institutes is important to ensure economic sustainability. He describes it as an initiative that render the sustainable of Troy 2018 project collaboration.

Çanakkale Regional Directorates Of Cultural And Natural Heritage Conservation Board

In an interview with E. C. Esirgemez on 04.04.2018, Deputy Regional Director of Çanakkale Cultural and Natural Heritage Preservation Board he said that “All work is being done to protect the Troy archeological site. The environmental project is being prepared as a modern sustainable project. It is aimed at increasing the ambulatory of the area with the project. Farther consolidation is envisaged in the Troy archeological site using with steel material”. He stated that the committee established after natural disasters such as earthquakes in the Troy archeological site inspected and evaluated the cost of damage. This application is important to conserve the archeological site as as sustainable. He pointed out that restoration projects should be done in the archeological site. He emphasized that it is important to open the Trojan Museum in this regard that the archeological site can not be understood in this way. He indicated that archeological site could be better understood with supporting the museum with three dimensional works and visuals. Also he pointed out that the necessity of establishing management areas by making a archeological site management plan in terms of sustainable cultural heritage management.

Çanakkale Brand Office Of Nature Conservation And National Parks

In an interview with U. Elcin on 17.04.2018, Chief of Troy Historical National Park, he stated that “*The activities are carried out according to the Secular Development Plan in Troy National Park. In order to ensure the sustainability of the national park's resource values based on scientific researches within the conservation and usage balance, revision studies of this plan have been going on for a year and a half with the participative method.*

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

Infrastructures and guidance effort to good farming are made. It is necessary to provide a balance of nature and culture in this region. Biological Diversity Inventory Study of Çanakkale is being conducted with Onsekiz Mart University Faculty of Arts and Sciences“ Also he indicates the works to provide accessibility, inform flora and fauna and extensification of good farming applications are made. He emphasizes that the protection point of view changes and protection can be realized by paying attention to the carrying capacity of the environment. He pointed out to importance of introducing of national parks, informing and enabling of meeting of national park visitors needs. He made suggestions for making sculptures that reflect Troy for foreign tourists with applications such as The Hektor plant or The Trojan horse plant in the molds. He stated that they make common works with nongovernmental organizations such as travel agents, TÜRSAB and chamber of guides in the area of Troy National Park. He describes the Troy 2018 year as a sustainable activity and emphasizes that it must be repeated every year.

An interview with M. K. Cankurtaran on 02.04.2018, Engagement manager of Troy Archeological Site, stated that “15 staff are working and more staff are required. *Three-dimensional description is being made with the data matrix system by means of smartphones and signboards. In addition, the recorders were renewed. With We Are Anadolu project, 1800 students are planned to come. Primary and secondary school students in Çanakkale visit the archeological site in 2018. Between 2017 and 2018, the guidance daybook was published in 4 languages. Opening a Troy Museum and bringing Truva public treasury is very important. The museum is scheduled to be completed in July.*” He stated that they subsidize the equipment when Tevfikiye Village needs.

An interview with G. Güzel on 16.04.2018, Media and Communication Coordinator of Troy Year Coordination Center was charged from Çanakkale Onsekiz Mart University to support Troy year works, said that “The determination of 2018 as the Troy year was made in line with the proposal from non-governmental organizations. It is a project that was emerged as a result of the idea of doing something together for Çanakkale. 2018 Troy Year

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

project idea were offered to Orhan Tavlı, governor of Çanakkale, by Armağan Aydeğer and Ahmet Çelik who are the council members of Çanakkale Chamber Of Commerce. With the support of the Governorship of Çanakkale, the Executive Committee has been established and works has begun. This work was created a common mind and a common synergy. "

İÇDAŞ, GESTAŞ, Kale Group, Turkish Airlines, South Marmara Development Agency make important contribution to the project. Various events are held to introduce Troy at international fairs by The Ministry Of Culture And Tourism. Editions related to Troy are published in the language of the hosted country of fair. The awareness of Trojan Horse model is being tried to increase with exhibiting fairs. He stated that the biggest lack of Troy year project that is an activity that started without budget.

Opinions of Private Sector Organizations on the Management of Sustainable Cultural Heritage of Troy Antique City

The excavation works of the ancient city of Troy are carried out with İÇDAŞ support. The KALE Group and OPET support the 2018 Trojan Year project. OPET makes active works in Tefikiye Village which the closest village to the Troy archaeological site. This part of the study is limited with the work that is carried out by the OPET. Various questions were asked about the work carried out to the Founding Member of OPET Board N. Öztürk.

She replied the question when the idea of joining the works in the village of Tefikiye was occurred as: *“Governorship of İstanbul made an offer us to join 2018 troy year project. Things we have done since 2006 within the scope of our Respect to History Project in the Gallipoli Peninsula, we know this region well and our love for Çanakkale caused to decide to join this project. We aim at local economic development by increasing the existing tourism potential of Troy and increase the quality of life of our citizens farther by reviving local product markets and creating employment. We decided to start the work at the Tefikiye Village, which is the closest location to Troy archaeological site and Troy Museum that will be opened newly.* The invitation of private sector organizations to work

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

jointly by public institutions is qualified to make easier sustainable cultural heritage management.

She replied the question of what the reasons was that led you to do this work as We know the region very well due to the "Respect to History Project" that we have been carrying out since 2006. Çanakkale Onsekiz Mart University has detected that our project has improved the quality of social life in the region, gained historical awareness, enriched cultural life, improved the level of economics by developing business culture. We desire to get the same results with the restoration of Tevfikiye Village. We aim to make Tevfikiye Village has the best service for domestic and foreign visitors coming to the region in 3 years. We attach great importance to Troy and Tevfikiye Project and we would like to protect our history, inform our society about Troy history and culture and maintain that period”.

She stated the scope of their work and the changes that it envisages are as: “The visitors that go to the Troy archaeological site and Museum, which is our world cultural heritage, pass in front of the entrance road of this village. We want to make this village as stopover, promenade, a place that organic vegetable-fruit, souvenir shop was made and the motifs from the troy history can be seen. While restoration of Tevfikiye Village is continuing, we aim to raise the quality of social life in the region with initiating courses in different titles with the cooperation of Çanakkale Public Education Center Directorate for the people of the village. We aim to make Tevfikiye Village has the best service for domestic and foreign visitors coming to the region.

The works conducted by OPET in Tevfikiye Village are as follows:

- Landlords paint or maintain their houses in the village with specified pattern, color and motif that overlapping with 'Troy' spirit with paint support to buildings,
- Arranging the views that disturbing esthetics and decorating with flowers and afforestation around the houses,
- Renovation works according to theme of Troy period in village coffeehouse, wedding ceremony hall and community clinic,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAĞ ÇOBANOĞLU

- Renovation of the village coffeehouse and toilets in the wedding ceremony hall according to OPET standards,
- Renovation of sales stands in the village entrance. Placement of the renewed stands in the appropriate areas,
- Landscape study in village square,
- The placement of city furniture, such as benches and garbage cans, in various parts of the village,
- Arrangement of the entrance road of village and its surround,
- Placement introductory signboards of village and guide signboards to appropriate points on the roadsides,
- The building in the garden at the back of the village coffeehouse is restored in the theme of the Troy house and used as a restaurant
- Restoration of the old village mosque in accordance with the original one. This place is planned to be used as a village museum.
- Getting the unused houses in the village are major maintenance and transforming into workshops.
- In addition, the area overlooking a wide lowland, which is designed as an amphitheater called Troy Square, is transformed from Troy to historical textures, which will take time as a cruise area.

When these studies are finished, it is aimed to acquire a historical meaning with the buildings and figures that sustain the village of Troy period. These studies will make a positive contribution to ensure the sustainability of cultural heritage elements.

They stated that they received full support from the villagers in the project. The village of Tevfikiye is just opposite the Troy Museum, which is planned to open in August. It is the closest village to both the museum and the Troy archaeological site. They stated that the village people conveyed to them that they can not give due of the importance of the village properly. They stated that their supports that they provide in the beginning of the project

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

are continued to beautify their village and to reflect the historical and cultural structure of Troy Historical National Park area.

First of all, village committee with 5 women, 5 men, village headman, village imam and village teacher who has knowledge and skill was established in order to follow rehabilitation studies in the village of Tefikiye within village and provide villagers' support to the project. The village committee is organizing weekly meetings to discuss the progress of the project and to encourage village people to the project, distribute tasks and ensure the coordination of the project within the village. The support and internalization of village people's of works are important in terms of ensuring the sustainability of cultural heritage.

Opet stated that they learnt expectations of village people, works that they think about to do, course requests and subjects that they can subsidize with the Questionnaire study with the people of Tefikiye Village within the scope of Troy Tefikiye Village Rehabilitation Project. According to the survey, the people of Tefikiye Village wanted that they did not receive many visitors to their villages and they wanted to change it. They stated that they want to have more information about the Trojan wars and archaeological site, and they want to reflect their villages as a Troy village. Opet stated that the almost all the people are hopeful, optimistic and excited about the Troy Tefikiye Village Rehabilitation Project. They said that they would like to participate in the courses that will be opened with the contributions of Opet, especially those with the title of handicrafts, managership, landlord management and cookery. Consciousness cons of local community about cultural heritage elements and training will contribute to sustainability of cultural heritage with regard to social, cultural and economical.

OPET stated that they are in close touch with primarily Governorship of Çanakkale, Provincial Directorate of Culture and Tourism as 2018 Troy Year Executive Committee Special Provincial Administration Of Çanakkale, Çanakkale 18 Mart University, Regional Directorates Of Cultural And Natural Heritage Of Çanakkale, headman of Tefikiye

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

Village, District Governorship Of Eceabat, Office of the Historical Area of Gallipoli Peninsula, District Municipality of Eceabat, Tevfikiye Village Committee and Provincial Directorate Of National Education of Çanakkale within scope of Troy Project. All public institutions and organizations mentioned above stated that they are pleased working together with Tevfikiye Village rehabilitation project in the scope of 2018 International Trojan Year. The fulfillment of the works carried out within the framework of the participative management approach will provide efficiency in the making decisions and application of decisions.

Opinions of Nongovernmental Organizations on the Management of Sustainable Cultural Heritage of Troy Antique City

In the interview with A. Celik, General Secretary of TÜRSAB Çanakkale and council member Çanakkale Chamber of Commerce on 25.04.2018 he stated that they were perceived as a duty to introduce Troy, a value that the whole world knows. In order to introduce to the world that Troy is Anatolian, he declared that they offered Troy 2018 idea to the governorship and the project started with support of the governorship. He remarked that Executive Committee composed of delegates of notably Governorship of Çanakkale, public institutions and nongovernmental organizations for the project. Nongovernmental organizations emphasizes that they provides all kind of supports the projects together with merchants, chamber of guides, Çanakkale Chamber of Commerce. Conducting the project with different stakeholders is an element that facilitates sustainable cultural heritage management.

He stated that introducing Troy as Anatolian civilization of Troy year is making infrastructure and superstructure works of its surround and archaeological site and establishing a museum. They have participated in 99 international fairs to realize these aims. He emphasized that the understanding of Troy museum that will be completed at the end of August will create striking effects in terms of tourism and economy. He indicated that restaurants and way stations for tourists will be constituted in Tevfikiye village.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

Opinions of Local Community on the Management of Sustainable Cultural Heritage of Troy Antique City

In this part of the study, the results of the interviews conducted with the local managers, trainees that participated the courses which were held by OPET and course teacher in Tevfikiye village will be evaluated.

In the interview on 16.08.2018 with Mr. İsmail who is the member of Tevfikiye Village management, he stated that Troy archeological site does not contribute to village. He stated that the population of the village decreased for years due to economic reasons. He remarked that constitution of inbound route in the village for achieving economic benefit of local community from ancient city of Troy. He indicated that there is lack of infrastructure and superstructure in the village and for that reason OPET's works will be useful. It was especially emphasized that the course trainings given would contribute to economic sustainability. Çanakkale Governorship stated that received the opinions of Çanakkale Special Provincial Administration and OPET about the studies.

Courses that oriented to Tevfikiye village people were started with collaboration of OPET and Çanakkale Directorate Public Education Center that aimed at contribute to the development and renewal of the Troy region. In scope of course programme, it is planing that 344 hours education in 7 different titles between 19 February and 24 May 2018 for village people to welcome, entertain and communicate with Turkish and foreign tourists. An interview was held with the Course Teacher M. Kırıs on 16.04.2018. 15 women aged between 26-60 are attending the Kazaziye course on Mondays and Tuesdays. A Helen-like tragacanth baby-making course is held on Wednesdays and Thursdays with the participation of 14 female trainees. In addition, evening courses are held with participation of 80 female and male participants. These courses are about self-improvement, entrepreneurship, hygiene, occupational ethics, landlord management and rural tourism. When the courses are completed, the certificate is given by the Public Education Center. The course expenses are covered by OPET and the products will be

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

exhibited in the village. The courses make a positive contribution to the human capital of the villagers and will affect the management of cultural heritage both economically and socially.

The trainees continuing on to the Kazaziye course states that in the interviews they are happy with the course. They want different courses such as diction, English, herd education to be opened. Also a trainee expressed the desire to organize a course for the making up of objects such as Trojan horse. Trainee stated that such product will be generating economical revenue due to tourists use so many candles. Most of the trainees open stands on itinerary on Troy archaeological site. Firstly they stated that their stands on the ramp part of the road and they can not make enough sale due to parking problems of cars. They stated that they want to get a space which is assigned to them to make easy selling and they want to get their stands extended.

CONCLUSION AND EVALUATION

The function of handling values of the history to future generations is the most important function of cultural heritage. Establishment of sustainable cultural heritage management is important to ensure that the specified functions can be effectively fulfilled. It is the process that the determining, planning and applying of objectives is realized through participatory management understanding in the conservation and utilization process in the field of sustainable cultural heritage management cultural heritage.

To the realization of sustainable cultural heritage management it is necessary that; developing a sense of planning that will allow future generations to recognize the area; conserving the nature and cultural heritage by providing economic development of local people, realizing a multi-partner and multi-sectoral development, increasing local participation, sustaining the applications with realization a good governance model. In the study, the sustainable cultural heritage management of Troy Archaeological Site was considered in a multi-partnered management approach. As a result of the interviews, it was determined that public institutions, private sector and nongovernmental

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

organizations has working culture based on jointly management. Sustainable management that considers the conservation- usage balance that provides contribute in terms of sociocultural and economical should be exhibited. However, it is necessary to apply the management plan in order to ensure the development and continuity of this. The success of the management plan depends on the active participation of the public in the process of making and application the plan. The public participation makes easier the applications with providing to making more effective decisions.

The Troy Museum was opened as a major investment in October 2018. The Troy Museum has more than 2000 historical artifacts that are supported with text, visual dashboards, dioramas and animations. We can say that the Troy Museum makes more understandable the history of Troy.

REFERENCES

- Aksoy, A. & Ünsal, D. (2012). *Kültürel miras yönetimi*. Eskisehir: Açıköğretim fakültesi yayınları.
- Aslan, R. (2016). *Homeros, İlyada ve Troya*. İstanbul: E Yayınları.
- Bozlagan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 40, 1012-1028.
- Daifuku, H. (1968). *The significance of cultural property, The conservation of cultural property*. Unesco. Paris.
- Demirayak, F. (2006). *Türkiye’de korunan alanlar için yeni bir yaklaşım* (unpublished doctorate thesis). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Günes, G. (2011). Korunan alanların yönetiminde yeni bir yaklaşım: katılımcı yönetim planları. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 47-57.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

Güngör, H.F. (2018, May 3). Toplum için kültürel mirasın değeri konvansiyonu. Retrieved from <http://www.europanostr.org.tr>.

ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi (2018, May 3). Retrieved from <http://www.icomos.org.tr>.

İSMEP (2014), *Kültürel mirasın korunması*. İstanbul.

Keles, R. & Hamamcı, C. (2005). *Çevre politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018). *Kültür ve Turizm Yılı Kitapçığı*.

Köksal, G. (2017). *Kentsel koruma: kim için, neden, nasıl..?*. In Uğurlu et al. (Ed.), *Türkiye perspektifinden kent sosyolojisi çalışmaları*. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Ortak Geleceğimiz Raporu (1987). Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.

Rojas, E. (2013). Sustainable preservation and development of the urban heritage. Culture: key to sustainable development The Hangzhou international congress Hangzhou. China, 14-17 May 2013.

Thomas, et al., (2003). *Guidelines for management planning of protected areas*. Glan: The World Conservation Union.

Türkiye Barolar Birliği, (2014). *Uluslararası çevre koruma sözleşmeleri*. 2.nd edition. Ankara.

UNESCO (2018, May 1). Dünya mirası konvansiyonunun uygulanmasına yönelik işlevsel ilkeler. Retrieved from <http://www.alanbakanligi.gov.tr/files/Uygulama%20Rehberi.pdf>

2863 sayılı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu.

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/convention-and-protocols/1954-hague-convention/> (accessed 10/03/2018).

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0612886001496825607.pdf

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 35-58, 2019

Sustainable Cultural Heritage Management: Example of Troy Archaeological Site

Melike ERDOĞAN, Şermin ATAK ÇOBANOĞLU

(Accessed 11/03/2018).

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>

(Accessed 10/03/2018).

Özgememiş

Dr. Öğr. Üyesi Melike Erdoğan (Sorumlu Yazar)

Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü mezunudur. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamlamıştır. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Şermin Atak Çobanoğlu

Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Mezundur. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamlamıştır. Dokuz Eylül Üniversitesinde Araştırma Görevlisi ve Öğretim Üyesi olarak görev yapmıştır. 2012 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne geçmiştir. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

TROYA (TRUVA) MİLLÎ PARKINDA OSMANLI ARKEOLOJİSİ
Ottoman Archaeology in Troy National Park

*Prof. Dr. Ali Osman UYSAL

ÖZET

Troya (Truva) Millî Parkı, antik Troas bölgesindeki Troia ören yeri ve çevresindeki tarihî – kültürel dokuyu korumak amacıyla 1996 yılında kurulmuştur. Bu yörenin –Troia başta olmak üzere- prehistorik, proto-historik, Yunan, Helenistik ve Roma dönemleri, Schliemann'ın kazılarında itibaren bilim adamları tarafından etraflıca araştırılmıştır. Buna karşılık, Troya çevresinin Osmanlı arkeolojisi açısından yeterince incelendiği söylenemez. Bu nedenle, makalemizde millî park sınırları içindeki Osmanlı yerleşimleri ve maddî kültür verilerinin irdelenmesi amaçlanmıştır.

Tarihsel arkeolojinin bir dalı olan İslam Arkeolojisi içinde yeni bir alt disiplin olarak gelişmeye başlayan Osmanlı arkeolojisinin önemi; Prof.Dr. Abdülcelil Temimî, Uzi Baram ve Lynda Carroll gibi araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır. Üç kıtaya yayılan Osmanlı imparatorluğunun arkeolojisi –hiç kuşkusuz- çok yönlü ve çok boyutlu bir uğraş alanıdır. Buna karşılık Troya Millî Parkıyla sınırlanmış bir alanın Osmanlı geçmişini, ana hatlarıyla bir makale kapsamına sığdırmak mümkün görünmektedir. Bu bölgede kalıcı olarak 14. Yüzyıl başlarında başlayan Türk iskânı; Orhan Gâzi devrinden itibaren Osmanlı idaresi altında gelişmiştir. 16. Yüzyıldan Osmanlı arşiv belgeleri, antik Troia harabeleri (Hisarlık) çevresinde üç köy bulunduğunu gösterir. Bunlar Halil-ili (Halileli), Kum Köy ve Kalafatlı (Kalafatlı) köyleridir. Hisarlık'ın kuzeybatısında sahile yakın konumdaki Yenişehir ise antik Sigeum'un (Sigeion /Sigée) yanı başında -muhtemelen - 17. yüzyılda kurulmuş bir Hristiyan köyüdür. 17. Yüzyılda Hisarlık'ın kuzeybatısında, Çanakkale boğazının girişine Sultan IV. Mehmed'in annesi Valide Turhan Sultan tarafından Kum Kale (Kal'a-i Sultâniye /Sultan Hisarı) ve Avrupa kıyasına Seddü'l-bahr Kalesi yaptırılır. Vakfiye belgesinde, Valide Turhan Sultan'ın kale halkı için bir câmi, mektep ve çifte hamam yaptırdığı da kayıtlıdır. Bu kalenin yanında oluşan köy, Çanakkale savaşları sırasında harap olur ve köylüler Kum Köy'e (Yeni Kumkale köyü) göç ederler. Bu sırada savaşta harap olan Kum Kale camisinin kitabesi de Kum Köy'deki caminin minaresine yerleştirilir.

Millî parktaki Halileli köyünde Osmanlı arkeolojisi açısından sadece mezar taşları dikkati çeker. Kalafatlı köyüne 1928 yılında Bulgaristan'dan göçen Türkler yerleştirilmiştir. Köy bu yıllarda yeniden kurulmuştur. Buna karşılık Çıplak Köy geç Osmanlı döneminde kurulmuş olup; 19. Yüzyıl üslûbunda iki cepheli bir çeşmeye, bir konağa ve daha ziyade 18.-19. yüzyıl mezar taşları bulunan tarihî mezarlığa sahiptir. Troia harabeleri yakınındaki Tevfikiye köyü ise 19. yüzyılın sonlarında Balkanlardan göçen Türkler için kurulmuştur. Millî park içinde Osmanlı dönemi açısından en göze çarpan anıt, Yerkesiği'ndeki Cezayirli Hasan Paşa köşküdür. Kule ev tarzındaki köşk; Hasan Paşa

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 13.01.2019

Yayın tarihi: 28.02.2019

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0002-2427-1791

*Email: aouysal@comu.edu.tr

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

çiftliğinin köşesinde yer alıyordu. Çiftliğin diğer binaları yıkılmıştır. Köşkün yakınından geçerek Beşik Sivri Tepe'nin güneyindeki Hanım Değirmeni'ne su sağlayan kanalı ve değirmeni de Hasan Paşa'nın yaptırdığı kabul edilir.

Anahtar Kelimeler: Troya, Osmanlı Arkeolojisi, Çıplak Köy, Kalafat, kum Kale.

ABSTRACT

Troia is one of the most famous ancient cities in the world. With the declaration of 2018 as the year of Troia, this important ancient city region came to the agenda again. It has created momentum in the tourism in Canakkale. Archaeological researches of Troia have been revealed historical importance of it. These archaeological excavations also provide clues about what people eat and drink in ancient times. The importance of local food in terms of gastronomy tourism has been emphasized by many researches. It is thought that gastronomy tourists or culture tourists can also be curious about what people eat in the ancient times. For this reason, it is thought that it can be created a touristic product accordingly. From this point of view, it is aimed to reveal the food culture of Troia by scanning secondary data sources in this study. As a result of the investigations, it can be said that the first one of the basic factors that affect nutrition in Troas region and Troia is the geography, Troy (Troia) National Park was founded in 1996 with the aim to protect the historical and cultural texture of the archaeological site of Troia (Troy) in the Ancient Troas and its surrounding. The prehistorical, proto-historical, Greek, Hellenistic and Roman periods of this region - especially Troia - have been extensively analyzed by scientists since the excavations of Schliemann. On the other hand, it cannot be said that the surroundings of Troy have been adequately analyzed in terms of Ottoman archaeology. Therefore, this article aims to examine the Ottoman settlements and material culture data within the boundaries of the national park. The importance of the Ottoman archaeology beginning to develop as a new sub-discipline in the Islamic Archaeology, which is a field of the historical archaeology, was emphasized by researchers such as Prof. Dr. Abdülcelil Temimî, Uzi Baram and Lynda Carroll. The archaeology of the Ottoman Empire, which spread over three continents, is undoubtedly a multidirectional and multidimensional field of study. Nevertheless, it appears possible to address the Ottoman past of an area bordered with Troy National Park within the scope of an article with its main lines. The Turkish settlement that started in this region in the 14th century developed under the Ottoman rule beginning from the Orhan Gazi period. Ottoman archives from the 16th century reveal that there are three villages around the ancient ruins of Troia (Hisarlık). These are Halileli (Halileli), Kumköy and Kalafatlı (Kalafatlı) villages. Yenişehir, located near the coast in the northwest of Hisarlık, is a Christian village built next to the ancient Sigeum (Sigeion/Sigée) probably in the 17th century. In the 17th century, Kal'a-i Sultâniye and Seddü'l-bahr castles were built by Valide Turhan Sultan, the mother of Mehmed IV, on the entrance of the Dardanelles in the northwest of Eski Hisarlık and on the European coast respectively. On the charter

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

document, it is written that Valide Turhan Sultan also ordered the construction of a mosque, a school and double baths (çifte hamam) for the castle people. The village built near this castle was destroyed during the Battles of Çanakkale and the residents of the village migrated to Kumköy. The epigraph of the Kumkale Mosque, which was devastated during the war, was placed in the minaret of the mosque in Kumköy.

In the Halileli village located in the national park, only the gravestones are remarkable in terms of the Ottoman archaeology. The Turks, who migrated from Bulgaria, settled in the village of Kalafatlı in 1928. The village was rebuilt during these years. Furthermore, Çıplak Köy was founded in the late Ottoman period. It has a fountain with two fronts, a mansion and a historical cemetery having tombstones of the 19th century. The village of Tefikiye located near the ruins of Troia was founded for the Turks who migrated from the Balkans in the late 19th century. The most striking monument in the national park in terms of the Ottoman period is the Hasan Pasha of Algiers mansion in Yerkesiği. The mansion in the tower house style was located on the corner of Hasan Pasha farm. The other buildings of the farm were demolished. It is accepted that Hasan Pasha also built the canal and mill that provided water to the Hanım Değirmeni, which is located in the south of Beşik Sivri Tepe, by passing near the mansion.

Keywords: Troia, Ottoman archaeology, Çıplak village, Kalafat, Kum Kale.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

GİRİŞ

Üç asra yakalaşan serüveni içinde Arkeoloji bilimi giderek daha fazla çeşitlendi ve genişledi. 18. yüzyılda Antik Yunan ve Roma'ya duyulan ilginin sonucu olarak ortaya çıkan bu bilim; giderek gelişti ve maddî kalıntılara dayanarak geçmişini inceleyen bir bilime dönüştü. (Gamble 2014:2) 20. yüzyıla kadar kabaca Yunan, Roma, Antik Mısır ve Mezopotamya ile sınırlı kalan Arkeoloji (Renfrew, Bahn 2017: 29-32); yeni araştırmalar, yeni yöntemler-teknikler, yeni bakış açıları ve tartışmalar paralelinde; en ilkel çağlardan günümüze kadar yer yüzünün tüm coğrafyalarındaki insanlık mirasını ilgi sahası olarak görmeye başladı. Bu süreçte yukarıda sayılanların dışında arkeolojinin yeni ilgi alanları doğdu. (Daux 1958: 60-64) Bu açıdan özellikle historik arkeoloji bağlamındaki çeşitlenmeler dikkati çeker. Yine bu gelişim sürecinde, eskiden Arkeoloji ve Sanat Tarihi bilimlerini “Berlin duvarı” gibi zorâkî biçimde ayıran katı kronolojik ayırım (M.S.4 yüzyıl) yıkılarak; Orta Çağ ve sonrası dönemlerin de arkeolojik yöntemlerle araştırılmasının önü açılır.¹ Bu çerçevede Amerika kıtalarındaki toplumların sadece en eski dönemleri değil, Kolomb sonrası dönemleri ve Avrupa'nın erken Orta Çağı, Rönesans ve sonrası da ele alınmaya başlanmış (Gerrard 2003); Müslüman toplumların maddî geçmişi ise daha çok “İslam Arkeolojisi” çatısı altında kategorize edilmiştir. Fakat bu alanın, sınıflandırılırken diğer arkeoloji disiplinlerinden ayrı tutularak din ile tanımlanması; “*müphem, hayalî ve egzotik bir Doğu*” algısı uyandırması, bu konuda -ister istemez- bir “*oryantalizm*” (Said 1998: 24-29) endişesine yol açmıştır. (Insoll 2007: 15-16) Türkiye’de İslam arkeolojisi çalışmalarını irdeleyen Scott Redford’un bir makalesi bu

¹ Bu süreçteki ilginç gelişmelerden birisi de; Orta Çağ ve sonrasına yönelik arkeolojik araştırma ve kazılarda; sadece “arkeolog” ünvanlı akademisyenlerin değil; onların yanı sıra sanat tarihçi, tarihçi, mimar... v.b. gibi tarih bilimleri ve mimarlıkla uğraşan akademisyenlerin de boy göstermeye başlamalarıdır. Avrupa Orta Çağ arkeolojisi için yazılı tarihe bağlılık öne çıkarken; İslam Orta Çağının sanat tarihine bağlı olarak incelenmesi (Insoll 2007:17), bu sahada sanat tarihçilerinin öne çıkmalarına yol açmıştır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

konudaki tedirginlik açısından okunmaya değer. (2007: 243-252) Bu endişeler bir yana, İslam Arkeolojisinin de kendi içinde çeşitlenerek alt disiplinlere ayrıldığı görülebilmektedir. Bu açıdan, bizi ilgilendiren coğrafyada Selçuklu ve Osmanlı arkeolojilerinden söz edilebilir.

Tarihsel arkeolojinin bir dalı olan İslam Arkeolojisi içinde yeni bir alt disiplin olarak gelişmeye başlayan Osmanlı arkeolojisinin önemi; bir çok akademisyen ve araştırmacı tarafından vurgulanmış (Baram, Carroll 2004) ve bu alana yönelik bir dizi kongre gerçekleştirilmiştir. (Temimî 1997) Bu kapsamda Türkiye ve eski Osmanlı topraklarında arkeolojik yüzey araştırmaları ve kazılar da yapılmaktadır. (Altun ve Demirsar-Arlı 2011:125-132; Özer 2014:39-66; Uysal 2011:133-148; Petersen 2017:23-48) Üç kıtaya yayılan Osmanlı imparatorluğunun arkeolojisi –hiç kuşkusuz- çok yönlü ve çok boyutlu bir uğraş alanıdır. Buna karşılık Troya Millî Parkıyla sınırlanmış bir alanın Osmanlı geçmişini, ana hatlarıyla bir makale kapsamına sığdırmak mümkün görünmektedir.

Troya Millî Parkı, antik Troas bölgesindeki Troia ören yeri ve çevresindeki tarihî – kültürel dokuyu korumak amacıyla 1996 yılında kurulmuştur. (Şek.1) Bu yörenin –Troia başta olmak üzere- prehistorik, proto-historik, Yunan, Helenistik ve Roma dönemleri, Schliemann’ın kazılarından (Easton 2002) itibaren bilim adamları tarafından etraflıca araştırılmıştır.² (Rose 2014) Buna karşılık, Troya çevresinin Osmanlı arkeolojisi açısından yeterince incelendiği söylenemez. Bu nedenle, makalemizde millî park sınırları içindeki Osmanlı yerleşimleri ve maddî kültür verilerinin irdelenmesi amaçlanmıştır.³

Bu bölgede kalıcı olarak 14. yüzyıl başlarında başlayan Türk iskânı; Orhan Gâzi devrinden itibaren Osmanlı idaresi altında gelişmiştir. Ancak bölgede iskan ve nüfus yoğunluğu esas

² Troya ören yeri başta olmak üzere antik Troas bölgesindeki araştırma ve kazılar için *Studia Troica* serisine de bakılabilir.

³ Bu makale, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın izniyle 2005 – 2017 yılları arasında yaptığımız Çanakkale İli Türk Dönemi Yüzey Araştırması Projesi’ne dayanmaktadır. Proje kapsamında Troya Millî Parkı sahası 2016 yılında incelenmiştir. (Uysal 2018) Bu sahadaki çalışma Troya Kazısı başkanlığı ve Millî Park Müdürlüğü’nün izinleriyle gerçekleştirildi. Gösterdiği nezâket dolayısıyla kazı başkanı Prof.Dr. Rüstem Arslan’a ve Troya Millî Park Müdürlüğü’ne çok teşekkür ederim.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

olarak 17. yüzyıldan itibaren artış göstermiştir. (Aslan 2003: 32) Kabaca batıdan Ege Denizi, kuzeyden Çanakkale boğazı ile sınırlanan ve güneyde Üvecik Tepe'ye, doğuda Çanakkale-İzmir karayoluna kadar uzanan bir sahaya yayılan Troya Millî Parkı'nda, en eski köylerden itibaren yaklaşık bir kronolojiyle sıralamak gerekirse; Halileli, Kalafat, Kum Köy, Kum Kale (Sultan Hisarı), Yenişehir, Çıplak Köy, Yerkesiği, Yeniköy (Schliemann 1884) ve Tefikiye isimli yerleşimler bulunmaktadır. Bütün bu köyler, Kara Menderes ırmağı ve Dümrek çayının suladığı geniş düzlükler ile bunların arasındaki hafif yükseltiler ve tepelerden oluşan topoğrafyaya dağılmışlardır. (Şek.2) Bunlardan Yenişehir ve Kalafat gibi köylerin tümüyle gayr-i müslim nüfusa sahip oldukları, Kum Kale (Sultan Hisarı) gibi kimi yerleşimlerde müslim ve gayr-i müslimlerin birlikte yaşadıkları, zaman içinde bu köylerin demografik durumlarında değişikliklerin oluştuğu, muhtelif nedenlerle bazı köy alanlarının geride sadece mezarlıkları kalacak şekilde terk edildikleri (Polat ve Yeleş 2017: 83) anlaşılabilir. Birlikte; yöredeki köylerin tarihsel geçmişlerinin tüm yönleriyle açığa çıkarılması sorunu, araştırmacıların önünde önemli bir problem olarak durmaktadır. (Aslan 2003: 32) Bu probleme çareler ararken; Osmanlı idari sistemi, toprak düzeni, köy ve mezarların statüsü gibi hususların (İnalçık 2000: 145-222) arşiv belgeleri eşliğinde ele alınarak, bunlardan elde edilen verilerin saha araştırmalarıyla desteklenmesi gerekiyor.

Bu köylerden mevcudiyetini koruyabilenler, günümüze gelinceye kadar geleneksel köy dokusunun büyük bir kısmını yitirmişlerdir. Buna rağmen; meydanın bir kenarına konduurulmuş cami, bir avlunun kenarlarına yerleşmiş ev, ahır ve samanlık gibi birimlerden oluşan hane düzeni, -çok az sayıda kalmış olmakla birlikte- taş temel üzerine kerpiç duvarlı ve ahşap tavanlı, bazen düz damlı, bazen kiremit çatılı ev mimarisi ve köyün kenarındaki mezarlık, kaynak bulunabilen noktalara veya köy meydanına kurulmuş çeşme gibi unsurlar hâlâ gözlemlenebilmektedir.

16. yüzyıl tahrir defterlerine göre; antik Troya (Hisarlık) çevresini de içine alan bölge, Anadolu Vilâyeti'nin Biga sancağına bağlı Ezine Bazarı (Ezine) kazası içinde kalıyordu. (166

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

no.lu defter 1995:235) M.1516 ve M.1530 tarihli defterlerde, burayla ilgili olarak sadece Halileli, Kalafatlı ve Kum Köy'ün adları geçmektedir. (166 no.lu defter 1995: 233-238; Dündar 2013: 1151-1152). Aynı yüzyılda Ezine kazasında –dolaysıyla millî park sınırları içindeki köylerde- ; hınta (buğday), şa'ir (arpa), alef (yulaf), ades (mercimek), çavdar, nohut, bakla, erzen (darı), börülce, burçak, çeltik, susam, penbe (pamuk) tarımı; bağcılık, büyük ve küçük baş hayvancılığı, arıcılık, balıkçılık yapıyor ve emrud (armut), ceviz ve badem yetiştiriliyordu. (Demircan 2000: 127-129). Bu ziraî faaliyet kalemlerinin sonraki asırlarda pek fazla değişmediği anlaşılmaktadır. 19. Yüzyıl sonlarına ait Karasi Vilayeti Salnâmesi'ndeki veriler, bu tarım çeşitlerinin pek değişmediğini; yukarıdaki listeye ek olarak zeytincilik ve Meşe palamudu üretiminin yanında meyveciliğin geliştiğini göstermektedir. Salnâmede 7000 adet arı kovanının bulunduğu da kaydedilmiştir. (1305/1888: 138) Buna karşılık Osmanlı idari sisteminde zaman zaman meydana gelen değişiklikler nedeniyle; Biga sancağının bağlı bulunduğu vilayet de değişiklik göstermiştir. Bu sancak 16. Yüzyılda Anadolu Vilâyetine bağlıken, 1876 sonuna doğru Cezâyir-i Bahr-i Sefid Vilâyetine bağlanmış; 1881'de Karasi vilâyetinin bir sancağı olurken, 1888 yılı Ağustos ayından itibaren merkeze bağlı bir mutasarrıf tarafından yönetilen müstakil sancak statüsüne kavuşmuştur. (Cuinet 1894: 692) 19. Yüzyılın sonlarına kadar Ezine'nin kaza statüsü değişmemekle birlikte, 1888 düzenlemesi çerçevesinde Hisarlık (Troya) öreni civarındaki köylerin aynı kazanın Sultanhisarı (nam-ı diğer Kum Kale) nahiyesine bağlandığı anlaşılmaktadır. (Cuinet 1894: 690). Bu çevrenin tarihsel topoğrafyasının tanımlanmasında, yüzey araştırmalarımız kadar; Osmanlı tahrir ve vakıf kayıtları, John Manuel Cook'un araştırması (1973), çok sayıda gezginin farklı tarihlere ait gezi notları, gravürler ve özellikle 19. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar hazırlanmış harita türü belgelerin de yararlı olduklarını vurgulamak gerekiyor. Bu arada, Troad bölgesinde insan – doğa ilişkisini sıtma ve veba hastalıkları bağlamında ele alan Rüstem Aslan'ın makalesinin, yörenin Osmanlı dönemi iskan tarihine ilgi çekici bir pencere açtığını söyleyebiliriz. (2002: 923-934; 2003: 31-41) Yakın tarihlerde Fecri Polat ve Hakan Yeleş'in

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Halileli ve Tevfikiye köylerine dair yayınladıkları iki araştırma da yararlandığımız kaynaklar arasında yerlerini aldılar. (Polat ve Yeleş 2017; Polat 2018).

2. TROYA MİLLÎ PARKINDAKİ OSMANLI DEVRİ YERLEŞİMLERİ

2.1. Halileli Köyü:

En eski Osmanlı Tahrir Defterlerinde, Troya Millî Parkı sınırları içindeki sahada üç adet yerleşim yeri kayıtlıdır. Bunlar Kum Köy, Kalafatlı ve Halil-ili köyleridir. Halileli (Halil-ili) Çanakkale boğazı çevresindeki kimi köy ve mevkiiler gibi adını, bu bölgenin fâtipleri arasında sayılan Ece Halil'den almış olabilir. Köy 18-19. Yüzyıllar boyunca birçok syyah tarafından ziyaret edilmiştir. (Polat ve Yeleş 2017: 76 v.d.) Köyün camisi 1957 yılında tümüyle yenilenmiştir. (Res.1) Köy mezarlığında çok sayıda Helenistik ve Roma devrinden kalma mimari parçalar dikkati çeker. Buna karşılık Osmanlı devri mezar taşlarının büyük çoğunluğu yok olmuş ya da toprak altında kalmıştır. Mezarlıkta sadece bir adet mezarın baş ve ayak şahideleri sağlam kalabilmiştir. 19. yüzyıl üslûbundaki taşlardan özellikle baş taşının yüzeyini yosunlar kaplamıştır. Bunlar temizlendiğinde kitâbesi okunabilir. Bununla birlikte baş taşının üst kısmında gül ve gonca motifleri ile ayçiçeğini andıran büyük çiçek kabartması Barok ve Rokoko etkilerini yansıtır. Aynı üslûp ayak taşında da gözlenmektedir. (Res.3,4,5)

2.2. Kalafat Köyü:

Çanakkale merkez ilçeye bağlı köylerden Kalafat'ta maddî kültür verisi olarak kayda değer bulgularla karşılaşılmaı. Bu köyün 1928 yılında Bulgaristan'ın Kırcaali, Plevne ve Zıştov yörelerinden göç eden Türkler için kurulduğu ileri sürülmektedir. (Cook 1973:104; Eren 1994:182) Fakat 16. yüzyıla ait tahrir defterlerinde Biga livasının Ezine kazasına bağlı yerler arasında adı geçer. Bu kayıtlar köyün en azından 16. yüzyılda mevcut olduğunu kanıtlar. Bunlardan M.1516 tarihli defterde "Kalafatlı" imlâsıyla kaydedilen köyde sadece 3 hane mevcuttur. (Dündar 2013:1151) M.1530 tarihli tahrir defterinde ise "Kalafatlı köyü" ve "Kalafatlı çiftliği" olmak üzere iki ayrı yer kayıtlıdır. (166 numaralı defter, 1995: 233,239)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Ondokuzuncu yüzyıldan bazı seyyahlara göre; bir Rum köyü olan Kalafatlı'da 200 kişi yaşıyordu. Schliemann da Hisarlık çevresindeki Rum köyleri arasında Yenişehir ve Yeniköy ile birlikte "Kalifatlı" imlâsıyla burasını da sayar. (1884:306) Köyün daha sonra küçüldüğünü ve bu durumda iken 1928 yılı iskanıyla yeniden canlanmış olduğunu düşünüyoruz. Cook da köyün 1928'de kuruluşunu vurgulamakla birlikte; 16. yüzyıl kayıtlarına da işaret ederek, burasının M.1574'te adına rastlanılan Kalafatlı olabileceğini belirtir. (1973:104) Köyün camisi 1955 yılında yapılmış ve yakın yıllarda yenilenmiştir. (Res.6)

Bazı seyyahlar Kalafatlı köyü yakınında Kara Menderes ırmağını geçen bir köprüden söz etmişler ya da gravürlerinde köprüyü bu civarda tasvir etmişlerdir. Hiç kuşkusuz Troya çevresinde antik dönemden itibaren her dönemde buradaki ırmak ve dereleri geçen irili ufaklı köprüler yapılmıştı. Bunların bazılarının Helenistik veya Roma devrilerine kadar inen geçmişleri de kabul edilebilir. Fakat ciddî düzeyde deprenselliği bilinen bölgedeki birçok kargir köprü zamanla ayak temellerine kadar yıkılmışlardır. Bunlardan bazılarının üzerine ahşap köprüler yapılmıştır. Bazıları ise tümüyle yok olup gitmişlerdir.

Kum Kale yakınlarında Menderes ırmağını geçen uzun ahşap köprü seyyah notları arasında zikredilmiş ve gravürlerde gösterilmiştir. (Wood 1775: 324-325; Cook 1973: 393) Cook'a göre 19. Yüzyılda Menderes ırmağını aşan tek köprü buydu. Fakat 1750'de bölgeyi gezen Robert Wood kemerli kalıntıları olan ahşap iskeletli bir başka köprü daha görmüş ve bunun bir de gravürünü vermiştir. (Res.7) Wood, söz konusu köprüyü Pınarbaşı köyü altında diye tarif etmekle birlikte, köprüyü Pınarbaşı ile Kum Kale arasında Kalafat geçidi yanında göstermiştir. (1775: 326) Cook, Wood'un köprüyü yanlış bir yere şekilde Roma yolunun Menderes'i geçmesi beklenen mevkiye yerleştirdiğini ileri sürer. (1973: 393) Başka araştırmacılara göre, Kalafat yakınlarındaki bu köprü; *Tabula Peutingeriana*'da görünen, İlion'dan Alexandria-Troas'a kadar uzanan kuzey-güney yolunun bir parçasıydı. (Bieg, Tekkök ve Aslan 2006: 152) ,Fakat sorun şu ki; Wood'un gravürünü koyup Pınarbaşı – Kum Kale arasına yerleştirdiği ve Kalafat yakınlarında olduğu düşünülen bu köprü; gerçekte Pınarbaşı civarına

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

bir hayli uzak bir mevkiide hâlâ görülebilen eski Sarımsaklı köprüsünden başka bir yapı olmasa gerek. Günümüzde Ezine'nin Köprübaşı ve Akköy yerleşimlerine ulaşımı sağlayan eski Sarımsaklı köprüsü, yüksek ve dar bir geçitte Kara Menderes ırmağının üzerine kurulmuştur. (Res.8) Bu köprünün Roma devrine ait olmayıp, 14. yüzyılın ikinci yarısında sultan I. Murad zamanında Asılhan Bey tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. (Atak 2008: 205-206)

2.3. Kum Kale (Kâl'a-i Sultâniye / Sultan Hisarı):

Asya kıtasını ile Avrupa'yı ayıran iki boğazdan birisi olarak, tarihin her devrinde stratejik önemini koruyan Çanakkale boğazı; antik devirlerden günümüze kadar, iki yakasına karşılıklı yerleştirilmiş tahkimatlarla koruma ve kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Osmanlı devrinde Lapseki ve Gelibolu kalelerinin sağlamlaştırılması ve burgaz türü yapılarla başlayan süreçte ilk ciddi tahkimat, Fatih'in yaptırdığı Kilidü'l-bahr Kalesi ve Kal'a-i Sultâniye (çimenlik) (M.1462-1464) idi. 17. yüzyıldaki gelişmeler Çanakkale boğazının yeniden berkitilmesini zorunlu kılınca; bu defa boğazın Akdeniz tarafından girişine, yine karşılıklı olarak Seddü'l-bahr Kalesi ve Kum Kale (Sultâniye / Boğaz Hisarı) yaptırılmıştır. Osmanlı hükümdarı IV. Mehmed'in vâlidesi Hatice Turhan Sultan tarafından M.1658-1659 yıllarında yaptırılan (Acıoğlu 2015: 98-99) bu kaleler de, Fâtihinkiler gibi "hisar" türü savunma yapılarıdır. Bunlardan Anadolu yakasındaki Kum Kale, Kara Menderes ırmağının denize döküldüğü noktaya yakın bir konumda kıyıya inşa edilmiştir. Kale, düzgün olmayan dikdörtgene yakın bir plana sahip olup köşelerden ve cephelerden çokgen burçlarla takviye edilmiştir. Vakfiye kayıtlarına göre Turhan Sultan; "*Sultâniye*" ünvanıyla anılan kalenin "*dâhilinde bir câmi'-i şerîf, bir mekteb-i lâtîf*" ve çifte hamamdan başka, kalede hizmet gören askerler için evler, ilâveten dükkanlar ve çarşı-pazar yerleri inşa ettirmişti. (Arslantürk 2012: 53) Bunlar, kalenin yanında gelişecek olan köyün nüvesini oluşturmuşlardır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Kum kale hakkında, bilhassa 18.- 19. yüzyıllar boyunca çok sayıda seyahatnamede bilgiye ve gravüre rastlanır. Fakat burayı, inşasını izleyen yıllarda ilk gören seyyahların Evliya Çelebi ve Guillaume Grelot olduklarını sanıyoruz. H.1069 Receb ayında (M.1659 Nisan) Sultan IV. Mehmed'in Anadolu seferine katılarak onun yanında bölgeye gelen Evliya Çelebi; kaleyi IV. Mehmed'in annesinin H.1068 (M.1657-1658) yılında inşa ettirdiğini, ondan dolayı nâmına “Sultâniye” denildiğini belirttikten sonra yapının tarifine geçer. Ona göre dört köşeli şekilde taştan yapılmakta olan kale henüz tamamlanmadığından imareti yok idi ve sultan, hisar içinde bir hünkâr camisi inşasına işaret etmişti. İnşa kapsamında kalenin nehir tarafındaki burcu dibinden gizli su yolları yapılıyordu ve deniz tarafı, kadırgalar batırılmak suretiyle doldurularak üstüne bir mendirek burcu yapılması emredilmişti. Çelebi'nin notlarından, yapının bina eminliğini Ankebût Ahmed Paşa'nın üstlendiği ve kale inşaatını denetleyen IV. Mehmed'in mimar ağaya ve hizmeti geçen diğer görevlilere hil'atlar giydirdiğini öğreniyoruz. Ancak Çelebimiz mimarın adını vermediği için işin bu yönü muallâkta kalmıştır. (Evliya Çelebi 2001: 157) Bu arada Evliya'nın yukarıda verdiği yapım tarihinin, hem “kalenin inşasının M.1659 yazında henüz tamamlanmadığı” yolundaki kendi ifadeleriyle; hem de vakfiye kayıtlarıyla çeliştiğini belirtelim.

Yapımının üzerinden neredeyse 15-20 yıl geçmeden kaleyi gören ikinci gezgin, 1670'li yıllar içerisinde İstanbul'a yolculuk eden Fransız ressam Guillaume Grelot gibi görünüyor. Onun kitabı 1680'de basıldığına göre; İstanbul'da kalış ve yolculuk süreleri hesaba katıldığında; Kum Kale'yi 1675 – 1680 yılları arasında gördüğü ileri sürülebilir. Antik Troad kırlarındaki Scamandre ve Simois ırmaklarından ve bunların civarında Troya'nın bulunduğundan söz eden Grelot; güzel sanatlara asla yatkın olmayan Türklerin, antik yapıları harap etmeye her zaman istekli olduklarını, hiçbir sınır tanımadan bunların taşlarını sivil ve askeri yapılarında

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

kullandıklarını, Anadolu ve Avrupa yakasına inşa edilen eski ve yeni kalelerin de bu şekilde yapıldıklarından şikayet eder.⁴ (Grelot 1680: 4)

Grelot'nun anlatımıyla; *Bunlardan Asya yakasındaki yeni şato; denize doğru uzanan bir kara parçası üzerine; dört köşeden kulelerle desteklenmiş dört duvarla kare bir alan üzerine yerleştirilmiştir. Bu kulelerden deniz tarafındakiler kare, kara tarafındakiler ise yuvarlaktır. Bu dört kulenin arasında beş tane daha vardır ki; bunların dördü kare, birisi yuvarlaktır. Onlar büyüklük ve boyut bakımından eşit değildirler..... Bu yerin girişi kuzeydedir. Giriş, güneyde denize yakın taraftaki oldukça güzel bir câmisiyle büyük bir sokak tarafından sınırlanır. Câmi, deniz tarafından tüm kubbe ve minaresiyle kendini gösterir. Türklerin "Natoli İnghi-issar" dedikleri bu yeni şato ile "Janissaires" burnu arasında, kuzeydoğuda; "İnghi-issar kioi" adını taşıyan küçük bir köy veya kasaba (yâni Yeni Şato kasabası)bulunur. Bu köyde Sygée burnuna doğru devam eden sekiz yel değirmeninden başka kayda değer hiçbir şey yoktur."* (Grelot 1680: 4-6) Grelot, gravüründe doğru konumlarda göstermesine rağmen, metinde kalenin girişini kuzeyde, köyü de çelişkili biçimde Yenişehir ile kale arasında ve kuzeydoğuda kalıyormuş gibi anlatmıştır. (Res.9,10) Grelot'nun anlatımındaki yön hatalarının yapının bir bütün olarak yanlış konumlandırılmasından kaynaklandığı anlaşılıyor. Oysa giriş, kuzeydoğu cephenin doğu köşesi yakınında bulunuyordu; köy de kalenin kuzeydoğu, doğu ve güneydoğusuna yayılıyordu. Grelot'dan bir süre sonra Mallet'nin 1686 tarihli bir gravürü, sanki onun gravürünün kopyası izlenimini bırakır. (Mallet 1719: fig.LV). (Res.11)

Kum Kale hakkında, Grelot'nun ve Mallet'nin gravürlerinden sonra 17.yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen iki adet plan biliyoruz. Günümüzde Paris Bibliothèque Nationale'de muhafaza edilen ve Cornillon ile Dumée Garde tarafından yapılmış olan planlarda; Grelot'nun gravür ve tanımlarından farklı olarak kalenin tüm burçları çokgen planlı gösterilmişlerdir. (Şek.3, 4) Ayrıca köşe burçlarının arasındaki cephe burçları beş değil, dört adet çizilmişlerdir. Ama her

⁴ Çanakkale boğazından geçen seyyahların neredeyse tümü bu savunma yapılarını "château" olarak adlandırmışlardır. Bu kavram, kullanıldığı yer açısından bizdeki "hisar" kavramıyla karşılanabilir.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

iki planda da kale girişi doğru yerde gösterilmiştir. Ayrıca Cornillon'un bir haritaya yerleştirdiği planda; kale ile Kara Menderes ırmağı arasında, kalenin güneydoğu tarafında köyün iki sokağı ve şematik olarak evleri de gösterilmiştir. Onlar gibi cephe burçlarını dört adet gösteren Berquin Pierre'in 25 Temmuz 1700 tarihli planında daha fazla ayrıntı bulunmaktadır. (Şek.5) Planda giriş, denize bakan cephedeki top gözleri ve caminin kale içindeki konumu gösterilmiş; ayrıca üç cephenin çizimleri yapılmıştır. (Şek.6,7,8) Bunlardan uzun bir süre sonra, 1784 yılında Le Comte de Bonneval Mériadec ve Mathieu Dumas tarafından yapılan Kum Kale plan krokisinde; diğerlerinden biraz daha farklı biçimde, kale düzgün olmayan dikdörtgen planlı olarak çizilmiştir. (Şek.9) İlginç olan, bu krokide köşe burçları arasındaki cephe burçlarının Grelot'nun târif ettiği gibi beş adet gösterilmesidir. Öte yandan kale Cornillon ile Bonneval ve Dumas'nın planlarında daha doğru yönde konumlandırılırken; Dumée Garde ve Berquin Pierre'in planlarında yapı, batı köşe kuzey yöne gelecek şekilde konumlandırılarak hataya düşülmüştür.⁵ En doğru konumlandırma için arazide pusulayla tespit yapmak gerektiği anlaşılıyor. Kum Kale'nin, Tournefort, Choiseul-Gouffier ve Moreno'nun kitaplarındakiler başta olmak üzere (1737: 454; 1776: pl.48; 1790: 34), 18. – 19. Yüzyıllarda yapılmış gravürlerinde; genellikle burçları ve top mazgallarıyla denize bakan kuzeybatı cephe ile arka planda köyün silüeti tasvir edilmiştir. (Res.12,13,14)

Turhan Sultan'ın vakfiyesinde kale dâhilinde yer aldığı vurgulanan camisi; hem Evliya'nın ve Grelot'nun kayıtları, hem de yukarıda işaret edilen planlara göre de kalenin içinde yer alıyordu. Bu yapı zamanla harap olunca; 19. yüzyılda tümüyle yenilenmiştir. Fakat bu yenileme sırasında inşa edilen yapı surların dışında yer almaktadır. Bu keyfiyet, Turhan Sultan Câmii'nin kaledeki yerleşim konumu açısından kuşkulara yol açıyor. Bu konuda gravürlere ve seyyah notlarına güvenmek yanıltıcı sonuçlara yol açabilir. Diğer taraftan, vakfiye kaydında çifte hamamın da kale içinde yer aldığı (Arslantürk 2012:117) kaydedilmesine karşılık, gerçekte kale dışında yer alıyor olması gibi; “câmi” işlevi özellikle vurgulandığından, bir kale

⁵ Söz konusu planlardan haberdâr olmamızı sağlayan Mübarek İpek'e teşekkür borçluyum.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

mescidinden daha büyük olması gereken câminin de 19. yüzyılda “müceddeden” yapılan ibâdethânenin (Res.15) olduğu yerde inşa edilmiş olması muhtemeldir. Yine de Turhan Sultan Camii’nin özgün yerinin tespiti ve kalenin tüm niteliklerinin anlaşılabilmesi, ancak kapsamlı bir arkeolojik kazı ile mümkün olabilecektir. Bu yenilemeye dair kitâbe şimdi yeni Kumkale (Kum Köy) camisinin minaresinde yer almaktadır. Kitâbe metni aşağıda Kum Köy bahsi içinde sunulmuştur. Cuinet’ye göre, 19. yüzyılın sonlarında Kum Kale’nin nüfusu; 700 müslüman, 276 Rum ve 24 Yahudi olmak üzere toplam 1000 kişi idi. (1894:765) Yazarın bazı yerleşim yerlerini birbirine karıştırdığı anlaşıldığından, bu rakamların da kontrol edilmeden dikkate alınmaması gerekir.

Hâlen askerî alanda kalan kaleyle birlikte Turhan Sultân’ın vakfi çerçevesinde oluşan Kumkale köyü, geç Osmanlı döneminin sonlarına doğru Ezine’ye bağlı bir nahiye konumuna yükselse de; Birinci Dünya Savaşı’nın Çanakkale cephesi çarpışmalarında (1915) harap olmuş ve köy halkı biraz daha gerideki Kum Köy’e taşınmıştır. Bunun sonucunda Eski Kumkale köyünden geriye sadece kale, surların dışındaki çifte hamam, geç dönemde yenilenen söz konusu câmi (Res.15) ve aynı dönemden bir çeşme (Res.16) ile tarihî mezarlık kalmıştır. Bunların tümü özellikle Çanakkale savaşı sırasında harap olmuşlardır.

Kum Kale’de, Lucienne Thys-Şenocak başkanlığında bir ekip tarafından 2000 yılında yapılan yüzey araştırmasında yapının ilk topoğrafik ve mimarî planlarını oluşturmak için veriler toplanmıştır. (1999: 113; 2001: 280). Köyün yaklaşık 750 m. Güneyinde kalan tarihî mezarlık ise; Güney Marmara Ajansı’nın desteğinde Çanakkale Valiliği ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nin ortak projesi kapsamında incelenmiş; mezar taşları ve mezarlıktaki Türk siperlerinin restorasyonu ve konservasyonu yapılmıştır. Bu proje çerçevesinde incelenen mezarlıkta toplam 472 adet baş ve ayak şahidesi tespit edilmiş, bunların M.1701 yılından M.1906 yılına kadar yaklaşık ikiyüz yıllık bir zaman dilimine dağıldıkları ortaya konulmuştur. (Sayılır ve diğerleri 2012)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

2.4. Kum Köy (Yeni Kumkale Köyü):

Merkeze bağlı bu köy, 16. Yüzyıla ait tahrir defterlerinde Kum Köy adıyla geçmekte olup (Dündar 2013: 1152); millî park sahasındaki en eski Osmanlı yerleşmelerinden birisidir. Köy zamanla küçülüp önemsizleşmiş olmalıdır. Fakat 18-19. yüzyıl haritalarında mevcut olduğuna bakılırsa tümüyle metruk duruma da düşmemiştir. Kıyıdaki Kum Kale (Sultanhisarı) Çanakkale savaşları sırasında harap olunca, köy halkı yakındaki Kum Köy'e taşınmıştır. Bu vesileyle âdetâ yeniden kurulan Kum Köy zamanla Kumkale adıyla anılır olduğundan, bu iki ismin tek bir yerleşim yerini ifade ettiği algısı hafızalara yerleşmiş; giderek bu iki köyün ayrı birer yerleşim olduğu unutulmuştur. Bununla birlikte Kumkale halkının Kum köye taşındığına işaret eden arkeolojik nitelikte bir kanıt köy camisi duvarında korunabilmiştir. Bu belge bir cami kitabesi olup; Kumkale'deki Valide Hatice Turhan Sultan Camii'nin yenilenmesiyle ilgilidir. Anlaşıldığı kadarıyla, Çanakkale savaşları sırasında Kumkale köyü terkedildikten sonra, eski köydeki camiye ait kitâbe, şimdiki köy camisinin minare kaidesine yerleştirilmiştir. (Res.17) Mermer kitâbe Türkçe olup nesih hatla sekiz satırlıktır. (Res.18) En sonda bir de ketebe satırı vardır. Kitâbe metni şöyledir:

-Bu Câmi '-i Şerîfin binâsına evvel iden belbâl-i tâm

-Vâlide Hâdice Sultân Firdevs-i âşiyân

-Eyledi müceddeden ummânın ihyâsını arz(i)de fermân

-Bir müsâ'id vaziyet fîrûz ki tesâdüf eyledi hazret-i Şehinşâh

-Ehl-i vatan eyledi gayretini rızây-ı ecl Hasbinallah

-Delîl oldu sarf-ı nakd-i kîseden cism-i âsumâna Hâcî Yahya

-Cünûd-u mülûkâneden Tophâneye merbût istihdâm

-Sabr yâ Resûlullah târîhine ki seninde kala yâd-ı nâmın,

-Harrere Şevket sene 1301

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Kitâbeye göre; ilk olarak Valide Hatice Sultan tarafından inşa edilen Kumkale Camii H.1301 / M.1883-1884 tarihinde Hacı Yahya tarafından yenilenmiştir. Kitâbe metnini ise Şevket isimli kişi yazmıştır. (Uysal 2018: 75)

2.5. Yenişehir:

Antik Sigeum/Sigeion ören yeri ile Kum Kale arasında, sahile yakın bir yükseltide yer alan Yenişehir'in adı Pîrî Reis'in Kitâb-ı Bahriyesinde geçer. Pîrî Reis tarafından M.1519 yılında Kânûmî'ye sunulan eserde “*Yenişehir burnu*” kaydı, burada bir yerleşime işaret etmekle birlikte; metne eşlik eden haritada, söz konusu ibarenin hemen altındaki “harâb” kelimesi burasının metruk olabileceğini düşündürüyor. (Pîrî Reis 1973: 114-116) Yerleşimin, 16. yüzyılın ilk yarısına ait tahrir defterlerinde zikredilmeyişi de böyle bir ihtimâli güçlendirmektedir. Buna karşılık, aynı yüzyılın sonlarında burasının Rumların yaşadığı dağınık bir köy olduğu bir gezgin tarafından kaydedilmiştir. (Cook 1973:153) Grelot'un 1671'de “Gâvur Köy” adıyla zikrettiği yer burası olabilir. (1680: 3)⁶ Onu izleyen dönemlerdeki Batılı seyyahlar da burasını hep bir Hıristiyan yerleşimi olarak tanımlamışlar; bazı seyyahlar ise notları ve haritalarında Yenişehir'i, antik Sigeum / Sigeion /Sigée burnu civarında göstermişlerdir ya da Sigée'nin yerine kurulduğunu ifade etmişlerdir. (Choiseul – Gouffier 1842:365) (Res.19) Diğer seyyahların aksine Cuinet, 19. yüzyıl sonlarına ait notlarında, köyde hem Hıristiyan, hem de müslüman nüfusun yaşadığını kaydetmiştir. (1894:765) John Manuel Cook ise Cuinet'nin Çanakkale ile Yenişehir'i karıştırmış olduğuna işaret eder ki; doğrusu da bu olsa gerek. Schliemann'ın kazıları sırasında Yenişehir'deki kilisenin çan kulesi kazıdan çıkan taşlarla yenilenmiştir. (1875:257; Cook 1973:105) Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale boğazını geçmeye çalışan Fransız ve İngilizlerin saldırıları sırasında (1914-1915 yılları) Yenişehir harap olmuş (Brown 2017:24) ve terk edilmiştir. Cook

⁶ “Bu boğazın (Hellespont) girişinde sağ kolda, günümüzde *cap Gianizzari* diye adlandırılan *Sygée* burnu bulunur. Onun yakınında küçük bir Hıristiyan köyü var. Türkler oraya *Giaurkioi* veya kâfir köyü derler. Zira bu, içinde hiç câmi olmayan tüm yerlere verilen bir isimdir. Köy, boğazın yakınına, eskiden meşhur *Sygée* şehrinin olduğu yere kurulmuştur.”(Grelot 1680:3).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

haklı olarak, yerleşimin Türkçe isminin burada bir Bizans geçmişine işaret ettiğini düşünmektedir. (1973: 159) Gerçekten de Türk şehircilik tarihinde, eski bir yerleşimin hemen dibine ya da civarına kurulan yeni iskan sahasına “Yenişehir” veya “Yenişar” gibi isimlerin verilmesi geleneksel bir tutumdur. Selçuklu devrinden Kubad Abad sarayının yanındaki Yenişehir (Yenişar) (Uysal 2018: 103-110), Bursa’ya bağlı Yenişehir ve Gelibolu yarımadası üzerinde kurulmuş olan “Yenişehir nâm-ı diğer Burhan” (Uysal 2010: 653-654) gibi yerleşimler buna örnek verilebilirler.

2.6. Yeniköy:

Cezayirli Gazi Hasan Paşa çiftliğinin batısında, sahile yakın bir mevkide yer alan Yeniköy’ün kuruluş tarihi konusunda kesinlik taşıyan bilgilere sahip değiliz. Köyün 19. yüzyılın hemen başlarına ait haritalarda yer almış olmasına (Brown 2017: 11) bakarak, en azından 18. yüzyılda mevcut olduğunu söyleyebiliriz. 1675 yılı Eylül ayında Çanakkale boğazının girişinde uygun rüzgarı beklemek zorunda kalan Jacques Spon ve George Wheler; eski kale tarafına gidecek at almak maksadıyla, 200 Rum’un yaşadığı *Kainario Chorio* (Yeni Köy) isimli bir köye uğradıklarını anlatırlar. (Spon ve Wheler 1678: 114-115) Schliemann, burayı yöredeki Rum köyleri arasında zikreder ve isimlendirirken de “Yeni Köy veya Neo Chori” vurgusu yapar. (1884: 434) Söz konusu iki seyyahın notları ve Schliemann’ın kaydı dikkate alınacak olursa, köyün kuruluşunu 17. yüzyıla kadar götürmek mümkün gibi görünüyor. 1951 yılında Bulgaristan ve Romanya’dan göç eden Türklerin bazılarının köye yerleştirildikleri bilinmektedir. (Cook 1973: 167) Yeniköy’de Osmanlı devrinden kayda değer kalıntılar bulmak güçtür.

2.7. Yerkesiği ve Cezayirli Hasan Paşa Çiftliği:

Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Osmanlı tarihinde 18. yüzyılın ikinci yarısında önemli şahsiyetlerden birisi olarak dikkati çeker. Kaptan-ı deryâlık ve sadrazamlık makamlarında bulunan Cezayirli Hasan Paşa (öl.1790); İstanbul, Sakız, Çanakkale gibi merkezlerden başka

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

ülkenin birçok yerinde hayır eserleri inşa ettirerek vakıflarla desteklemiştir. (İşipek 2009: 459 v.d.) Onun Çanakkale çevresindeki vakıf eserleri ve konağı üzerine daha önce Ayda Arel ve Zekiye Uysal başta olmak üzere bazı akademisyenler tarafından araştırma ve yayınlar yapılmıştı. (Uysal 2016: 47-78; Arel 1993: 173-188; Korfmann 1986: 1-16; Yakıtıl 1989: 1261-1275; Altıer 2016: 1-26)

Hasan Paşa'nın Çanakkale'nin Nara Burnu'ndaki çeşmelerinden başka; Ezine ilçesi sınırları içinde şimdiki Yeniköy ile Üvecik köyleri arasında, bugün meskun alanların dışında kalan bir mevkide çiftliği ve vakıf değirmeninin kalıntıları bulunmaktadır. Hasan Paşa'nın vakfiyelerindeki bilgiler ve seyyah notlarına göre; eskiden bu mevkide bulunduğu anlaşılan Yerkesiği'ndeki çiftliğin bir köşesinde konak, çiftliğin avlusunda bir ev, avlunun bir başka köşesinde hamam ve çiftliğin karşısında bir câmi yer alıyordu. Câminin, paşanın vakfiyesinde Sultan Hisarı nahiyesinde yaptırdığı kaydedilen bina olduğu düşünülür. (Uysal 2016: 60) Çiftlik ve konağın M.1770 yılı civarında yaptırıldığı kabul edilir. (Uysal 2016:64) Çiftliğin aşağısında Hanım değirmenine doğru uzanan kanalın, Hasan Paşa ya da ondan önceki bir Türk sultanı veya idarecisi tarafından yaptırılmış olabileceği; hattâ bunun Türklerden önce devirlerden kalmış olabileceği yönünde tartışmalar bulunmaktadır. (Schliemann 1881: 98; Cook 1973: 146)

Yerkesiği ve Cezayirli Gâzi Hasan Paşa'nın konağının özgün durumuna ilişkin yegane görsel belge; yöreyi 1776 yılında gezen Choiseul-Gouffier'nin seyahatnamesindeki bir gravürdür. (1828: 353-354) (Res.20) Seyyah burayı köy olarak tarif etmiştir. Ondan on yıl sonra çiftliği gören Lechevalier, haritasında "Erkessi Keui" imlâsıyla köyü ve paşanın çiftliğini göstermiştir. ((1802: pl.XIV) Muhtemelen Hasan Paşa çiftliğinin çevresinde gelişen köy, onun ölümünden sonra çiftliğin ve konağın harap olmasına paralel biçimde ortadan kalkmış olmalıdır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Günümüzde Ezine ilçesi sınırları içinde kalan Hasan Paşa çiftliği ve değirmenin son durumlarını gözlemek, konağın dışındaki kalıntıların niteliğini araştırmak ve değirmenin rölovesini çıkarabilmek için Yerkesiği mevkiinde araştırma yaptık. (Res.21) Konak ve çiftlik alanı dışında, taş malzemeli anıtsal yapı temelleri görülebilmektedir. (Res.22) Çiftlik alanı ve çevresindeki yüzey gözlemlerinde çok sayıda Osmanlı devri seramik parçalarıyla karşılaşıldı. (Res.23)

Konağın harap durumu ve çevresindeki arkeolojik kalıntılar, buraya bir an önce bilimsel anlamda müdahale yapılması, restorasyon ve konservasyona girilmesi gerekliliğini ortaya koyuyor. Aynı durum, çiftliğin biraz uzağında Yerkesiği denilen kanalın kenarında bulunan Hanım değirmeni için de geçerlidir. Yapı 20. yüzyıla kadar kullanılmış olmakla birlikte, günümüzde harap ve metruktur. Neredeyse kesin tarihi saptanabilecek bir değirmen olması bakımından Osmanlı Arkeolojisi ve endüstrisi açısından önemli bir örnek olan değirmenin korunması elzemdir. Vakfiye kayıtları paşanın Nara Burnu'nda sözünü ettiğimiz çeşmelerden başka bir tekke, câmi ve hamamının da bulunduğunu gösteriyor. Bu yapılar yok olmuştur. Ayrıca Kilitbahir'de vakıf işyerlerinin ve bir çeşmesinin varlığını da arşiv kayıtlarından öğreniyoruz. (Uysal 2016: 64)

2.8. Çıplak Köy:

Truva çevresindeki en eski Türk yerleşimlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Kuruluşunun 14. yüzyıla, Karasi beyliği devrine kadar indiği ileri sürülmüştür. (Eren 1994:192) Fakat 16. yüzyıla ait Osmanlı muhasebe defterlerinde bile adının geçmeyeşine bakılırsa, köyün tarihinin bu kadar eskiye dayanması uzak bir ihtimal gibi görünüyor. (166 numaralı defter 1995:113-117) Seyyahların notları ve eski haritalar dikkate alınacak olursa köyün kuruluş tarihi için 18. yüzyıl kabul edilebilir. Schliemann'a göre; köydeki cami Troya kazısından çıkan taşlarla 1873 yılında minareyle birlikte inşa edilmiştir. (1875:257; Cook 1973:105) Söz konusu câmi günümüzde yenilenmiştir. (Res.24) Köye ismini verdiğine

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

inanılan Çıplak Dede'nin (Garip Dede), köy meydanındaki mezarının baş ve ayak ucundaki taşlar devşirme sütunlardan ibaret olup üzerlerinde kitabe yoktur. Garip Dede yatırı adıyla bilinen mezar alanı bir duvar ve çitle çevrilmiştir. (Res.25) Taşdığı isimden dolayı bu kişinin Kalenderî zümresine mensup bir derviş olma ihtimali akla geliyor. Ramazan Eren'e göre Çıplak Dede'nin ismi İbrahim'dir ve ovanın ağaçsız hâline bakarak "çıplak" ismini o vermiştir. (1994:192) Bu köye 1928, 1929 ve 1934 yıllarında Bulgaristan'dan göç eden Türkler de yerleştirilmiştir. (Cook 1973: 104; Eren 1994:192) Schliemann, Troya'dan alınmış taşların Çıplak köyde ev inşaatlarında kullanıldığını da not etmiştir. (1875:221) Hemen câminin arkasındaki eski evin Truva kazılarını başlatan Schliemann'ın oturduğu bina olduğu rivayet ediliyor. Bunun ayrıca araştırılması gerek. Köy meydanına konulmuş birkaç antik parça muhtarlık tarafından korunmaktadır.

Köy meydanının aşağı kesiminde 19. yüzyıl üslubunda bir çeşme göze çarpar. (Res.26) İki cepheli ve hazneli olan çeşmenin her iki cephesindeki nişler yuvarlak kemer çerçevesindedir. Meydanın aşağısındaki iki katlı ev de tarihî nitelik taşıyor. 19. yüzyıl sonu – 20 yy. başı arasına verilebilecek evin yıkılmadan rölövelerinin çıkarılması gerekir. (Res.27)

Çıplak köyünde tarihî bakımdan en kayda değer veriler mezarlıktaki kitâbeli şahidelerdir. Köy mezarlığında 20 adet yazılı şahide tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları toprağa gömülü olduğu için tarih satırları okunamamıştır. Burada yapılacak bir temizlik ve sondaj ile daha fazla kitâbeli şahide ortaya çıkarılabilir. Bizim tespit ettiğimiz şahideler: Ayşe Hatun (H.1189/M.1775-1776) (Res.28a), Hacı İbrahim oğlu Ömer (H.1193 / M.1779-1780) (Res.28b), Gülnaz (H.1201/ M.1786-1787), Yusuf oğlu Ahmed (H.1201/M.1786 -1787) (Res.28c), Hacı İbrahim (tarih kısmı okunamadı), İbrahim oğlu Ali (tarih kısmı okunamadı), Hacı İbrahim Ağa kızı (tarih kısmı okunamadı), Hasan Beşir (H.1172/M.1758-1759), Fatıma Dudu (H.1172/ M.1758-1759), Ömer Ağa (H.1172/M.1758-1759), El Hac Mehmed oğlu (tarih kısmı okunamadı), Mustafa (H.1179/M.1765-1766.), Hüseyin (H.1290/M.1873-1874), Mustafa (H.1106/M.1694-1695), Hayriye (H.1206/M.1791-1792), Hüseyin kerimesi Fatıma

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

(H.1205/M.1790-1791), Ümmü Gülsüm (H.1205/M.1790-1791), erkek ismi yazılı bir kadın şahidesi (H.1206/M.1791-1792), Muhammed Ağa (H.1243/M.1827-1828) ve Ahmed Ağa (H.1315/M.1897-1898) (Res.28d) şahideleridir.

2.9. Tefikiye Köyü:

Osmanlı devrinde Hisarlık adıyla bilinen antik Truva harabelerinin yakınındadır. Tefikiye köyünün 93 Harbi (1877-1878) sonrasında kurulan yerleşimlerden birisi olduğu biliniyor. 19. yüzyıl sonlarından Schliemann'ın haritasında ve Osmanlı haritalarında gözükmemekle birlikte (Şek.2; Şek.10), köyün 1885 yılında Troya kazısından çıkan taşlarla inşa edilmiş bir Çerkes yerleşimi gibi görüldüğü ileri sürülmüştür. (Cook 1973: 93) Fakat köyün 93 Harbi sırasında Bulgaristan'daki Rahova köyünden göçen ve Servi muhacirleri olarak bilinen Türkler tarafından kurulduğu belgelerle sabittir. Köyün tarihi hakkında kapsamlı bir çalışma yapan Fecri Polat, buraya Osmanlı şehzadesi İbrahim Tefik Efendi'ye nisbetle "Tefikiye" adının verildiğine dair M.9 Eylül 1891 tarihli bir belgeyi ortaya koymuştur. (Polat 2018: 69-84) Köye, Kalafat'taki iskana benzer biçimde, cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki Balkan göçleriyle (1928-1930) ve 1950-1951'deki göçlerle gelenler de yerleştirilmişlerdir. (Polat 2018:85 v.d.) Köy meydanının bir kenarında duran eski câmi haraptır. Mimari açıdan geç Osmanlı devrinin basit taşra câmilerinin özelliklerini taşır. (Res.29) Bu cami 2018 yılında restore edilmiştir. (Res.30) Köye 1969 yılında yeni bir câmi inşa edilmiştir. (Cook 1973:93) Köyün Kalafat tarafından girişinde, hemen yamacın başlangıcında, sol tarafta bir çeşme göze çarpar. (Res.31) Yuvarlak kemerli nişe sahip çeşme 20. Yüzyıl ilk yarısından kalmış olabilir. Köyün mezarlığındaki şahidelerin çoğu yazısız, basit ve amorf levhalar halindedir. Mezarlıktaki 19. yüzyıl üslubunda bir kadın şahidesi ise, üzerine sonradan yeni harflerle kazınmış 1936 tarihli kitâbesiyle ilginçtir. (Res.32) Burada Barok üslûpta bezemeye sahip bir şahidenin devşirme malzeme olarak 20. yüzyılda yeniden kullanımı söz konusudur. Bazı mezarlarda ise antik sütun parçaları şahide niyetine kullanılmıştır. Tefikiye köyünün kuzey tarafındaki düzlükte antik mimari parçalarının bulunduğu bir alana mezarlık yeri

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

denilmektedir. Fakat burada mezarlara rastlanılmamıştır. Burası metruk bir köy yerleşmesi ya da Türk öncesi devirlere ait bir ören olabilir.

SONUÇ

Troya Milli Parkı'nda Osmanlı devrinde iskan edilmiş yerler olarak Halileli, Kalafat, Kum Köy (Yeni Kumkale), Kum Kale (Kal'a-i Sultâniye /Sultân Hisarı), Yenişehir, Yeniköy, Yerkesiği, Çıplak ve Tevfikiye köyleri tespit edilebilmektedir. Bunlardan Halileli (Halil-ili), Kalafat (Kalafatlı) ve Kum Köy 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde kaydedilmiş en eski Osmanlı köyleridirler. Yenişehir, dağınık nüfuslu bir Rum köyü olarak 16. Yüzyılın sonlarına doğru kendini gösterir. Diğerleri 17. Yüzyıldan 19. Yüzyıl sonlarına kadar peyderpey iskan olunmuşlardır. Bu yerleşimlerden Kalafatlı, Yenişehir ve Yeni Köy'ün tümüyle gayr-i müslim nüfusa sahip oldukları; Kum Kale (Sultan Hisarı)'de ise; müslüman nüfusun yanında Rum ve Yahudilerden oluşan gayr-i Müslimlerin de yaşadığı anlaşılmaktadır. Yenişehir ve Yerkesiği metruk hâle gelirken, Kalafatlı ve Yeniköy başta olmak üzere diğer köylere özellikle Balkanlardan göç eden Türkler yerleştirilmişlerdir. Tevfikiye köyü de 19. Yüzyılın sonlarında aynı göçler çerçevesinde kurulmuştur. Yerleşimlerden Kum Kale (Sultân Hisarı), Valide Turhan Sultan'ın yaptırdığı kale olup, onun vakıflarıyla burada cami, mektep, çifte hamam, dükkanlar, çarşı ve evler inşa edilmişti. Bunlardan geriye harap durumda kale ve çifte hamam kalmış; yenilenen cami de harap olduğundan, onun 19. yüzyıla ait kitabesi; Çanakkale savaşlarından sonra Kum Kale halkının taşındığı Kum Köy (yeni Kumkale) camisine konulmuştur. Kum Kale'nin tarihî mezarlığı ise etraflıca incelenerek koruma altına alınmıştır. Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın çiftliği çevresinde oluşan Yerkesiği köyünden de bugüne kalabilen tek anıt, paşanın kule tarzı konağı ve değirmenidir. Harap durumdaki konak ve değirmenin çok geç olmadan restorasyonuna girişilmelidir. Diğer yerleşimlerden Çıplak köyde 19. yüzyıldan bir çeşme ile daha çok 18-19. Yüzyıldan şahideler barındıran tarihî mezarlık ve 19. yüzyıl sonu -20. yüzyıl başlarına ait bir ev kayda değer.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri:

Osmanlı Arşivi, BEO 63.4705.4

2.Basılı Kaynaklar:

Altier, S. (2016). Çanakkale ve çevresindeki bazı Türk dönemi yapılarında görülen denizcilikle ilgili kazıma (grafiti) tasvirler. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 21, 1-26.

Altun A. ve Demirsar-Arlı, B.(2011). Excavations in Iznik. H.Eren (ed.). in *Proceedings of the first international congress on Islamic archaeology 2005* (pp.125-132). İstanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA).

Arel, A. (1993). About The Hasan Paşa Tower at Yerkesiği on the plain of Troia. *Studia Troica*, (3), 173-188.

Arslantürk, H.A. (2012). *Turhan Valide Sultan Vakfiyesi*. İstanbul: Okur Kitaplığı Metamorfoz Yayıncılık.

Aslan, R.(2002). Die beziehung zwischen mensch und umwelt in der Troas in Osmanischer zeit. R.Aslan, S.Blum, G. Kastl, F. Schweizer ve D.Thumm (ed.). *Festschrift für Manfred Korfmann*, 3 (923-934) içinde, Remshalden-Grunbach: Verlag Bernhard Albert Greiner.

Aslan, R. (2003). The Relaitonship between man and landscape in the Troad during Ottoman period. G. A. Wagner, E. Pernicka ve H.P. Uerpmann (ed.). in *Troia and The Troad* (31-41), Heidelberg: Springer Verlag.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

- Atak, E.(2008). Behramkale köprüsü ve Çanakkale’de diğer erken Osmanlı köprüleri. A. Akdemir, O. Demircan, S. Yılmaz, T. Takaoglu ve E. Erginal (ed.). *Ayvacık Değerleri Sempozyumu (29-30 Ağustos 2008)* içinde, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını.
- Baram, U. ve Carroll, L.(ed.).(2004). *Osmanlı Arkeolojisi*. (çev.B. Altınok), İstanbul: Kitap Yayınevi. (oroijinal baskı,2000).
- Bieg, G., Tekkök, B. ve Aslan, R.(2006). Die spätrömische besiedlung der Troas- ein überblick. *Studia Troica*, 16, 147-170.
- Brown, J. (2017). *Homeric Sites Around Troy*, O’Connor : Parrot Press.
- Choiseul-Gouffier, Le Compte de (1822). *Voyage Pittoresque de la Grèce (1776)*, II, Paris : Blaise Librairie.
- Choiseul-Gouffier, Le Compte de (1842). *Voyage Pittoresque dans l’Empire Ottoman, en Grèce, dans la Troade*. Paris : A La Librairie de J. – P. Aillaud.
- Daux, G. (1958). *Les Étapes de L’Archéologie*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Demircan, H.(2000). *Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi*. (yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dündar, R. (2013). 59 No.lu Tahrir Defterine göre Biga sancağında yerleşim ve nüfus. *JASSS (The Journal of Academic Social Science Studies)*, 6(2), 1131-1167.
- Easton, D.F., (2002). *Schliemann’s Excavations at Troia 1870-1873*, Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.
- Eren, R.(1994). *Çanakkale İlinin Tarih İçindeki Gelişimi ve Folklor İncelemeleri*. Çanakkale: İstanbul ofset.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Evliya Çelebi, (2001). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 5. Kitap, Y.Dağlı ve S.A. Kahraman ve İ. Sezgin (haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gamble, C. (2014). *Arkeolojinin Temelleri*. (Çev. D. Kayıhan), İstanbul: Aktüelarkeoloji Yayınları.

Gerrard, C.(2003). *Medieval Archaeology: Understanding traditions and contemporary approaches*. London: Routledge (Taylor and Francis Group).

Grelot, G. (1680). *Relation Nouvelle d'un voyage de Constantinople*, Paris: Chez la veuve de Damien Foucault.

İnalçık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik ve sosyal tarihi*. I(1300-1600), (çev. H. Berktaş), İstanbul: Eren Yayıncılık. (orijinal baskı,Cambridge University Press, 1994).

Insoll, T. (2007). *İslam Arkeolojisi*. (Çev.B.Tırnakçı), İstanbul: Homer Kitabevi. (orijinal baskı,1999).

İşıpek, A.R.(2009). *Cezayirli Gazi Hasan Paşa*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.

Karasi Vilâyetine Mahsus Salnâme (1305 / 1888). Balıkesri: Vilâyet Matbaası.

Korfmann, M. (1986). Troy: Topography and Navigation. M.Mellink (ed.). in *Troy and The Trojan War* (1-16), a Symposium held at Bryn Mawr College, October 1984. Bryn Mawr.

Lechevalier, J.P.(1802). *Voyages de la Troade: fait dans les années 1785 et 1786; Recueil des cartes, plans, vues et médailles*. Paris: DENTU Imprim.-Libr.

Mallet, A.M.(1719). *Detroit de Gallipoli die Dardanellen*. Frankfurt.

Moreno, J.(1790). *Viage a Constantinopla en el ano de 1784*. Madrid: Imprenta Real.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Özer, M.(2014). Edirne Yeni Saray (Saray-ı Cedid-i Amire) Kazısı 2010 yılı çalışmaları. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXIII(1), 39-66.

Petersen, A.(2017). “Under the yoke”: the archaeology of the Ottoman period in Bulgaria. *Journal of Islamic Archaeology*, 4(1), 23-48.

Pîrî Reis, *Kitâb-ı Bahriye (Denizcilik Kitabı)*, C.1, Y. Senemoğlu (haz.). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Polat, F. ve Yeleş, H.(2017). *Halileli: Troia ovasında bir köy*. İ.Özdemir (ed.), Ankara: Pozitif Matbaa.

Polat, F.(2018). *Tevfikiye köyü: son Troialılar*. M.İpek (ed.), Ankara: Pozitif Matbaa.

Redford, S.(2007). “What have you done for Anatolia today?”: Islamic Archaeology in the early years of The Turkish Republic. *Muqarnas*, 24, 243-252.

Renfrew, C. ve Bahn, P. (2017). *Arkeoloji: Kuramlar, Yöntemler ve Uygulama*. (Çev. G. Ergin). İstanbul: Homer Kitabevi. (orijinal baskı,1991; yedinci baskı,2016).

Rose, C.B.(2014). *The Archaeology of Greek and Roman Troy*. New York: Cambridge University Press.

Said, E. (1998). *Oryantalizm (Doğu Bilim): Sömürgeciliğin Keşif Kolu*. (Çev.N.Uzel), İstanbul: İrfan Yayımcılık.

Sayılr, B., Yazıcı, G., Altıer, S. ve Acioğlu, Y. (2012). *Kumkkale Tarihi Türk Mezarlığı*, İstanbul: Egemen Matbaa.

Schliemann, H. (1875). *Troy and Its Remains ; a narrative of researches and discoveries made on the site of Ilium and in the Trojan plain*. B.A. Philip Smith (ed.), London : J.Murray.

Schliemann, H.(1881). *Ilios : The city and country of the Trojans*. New York : Hasper and Brother.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Schliemann, H.(1884). *Troja : Results of the latest researches and discoveries on the site of Homer's Troy*. New York : Harper and Btothers.

Spon, J. ve Wheler, G. (1678). *Voyages d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant fait en 1675 et 1676*. T.I, Lyon : Chez Antoine Cellier le fils.

Temimî, A.(1997). (ed.). *Corpus d'Archéologie Ottomane; Actes de Ier Congrès International*. Zaghuan: Fondation Temimî.

Thys-Şenocak, L.(1999). Bir Valide Sultan'ın himayesinde Seddülbahir ve Kumkale. *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "Uluslarüstü Bir Miras" Uluslararası Kongre (25-27 Kasım 1999) içinde* (ss.112-117)., İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Thys-Şenocak, L.(2001). Kumkale ve Seddülbahir Osmanlı Kaleleri. *Cogito*, 28, 274-282.

Tournefort, J.P.de.(1737). *Relation d'un voyage du Levant, fait par ordre du Roy*. I, Paris: De l'Imprimerie Royale.

Uysal, A.O. (2018). Kubad Abad şehri ve kalıntıları. A.Yavaş ve O. Koçyiğit (ed.). *Beyşehir Gölü Kıyısında Bir Selçuklu Sitesi: Kubad Abad içinde* (103-110), Konya: Konya Büyük Şehir Belediyesi Kültür AŞ. Yayını.

Uysal, A.O.(2018). Çanakkale ili Lapseki, Biga, Çan, Bayramiç, Ayvacık ve Ezine ilçeleri Türk dönemi yüzey araştırması (2016). C.Keskin (haz.). 35. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* (22-26 Mayıs 2017 Bursa), 1, içinde (ss.61-84), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını.

Uysal, A.O. (2010). Gelibolu yarımadasında bir Osmanlı yerleşimi: Yenişehir (Burhan). *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* (14-16 Ekim 2009, Pamukkale Üniversitesi) içinde (ss. 653-662), İstanbul: Biltur Basım –Yayın.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Uysal, A.O.(2011). Excavations at the “Fatih Foundry” in Demirköy: the 2003-2004 season. H. Eren (ed.). in *Proceedings of the first international congress on Islamic archaeology 2005* (pp.133-148). İstanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA).

Uysal, Z. (2016). Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın Çanakkale civarındaki eserleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 21, 47-78.

Wood, R.(1775). *In Essay on the original genius and writings of Homer: a comparative view of the ancient and present state of the Troade*. London: printed by H. Hughs.

Yakıtıl, E. (1989) Derya Kaptanı Gâzi Hasan Paşa'nın vakfiyeleri. *IX . Türk Tarih Kongresi (Ankara 21-25 Eylül 1981) Kongreye Sunulan Tebliğler, C.III* içinde (ss.1261-1275), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530).(1995). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını.

3.Elektronik Kaynakça:

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531007167.r=le%20plan%20du%20Cornillon?rk=64378;0> adresinden Cornillon'un Kum kale planı.

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531006698?rk=21459;2>. adresinden Hidrograf Dumée Garde de la Marine tarafından 17.yy ikinci yarısında yapılmış Kum Kale planı.

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53100675w> adresinden Le comte de Bonneval et Dumas'nın Kum kale krokisi.

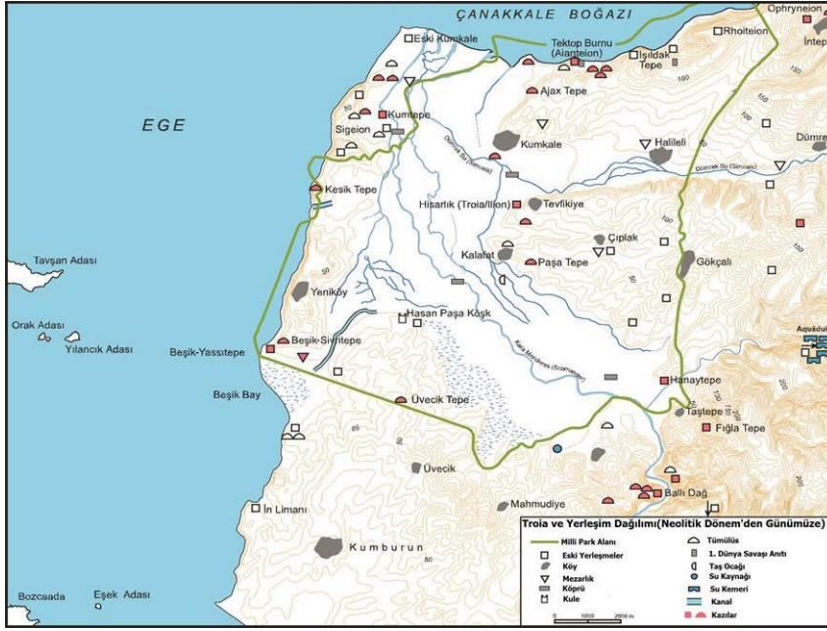
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531006522>. adresinden Berquin Pierre'in Kum Kale plan paftası.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

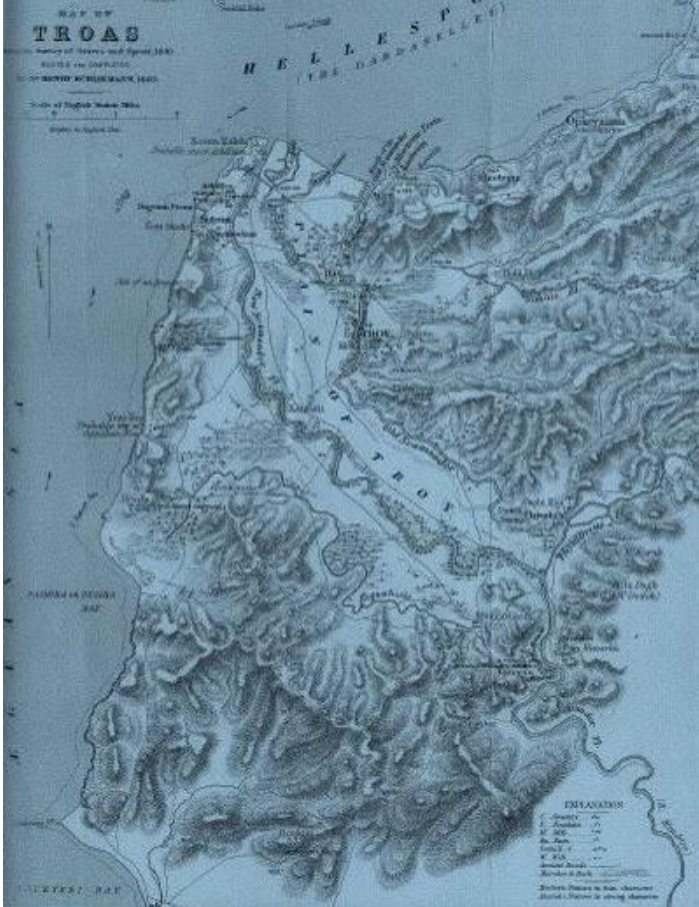
Ali Osman UYSAL

Şek.1- Troya Millî Parkı haritası (Millî Park Müdürlüğü resmî sayfasından)

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

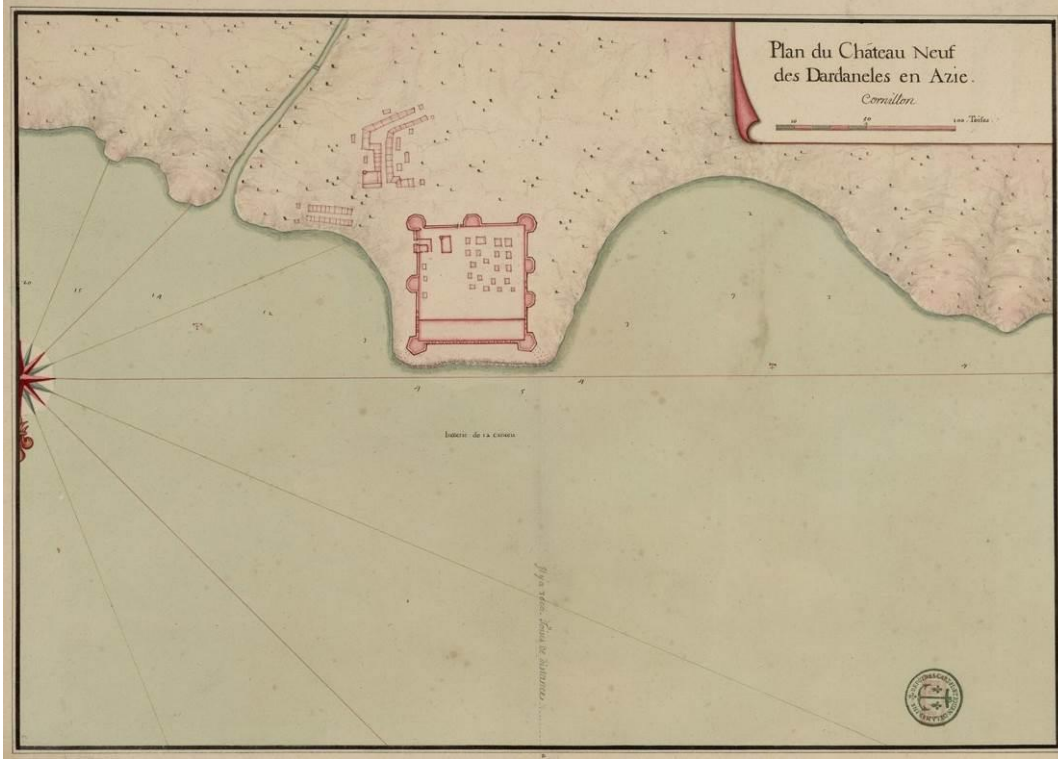
Şek.2- Troya çevresinin 1883 tarihli haritası (Schliemann'dan)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

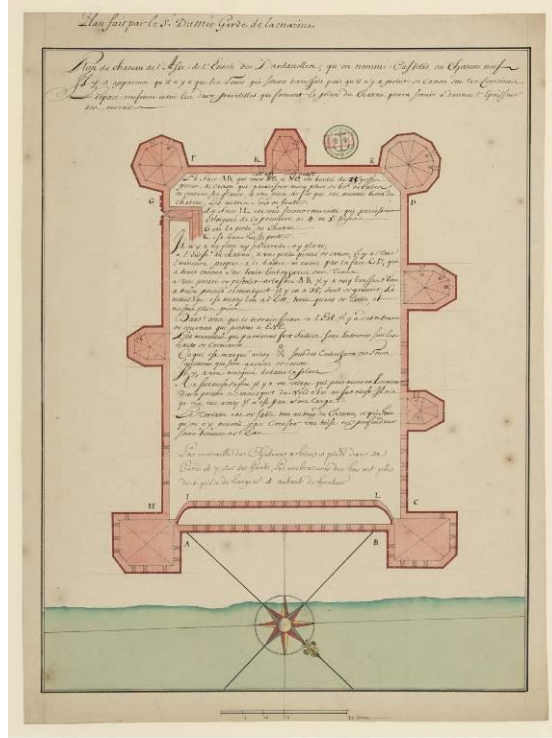
Ali Osman UYSAL

Şek.3- Cornillon tarafından 17. yy ikinci yarısında yapılmış plan (Gallica.bnf.fr/ Bibliothèque Nationale de France'dan)

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Şek.4- Dumée Garde'm yaptığı Kum Kale planı (17.yy ikinci yarısı), (Gallica.bnf.fr'dan)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

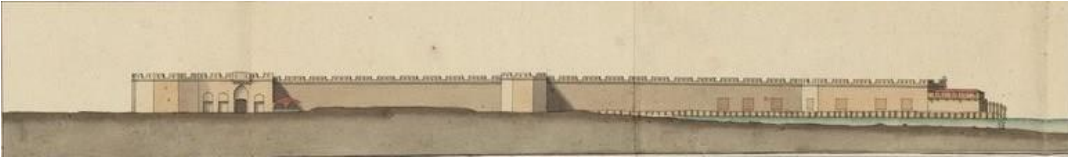
Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

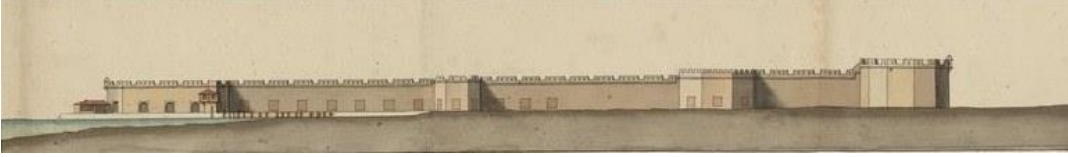
cephe görünüşleri (Gallica.bnf.fr / Bibliothèque Nationale de France'dan)

Şek.6-Kalenin kuzeybatı cephesi, B. Pierre'in paftasından ayrıntı (Gallica.bnf.fr'dan)

Şek.7- Kalenin kuzeydoğu cephesi, B. Pierre'in paftasından ayrıntı (Gallica.bnf.fr'dan)

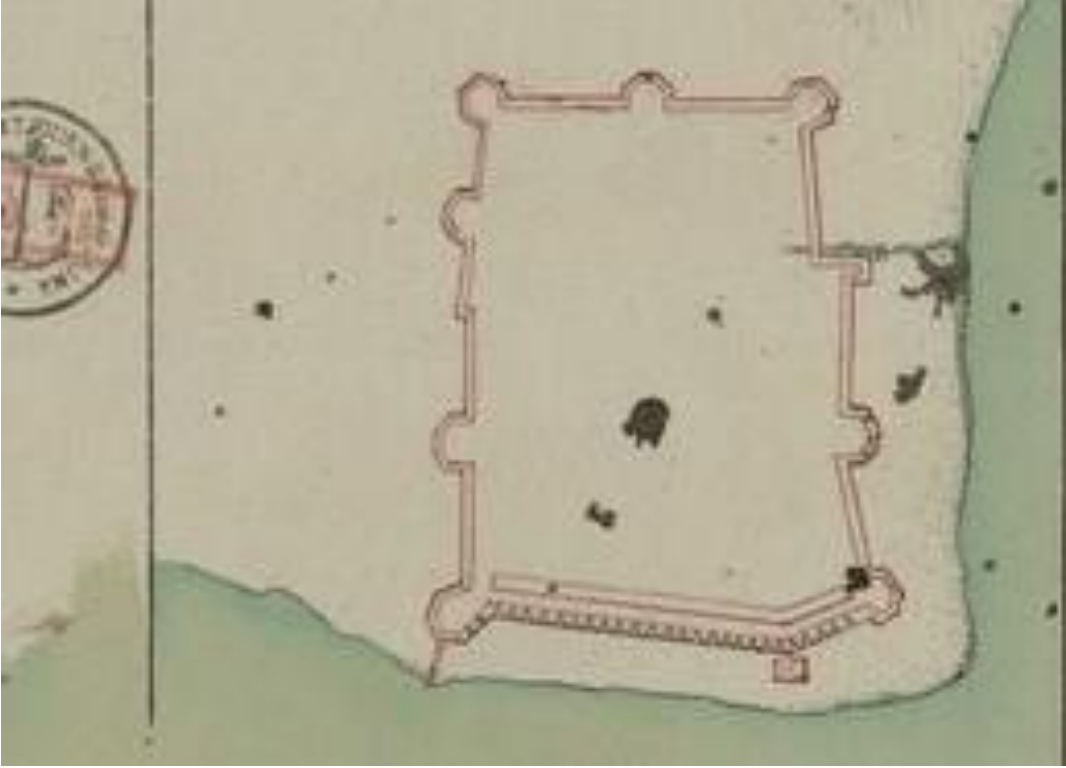
Şek.8- Kalenin güneybatı cephesi, B. Pierre'in paftasından ayrıntı (Gallica.bnf.fr'dan)

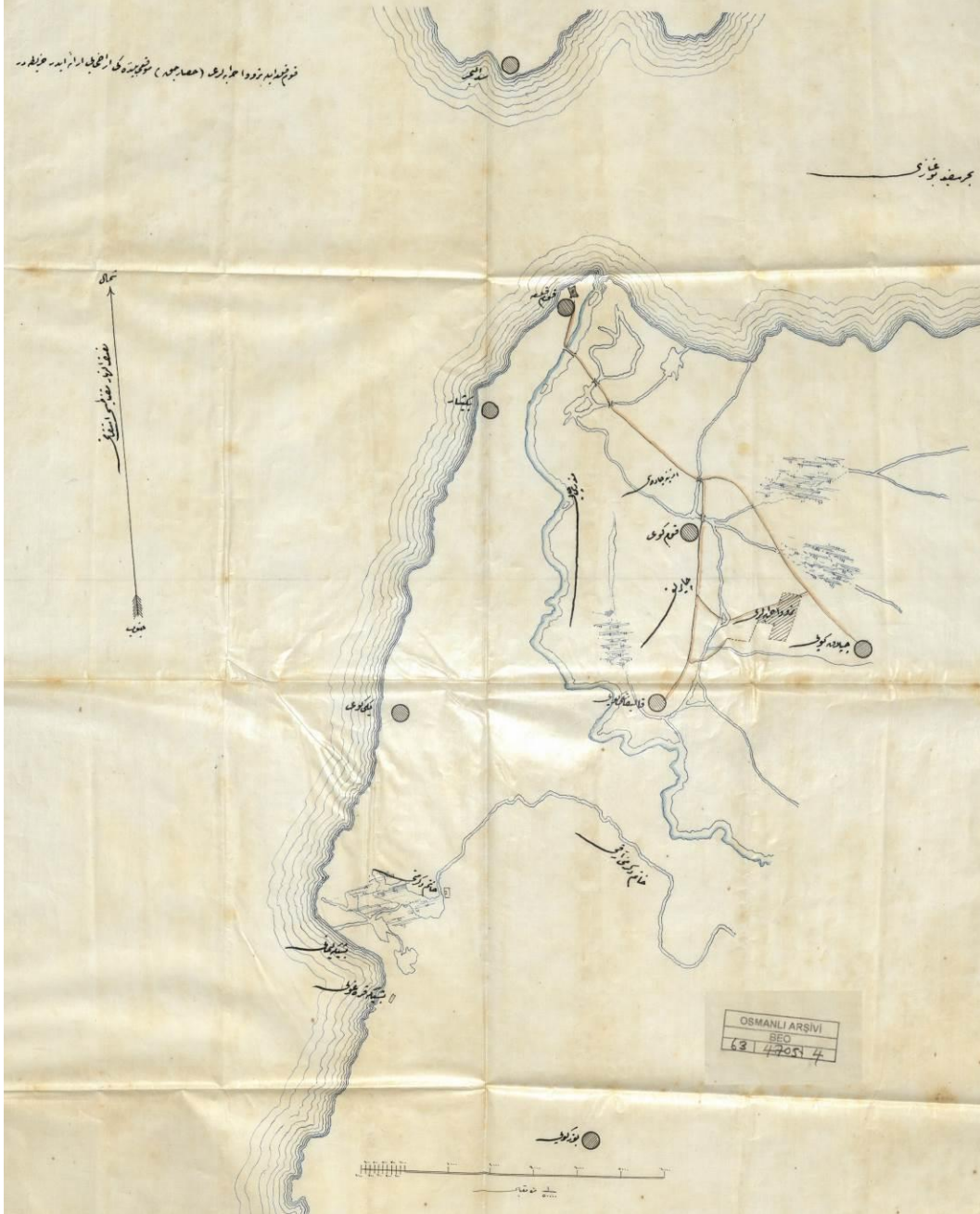
Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Şek.9- Bonneval ve Dumas'nın Çanakakle boğazı haritasından (1784) ayrıntı, Kum Kale krokisi (Gallica.bnf.fr'dan)

Şek.10- 19.yüzyıl sonlarından bir Osmanlı haritasında Troya ve çevresi (BOA)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.1- Halileli Köyü Camii

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.2- Halileli mezarlığında antik sütunlar

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.3- Halileli mezarlığında bir kadın mezarı

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.4- Mezarın ayak taşı

Res.5- Mezarın baş taşı

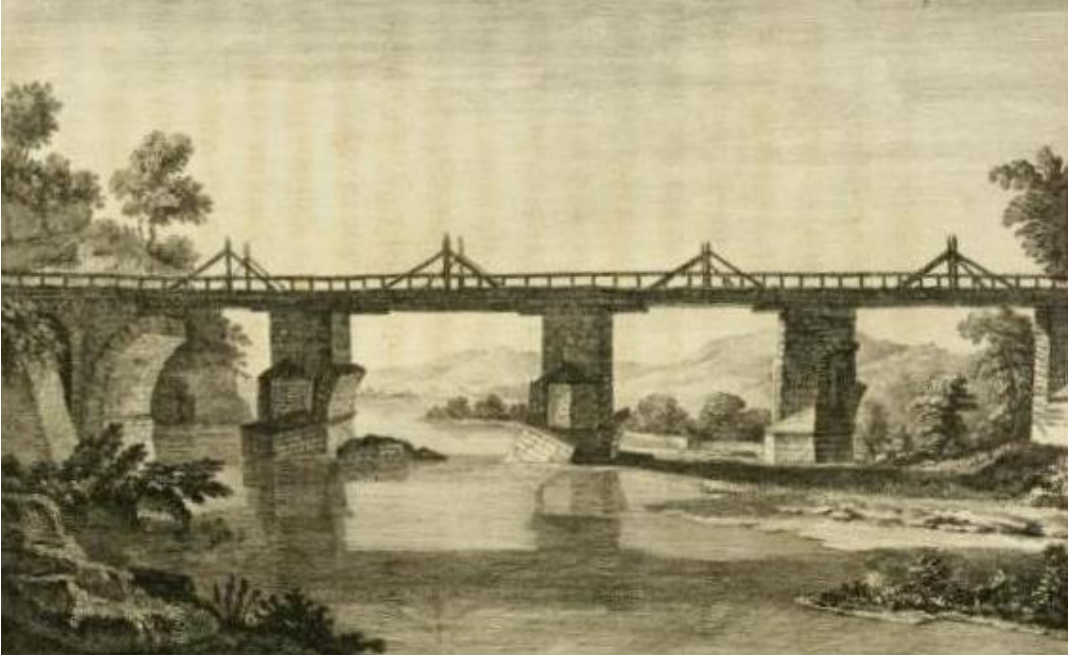
Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.6- Kalafat köyü camisi.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.7- Wood'a göre Pınarbaşı yakınında köprü (Kalafat köprüsü ?), menba' tarafı

Res.8- Eski Sarımsaklı köprüsü, mansab tarafı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.9- Grelot'nun gravüründe Çanakkale boğazı ve Kum Kale (1680)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

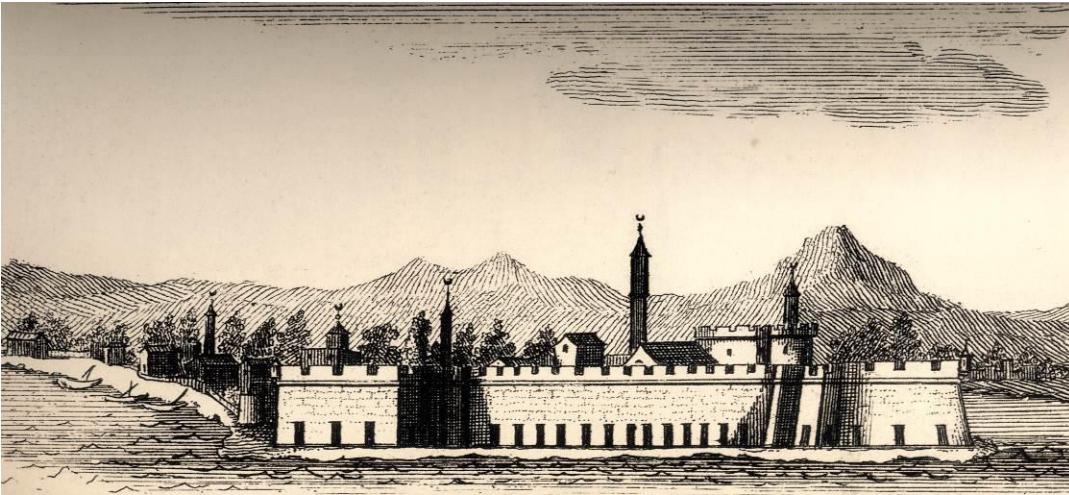
Ali Osman UYSAL

Res.10- Grelot'nun gravüründen ayrıntı. Kum Kale ve sağ altta Yenişehir

Res.11- Mallet'nin 1686 tarihli gravüründen ayrıntı: Kum Kale ve aşağısında Yenişehir

Res.12- 18. yüzyıl başından Kum Kale gravürü (Tournefort'dan)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.13- Onsekizinci yüzyıl sonlarından Kum Kale gravürü (Choiseul-Gouffier'den)

Res.14- Onsekizinci yüzyıl sonlarından Kum Kale gravürü (Moreno'dan)

Res.15- Kum Kale (Sultan Hisarı), cami harabesi ve arkada çifte hamam

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.16- Kum Kale (Sultan Hisarı), geç Osmanlı devrinden harap çeşme

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

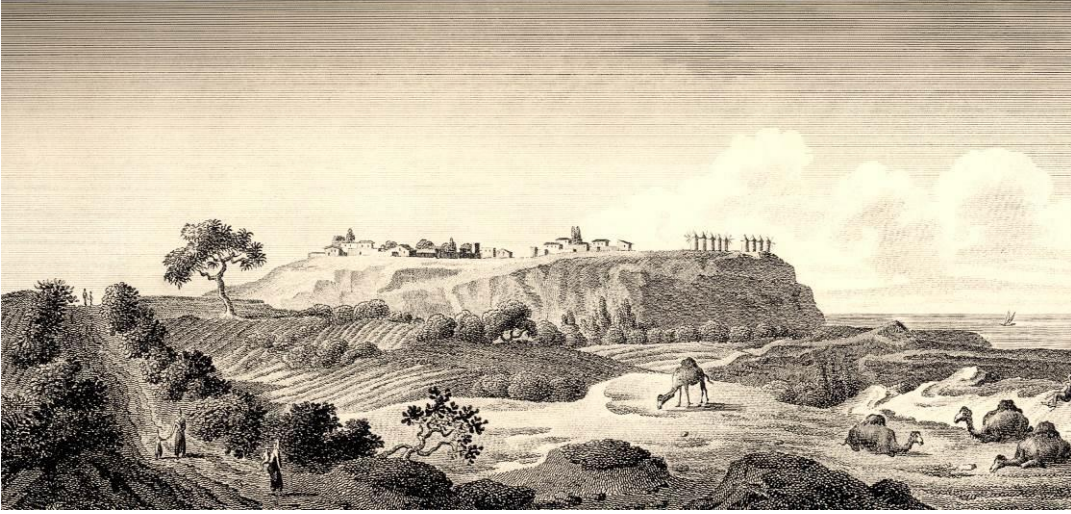
Res.17- Kumköy (yeni Kumkale) Camii minaresinde kitabe

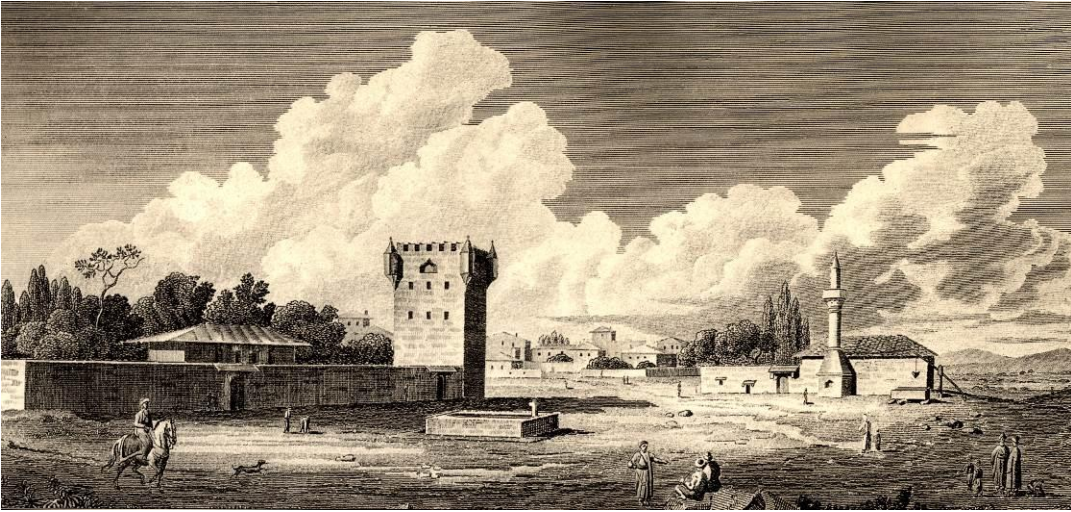
Res.18- Kumköy (yeni Kumkale), minaredeki kitabe

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.19- Onsekizinci yüzyıl sonlarında Yenişehir gravürü (Choiseul-Gouffier'den)

Res.20- Yerkesiği köyü ve Hasan Paşa çiftliği, gravür (Choiseul-Gouffier'den)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.21- Cezayirli Hasan Paşa Konağı genel görünüş

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

22- Konağın doğu tarafında bir yapı kalıntısı

23- Konak çevresinden yüzey buluntuları (Osmanlı seramikleri)

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

24- Çıplakköy Camii

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.25- Çıplak köyünde Garip Dede yatırı

Res.26- Çıplak Köy, çift cepmeli çeşme

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.27- Çıplak Köy'den bir ev

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

(a)

(b)

(c)

(d)

Res.28- Çıplakköy mezarlığından şahideler: a)Ayşe Hatun b)Hacı İbrahim oğlu Ömer
c)Yusuf oğlu Ahmet d)Ahmet Ağa

Res.29- Tevfikiye Köyü Camii, onarımdan önce.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.30- Tevfikiye Köyü Camii, onarımdan sonra (2018)

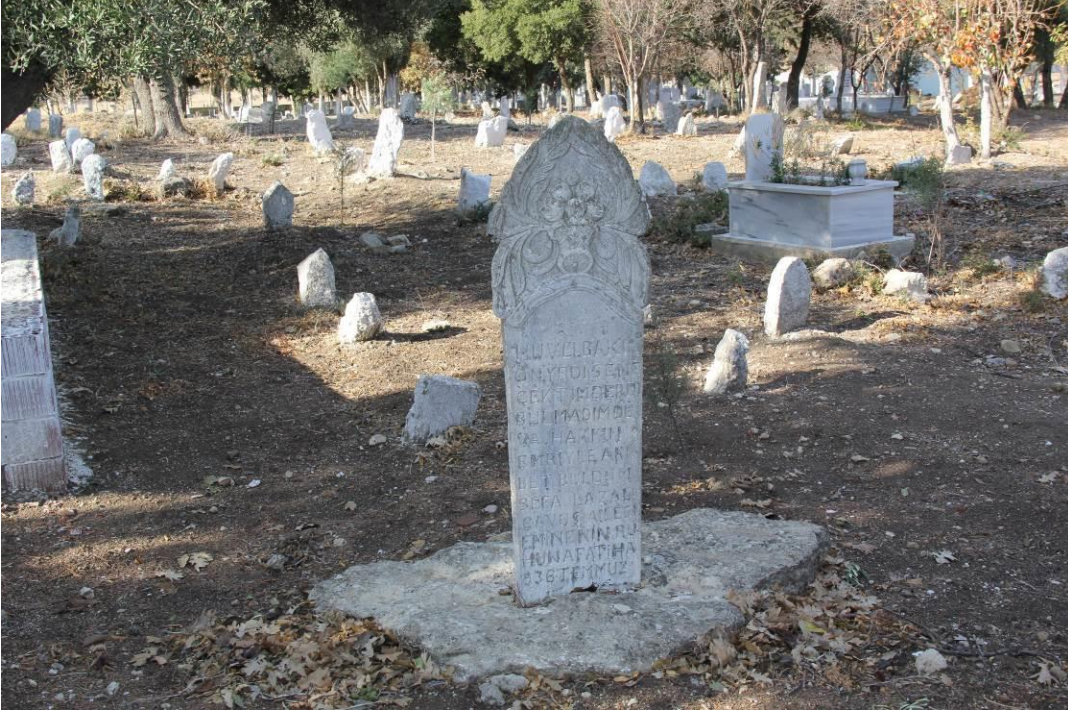
Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Res.31- Tefikiye Köyü aşağısında çeşme

Res.32- Tefikiye Köyü mezarlığında yeniden kullanılmış bir mezar taşı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 59-121, 2019

Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi

Ali Osman UYSAL

Özgeçmiş

Prof.Dr. Ali Osman UYSAL

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nü bitirdi. Aynı üniversitede “Erken Osmanlı Dönemi Minareleri” konulu teziyle yüksek lisans; “Germiyanogulları Beyliğinin Mimarî Eserleri” başlıklı teziyle doktora derecesi aldı. .

1991 yılında doçent, 1997 yılında profesör oldu. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde 1997 yılına kadar öğretim üyesi olarak görev yapan Uysal; 1997 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne geçti. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemi Türk Sanatı alanlarıyla birlikte Ortaçağ Türk devri arkeolojisi üzerine uzmanlaşmıştır. Uzun yıllardan beri Kubad-Abad Selçuklu Sarayı kazılarına heyet üyesi olarak katılmakta olup; bunun yanı sıra Peçin (Muğla/Milas) kazıları ve Alanya Kalesi kazılarına heyet üyesi olarak katılmış; Kırklareli Müzesi'yle birlikte Demirköy Fatih Dökümhanesi kazısını yürütmüştür. Çanakkale çevresindeki Türk devri eserleri üzerine de araştırma ve yayınları bulunan Uysal; 2005 yılından bu yana “Çanakkale İli Ortaçağ ve Türk Dönemi Yüzey Araştırması” projesi kapsamında yöreyi etraflıca incelemektedir. “Afyon'da Üç Eser” ve “Germiyanogulları Beyliği'nin Mimari Eserleri” isimli kitaplarından başka çok sayıda makale ve bildirisi yayımlanmış durumdadır.

ANTİK ÇAĞIN TURİZM MERKEZİ OLARAK TROİA
Troy As a Tourist Destination in Antiquity

* Doç. Dr. Reyhan KÖRPE

ÖZET

Günümüzde sadece Türkiye'nin değil dünyanın da sayılı turizm merkezlerinden biri olan Troia ören yeri her yıl binlerce yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilmektedir. Troia'nın Akdeniz'de bulunan binlerce antik kent içerisinde, bu kadar çok ziyaret edilmesinin nedeni, öncelikle Homeros'un destanlaştırdığı Troia Savaşının geçtiği yerleri, kentin antik kalıntılarını yerinde görebilmektir. Homeros destanlarının meşhur ettiği Troia bu şöhreti sayesinde sadece günümüzde değil antik çağlarda da aynı derecede ilgi çekmiştir. Antik Yunan döneminde yapılan ziyaretler özellikle Roma İmparatorluğu ile birlikte tam anlamıyla bir kültür turizmine dönüşmüştür. Romalı turistlerin kendi kurucu atalarının kenti olarak gördükleri Troia'ya yaptıkları ziyaretler kentin ekonomisi açısından önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Hristiyanlık ile birlikte Roma'nın kuruluş mitosuna olan ilginin azalmasıyla Troia'ya yapılan ziyaretler de kesilmiştir. Troia, birçok doğal ve insani afetlerin yanı sıra, belki de en önemli gelir kaynağının da tükenmesiyle çok geçmeden terk edilip harabeye dönmüştür.

Anahtar Kelimeler: Troia, Homeros, Troia Savaşları, Turizm

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 06.01.2019

Yayın tarihi: 28.02.2019

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0002-4019-4722

*Email: rkorpe@comu.edu.tr

ABSTRACT

The site of Troy is one of the most important tourist destinations of the world, visited by thousands of people every year. The main reason for these travels is to experience the battlefields of the Trojan War, which was destined by Homer, and the ancient ruins of the city. Troia, which is famous for its Homeric epics, has attracted so many people not only in today, but also in ancient times. The trips in the ancient Greek period have turned into a cultural tourism activity, especially during the Roman Empire. Since the Romans believed that the Trojans founded their city, Roman trips to Troy created an important income in the local economy. With the expansion of Christianity, the foundation myths of Rome became less popular and this inevitably led to the decline of the ties between Troy and Rome, which in turn must have weakened its status as a tourist destination. Due to many natural and human-made disasters and by the depletion of the most important source of income, Troy was soon abandoned and ruined.

Keywords: Troy, Homer, Trojan War, Tourism.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

GİRİŞ

Modern zamanlarda dinlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla evden uzağa seyahat etmeyi ifade eden turizm olgusunun anlamı antik dünya insanları için tamamen farklıdır. Antik çağlarda insanların günümüzdeki gibi “turistik” amaçlarla seyahat etmesi çok yaygın olmayıp, bu aktivitenin günümüzde olduğu gibi kitleler halinde yapılması da düşünülemezdi. Ancak bu insanların tamamıyla doğup büyüdüğü yerden ayrılmadıkları anlamına da gelmez. Muhtemelen kendi yaşadıkları muhitin dışına geziler yapmış olmalıydılar. Hatta komşu kentlere çeşitli amaçlarla seyahat etmişlerdir. Antik dünyada seyahat yaygın olmakla birlikte, bu seyahatleri Roma İmparatorluğu’na kadar “turistik” amaçlı olmaktan çok kişisel seyahatler olarak değerlendirmek gerekir. Tüccarlar, denizciler, elçiler, askerler ve hatta politikacılar mesleklerinin gereği olarak düzenli bir şekilde evlerinden uzaklaşmış ve muhtemelen modern zamanlardaki gibi yurtdışı seyahatlere çıkmışlardır. Bu seyahatlerin en bilineni ise Atina’lı devlet adamı Solon’un gezileridir (Plut. *Yaşamlar*, “Solon”). Tarihçi Herodotos kitabında Solon’un Mısır’daki rahipler ve Lydia kralı ile aralarında geçen diyalogları aktarır (Hrd. 1, 30-57). Fakat antik çağın en tanınan turisti Herodotos’tur. Kitabında Anadolu, Mısır, Mezopotamya, Trakya ve Yunanistan ile ilgili çok değerli bilgiler vardır. Herodotos bazı yerleri kulaktan duyma ve bazen de abartıyla anlatmış olsa da, yazdığı pek çok yeri bizzat gidip görmüştür. Onun anlattığı yerlerden biri de Homeros destanlarının geçtiği Troia’dır.

Troia savaşlarının sağladığı ünü sonraki yüzyıllarda turizm anlamında ekonomik bir değere dönüştüren kent bunu çok iyi bir şekilde kullanmıştır. Yunan ve Roma dönemlerinde tam anlamıyla bir turizm merkezine dönüşen Troia, antik dünyanın her yerinden ziyaretçileri kendine çekiyordu. Tıpkı günümüzde olduğu gibi o dönemde de antik çağ turistleri geçmişin kalıntıları görmek için buraya gelmekteydiler.

Troia dünyada hem antik çağlarda, hem de günümüzde turistlerin ilgisini çekmeye devam eden nadir merkezlerden biridir. Kentin günümüzdeki ünü bir anlamda antik çağlardaki popüleritesinin devamıdır denilebilir. Bu çalışmada antik çağlarda Troia’nın nasıl bir

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

turizm merkezine dönüştüğü ve insanların yüzlerce yıl boyunca bu kenti ziyaret etmesindeki motivasyonun neler olduğu irdelenmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Antik Yunan'da Turizm Amaçlı Seyahatler

Antik çağda Solon ya da Herodotos gibi kişisel meraklarını tatmin amacıyla geziler yapan çok insan yoktur. Antik çağ insanları ticaret, askeri, sürgün, göç vb. amaçlarla onları yaşadıkları kentten çıkartıp yakın ya da uzak deniz aşırı yolculuklara çıkaran geziler yapmaktaydılar. Ayrıca, birçok Yunanlı, dini ya da sportif festivallere katılmak, bir kehaneti görüşmek ya da sağlık merkezlerini ziyaret etmek için hayatlarının bir noktasında uzun yolculuklar yapmışlardır (Valavanēs, 2004; Garland, 2009: 233; Kleisiaris, Sfakianakis ve Papathanasiou, 2014: 2–5). Sportif festivallerin yapıldığı büyük tapınaklar (özellikle Olympia) Antik Yunan'da çok önemli bir “turist” merkezi haline gelmiştir (Crowther, 2007:45; Graf, 2016: 4-5). Olympia dışında Delphi, İsthmia, Nemea ve Atina antik Yunan'da dini ve spor turizminin ana merkezleriydi (Romero, 201: 146; Graf, 2016: 4).

Tıpkı günümüzde olduğu gibi antik çağ insanları da geçmişin önemli olaylarının yaşandığı yerleri görmeye meraklıydı. Fakat antik dünya daha çok mitoloji ile örülmüş olan bir tarihti. Antik dönemde yaşayan insanlar bizim bu gün efsanevi geçmişle tarihsel geçmiş arasındaki yaptığımız ayrımı yapamıyorlardı. Onlar için tarih, mitolojik hikayelerde sözü edilen eski çağlarda başlıyordu (Casson, 1994: 233). Bu nedendir ki kentlerin kurucu kahramanları ve tanrılarının karıştığı olayların geçtiği yerler ile önemli savaş alanları meraklı seyyahların en çok görmek istediği yerlerin başında geliyordu. Ayrıca bu kentlerde geçmiş olayların somut kalıntıları da halen sergilenmekteydi. Örneğin, Anadolu'da Apollon'un Marsyas'ın derisini yüzdüğü yer, Aegeus'un Atina Akropolünde kendini attığı kaya, Girit'te tanrı Zeus'un doğduğu mağara, Troia ve Marathon savaşlarının olduğu yerler gibi.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

Antik Yunan'da Troia'ya Yapılan Geziler

Antik çağlarda insanların görmeyi en fazla arzu ettiği yerler arasında Homeros destanlarında bahsedilen mekanlar ilk sırada gelmekteydi. Eski Yunanlılar için bunlar efsane değil kendi gerçek tarihlerinin bir parçasıydı. Bu anlamda antik çağlarda Troia savaşının geçtiği yerler, orduların kamp yerleri, kahramanların mezarları, civardaki ırmaklar en fazla görülmek istenilen yerlerin başında gelmekteydi.

Bütün antik çağlar boyunca, hatta kent M.Ö. 8. yüzyılda Lesbos'lu kolonistler tarafından yeniden kurulmadan çok daha önceleri İlion, efsanevi Troia savaşlarının yaşandığı yer olarak bilinmekteydi (Catling, 1998: 153–166; Aslan, 2002: 83–4, 90–2; Rose, 2014: 47). Homeros'un destanlarını yazıya dökmesiyle, aynı yüzyılda kent yeniden kuruldu. Yeni Troia, Homeros'un İliada destanında betimlediği topografyanın merkezinde yer almaktadır. Böylece, Homeros destanlarında sadece savaşı anlatmakla kalmamış aynı zamanda Troia ve çevresini de tanıtmıştır.

Antik Yunanlılar için Troia savaşı bir anlamda tarihleri için bir milat sayılmaktadır (Thuk., 1.11.1; Dolin, 1983: 119-149). Hatta ünlü tarihçi Herodotos, Pers-Yunan savaşlarını anlatırken doğu ile batı arasındaki savaşların Troia savaşı ile başladığını söylemektedir (Hrd., I.1). Ayrıca antik çağın diğer pek çok şair ve yazarı eserlerinde Troia savaşına yer vermiştir. Böylece, Troia M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren antik dünyanın en meşhur şehirlerinden biri haline gelmiştir. Hatta kentin antik çağlardaki ünü günümüzden çok daha fazlaydı denilebilir.

Yeni İlion içinde efsanevi Troia'ya ait kalıntılar uzunca bir süre muhafaza edilmiştir. Klasik çağlarda bile VI. Troia'nın sur duvarları görülebilmekteydi. Kentin akropolündeki Athena tapınağında Troia savaşının kahramanlarına ait objeler muhafaza ediliyor ve bunlar gelen ziyaretçilere gösteriliyordu. Hatta Priamos'un kahin kızı Kasandra'nın bağlandığı yontulmuş taşı bile görmek mümkündü. Efsaneye göre bu taşın ön yüzüne

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

dokunulduğunda, ya da ovulduğunda süt, arka yüze dokunulduğunda ise kan akmaktaydı (Casson, 1994: 234).

Troia kenti bölgede tek başına en önemli çekim merkezi olsa da, içinde yer aldığı Troas bölgesinin kendisi de antik çağın tarihi ve mitolojik pek çok olayının yaşandığı bir yerdir. Ayrıca antik çağın meraklı gezginlerinin ilgisini çekecek diğer başka mezar anıtları, kutsal alanlar, tapınaklar ve bazı ünlü heykeltıraşların eserleri de bölgede bulunmaktaydı (Elsner ve Rutherford, 2005: 19–20). Diğer taraftan Troia’da yapılan Panathenia ve Aleksandria Troas yakınındaki Apollon Smintheion ile ilişkili Sminthian festivalleri sadece bu kentlerin vatandaşlarını değil bölge ve bölge dışından pek çok ziyaretçiyi kendine çekmekteydi. Geçmiş çok daha eski dönemlere giden Apollon Smintheion tapımı sadece Troas bölgesinde değil, yakın çevrede de yaygındı. Tanrının tapımı ve Sminthian festivalinin M.S. 3. yüzyılın sonuna kadar devam ettiği düşünülmektedir (Grote, 1854: 68 ve dipnot 2; Rose, 2012: 152; Özgünel, 2013: 30; Rose, 2014: 153).

Troia’nın efsanevi ünü ilk kurulduğu zamandan itibaren bilinmesine rağmen kente düzenli ziyaretler M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Bu ilk ziyaretçiler biraz da zorunlu bir şekilde Troia’ya gönderilmiş olan Lokris’li bakirelerdi. Troia savaşlarının sonunda Aias’ın Cassandra’ya yaptıklarının kefareti olarak Lokris’ten gönderilen bu genç kızlar bir yıl boyunca Athena tapınağının temizliğini yapmakla yükümlüydüler (Poly. 12.5.7; Leaf, 1916: 148-154).

Her ne kadar Lokris’li bakirelerin Troia’ya gelişi bir zorunluluk sonucunda olsa da, Troia savaşı efsanesinin antik çağlardaki asıl etkisi M.Ö. 6. yüzyılda Atina’da Tyran Peisistratos zamanında ortaya çıkmıştır. Peisistratos döneminde Atina’da tanrıça Athena onuruna başlatılan “Panathenia” bayramlarında ilk defa Homeros’un destanları bir araya getirilmiş ve yarışmalarda halk önünde seslendirilmeye başlanmıştır (Nagy, 2010: 3-20, 265). Bu dönemde ilk defa Troia yakınındaki Atina kolonisi olan Sigeion civarında, başta Akhilleus olmak üzere Troia savaşı kahramanlarının anıt mezarları (Tümülüsler) yükselmeye başlamıştır (Nagy, 2010: 170; Rose ve Körpe, 2016). **(RESİM 1)**

RESİM 1: Ege Denizi yakınında bulunan Akhilleus'un tümülüsü.

Troas bölgesinin ve Troia'nın Pers hakimiyetine girmesiyle birlikte, Troia kentinin eski çağlarda kitleler tarafından ilk defa duyulmasına neden olan olay Pers kralı Kserkses'in M.Ö. 480 yılında Troia'yı ziyaret etmesidir (Hrd. 7. 45-46; Cook, 1973: 392-393; Minchin, 2012: 82). Kserkses, Yunanistan seferine giderken bu kente gelmiş ve burada Troia kahramanları için Athena tapınağında “doğurmamış bin inek” kurban etmiştir (Hrd. 7.43; Georges, 1994: 59–63; Erskine, 2001: 84–5; Bryce, 2006: 154-157).

Pers-Yunan savaşları ve sonrasında Yunan kentleri arasında başlayan Peloponnes savaşları sırasında Troia'nın ziyaretçileri genellikle işgalci askerler ve onların komutanları olmuştur. Bir yüzyıldan fazla süren bu dönemde Atina'da Troia savaşı temalı pek çok tragedyaya ortaya çıkmış olsa da, bunların kentin git gide kötüleşen durumuna bir etkisi olmamıştır (Minchin, 2012: 82).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

Kuşkusuz Roma öncesi Troia'ya gelen en önemli ziyaretçi Büyük İskender'dir (Vermeule, 1995: 468; Rose, 2014: 156-157). Büyük İskender, Asya seferinin başlangıcında Troia yakınındaki Akhileus tümülüsünde kahramanın onuruna tören yapmıştır (Arrian. *Anabasis*, 1.11.5–8, 12.1; Strab. 13.1.26; Diod. 17.18, 21; Plut. *Alexander* 15; Erskine, 2001: 105–6, 228–31; Hertel, 2003: 238–44; Minchin, 2012: 82). Daha sonra Troia'da da kurbanlar kesen Makedonya Kralı, Athena tapınağında bulunan Akhilleus'a ait olduğu söylenen kalkanı alarak, yerine kendisinininkini bırakmıştır (Arrian. 1.11.7–8; Diod. 17.17.6–7; 17.18.1; Pluth. *Alexander* 15,7; Cohen, 1995: 484–486, 487–498). **(RESİM 2)** Bu dönemde Troia'nın son derece yoksul olduğu ve Büyük İskender'in ziyaretini bekledikleri, hatta bazı hazırlıklar da yaptıkları anlaşılmaktadır (Strab. 13, 1, 26). Kralın ziyaret ettiği tümülüsler o gelmeden önce elden geçirilmiş ve biraz yükseltilmiştir (Rose ve Körpe, 2016: 376). Ayrıca Troia kahramanlarına ait eşyalar tapınakta sergilenmekteydi. Büyük İskender kenti bir turist gibi gezerek hem o döneme ait mimari kalıntıları görmüş, hem de tapınaklardaki kahramanlara ait eşyaları incelemiştir (Pluth. *Alexander*, 15. 2). Fakat kentin sefil durumundan da etkilenmiş olmalı ki, seferinin sonunda kente gelip burasını yeniden yapacağının sözünü vermiştir (Magie, 1950: 82).

RESİM 2: Troia’da Athena Polias Tapınağı’nın günümüze kadar gelen döşeme taşları.

Büyük İskender’in erken ölümü dünyanın kaderini değiştirdiği gibi Troia’yı da olumsuz etkilemiştir. Troia, Büyük İskender sonrasında onun komutanlarının ilgisiyle geçici başarılar yakalamışsa da Galatların bölgeyi yağmalaması gibi bazı talihsizlikler yüzünden tarihinin en kötü zamanlarını yaşamaktadır (Cook, 1973: 364). Öyle ki bu “meşhur” kenti ziyaret eden ünlü yazar Skepsis’li Demetrios kentin yoksulluğunu tarif ederken evlerin çatılarında kiremit bile bulunmadığını söylemektedir (Strab. 13. 1, 27; Leaf, 1923: 146). Ama yine de Troia, antik dönemin en ünlü turistik yeri olmaya devam etmiştir (Hardie, 2013: 111). Özellikle bu dönemde kentin ekonomisinde ziyaretçilerin önemli bir katkısının olduğu anlaşılmaktadır. Troia’ya gelen ziyaretçiler yerel rehberler eşliğinde dolaştırılıyor ve kendilerine Troia savaşının izleri ve kahramanların mezarları ile onlardan kalan eşyalar gösteriliyordu. Yaklaşık M.Ö. 200 yıllarında İlion’lu Polemon, Troia’nın ilk gezi rehberini yazmıştır (Vermeule, 1995: 469).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

Roma Dönemi: Troia'nın Bir Turizm Merkezine Dönüşmesi

Troia'nın kaderi ancak Batı Anadolu Roma hakimiyetine girdikten sonra değişecektir (Erskine, 2001). Kendi kurucu atalarının Troia savaşlarından sonra Troia'dan kaçarak İtalya'ya gelen Troia prensi Aeneas olduğunu düşünen Romalılar için bu kentin ayrı bir önemi vardı (Rose, 2015: 142). Her ne kadar Mithridates ile yapılan savaşlar sırasında Romalı General Fimbria'nın kenti yakması kentin Troia savaşlarından sonra yaşadığı en büyük felaket olsa da, ardından gelen Romalı devlet adamları bu hatayı düzelteceklerdir (Strab. 13. 1, 27; Münzer, 1909; Magie, 1950: 228; Hayes, 1995: 177–183; Rose, 2016: 219–221).

Fimbria felaketinden sonra Troia'ya gelen Sulla kentten yeniden eski görkemli günlerine dönmesi için çalışma başlatır (Strab. 13.1, 27). Fakat kentin yeniden inşası ancak M.Ö. 48 yılında, Pharsalia savaşının ardından Troia'yı ziyaret eden Caesar'dan sonra olacaktır (Vermeule 1995: 470–471; Gergö, 2012). Kendisinin bizzat Troia prensi Aeneas'ın soyundan geldiğine inanan Caesar, kenti ve çevresini tıpkı Büyük İskender'in yaptığı gibi ziyaret etmiştir (Minchin, 2012: 86; Carvounis, 2014: 191). **(RESİM 3)** Romalı şair Annaenus Lucanus'un ayrıntılarıyla anlattığı bu ziyaret sırasında Caesar'a yerel bir mihmandar, Troia'nın geçmiş savaşlar zamanından kalan “harabelerin harabesini” gezdirmiştir (Lucan. 9, 964–999; Perrottet, 2002: 244). Troia civarında da incelemeler yapan Caesar, Skamandos ırmağını geçerek kahramanların tümülüslerini ziyaret etmiş, özellikle Hektor'un tümülüsüne geldiğinde burasının da tıpkı Troia gibi harabe olduğunu görmüştür (Cook, 1973: 163). Caesar da tıpkı Büyük İskender gibi, Troia'dan ayrılırken kente ayrıcalıklar vereceğini ve yeni bir Roma Troia'sı olarak yeniden inşa edeceği sözünü vermiştir (Strab. 13. 1. 27; Suet. *Caesar* 79.3; Freely, 2014: 67).

RESİM 3: Caesar'ın bastırıldığı gümüş sikke. Sikkenin arka yüzünde kendi atası olarak gördüğü Aeneas ile oğlu Ascanius ve babası Anchises Troia'da kaçarken betimlenmiştir.

Fakat Caesar'ın da Troia'yı ziyaretinden dört yıl sonra Roma'da bir suikastla öldürülmesi Troia'nın ezeli şanssızlığının bir tekrarı gibi görünse de, Roma'nın yeni yöneticileri onun verdiği sözü fazlasıyla yerine getireceklerdir.

Caesar'ın ölümünden sonra Roma uzun süren bir iç savaş sonrasında yeğeni Octavianus tarafından bir imparatorluğa dönüşmüş, Augustus unvanını alan Octavianus da tıpkı büyük amcası gibi soyunu Troia'lı Aeneas'a dayandırmıştır. Roma'nın köklerini Troia'ya dayandırma politikası Augustus zamanında Vergilius'un Aenead adlı eserini yazmasıyla bir anlamda doruğa çıkmıştır. Bu ilgiyle birlikte Roma'da Troia'ya yönelik turizm Augustus ile başlamıştır denilebilir (Lomine, 2005). **(RESİM 4)** Dünyanın en güçlü imparatorluğu ve yöneticileri ile akraba olmak Troia'nın makus kaderini gerçekten de değiştirecektir. Troia, Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'da en fazla değer verdiği kentlerden biri olmuştur. Romalılar daha Caesar sonrasında büyük bir imar faaliyetine başlamışlar, bu faaliyet Augustus ile artarak devam etmiştir (Sage, 2000: 213). Troia, adeta Caesar'ın söz verdiği gibi yeniden bir Roma Troia'sı olarak inşa edilmiştir. **(RESİM 5), (RESİM 6)**

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

RESİM 4: Roma İmparator'u Augustus'un Troia'da Odeon önünde bulunan büstü.

RESİM 5: Troia'da Roma İmparatorlarının bağışlarıyla yapılan yapılardan biri: Odeon.

RESİM 6: Odeion civarında bulunan üzerinde imparatorun adı yazan mimari parçalardan biri.

Roma dönemi Troia'sı böylece gerçek anlamda Romalılar için bir ziyaret merkezi olmuştur (Vermeule, 1995: 476-482; Minchin, 2012: 86). Sadece Roma İmparatorları değil, Roma'nın önde gelen entelektüelleri, Romalı zenginler ve yolu buradan geçen komutanlar için Troia mutlaka görülmesi gereken bir yer olmuştur. Özellikle deniz ve kara ulaşımının güvenceye alındığı M.S. 1-3. yüzyıllarda "*Pax Romana*" döneminde bir turizm patlamasının yaşandığı söylenebilir. Romalılar tıpkı günümüzün zengin batı ülkelerinin insanları gibi yeni yerler görmek ve tanımak gibi amaçlarla ülke dışına seyahat etmişlerdir. Bu seyahatlerde Antik Yunan kaynaklarının yanı sıra Strabon'un *Geographia*'sı ve özellikle de Pausanias'ın Roma'lı gezginler için yazdığı "*Hellados Periegesis*", "Yunanistan'ın Tasviri" adlı eseri bu dönem gezginleri için rehber olmuştur (Bittarello, 2006: 117; Pretzler, 2007).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

Roma döneminde turizm batıdan ziyade doğu Akdeniz'de yoğunlaşmıştır. Bunun nedeni, “sanat şehirlerinin” Yunan ve Mısır dünyasında yer almasıdır. İtalyan yarımadasının batısında ilgi çekici çok fazla yer yoktu. Romalı turistlerinin en sevdiği yerler Mısır, Yunanistan ve Batı Anadolu’ydu (Williamson, 2005: 219-252; Zuelow, 2016: 6). En popüler güzergahlar Yunanistan’da Atina, Delphi, Olympia Korinth, Sparta, Delos ve Thebai iken, Batı Anadolu’da turistler, Efes’e ya da Praxiteles’in güzel Aphrodite heykelinin bulunduğu Knidos'a giderlerdi (Dritsas, 2002: 187–210; Andriotis, 2009: 3). Ama hepsinden önemlisi, tıpkı modern turistlerin bugün de yaptıkları gibi, Roma'nın en eski kökeninin geldiği yerleri görmek için Troia’ya mutlaka gidilirdi (Zuelow, 2016: 7). Troia, Roma ile olan tarihi ve mitolojik bağlantıları nedeniyle, sadece kendisine tanınan ayrıcalıklar ve vergi muafiyetlerinden değil, asıl yoğun ziyaretçi akınının muazzam faydalarından yararlanmaktaydı (Lomine, 2005: 74; Angela, 2010: 422).

Bu dönemde Troia'daki turizm faaliyetleri gelişen yeni tarihi olaylara göre değişmekteydi. Troia’ya gelen ziyaretçiler sadece Hektor ve Akhilleus gibi Troia savaşı kahramanlarını değil, Kserkses, Büyük İskender ve Julius Caesar gibi meşhur ziyaretçilerin gezi rotalarını da dolaşmaktaydılar (Lucan. 9.950–999; Brena, 2004: 101–117). Yaşlı Plinius, *Naturalist Historia* adlı kitabında turistlerin Troia’ya olan olağan üstü ilgisinden bahsederken “en meşhur olayların sahnesi” diye anlatmaktadır (Plin. V, 121).

Roma İmparatorluğunun sonuna kadar Troia, İmparatorluğun en önemli turistik merkezlerinden biri olmuştur (Vermeule, 1995: 470-479; Sage, 2000; Minchin, 2012: 86-87). Romalı turistler Troia’ya deniz yoluyla Rodos, Samos, Khios ve Lesbos adalarını takip eden bir deniz rotasıyla rahatlıkla ulaşabilmekteydiler (Friedlander, 1919: 415–416; Casson, 1994: 256). Sıradan Roma vatandaşlarının yanı sıra kurucu atalarının ayak izlerini takip ederek Troia’ya gelen Roma İmparatorlarının arasında Augustus (Cassius Dio, 54. 7), Neron (Tacitus, *Annales*, 12. 58), Hadrianus (Phil. 8. 1), Caracalla (Herod. 4. 8. 1; Cassius Dio, 77. 16. 7), Constantinus (Zosi. 2. 30) ve son olarak da Julianus’un ziyaretleri dikkat çekmektedir (Sage 2000; Jimenez, 2015: 172). Ayrıca imparator ailesine mensup

Germanicus, Julia, Agrippa, Gaius Caesar gibi ünlüler de doğuya yaptıkları geziler sırasında Troia'ya uğramışlardır (Low, 2016). **(RESİM 7)**

RESİM 7: Troia'yı ziyaret eden ve kentteki pek çok yapıyı inşa ettiren Roma İmparatoru Hadrianus'un Troia'da Odeon önünde bulunan heykeli.

Kentteki bulunan başta Athena tapınağı olmak üzere tüm tapınaklar Troia kahramanlarının eşyalarının sergilendiği müzelere dönüşmüştür. Sadece bu kahramanlar değil, Büyük İskender ve Caesar gibi yakın zamanın kahramanlarının da hatıraları gelen ziyaretçilerin ilgisini çekmekteydi.

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

Troia çevresindeyse, Troia savaşının geçtiği yerler ile kahramanlara ait mezar anıtları en dikkat çekici gezi güzergahları arasındaydı (Minchin, 2016). Daha önce Büyük İskender tarafından ziyaret edilen ve törenler düzenlenen Ege Denizi kıyısındaki Akhilleus tümülüsü yakınında ayrıca bu kahraman için bir kutsal alan inşa edilmiştir (Burgess, 2005). Ceasar'ın ziyaret ettiği Ophrineion'daki Hektor tümülüsü ve kutsal alanı yeniden onarılmış olmalıdır. **(RESİM 8)** M.Ö. 2. Yüzyılda meydana gelen bir deprem sonrasında Aianteion yakınındaki Aias'ın tümülüsünden bu kahramana ait kemikler açığa çıkınca, Roma'dan gelen İmparator Hadrianus tümülüsü onartarak kahramanın kemiklerini bizzat elleriyle Troia'ya taşımıştır (Phil. *Heroicus*, 8. 1; Körpe, 2010: 9; Rose, 2014: 299, Not. 92). **(RESİM 9)** Hadrianus ayrıca Mısır gezisinde, Nil nehrine düşerek boğulan gözdesi Antinoos için, Troia civarına bir tümülüs yaptırmıştır. Gene Troia'yı tıpkı Büyük İskender gibi ziyaret eden Caracalla, Akhilleus için büyük bir heykel diktirmiştir (Mac Sweeney, 2018:106). Ayrıca bu ziyaretinde aniden ölen azatlısı Festus için aynı Akhilleus'un arkadaşı Patroklos'a yaptığı gibi muhteşem bir cenaze töreninden sonra, büyük bir tümülüs inşa ettirmiştir.

RESİM 8: Troia kahramanı Hektor'un Roma döneminde basılan bir Troia sikkesi üzerindeki tasviri.

RESİM 9: Aias'ın Çanakkale Boğazı kıyısında bulunan tümülüsünün 19. yüzyıla ait bir gravürü.

Günümüzde Troia civarında bulunan bu tümülüsler ya Romalılar tarafından yapılmış, ya da Troialılar tarafından antik çağlarda, artan turistlerin ilgisini canlı tutabilmek amacıyla yükseltilmişlerdir.

Troia ve Civarındaki Turistik Yerler

Roma döneminde Troia'daki turizm aktivitesini daha çok günümüzdeki "kültür turizmi"ne benzetmek mümkündür. Troia civarında antik çağ turistlerinin ilgisini çeken yerler arasında Akhaların kampı, Akha gemilerinin demirlediği körfez, Skamandros ve Simois ırmakları gibi coğrafi mekanlar da bulunuyordu. Turistler ayrıca, Troia savalarından sonra Troia'lı Kasandra'nın bağlandığı taşı görebildikleri gibi, Troia savaşları öncesi Troia mitolojisine ait mekanları da ziyaret edebilirlerdi. Yukarıda da bahsedildiği gibi, Romalı turistler için öncelikle görülmesi gereken yerlerin başında ataları saydıkları Aeneas ile ilişkili olanlar yer almaktaydı. Özellikle de Aeneas'ın babası Anchises'in aşk ve güzellik tanrıçası Venüs ile birlikte olduğu mağara ve içindeki yatak en ilgi çeken yerlerin başında gelmekteydi. Mağaradaki bu buluşmanın sonucunda Aeneas dünyaya gelecektir. Yine

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

civardaki bir başka mağara Paris'in önünde gerçekleşen meşhur güzellik yarışmasının yapıldığı yerdir. Romalı turistlerin ilgisini çeken yerlerden biri de Ege Denizi kıyısındaki bir kayalıktır. Buraya Troia'nın ilk krallarından biri olan Laomedon'un kızı Hesione bağlanmıştır. Troia'nın görkemli surlarını inşa eden deniz tanrısı Poseidon'a gerekli saygının gösterilmemesi üzerine tanrının Troialıları cezalandırmak üzere gönderdiği deniz canavarına bu kayalıkta sunulan Hesione'yi, bir başka kahraman Herakles kurtarmıştır (Körpe, 2010).

Troia'da Antik Çağ Turizminin Sonu

Troia'ya olan bu ilginin Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunda yayılmasına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır (Perrottet, 2002: 250). Hatta öyle ki, M.S. 4. Yüzyılın sonlarına doğru Roma dünyasındaki pek çok kentte Hıristiyan kiliseleri pagan tapınaklarının yerini almaya başladığında bile Troia'da Athena tapınağının yanı sıra, Troia savaşı kahramanlarına adanan tapınaklar hala varlıklarını devam ettirmekteydi. M.S. 4. yüzyılın ortalarında Troia'yı ziyaret eden Tyanalı Apollonius, yazdığı biyografisinde: eskinin savaş alanlarını gezdikten sonra geceyi tek başına Akhilleus'un mezarında geçirdiğini söyler. Hatta gece karanlığında kahramana "Hey Akhilleus! Pek çok insan senin öldüğünü ilan etti, fakat ben onlara katılmıyorum. Eğer haklıysam bana kendini göster" diye haykırır (Phil. *The life of Apollonius of Tyana*, XVI).

Pagan tanrıları ve kahramanları ile hayat bulan Troia, Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle birlikte birdenbire pagan inancının merkezi olarak görülmeye başlandı. Dahası Tertullian ve Augustine gibi erken dönem Hıristiyan düşünürlerinin gözünde, Aeneas ve Troia savaşları pagan inancının temellerinden biri olarak görülmekteydi (Tertul. 2. 9. 56; Rosen, 1982: 18; Sage, 2000: 220). Hatta Minucius Felix, Troia savaşlarını ilk Hıristiyanların işkence edilerek öldürüldükleri arenalardaki kanlı gladyatör oyunlarına benzetmiştir (Minu. Felix, *Octavius*. 23.3). İnsanlar artık buraya gitmedikleri gibi çevresinden de geçmeye korkar oldular. Bir zamanlar binlerce insanın görmeye geldiği geçmişin kudretli

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhane KÖRPE

kahramanların mezarları artık kötü ruhların kol gezdiği ürkünç hayaletlere dönüştü (Perrottet, 2002: 250).

Troia'yı son gelen Roma İmparatoru aynı kendisi gibi pagan dinine sıkı sıkıya bağlı kalmış olan Apostate “Dönek” Julianus oldu (Julian *Ep.* 19; Boulter 1976: 407; Sage, 2000: 215). Julianus, kenti ve civardaki kahramanların tapınaklarını ziyaret ettiğinde “eski” inancın Troia’da halen devam etmesinden dolayı mutlu olmuştur (Jebb-Hogargth, 1911: 315; Bowersock, 1978: 85). Fakat ilginç bir şekilde, imparatora bu pagan tapınaklarını gezdiren kişi Troia’nın Hıristiyan piskoposu Pegasus’tu (Vermeule, 1995: Not. 114). Julianus belki de Troia’yı gezen son turistlerden biriydi. M.S. 4. Yüzyılın ortalarından itibaren Romalıların Troia’ya olan ilgisi tamamen kesilmiş olmalıdır (Sage, 2000: 214).

Ekonomik anlamda neredeyse sadece Romalı imparatorların bağışları ve Romalı turistlerin ziyareti sayesinde ayakta duran Troia’nın Hıristiyanlığın yayılmasıyla birlikte çöküşünün başladığı söylenebilir. Kısaca söylemek gerekirse artık Troia’nın da modası geçmişti. Bölgede son yüzyıllarda yaşanan yıkıcı depremlerden sonra kentin, yeniden inşasına sponsor olacak Romalı hamileri bulamadığı görülmektedir. Büyük Constantinus’un, yeni Roma’yı buraya inşa etmekten vazgeçmesindeki nedenlerden biri de kentin şöhretli geçmişinin yeni düzende yerinin olmamasıdır. Bölgedeki diğer antik kentlerin pek çoğu daha sonraki yüzyıllarda bir şekilde ayakta kalmayı başarmış ve Bizans çağı boyunca varlıklarını devam ettirmişlerse de, Troia, M.S. 5. yüzyılın ortalarında çoktan harabeye dönmüştü. Son Roma İmparatoru II. Theodosius’un eşi Eudoxia bu civardan geçerken yazdığı mektubunda “bir zamanlar harika bir yer olan kent şimdi tamamen harabeye dönmüş” diye yazacaktır (Bryce, 2009: 717). İmparatoriçenin özellikle Troia’yı ziyaret etmek amacıyla gelip gelmediği bilinmiyor olsa da, kenti harabe olarak gören son kişi Eudoxia’dır. M.S. 6. yüzyıla gelindiğinde Troia çoktan bir turizm merkezi olmaktan çıkmıştı (Sage, 2000: 220). Bizans döneminde ise harabelerin mermerlerini kireç yapmak üzere orada bulunan insanlar dışında kentin sakini kalmamıştı. Türklerin bölgeye gelişinde ise Troia çoktan terk edilmiş ve toprak altında kalmıştı. Geçen yüzyıllar içinde artık yeri bile unutulmuş ve antik mitolojinin bir parçası olduğu düşünülen Troia’ya 19. yüzyılın

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

sonlarında, kazılarla yeniden gün yüzüne çıkarılana kadar turistler bir daha uğramayacaklardır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

M.Ö. 3000 yıllarında kurulmuş olan Troia'nın M.Ö. 13. yüzyılın sonlarında yaşadığı Troia savaşı kentin daha sonraki yüzyıllardaki hayatını büyük ölçüde etkilemiştir. M.Ö. 2. Binde Troia, ya da Wilusa bölgeye egemen bir krallığın başkenti iken, daha sonra yerine kurulan Klasik ve Roma çağlarının Troia'sı (İlion) bir anlamda parlak geçmişinin anılarıyla ayakta duran bir kent konumundadır. Kent yeniden kurulduğu M.Ö. 8. yüzyıldan, Hellenistik dönemin sonuna kadar Homeros'un destanlaştırdığı Troia savaşlarının antik dünyadaki ilgisini üzerine çekmiştir. Bu dönemde Büyük İskender dahil pek çok ziyaretçiyi kabul etmiş ve bu sayede itibar ve belli bir ekonomik kazanç da elde etmiştir.

Fakat kentin itibar ve ekonomik kazanç anlamında asıl yükselişi Roma döneminde olmuştur. Roma öncesinde antik Yunan'ın Troia'ya olan ilgisi Troia savaşları ve bu savaşlara katıldığı düşünülen kendi kahramanları ile ilgiliyken, Roma ile birlikte özellikle Roma'nın kendi kurucu atalarını Troia'ya bağlamaları kenti bir anlamda Roma İmparatorluğunun en prestijli yerlerinden biri yapmıştır. Roma ile olan bu akrabalık ilişkisi nedeniyle Romalılar Troia'yı adeta yeniden inşa ederken, pek çok Romalı imparator da kenti ziyaret etmiştir.

Roma döneminde gerçek anlamda bir turizm merkezine dönüşen Troia'nın, gerek kentteki, gerekse etrafındaki tarihi mekanlar tam anlamıyla ziyaretçilerin ilgisi doğrultusunda düzenlenmiştir. Troia ile ilgili rehber kitaplar yazıldığı gibi ziyaretçiler için tur rehberleri bulunmaktaydı (Lomine, 2005: 74). Roma dönemindeki Troia'daki turistik aktivitelerin günümüzden pek farklı olmadığı söylenebilir. Roma dönemi Troia'daki turizm aktiviteler Hıristiyanlıkla birlikte giderek gerilemiş ve M.S. 4. yüzyılın ortalarından itibaren tamamen bitmiştir. Bu durumun Troia'yı ekonomik anlamda da etkilediği ve kentin de bu tarihten sonra çok fazla ayakta kalmadığı anlaşılmaktadır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

KAYNAKÇA

- Andriotis, K. (2009). "Early Travellers to Greece and their Modern Counterparts," *Tourist Experiences: Meanings, Motivations, Behaviours*, April 1st - 4th 2009, University of Central Lancashire, Preston, 1-13.
- Angela, A. (2010). *A Day in The Life of The Roman Empire*, New York.
- Aslan, C. C. (2002). "Ilion Before Alexander: Protogeometric, Geometric, and Archaic Pottery from D9." *Studia Troica* 12, 81 –129.
- Bittarello, M. B. (2006). "Neopagan pilgrimages in the age of the internet: A life changing religious experience or an example of commodification?," *Journal of Tourism and Cultural Change* 4, no. 2: 116-135.
- Brena, F. (2004). "Trümmerromantik als Touristenziel? Kaiserliche Troia-Besuche in Antike und Neuzeit," (ed.) H. Hofmann, Troia. *Von Homer bis heute*, Tübingen, 101-117.
- Boulter, C. (1976). *Princeton Encyclopedia of Classical Cites*, Princeton.
- Bryce, T. (2009). *The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia*, New York.
- Burgess, J. S. (2005). "Tumuli of Achilles," *The Homerizon: Conceptual Interrogations in Homeric Studies*, June 27-July 1, 2005,
- Carvounis, K. (2014). "Landscape Markers and Time in Quintus' Posthomerica," (ed.) M. Skempis, Z. Ioannis, *Geography, Topography, Landscape: Configurations of Space in Greek and Roman Epic*, Berli/Boston, 181- 208.
- Casson, L. (1994). *Travel in The Ancient World*, London.
- Catling, R.W.V. (1998). "The Typology of the Protogeometric and Subprotogeometric Pottery from Troia and Its Aegean Context," *Studia Troica* 8, s. 151 –87.
- Cohen, G.M. (1995). *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor* . Berkeley.
- Cook. J. M. (1973). *The Troad*, Oxford.
- Crowther, N. B. 2007. *Sport in Ancient Times*, London.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

- Dolin, E. (1983). "Thucydides on the Trojan War: A Critique of the Text of 1.11.1", *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 87, 119-149.
- Dritsas, M. (2002). "Tourism in Greece: A way to what sort of development," L. Tissot (ed.) *Development of a Tourist Industry in the 19th and 20th Centuries: International Perspectives*. Editions, Alphil, 2003, 187-210.
- Elsner, J. ve Rutherford, I. (2005). *Pilgrimage in Graeco-Roman & Early Christian Antiquity Seeing the Gods*, Oxford.
- Erskine, A. (2001). *Troy between Greece and Rome: Local Tradition and Imperial Power*, Oxford
- Friedlander, L. (1919). *Dartellungen aus der Sittengeschichte Roms I*, Leipzig.
- Freely, J. (2014). *A Travel Guide to Homer: On the Trail of Odysseus through Turkey and the Mediterranean*, New York.
- Garland, R. (2009). *Daily Life of The Ancient Greeks*, London.
- Gergö, G. (2012). "Troy, Italy, And The Underworld (Lucan, 9, 964–999)," *Graeco-Latina Brunensia* 17, 2012, 1, 51-61.
- Georges, P. (1994). *Barbarian Asia and the Greek Experience: From the Archaic Period to the Age of Xenophon*. Baltimore.
- Graf, F. (2016). "Festivals in Ancient Greece and Rome", *Oxford Research Encyclopedia of Religion*, Oxford.
- Grote, G. (1854). *History of Greece; I. Legendary Greece, II. Grecian History to the Reign of Peisistratus at Athens*, London.
- Hardie, P. (2013). "Trojan Palimpsests The Archaeology of Roman History in Aeneid 2," (ed.) Joseph Farrell and Damien P. Nelis *Augustan Poetry and the Roman Republic*, Oxford.
- Hayes, J. (1995). "Two Kraters 'After the Antique' from the Fimbrian Destruction in Troia," *Studia Troica*, 5, 177 –183.
- Jimenez, A. (2015). "The Western Empire and the "People without Histort": A Case Study from Southern Iberia," (ed.) K. Galinsky, K. Lapatin *Cultural Memories in the Roman Empire*, Los Angeles.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

Hertel, D. (2003). *Die Mauern von Troia*. Munich.

Kleisiaris, C.F. ve Sfakianakis, C., Papatthanasidou, I.V. (2014). “ Health care practices in ancient Greece: The Hippocratic ideal,” *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*, *J Med Ethics Hist Med*, 2014, 7:6, 2-5.

Körpe, R. (2010). "Küçük Beşige Agammia Fosilleri ve Troia Mitolojisindeki Yansımaları", *Kubaba*, 16, 7–22.

Leaf, W. (1916). “The Lokrian Maidens,” *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 21 (1914/1915 - 1915/1916), 148-154.

Leaf, W. (1923). *Strabo on The Troad*, Cambridge.

Lomine, L. (2005). “Tourism in Augustan Society (44 BC–AD 69),” (ed.) J. K. Walton, *Histories of Tourism: Representation, Identity and Conflict*, Toronto, 69–87

Low, K. (2016). “Germanicus on Tour: History, Diplomacy and the Promotion of a Dynasty,” *The Classical Quarterly*, 66,1 222–238.

Mac Sweeney, N. (2018). *Troy Myth, City, Icon*, London.

Minchin E. (2012). “Commemoration and Pilgrimage in the Ancient World: Troy and the Stratigraphy of Cultural Memory,” *Greece & Rome / Volume 59 / Issue 01 / April 2012*, 76 – 89

Minchin E. (2016). “Heritage in the Landscape: The Heroic Tumuli’ in the Troad Region,” (ed.) J. McInerney, I. Sluiter, *Valuing Landscape in Classical Antiquity*, Leiden/Boston, 2016, 255–275.

Münzer, F. (1909). “C. Flavius Fimbria (no. 88).” *RE* 4,2: 2599 –601.

Özgünel, C. (2013). “İlyada Destanı Işığında Apollon Smintheus tapınağı”, (ed.) C. Özgünel *Apollon Smintheus’un İzinde Smintheion*, İstanbul.

Nagy, G. (2010). *Homer the Preclassic*, London.

Perrottet, T. (2002). *Pagan Holiday: On the Trail of Ancient Roman Tourists*, New York.

Pretzler, M. (2007). *Pausanias Travel Writing in Ancient Greece*, Bristol.

Romero, F. G. (2013). "Sports tourism in Ancient Greece," *Journal of Tourism History*, 5: 2, s. 146-160.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

- Rose, C. B. (2012). "Architecture and Ritual in Ilium, Athens, and Rome", (ed.) B. D. Westcoat, R.G. Ousterhout, Architecture of Sacret: Space, Ritual, and Experience from Classical Grace to Byzantium, Cambridge University Press, 2012, 152–174.
- Rose, C. B. (2014). The Archaeology of Greek and Roman Troy, Cambridge University Press.
- Rose, C. B. (2015). "The Homeric Memory Culture of Roman Ilium," (ed.) K. Galinsky, K. Lapatin, Cultural Memories in the Roman Empire, Los Angeles.
- Rose, C. B. ve Körpe, R. (2016). "The Tumuli of Troy and the Troad", in: Tumulus as Sema, Space, Politics, Culture and Religion in the First Millennium BC, Olivier Henry, Ute Kelp, Eds., De Gruyter, Berlin, 373-385.
- Rosen, K. (1982). Über heidnisches und christliches Geschichtsdenken in der Spätantike, Eichstatter Hochschulreden 34: 18. Munich.
- Sage, M. (2000). "Roman Visitors to Ilium in the Roman Imperial and Late Antique Period: The Symbolic Functions of a Landscape," *Studia Troica* 10. 211 –31.
- Valavanēs, P. (2004). Games and Sanctuaries in Ancient Greece, Los Angeles.
- Vermeule, C. (1995). "Neon Ilium and Ilium Novum: Kings, Soldiers, Citizens, and Tourists at Classical Troy." In *The Ages of Homer: A Tribute to Emily Townsend Vermeule*, ed. J.B Carter, S.P. Morris, 467–482. Austin.
- Williamson G. (2005). "Mucianus and a Touch of the Miraculous: Pilgrimage and Tourism in Roman Asia Minor," (ed.) J. Elsner, I. Rutherford, Pilgrimage in Graeco-Roman & Early Christian Antiquity Seeing the Gods, Oxford. 219–252.
- Zuelow, E. (2016). A History of Modern Tourism, Pelgrave.

Özgeçmiş

Doç. Dr. Reyhan KÖRPE

Lisans eğitimini 1986 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji bölümünde tamamladıktan sonra 2002 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji anabilim dalında yüksek lisansını ve aynı alanda Ege

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 122-146, 2019

Antik Çağın Turizm Merkezi Olarak Troia

Reyhan KÖRPE

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora eğitimini tamamlamıştır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde görev yapmaktadır.

TROYA ÖREN YERİ'NİN DESTİNASYON KİŞİLİĞİ *Destination Personality of Archaeological Site of Troy*

*Arş. Gör. Oğuzhan DÜLGAROĞLU
**Doç. Dr. Lütüfi ATAY

ÖZET

Destinasyonların insanlar gibi bazı kişilik özelliklerine sahip olduğu bilinmektedir. Destinasyonları benzerlerinden ayıran ve ön plana çıkaran destinasyon kişilik özellikleri, destinasyona rekabet avantajı sağlayabilmektedir. Çanakkale'nin öne çıkan çekim unsurlarından biri olan ve Türkiye'de önemli arkeolojik sit alanları arasında yer alan Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğinin belirlenmesi amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliği belirlenerek pazarlanmasını kolaylaştırıcı verilerin açığa çıkarılmasıdır. Destinasyonun kişiliği, Tripadvisor.com web sitesinde ören yerini ziyaret eden kişilerin yorumları değerlendirilerek belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan içerik analizi yöntemi kullanılarak web sitesindeki yorum içerikleri analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonrasında Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğinin samimiyet-heyecan, yetkinlik ve sertlik olmak üzere üç boyutta öne çıktığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm Pazarlaması, Marka, Destinasyon, Destinasyon Kişiliği, Troya Ören Yeri.

ABSTRACT

Destinations are known to have some personality traits such as people. The destination personality characteristics that coming into prominence and distinguishing destinations from their counterparts can provide a competitive advantage to the destination. This study was conducted to determine destination personality of Archaeological Site of Troy where one of the highlighting component of Çanakkale and important archaeological sites in Turkey. The aim of this study is reveal the datas that facilitate the marketing of Archaeological Site of Troy. The personality of the destination has been tried to be determined by evaluating the comments of the visitors who visited the site on the Tripadvisor.com website. In this context, content of the website was analyzed through content analysis method which is one of the qualitative research methods. After the analysis, it was determined that the destination personality of Archaeological Site of Troy was disclosed in three dimensions as sincerity-excitement, competence and ruggedness.

Key words: Tourism Marketing, Brand, Destination, Destination Personality, Archaeological Site of Troy.

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 07.01.2019

Yayın tarihi: 28.02.2019

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0002-1992-0531

*Email: Odulgaroglu@comu.edu.tr

**ORCID: 0000-0003-2598-6227

**Email: lutfiatay@comu.edu.tr

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

GİRİŞ

Destinasyonun sahip olduğu özelliklerin çok iyi belirlenmesi ve üstün yönlerinin öne çıkarılması için destinasyon kişiliklerinin de tespit edilmesi gerekmektedir. Bu durum ister istemez ürün farklılaştırma çabalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Farklılaşma araçlarından birisi olan markalaşmaya yönelik çabaların da ön plana çıktığı görülmektedir. Marka haline gelen ürünlerin, tüketicilerin öncelikli tercihleri arasında yer aldığı ve daha kolay pazarlanabildiği söylenebilir. Turizm endüstrisinde destinasyonlar da birer turizm ürünü olduğu için, destinasyonları marka haline getirerek tüketicilerin gözünde öncelikli bir konuma yükseltmeye yönelik birçok pazarlama faaliyetinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu kapsamda destinasyon markalaşması da ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla tıpkı bir otomobil markası gibi destinasyonları da markalaştırarak onlara rekabet avantajı kazandırmak için birçok faaliyetin gerçekleştirildiği görülmektedir. Destinasyon kişiliğinin ortaya çıkarılması bu açıdan pazarlamacılara avantaj sağlayabilmektedir.

Destinasyon kişiliği tespit edilerek, destinasyonun öne çıkan kişilik özelliklerine uygun pazarlara ve etkinliklere odaklanması mümkün olabilmektedir. Kişiliği belirlenen destinasyonlar hem destinasyonun sahip olduğu kıt kaynakları daha etkin ve verimli kullanabilmekte hem de rakipleri karşısında büyük bir avantaja sahip olabilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ilan edilen 2018 Troya Yılı da dikkate alındığında, eksik olan Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğinin tespit edilmesi daha da önem arz etmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Destinasyon Kişiliği

Destinasyon, insanların turistik ihtiyaçlarını tatmin etmede etkili ve turistik çekiciliği yüksek bir coğrafi bölgedir (Melian-Gonzalez ve Garcia-Falcon, 2003: 720). Buhalis'e (2000: 97) göre ise destinasyon, ziyaretçilerin seyahat programları, seyahat motivasyonları, geçmiş yaşamları, ziyaret amaçları, eğitimleri, yaşları ve kültürleri gibi birden fazla faktörü

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

içeren bir kavramdır. Bir destinasyon; turistik çekicilikleri, turizm işletmelerini, yerel yönetimi ve yerel halkı içine alan ve bir bütün olarak ortaya çıkan karmaşık bir yapıdır (Özdemir, 2008: 1). Destinasyonlar sahip olduğu somut ve soyut değerleri birer çekicilik kaynağı olarak kullanırlar. Çekim unsurları bireyleri farklı coğrafyalara seyahate özendirilmektedir. Dolayısıyla destinasyon, bireyleri günlük rutine bağlanmış uğraşlarının kendi arzuladığı kadar dışına çıkararak alanları niteleyen bir kavramdır (Meethan, 1996: 179).

Destinasyonlar diğer turizm ürünleri gibi sahip oldukları özellikleri kullanarak markalaşma yoluna gidebilmektedirler. Genel olarak marka, bir satıcı veya satıcı grubunun ürünlerinin tanımını yapmaya ek olarak rakiplerinden ayırt edilmesine yarayan sembol, isim, işaret, terim, desen ya da bunların birleşimidir (Wood, 2000: 6). Marka, işletmelerin rekabet üstünlüğü kazanmasını sağlayan önemli etkenlerden birisidir (Aaker, 1990). Marka yalnızca fiziksel ürünlerden değil, aynı zamanda kişiye sağladığı belli ayrıcalıklardan ortaya çıkmaktadır (Murphy, 1990).

Destinasyon kişiliği markalaşma süreci ile ilgilidir. Marka destinasyonlar güçlü talep alma ve yüksek katma değer yaratma imkanına sahip olabilmektedir. Bir destinasyon marka olarak pazarlanmadığında, o destinasyon sadece basit bir ürün ya da turistik kaynak olarak algılanmakta ve bu nedenle destinasyonun kişiliği ortaya çıkarılamamaktadır (Gomez Aguilar, Yagüe ve Villasenor, 2014: 210). Destinasyon kişiliği, bir destinasyonun insani özelliklerle özdeşleştirilmesidir (Hosany, Ekinci ve Uysal, 2006: 4). Bundan dolayı destinasyon kişiliğinin tanımı, “destinasyonun insana has kişilik özellikleriyle nitelendirilmesi” şeklinde yapılabilir. Kişiliği ortaya çıkarılmamış destinasyonlar önemli turistik çekim kaynaklarına sahip olsalar dahi ziyaretçilerin zihninde yer bulamadıkları için sıradan bir görünüme sahip olabilir. Dolayısıyla destinasyonların sahip olduğu özelliklerin çok iyi belirlenmesi ve rekabet üstünlüğü sağlayan yönlerinin öne çıkarılması için destinasyon kişiliklerinin de tespit edilmesi gerekmektedir.

Markalaşmış destinasyonlar, ziyaretçilerin zihinlerini daha iyi bir şekilde anlamak ve özgün bir kimlik ortaya çıkarabilmek için kişilikleriyle yönetilebilirler (Gómez Aguilar vd.,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

2014: 211). Dolayısıyla markalanmış destinasyonların ziyaretçilerin algılarında iyi bir yer edinebilmesi için onlara yüklenen kişilik özellikleriyle anılmaları sağlanabilir. Bu bağlamda destinasyon kişiliği, destinasyon markalanmasının gerçekleştirilmesi, ziyaretçilerin zihninde destinasyonun yer edinmesi ve turistik destinasyonların özgün bir kimlik oluşturulması için kullanılan bir araç şeklinde değerlendirilebilir (Ekinci ve Hosany, 2006: 127).

Destinasyon kişiliğinin, bir destinasyonun markalanması adına öneminin büyük bir etken olduğunu söylenebilir. Alanyazında kentler ve ülkeler için geliştirilmiş destinasyon kişiliği çalışmaları yer almaktadır. Örneğin, Galler misafirperver, dürüst, romantik ve gerçekçi; İspanya aile odaklı ve arkadaş canlısı; Londra ortodoks olmayan, açık görüşlü, enerjik ve kreatif, Paris ise romantik olarak zihinlerde yer bulur (Xie ve Lee, 2013: 539). Zihinlerde bu algıların inşa edilmesi sayesinde bahsi geçen destinasyonların markalaşma yolunda avantajlı bir duruma gelebileceği iddia edilebilir.

Alanyazına bakıldığında Sahin ve Baloglu (2011) İstanbul'un, Usakli ve Baloğlu (2011) Las Vegas'ın, Sop, Kılıç ve Kurnaz (2012) Bodrum'un, Kim ve Lehto (2013) Güney Kore'nin, Xie ve Lee (2013) Pekin'in, Papadimitrou, Apostolopoulou ve Kaplanidou (2014) Atina'nın, Gomez Aguilar vd., (2014) Endülüs Eyaleti'nin, Türkmen (2015) Türkiye'nin ve Yunanistan'ın, Atay ve Dülğaroğlu (2017) Cunda Adası'nın, Atay, Dülğaroğlu ve Gökdemir (2018) ise Uludağ'ın destinasyon kişiliğini ölçmüştür.

Troya Ören Yeri Destinasyonu

Troya Ören Yeri, Çanakkale il merkezine 30 kilometre mesafede, Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi ile birleştiği konumda Tefikiye Köyü'ndedir. Ören Yeri, Helenistik döneme ait olan önemli yapıtları, tarihte ve edebiyatta önemli yere sahip ünlüleri, dünyaca bilinen mitolojik Truva Savaşı ve yurt dışına kaçırılmış hazinesi ile mitolojik zenginliğiyle Anadolu'nun en önemli antik kentlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Akpınar, 2007). Truva, dünyadaki büyük üne sahip antik kentlerden birisidir. Truva'da görülen dokuz katman, kesintisiz olarak 3000 yılı geçen bir zamanı göstermekte, Anadolu, Ege ve Balkanlar'ın bulunduğu bu benzersiz coğrafyada yer edinmiş olan uygarlıkları hissetmemizi

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

sağlamaktadır. Troya Ören Yeri'ndeki en erken yerleşim katı M.Ö. 3000-2500 ile erken Bronz Çağı'na dayanmaktadır (Kayan, 1996). Daha sonra sürekli yerleşimlere ev sahipliği yapan Truva yerleşimi katmanları, Roma Dönemi (M.Ö. 85 - M.S. 8. YY) ile bitmektedir. Troya Ören Yeri'nin sahip olduğu tüm bu zenginlikleri sayesinde günümüzde yerli ve yabancı birçok ziyaretçiye ev sahipliği yaptığı görülmektedir.

Troya Ören Yeri Türkiye'deki önemli turistik markalardan bir tanesidir. Truva savaşları ve Homeros'un İlyada eserinin dünyada önemli bir klasik olması bu sonucun ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Troya Ören Yeri'nin yüksek marka bilinirliği 2018 yılının Türkiye'de Troya yılı ilan edilmesine önemli katkısı olmuştur.

YÖNTEM

Bu çalışmada, 1998'de UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınan (KTB, t.y.) Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Türkiye'de daha önce herhangi bir ören yeri veya antik kentin destinasyon kişiliğinin belirlenmesine yönelik bir çalışmaya alanyazında rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma alanyazına katkı sağlama adına da önemlidir. Çalışmada veriler 12 Haziran 2011 ile 11 Kasım 2018 tarihleri arasında, Tripadvisor.com web sitesinden toplanmıştır. Çalışmanın evrenini Troya Ören Yeri'ni ziyaret eden tüm ziyaretçiler, örnekleme ise 12 Haziran 2011 - 11 Kasım 2018 tarihleri arasında Tripadvisor.com web sitesine Troya Ören Yeri destinasyonu hakkında yorum yazan 391 kişiden oluşmaktadır. Yapılan çıkarımlar örnekleme oluşturan ziyaretçilerin yorumları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Bilindiği gibi nitel araştırmalar katılımcıların olaylara ve durumlara bakış açılarını anlama ve yansıtma üzerine durulan araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). İçerik analizi kayıtların, söylemlerin ya da yayınların anlaşılabilmesi ve birbirleriyle karşılaştırılabilmesi için kullanılan bir tekniktir. Buradaki amaç dökümandaki mesajın ve yorumun sistemsel bir şekilde tanımlanmasıdır (Arıkan, 2013: 21). Bundan dolayı içerik analizi, araştırmacının elde edilen verilere vakıf olmasını sağlamakta ve verilerin diğer aşamalar için kullanımını da basitleştirmektedir (Coşkun vd., 2015).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

Bu çalışmada Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliği Aaker'ın (1997) marka kişiliği ölçeği referans alınıp temalar ve alt temalar belirlenmiş, ölçekteki ifadeleri temsil eden sözcük grupları ve sözcükler önceden belirlenmiş kavramlara göre gerçekleştirilen kodlama yöntemine göre kodlanmıştır. Strauss ve Corbin'e (1990) göre, önceden belirlenmiş olan kavramlara göre gerçekleştirilen kodlama yöntemi, verileri kodlama biçimleri arasında yer mevcuttur.

Destinasyonu daha önce ziyaret etmiş olan ziyaretçilerin, 12 Haziran 2011- 11 Kasım 2018 tarihleri arasında destinasyonla ilgili Tripadvisor.com web sitesinde yazdıkları 391 yorum tek tek incelenerek analiz edilmiştir. Daha önce Atay ve diğerlerinin (2018) Uludağ'ın destinasyon kişiliğini belirledikleri çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da Aaker'ın marka kişiliği ölçeği kullanılmıştır. Tripadvisor.com web sitesinde yazılan yorumlar bu ölçekteki 42 ifadeye göre değerlendirilmiş ve bu yorumlarda ölçekteki ifadeleri yansıttığı tespit edilen kelimelere veya kelime gruplarına birer puan verilmiştir. Daha sonra tüm yorumlar incelenerek verilen puanlar toplanıp bir tablo ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra 42 ifadeye verilen puanların aritmetik ortalaması hesaplanmış ve ortalama 12,3 olarak bulunmuştur. Tabloda 12 puanlı ve altındaki ifadeler ortalamasının altında kaldığı için, Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğini yansıtmadığı varsayılarak tablodan çıkarılmıştır. Oluşturulan tabloda 12 puanın üzerindeki ifadeler literatürdeki çalışmalar referans alınarak boyutlara ayrılmış ve böylece Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliği boyutları belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada iç geçerlik ve dış geçerlik uzman görüşünden faydalanılarak sağlanmıştır. İç güvenilirlik ve dış güvenilirlik ise, veriler tekrar analiz edilip aynı sonuçlar bulunarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Aaker'ın marka kişiliği ölçeğindeki 42 ifade ve Troya Ören Yeri için yapılan puanlama Tablo 1'de görülmektedir. Troya Ören Yeri'ni daha önce ziyaret etmiş olan ziyaretçilerin destinasyona ilişkin Tripadvisor.com sitesinde yazmış oldukları yorumların içeriklerinin puanlamasına bakıldığında en çok puanı “duygusal” ve “sert” ifadeleri almıştır. Bu

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

ifadeleri “teknik”, “heyecan verici”, “eşsiz”, “hayal gücü olan”, “başarılı” ve “kendine güvenen” ifadeleri izlemiştir. En az puanı ise “kadınsı”, “lider”, “çağdaş”, “genç” ve “modern” ifadeleri almıştır.

Tablo 1. Ölçekteki İfadeler ve Troya Ören Yeri Destinasyonu Kişilik İfade Puanları

İfade	Gerçekçi	Aile yönlü	Mütevazı	Dürüst	Samimi	Gerçek	Toplam
Puan	10	11	11	8	6	10	56
İfade	Sağlıklı	Özgün	Neşeli	Duygusal	Arkadaş canlısı	Atılgan	+
Puan	11	21	5	44	4	12	97
İfade	Modern	Heyecan verici	Canlı	Soğukkanlı	Genç	Hayal gücü olan	+
Puan	3	33	11	3	3	30	83
İfade	Eşsiz	Güncel	Bağımsız	Çağdaş	Güvenilir	Çalışkan	+
Puan	31	5	7	3	10	7	63
İfade	Emin	Zeki	Teknik	Kurumsal	Başarılı	Lider	+
Puan	6	7	35	3	22	2	75
İfade	Kendine güvenen	Üst sınıf	Cazibeli	Çekici	Sevimli	Kadınsı	+
Puan	20	5	10	5	2	-	42
İfade	Düzenli	Dışsal	Maskülen	Batılı	Sıkı	Sert	+
Puan	6	18	19	5	11	43	102
Toplam	İfade sayısı: 42						518
Aritmetik ortalama: $518/42 = 12,3$							

Aaker'in belirlediği 42 ifadeye verilen puanların aritmetik ortalaması tüm ifadelerin toplam puanı(518), ifade sayısına(42) bölünerek bulunmuştur. Bulunan değer 12,3'tür. Aritmetik ortalama puanının üstündeki ifadeler değerlendirmeye alınarak Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğini ifade eden boyutlar ve ifadeler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği Boyutları ve İfadeleri

	<i>Özgün</i>	<i>Duygusal</i>	<i>Heyecan verici</i>	<i>Hayal gücü olan</i>	<i>Eşsiz</i>	Toplam	Aritmetik Ortalama
Samimiyet- Heyecan	21	46	33	30	31	130	26
Yetkinlik	<i>Teknik</i> 34	<i>Başarılı</i> 21	<i>Kendine güvenen</i> 20	75			25
Sertlik	<i>Dışsal</i> 18	<i>Maskülen</i> 19	<i>Sert</i> 43	80			26,6

Bu çalışmada, Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğinin üç boyuttan ve on bir ifadeden oluştuğu tespit edilmiştir. Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğinde en yüksek ortalamaya sahip boyut, üç ifadeden oluşan “sertlik” boyutu olmuştur. En düşük ortalamaya sahip boyut ise yine üç ifadeden oluşan “yetkinlik” boyutu olmuştur.

Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliği belirlenirken açığa çıkan boyutlar içeriğindeki ifadeler baz alınıp daha önceki çalışmalar referans alınarak isimlendirilmiştir. Özgün, duygusal, heyecan verici, hayal gücü olan ve eşsiz ifadeleri Aaker'in (1997) ölçeğinde “samimiyet” ve “heyecan” boyutları altında yer almaktadır. Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğinin ilk boyutundaki ifadeler Aaker'in çalışmasındaki iki boyutu da kapsadığı için bu boyuta “samimiyet-heyecan” adı verilmiştir. Sahin ve Baloglu'nun (2011), İstanbul'da gerçekleştirdiği destinasyon kişiliği çalışmasında İstanbul'un kişiliğinde de samimiyet boyutunun ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkması, tıpkı Troya Ören Yeri gibi İstanbul'un da zengin bir tarihe sahip olmasına bağlanabilir. Öte yandan Papadimitrou ve diğerlerinin (2014) Atina'da gerçekleştirdikleri destinasyon kişiliği çalışmasında Atina'nın kişiliğinde de heyecan boyutunun ön plana

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

çıktığı görülmüştür. Bu durumun ortaya çıkması da aynı şekilde tıpkı Troya Ören Yeri gibi Atina'nın da geçmişte tarihi dövüslere ve savaşlara ev sahipliği yapmasına bağlanabilir.

Teknik, başarılı ve kendine güvenen ifadeleri Aaker'in (1997) ölçeğinde de “yetkinlik” boyutunun altında yer almaktadır. Usakli ve Baloğlu'nun (2011) Las Vegas'ta gerçekleştirdikleri destinasyon kişiliği çalışmasında Las Vegas'ın kişiliğinde de yetkinlik boyutunun ön plana çıktığı görülmüştür. Bu durum, iki destinasyonun da rakiplerine kıyasla ayırt edici özellikleriyle ön plana çıkmasına bağlanabilir.

Dışsal, maskülen ve sert ifadeleri ise yine Aaker'in (1997) ölçeğinde “sertlik” boyutunun altında yer almaktadır. Bu çalışmada ön plana çıkan sertlik boyutu Gomez Aguilar ve diğerlerinin (2014) İspanya'nın Endülüs Eyaleti'nde gerçekleştirdiği destinasyon kişiliği çalışmasında da ön plana çıkmıştır. Endülüs Eyaleti'nin kişiliğinde de sertlik boyutunun ön plana çıkması, tıpkı Troya Ören Yeri gibi geçmişte önemli savaşlara ev sahipliği yapmasına bağlanabilir.

Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliği belirlenirken ifadelerin Tablo 2'deki sayısal değerlerinin açığa çıkarılmasında kodlama tekniği kullanılmıştır. Kişilik ifadelerinin Tablo 2'deki sayısal değerleri almasında Tablo 3'deki sözcüklerden ve sözcük gruplarından faydalanılmıştır. İncelenen yorumlarda Tablo 3'de yer alan her sözcüğe veya sözcük grubuna aynı satırdaki kişilik ifadesi için “1” sayısal değeri verilerek Troya Ören Yeri'nin kişilik boyutlarını ve ifadelerini gösteren Tablo 2'deki sayısal değerler bulunmuştur.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

Tablo 3. Troya Ören Yeri'nin Kişilik İfadelerinde Sayısal Değer Gören Sözcük ve Sözcük Grupları

Boyutlar	İfadeler	Sözcük ve Sözcük Grupları
Samimiyet- Heyecan	<i>Özgün</i>	Kendine has, başka bir yerde yok, özgün, farklı, başka yerde bulunamaz, truva atı.
	<i>Duygusal</i>	Duygusal, hikayesi etkileyici, tarih kokuyor, tarihi solumak, yaşanmışlıklar, aşk, tarihi dokusu, tarihi yaşatıyor, duygulu.
	<i>Heyecan verici</i>	Etkileyici, büyüleyici, heyecan verici, destansı, tüyler diken diken, tüyleri ürpertici.
	<i>Hayal gücü olan</i>	Destanı hatırlatıyor, taşlara dokunarak eskiye gitmek, eskiyi hatırlatıyor, tarihi yaşatıyor, tarihi hissettiriyor, kulaklıkla hayal edin, dövüş sahnesini hissedin.
	<i>Eşsiz</i>	Mükemmel, müthiş, başka yerde yok, efsaneler kenti, eşi benzeri yok, her katında tarih saklı.
Yetkinlik	<i>Teknik</i>	Teknik bilgi, bilgilendirici levhalar, rehberle dolaşılmalı, rehber kulaklık, tahta yollar, fonksiyonlu kulaklık, arkeolojik kazılar, ahşap platformlar, kazı çalışmaları, truva atı tasviri, atın merdivenleri, tahta at, büyük at, atın yapısı.
	<i>Başarılı</i>	Müthiş tarihi eserler, başarılı kazılar, girişler ücretli, verilen paraya değer, güzel, tarihi yaşatıyor, çok turist var, kalabalık.
	<i>Kendine güvenen</i>	Giriş ücreti çok, çok pahalı, fiyatlar yüksek, kalabalık, talep çok.
Sertlik	<i>Dışsal</i>	Engibeli yollar, tahta yollar, bilgilendirici levhalar, kazı alanları, arkeolojik kazılar.
	<i>Maskülen</i>	Savaş, truva savaşı, savaş tarihi, dövüş, engibeli yollar.
	<i>Sert</i>	Abartılı fiyat, uzunca yürümek gerekli, çok pahalı, yolları engibeli, trekking ayakkabısıyla gezin, giriş ücreti fazla, fiyatlar yüksek, dikkatli gezin, düşebilirsiniz, otopark ücreti pahalı.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, Troya Ören Yeri destinasyonunun destinasyon kişiliğinin üç boyuttan oluştuğu tespit edilmiştir. Bu boyutlar; “samimiyet ve heyecan”, “yetkinlik” ve “sertlik” kişilik boyutlarıdır. Söz konusu boyutlar arasından “samimiyet ve heyecan” boyutunda en yüksek puanı “duygusal” ifadesi almıştır. “yetkinlik” boyutunda en yüksek puanı “teknik” ifadesi almıştır. “Sertlik” boyutunda ise en yüksek puanı “sert” ifadesi almıştır. Dolayısıyla Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğinin üç boyutunu en iyi açıklayan ifadelerin sırasıyla “duygusal”, “heyecan verici” ve “sert” ifadeleri olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliği boyutlarından en yüksek ortalamaya sahip olanı “sertlik” boyutu olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla, Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğini en iyi açıklayan boyutun “sertlik” boyutu olduğu görülmüştür. Böylece Tripadvisor'da Troya Ören Yeri destinasyonu hakkında yorumda bulunan turistler tarafından Troya Ören Yeri destinasyonunun sert bir destinasyon olarak algılandığı ortaya çıkarılmıştır. Troya Ören Yeri'nin sert kişilik boyutuyla ön plana çıkması, geçmiş dönemde savaflara ev sahipliği yapmasına, ören yerinin sürekli savaş ile birlikte anılmasına, destinasyonun sahilde bir tepede kurulmasına ve denizden ören yerine ulaşımın zor olmasına bağlanabilir.

Öte yandan Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliği boyutlarından ortalaması en düşük olan boyutun “yetkinlik” boyutu olduğu görülmektedir. Böylece Tripadvisor'daki yorumları yapan ziyaretçilerin, “Yetkinlik” boyutunu Troya Ören Yeri'nin destinasyon kişiliğini en az düzeyde açıklayan boyut olarak algıladığı görülmüştür. Bu durum Troya Ören Yeri'nin sahip olduğu özelliklerin ziyaretçilere yeterince tanıtılmadığını da göstermektedir.

Gerçekleştirilen bu çalışmayla birlikte Troya Ören Yeri destinasyonunda pazarlama etkinliklerini gerçekleştirenlere yardımcı olabilecek bulguların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Ortaya çıkan Troya Ören Yeri kişilik özellikleri ile, ilgili paydaşların turistik ürünleri, bu çalışmada belirlenen kişilik özelliklerine göre somutlaştırarak daha etkin pazarlayabilmesine katkı sağlanması mümkündür. Troya Ören Yeri destinasyonunun etkin

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

bir şekilde pazarlanması için sadece bu çabalar yeterli olmayabilir. İlgili kamu kuruluşlarına, yerel yönetimlere ve STK'lara da bu konuda birtakım görevler düşebilmektedir. Öncelikle yerel yönetimlerin destinasyona gelen turistlerin ziyaretleri sırasında bir sıkıntı yaşamamaları adına altyapı ve üstyapıyı en modern şekilde sağlaması gerekmektedir. Destinasyon her ne kadar turistik çekiciliğe sahip olsa da, altyapı konusunda yaşanan en küçük bir aksaklık veya üstyapıda ortaya çıkan itici bir görüntü ziyaretçinin destinasyonu bir daha ziyaret etmemesine sebep olabilir. Aynı şekilde ilgili kamu kuruluşları da, destinasyonda turizm etkinliklerinin daha sağlıklı yapılabilmesi için gerekli tüm önlemleri almalıdır. Destinasyonun turistik alanlarında gerekli bilgilendirme levhaları ve müzelerin iç ve dış düzeninin sağlanması turistik etkinlikler için önemli bir konudur. Ayrıca destinasyonda bu çalışmada tespit edilen Troya Ören Yeri'nin kişiliğine uygun etkinlikler yapılabilir. Örneğin, bölgede Truva Savaşları'nı hatırlatan sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik uygulamaları gerçekleştirilebilir. Truva Savaşları'nı konu alan bir uygulama gerçekleştirilirken Troya'nın sert ve mücadeleci bir kişiliğe sahip olduğu ön plana çıkarılabilir. Böylece turistlerin destinasyonu daha iyi deneyimlemeleri sağlanabilir. Yapılan bazı çalışmalara göre, kişiliği ön plana çıkarılan ve bu özellikleri ziyaretçilerine yansıtılan destinasyonlar ziyaretçi deneyimlemelerinde olumlu etkiye sahiptir (Meethan, 1996; Ekinci ve Hosany, 2006; Xie ve Lee, 2013; Gomez Aguilar vd., 2013). Özellikle müzeleri daha çekici hale getirebilme adına bu tür faaliyetlerin artırılması önerilebilir.

Rehberlerin bir destinasyonun tanıtımında kilit bir role sahip olduğu düşünüldüğünde destinasyonda hizmet veren rehberlere, ilgili kuruluşlar tarafından yılın belli zamanlarında Troya Ören Yeri'nin kişiliği hakkında bilgiler verebilir. Böylece rehberlerin bilimsel bulgulardan da faydalanarak ziyaretçilere sunumlarını daha etkin bir şekilde gerçekleştirmeleri sağlanabilir.

Troya Ören Yeri çevresindeki mevcut işletmelerin ve yeni bir turistik işletme açmayı planlayan girişimcilerin de bu çalışmada elde edilen bulguları dikkate alarak karar almaları kendilerine rekabet üstünlüğü sağlayabilecek ve kaynakların daha da verimli kullanılmasına yardımcı olabilecektir. Örneğin; Troya Ören Yeri civarında yeni bir restoran

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

işletmesi açmayı düşünen bir girişimciye restoranını “Özgür Truva” olarak isimlendirmesi önerilebilir. Troya Ören Yeri'nin daha önce önemli savaşlara ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Bu savaşların özgürlükleri kazanma adına gerçekleştirildiği düşünüldüğünde bu tür isimlerin de anlamlı olduğu düşünülebilir. Ayrıca gelen ziyaretçilere Truva savaşlarını ve katılan kahramanları sembolize eden kaliteli hediyelik eşyalar sunulabilir. Ayrıca Troya Ören Yeri'nin “sert” bir destinasyon olarak nitelenmiş olması, destinasyonun yakınlarında trekking, off-road motor sporları ve doğal pistlerde at yarışları gibi etkinliklerin düzenlenmesine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Aaker, A. D. (1990). Brand extensions: The good, the bad and the ugly. *Journal of Management Review*, 31(4), 1-8.
- Aaker, J. L. (1997). Dimensions of brand personality. *Journal of Marketing Research*, 34, 347-356.
- Akpınar, E. (2007). Türkiye'nin Dünya Miras Listesi'ndeki yeri ve yeni bir aday önerisi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 81-106.
- Arıkan, R. (2013). *Araştırma yöntem ve teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Atay, L. ve Dülğaroğlu, O. (2017). Markalaşma Açısından Cunda Adası'nın Destinasyon Kişiliği'nin Tespitine Yönelik Bir Çalışma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(38), 383-396.
- Atay, L. Dülğaroğlu, O. ve Gökdemir, S. (2018). Bir kış turizmi merkezi olan Uludağ'ın destinasyon kişiliğini tespit etmeye yönelik bir çalışma. Uluslararası Sivas Turizm Kongresi/Sempozyum'da Sunulmuş Bildiri. Sivas, 23-25 Şubat 2018, 61-69.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of future. *Tourism Management*, 21(1), 97-116.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Spss uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Ekinci, Y. ve Hosany, S. (2006). Destination personality: An application of brand personality to tourism destinations. *Journal of Travel Research*, 45(2), 127-139.
- Gomez Aguilar, A. Yagüe, G. ve Villasenor, R. (2014). Destination brand personality: An application to spanish tourism. *Int. J. Tourism Research*, 18(3), 210-219.
- Hosany, S. Ekinci Y. ve Uysal, M. (2006). Destination image and destination personality: An application of branding theories to tourism places. *Journal of Business Research*, 59, 638-642.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

Kayan, İ. (1996). *Troya'da son 6000 yılda doğal çevre değişimleri. Yerleşim ve çevre sorunları: Çanakkale ili*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Basımı.

Kim, S. ve Lehto, X. (2013). Projected and perceived destination brand personalities: The case of South Korea. *Journal of Travel Research*, 52(1), 117-130.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (T.y.). *Truva Antik Kenti*. Erişim Tarihi: 12.12.2018, <http://basin.kulturturizm.gov.tr/TR-45525/truva-antik-kenti.html>.

Meethan, K. (1996). *Place, image and power: brighton as a resort, the tourist image, myths and myth making in tourism*. England: John Wiley & Sons Ltd.

Melian-Gonzalez, A. ve Garcia-Falcon J. M. (2003). Competitive potential of tourism in destinations, *Annals of Tourism Research*, 30(3), 720-740.

Murphy, J. (1990). Assessing the value of brands, *Long Range Planning*, 23(3), 23-29.

Özdemir, G. (2008). *Destinasyon pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Papadimitriou, D. Apostolopoulou A. ve Kaplanidou, K. (2014). Destination personality, affective image, and behavioral intentions in domestic urban tourism. *Journal of Travel Research*, 54(3), 302-315.

Sahin, S. ve Baloglu, S. (2011). Brand personality and destination image of Istanbul, *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 22(1), 69-88.

Sop, S. A. Kılıç, B. ve Kurnaz, H. (2012). Destinasyon kişiliği ve memnuniyet ilişkisi: Yerli turistler üzerine bir araştırma. 13. Ulusal Turizm Kongresi/Sempozyum'da Sunulmuş Bildiri. Antalya, 6-9 Aralık.

Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedurs and tecniques*. Newbury Park: Sage Publishing.

Usakli, A. ve Baloglu, S. (2011). Brand personality of tourist destinations: An application of self-congruity theory. *Tourism Management*, 32(1), 114-127.

Wood, L. (2000). Brands and brand equity: Definition and management. *Management Decision*, 38(9), 108-118.

Xie, K. ve Lee, J. (2013). Toward the perspective of cognitive destination image and destination personality: The case of Beijing. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30(6), 538-556.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 147-161, 2019

Troya Ören Yeri'nin Destinasyon Kişiliği

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Lütfi ATAY

Özgeçmiş

Arş. Gör. Oğuzhan DÜLGAROĞLU

Yazar, 2010-2014 yılları arasında Akdeniz Üniversitesi'nin Alanya İşletme Fakültesi'nde Turizm İşletmeciliği Bölümü'nü bitirerek lisans derecesini almaya hak kazanmıştır. Daha sonra 2012-2016 yılları arasında ikinci üniversite programı vasıtasıyla Anadolu Üniversitesi'nin İktisat Fakültesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirerek ikinci lisans diplomasını almıştır. 2015-2017 yılları arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nın Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde yüksek lisansını tamamlamıştır. 2017 yılından itibaren Balıkesir Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nın Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde Doktora eğitimine devam etmektedir. Sorumlu yazarın seyahat acentaları ve konaklama işletmelerinde şu ana kadar toplam yedi sezonluk turizm sektörü tecrübesi bulunmaktadır. Sorumlu yazar, 25 Ocak 2018 tarihinden beri Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde "Araştırma Görevlisi" olarak görev yapmaktadır.

Doç. Dr. Lütfi ATAY

1972 Kayseri doğumlu, lisansını Erciyes, yüksek lisansını İstanbul ve doktorasını Dokuz Eylül Üniversite'sinde Turizm İşletmeciliği alanında tamamladı. 2014 yılında turizm doçenti oldu. 1994 yılında araştırma görevlisi olarak başladığı Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Fakültesi Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği bölümünde görev yapmaktadır. 1991 yılında profesyonel turist rehberi oldu ve halen ÇARO üyesidir. Seyahat işletmeciliği, turist rehberliği, turizm pazarlaması ve yeşil turizm uygulamaları üzerine dersler vermekte ve yayınlar yapmaktadır.

TRUVA'NIN ORTAÇAĞA ENTELEKTÜEL MİRASI: BİZANS KÜLTÜR HAYATININ YAPITAŞI OLARAK HOMEROS

Intellectual Legacy of Troy in the Middle Ages: Homer as a Basic Part of Byzantine Cultural Life

* Arş. Gör. Hıdır NeziH BAMYACI

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 30.09.2018

Yayın tarihi: 28.02.2019

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0002-4927-5203

*Email: nbamyaci@uludag.edu.tr

ÖZET

Ortaçağ tarihi boyunca Truva'nın coğrafi konumu bilinmiyordu ve bölge bu dönemde kilit bir rol oynamamıştı. Buna rağmen Truva'nın toplumların hafızası ve kültüründe tuttuğu yer açısından bu konu Ortaçağ tarihi araştırmacıları açısından hala cazibesini korumaktadır. Truva'yı Ortaçağ tarihçileri açısından cazip kılan bu toplumsal hafıza varlığını büyük ölçüde Homeros'un eserlerine borçluymuştu. Pek çok Ortaçağ toplumunun aksine Bizanslılar Homeros'un metinlerine doğrudan erişme şansına sahiptiler ve bu metinlerle temaslarını 15. yüzyıla kadar kesintisiz bir şekilde sürdürdüler. Bu ilişki içerisinde Bizanslılar eğitimden edebiyata pek çok alanda bu eserlerden faydalandılar, bu eserlerin diline ve içerdiği bilgiye hayranlık duydular, onların kopyalarını çıkardılar, muhafaza ettiler, incelediler, alıntılardılar, yorumladılar, kendi çağlarının ihtiyaçları doğrultusunda uyarladılar ve bu eserlerin başka toplumlara intikalini sağladılar. Bu çalışma Homeros'un eserlerinin Bizans'a nasıl intikal ettiği ve Bizanslıların bu eserlerden nasıl faydalandığı sorularından hareketle Bizans'ın Truva'nın entelektüel mirası ile kurduğu bu dinamik ve çok boyutlu ilişkinin anlamlı bir panoramasını sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Homeros, İlyada ve Odyssea, Truva

ABSTRACT

Location of Troy remained unknown during the Middle Ages and the area played no key role in this period. However, the topic still attracts scholars of Medieval history in terms of Troy's place in memories and cultural lives of the Medieval societies. The very existence of this collective memory that attracts scholars of Medieval history depended on works of Homer to a great extent. Unlike many other Medieval societies, the Byzantines had the opportunity of a direct access to the works of Homer and they kept their touch with these texts uninterrupted until the 15th century. In the course of this relationship the Byzantines benefitted from these works in many fields of study from education to literature, they admired language and wisdom in them, they made copies of them, preserved them, studied them, cited them, interpreted them, they adapted them according to the needs of their time, and they transmitted them to the other nations. This study aims to provide meaningful panorama of this dynamic and multi-dimensional relationship of Byzantium with intellectual legacy of Troy with reference to the questions of how works of Homer were transmitted to Byzantium and how the Byzantines made use of them.

Key words: Byzantine Empire, Homer, Iliad and Odyssey, Troy.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağ'a Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

GİRİŞ

İlk bakışta Truva, Ortaçağ tarihi üzerine çalışan herhangi bir araştırmacı için cazip bir konu başlığı olarak görünmeyebilir. 19. yüzyılda Heinrich Schliemann'ın keşfi ile saptanan Truva'nın konumu Ortaçağ boyunca insanlık için bir sır olarak kalmıştı. Dahası, Ortaçağ dönemi boyunca kentin bulunduğu bölge tarihsel açıdan kilit bir rol oynamamıştı. Bizanslıların Dardanelles veya Hellespont olarak adlandırdığı bölge bu çağda Abydos, Lampsakos ve Kallipolis kentlerinden oluşan bir eyalet teşkil etmekteydi. Konstantinopolis'in güvenliği açısından stratejik bir öneme sahip olan bölgede 4. ve 5. yüzyıllarda bir imparatorluk donanması bulundurulduğu bilinmekle beraber 8. yüzyıl başlarından sonra Bizans İmparatorluğunun resmi yazışmalarında Hellespont adına rastlanmamaktadır. 1204 yılında Venedik hakimiyetine giren bölge 4. Haçlı Seferi sonucunda kurulan Latin imparatorluğunun bir parçası haline gelmiş, Bizans imparatorluğu 1235 yılında bölgeyi geri almayı başarsa da 14. yüzyılda bu kez Türkler tarafından ele geçirilen Hellespont'ta Bizans varlığı kalıcı olarak sona ermişti (Kazhdan, 1991: 912–913). Ancak, toplumların hafızalarında ve kültürel yaşamlarında Truva bu dönemde de önemli bir yer tutmayı başarmıştı. Konumunun belirsizliği ve o dönemde yazılı gelenekte bilinen en eski uygarlıklardan biri olmasından kaynaklanan itibarı sebebiyle kendilerine saygıdeğer bir köken ve tarihsel bir meşruiyet atfetme çabasındaki pek çok topluluğun kökenini Truva'ya dayandırmaya çalıştığı bilinmektedir. Ortaçağ boyunca İtalyanlar, Franklar, Almanlar, Avusturyalılar, Britanyalılar, Polonyalılar, Danimarkalılar, Türkler ve Makedonyalılar gibi pek çok toplum kökenlerinin Truva'ya dayandığı iddiasında bulunmuş veya başka toplumlar tarafından kendilerine Truvalı bir köken yakıştırılmıştı. Benzer biçimde Merovenj, Karolenj, Lüksemburg ve Habsburg hanedanlarının da köklerini Truva'da aradıkları bilinmektedir (Şengel, 2003:176-181). Öte yandan, 14. yüzyılda Petrarca ve Boccaccio'nun isteği üzerine Leonitus Pilatus tarafından tercüme edilinceye kadar *İlyada* ve *Odysseia*'nın Latince bir çevirisinden mahrum olan Batı'nın aksine doğuda Bizans, Truva Savaşının hikayesini ve Truva kahramanlarının serüvenlerini konu olan söylenceleri yazıya döken Homeros'un eserleriyle yüzyıllardır

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağ'a Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

kesintisiz devam eden bir temas içerisindeydi (Geanakoplos, 1966:28 ; 28; Pontani, 2015: 439). Bin yılı aşan tarihi boyunca Bizans Homeros'un eserlerini muhafaza etmiş, eğitimden edebiyata pek çok alanda bu eserlerden faydalanmış ve temas ettiği pek çok topluma bu eserlerin aktarılmasına vesile olmuştur. Dahası, Bizans'ın Truva'nın kültürel mirasıyla ilişkisi durağan bir seyir izlememiştir. Asırlar boyunca dini, siyasi ve toplumsal pek çok değişim geçiren imparatorluğun tarihindeki dönüm noktalarında Homeros'un eserleriyle kurulan ilişki de dönüşüme uğramış, eserler yeni ihtiyaçlara göre yeniden yorumlanmış, farklı amaçlarla kullanılmış ve Bizanslılar her seferinde bu eserlerde saklı yeni hakikatler keşfettiklerine inanmayı sürdürmüşlerdir.

Bu çalışma Bizans İmparatorluğunun uzun tarihi boyunca Homeros'un eserleri ile kurulan bu çok yönlü ve karmaşık ilişkiyi tarihi süreci içerisinde Homeros'un eserlerinin Bizans'a intikali ve Bizans'ın Homeros'un eserlerinden istifade etme biçimleri başlıkları altında inceleyerek Truva'nın Ortaçağ'a entelektüel mirasının ortaçağda bu mirasa en aşina toplum olan Bizanslılar özelinde anlamlı bir panoramasını sunabilmeyi amaçlamaktadır. İlk bölümde Geç Antik Çağ'dan 1453 yılına kadar Homeros'un eserleri ve bu eserlerin bir parçası olduğu klasik literatürün Bizans'a intikali farklı veçheleri ile kronolojik olarak incelenecek, ikinci bölümde ise Bizans'ın Homeros'un eserlerinden istifade etme biçimleri Homeros'un Bizans eğitim sistemindeki yeri, Homeros'un eserlerinin edebi amaçlarla kullanımı ve Homeros üzerine ileri düzey incelemeler alt başlıkları altında irdelenecektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Homeros bilhassa Bizans eğitim hayatında oynadığı merkezi rol sebebiyle imparatorluk tarihi boyunca eserleri en çok kopyalanan, en çok muhafaza edilen ve en çok incelenen yazarların başında geliyordu. Homeros üzerine inceleme kaleme alan Bizans alimlerinin adlarını yan yana sıralamakla yetinsek dahi ortaya sayfalar süren bir liste çıkmaktadır. Dolayısıyla bu hacimde bir külliyatı tamamıyla incelemek bir makalenin sınırlarını fazlasıyla aşacak, belki de bir ömür adamak dahi böyle cüretli bir çabanın hakkını vermek için kafi gelmeyecektir. Bu sebeple bu çalışmanın birinci bölümünde Homeros'un Bizans'a intikalini genel bir kronolojik çerçevede ele alabilmek amacıyla tetkik eserlerden

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezh BAMYACI

oluşan mümkün olduğunca geniş bir kaynakçadan faydalanılmaya gayret edilmiş, ikinci bölümde ise Bizans'ın Homeros'tan istifade etme biçimlerine dair anlamlı ve temsil edici bir genel resim oluşturabilecek belli başlı eserlere değinilmeye çalışılmış, esas ağırlık ise Homeros üzerine kaleme alınan eserlerin sayısı ve niteliği açısından farklı bir öneme sahip olan 12. yüzyıl eserlerine verilmiştir.

Tarihi Süreç İçerisinde Homeros'un Bizans'a İntikali

Elbette, Homeros Bizans İmparatorluğunda bilinme ve bu medeniyet üzerinde etki bırakma konusunda yalnız değildi ve klasik literatürün bir parçası olarak bu külliyyatın pek çok bileşeni ile beraber Bizans'a intikal etmişti. Bizans İmparatorluğunun iki önemli bileşeni, imparatorluğun kalbi Yakın Doğu coğrafyası ve siyasi, tarihsel ve kurumsal olarak Bizans'ın doğrudan devamı olduğu Roma İmparatorluğu Bizans İmparatorluğu tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen dönemlerden çok daha önce klasik kültür ve edebiyatın etkisine girmişlerdi.

Klasik literatürün Doğu'ya kalıcı biçimde nüfuz etmesi Büyük İskender'in fetihlerini takip eden Helenistik dönemde gerçekleşmişti. Fatihlerin itibarı yakın doğunun yönetici sınıfları arasında bu kültürün dil ve edebiyatına yönelik yoğun bir ilgi doğurmuş ve ilerleyen zaman zarfında bu ilgi Yakın Doğu toplumlarında Klasik kültürün yukarıdan aşağı yayılarak yerleşmesine sebep olmuştu (Jenkins, 1963a: 403).

Helen kültürünün yeni bir coğrafyada ve yeni bir demografik profil içerisinde yaygınlaşmasıyla Helen kültürünün değerler sistemi de bazı değişimler geçirdi ve kimi kavramları yeni anlamlar kazanacak şekilde yeniden yorumlandı. Antik Yunan'ın kendisini ve diğer halkları konumlandırırken başvurduğu medeni barbar ayrımı artık doğuştan gelen bir grup aidiyetine değil bir kültürü paylaşma esasına dayanacaktı. Nasıl ki bir insan akla (logos) sahip olmasıyla bir hayvandan ayrılıyorsa, medeni bir insan da Helen kültürel geleneklerine (paideia) aşina hale gelerek bir barbar olmaktan çıkabilirdi. Bu aşinalığı edinmenin, bunun getireceği itibara ulaşmanın ve hakim sınıfın elinde tuttuğu siyasi ayrıcalıklara ortak olabilmenin en kestirme yolu bu eğitimin verildiği kurum olan

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Gymnasium'un bir öğrencisi haline gelmekti ve Homeros da başından burada verilen eğitimin en temel parçalarından biriydi (Hadas, 1963: 27–34; Kaldellis, 2008: 21-26).

Roma İmparatorluğunda ise klasik kültürün baskın etkisi henüz M.S. 1. yüzyılda gözle görünür bir nitelik kazanmıştı. Kültürel etki bu kez Yakın Doğu örneğinde izlediğinden farklı bir yönde geliyordu. Roma İmparatorluğunun hâkimiyet altına aldığı coğrafyalarda toplumun alt sınıfları yeni hakim sınıfın kimliği olan Romalılığı süratle benimserken, hakim sınıfın kendisi güçlü bir biçimde Helen kültürünün etkisine giriyordu. Romanın seçkinleri arasında Klasik edebiyat büyük bir ilgiyle karşılanıp bu eserlere aşinalık bir itibar meselesi haline gelirken heykeltıraşlık ve mimari alanında antik eserleri onarmak veya onların taklitlerini üretmek için büyük çabalar harcanıyordu. Roma'nın ilk imparatoru Augustus kendi soyunu yüceltmek için şeceresini şair Vergilius'un kurgusunda bir grup yurttaşıyla beraber işgal edilen Truva'nın yıkıntılarında kaçıp Roma'yı kuran Truvalı efsanevi kahraman Aeneas'a dayandırmaya çalışırken, Roma'nın en parlak imparatorlarından Hadrianus Yunan kültürüne duyduğu büyük hayranlıktan dolayı Graeculus (küçük Yunan) lakabıyla anılıyor, Truva kahramanlarının mezarını ziyaret etmek ve Yunanistan'ı imar etmek için büyük çabalar harcıyordu (Baker, 2018: 298-299; Barrow, 2002: 91-93 ; Kaldellis, 2008: 37–38; Kaldellis, 2012: 72; Tekin, 2016: 250-251).

Her ne kadar Roma kültürü ve Yakın Doğu coğrafyasında Klasik kültür hâlihazırda derin bir kök salmış olsa da Bizans için Antik Yunan'dan intikal eden mirası benimsemek her zaman çelişkilerle dolu ve sancılı bir süreçti. Konuştukları dilin mümkün olan en kusursuz örneğini barındırdığına inandıkları ve büyük bir bilgelikle yüklü olduklarını düşündükleri bu metinler yine de onlarınkinden çok farklı bir dünyaya aitti. Antik Yunanlıların aksine Bizanslı aydınlar kendilerini Yunan değil Romalı kabul ediyorlardı. Kent devletlerinde değil bir imparatorlukta yaşıyorlardı ve belki de en önemlisi pagan değil Hristiyan'dılar. (Kaldellis, 2007: 7; Mango: 1981).

Geç Antik Çağ olarak niteleyebileceğimiz dönemin önemli bir bölümünde, Hristiyanların pagan Roma'nın baskılarını yoğun olarak hissettikleri M.S. 4. yüzyıla kadar uzanan süre zarfında, Hristiyan kanaat önderleri klasik kültürün öğelerine karşı tepkisel bir tavır

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

takındılar. Bu dönemde Hristiyanlar için Helen kelimesi paganlık, çoktanrıcılık ve putperestlikle eş anlamlıydı. Eğitim kurumları, siyasi ilişkileri, sanatsal performansları ve spor müsabakalarıyla beraber Klasik kültürün tüm öğeleri öte dünyacı Hristiyan din adamları tarafından fazlasıyla dünyevi bulunarak mahkum ediliyordu (Kaldellis, 2008: 120–131; Kennedy, 1981: 25 ; Mango, 2018:145).

Hristiyanlığın üzerindeki devlet baskısını tamamen kaldırıp onu yasal bir din olarak tanıyan Milano Fermanı (312) ve İmparator I. Konstantinos'un bu dine karşı duyduğu sempati ve sağladığı himaye ile Hristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini haline geleceği sürecinin başlamasıyla Hristiyan din adamlarının Klasik kültüre karşı takındığı tutum da yumuşamaya başladı. İmparatorluğun çeperinden merkezine, kırsalından kentlerine doğru bir yolculuğa çıkan Hristiyan kültürü artık Roma'nın seçkin nüfusu ve onların kültürüyle daha fazla temas etmek, birlikte yaşamak, rekabet etmek ve onları cezbetmek durumundaydı. Bu yeni koşullar altında klasik kültürü reddetmek yerine onun nimetlerinden yararlanmak ve onu kendine mal etmek daha akılcı ve belki de kaçınılmaz olarak kendini dayatan bir seçenektir (Hunger, 1981: 38-39.)

Aynı yüzyılın ikinci yarısı pagan kültürü ile Hristiyanlık arasındaki çelişkilerin neticeye bağlandığı bir döneme tanıklık etti. İmparatorluğu yeniden Helen dinine döndürmeyi amaçlayan ve Hristiyanları yüksek eğitimden dışlamaya çalışan Julianus'un kısa saltanatının (361-363) kalıcı bir sonuç vermeden sona ermesiyle pagan kültürü Hristiyanlığa karşı son barutunu kullanmış oluyordu. Julianus'la hemen hemen aynı dönemde yaşayan Aziz Basileios (330-379) ise Hristiyan Bizans'ın pagan klasiklerine yaklaşım konusunda yaşadığı açmaz için yaygın olarak kabul edilen bir çözüm formüle etmeyi başaracaktı. Koyduğu kurallar ile Bizans manastır sisteminin babaları arasında kendine yer bulan ve Ortodoks Kilisesi tarafından bir aziz olarak kabul edilen Basileios önerdiği tutumu *Yunan Edebiyatının Nasıl Okunacağı Konusunda Gençlere Söylev* başlıklı mektubunda ortaya koyuyordu. Basileios pagan klasiklerine yaklaşıırken “dikene dokunmadan gülün koparılmasını”, bu eserlerden faydalı bilgiler alınırken zararlardan kaçınılmasını salık vermekteydi; “O halde ilk olarak şairlerden alınacak irfan ile söze

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

başlayacak olursam, bunlar her türlü konuyu işlemiş olduklarından her yazdıklarını hiç istisnasız dikkate almaktan sakınmalısınız; [...] Fakat en çok dikkat göstermeniz gereken husus, eserlerinde tanrılarla ilgili bir şeyler anlattıkları yerlerdir, özellikle birçok tanrıdan [...] Ancak bunların eserlerinden, erdemi yüceltip fenalığı lanetledikleri bölümleri almalıyız. Nasıl ki çiçeğin nimetleri, başka canlılar için kokusuyla renginden ibaret olduğu halde, bildiğimiz üzere arılar ondan bal almayı da başarabiliyorsa, böyle yazılarda sadece tatlı ve hoş şeylerin peşine düşmeyecek insanlar da, bunlardan ruhları için biraz fayda sağlamayı başaracaktır. Dolayısıyla pagan edebiyatıyla, tamamen arılarınkine benzer bir şekilde meşgul olmalıyız. Ne de olsa onlar, bütün çiçeklere aynı şekilde yaklaşmadıkları gibi, aslında üzerine kondukları çiçeklerin özündeki her şeyi de almazlar... Bizler de, şayet aklımız varsa, bu edebiyattan bize uygun ve hakikate yakın olanları almalı, kalanını bir yana bırakmalıyız". Artık havarilerin ve kilise babalarının basit diliyle yazılmış metinlerini Attik tarzda, rafine bir üslupla yeniden kaleme alma denemelerinin yapılacağı, Hristiyan şehitlerin hikayelerinin daha çarpıcı kılınmak adına pagan retoriğinin seçkin örnekleriyle ve Homeros alıntılarıyla süsleneyeceği, Hristiyan inancının hakikatleri savunulurken Antik Yunan felsefesinden ve retoriğinden istifade edilebileceği yeni bir çağa girilmişti. Anthony Kaldellis'in (2008) değımiyle; "Hristiyanlık Helenizm karşısında zafer kazanmış ve onu kendi inancının hizmetkarı haline getirmişti" (Basileios, 1999: 16-17; Cullhed, 2014: 52-53; Hunger, 1981: 40-41; Kaldellis, 2008: 131-157,165; Kennedy, 1981: 26-28; Maguire, 1981: 95; Mango, 2018:147; Wilson, 1983: 10).

7. yüzyılda Arapların ani ilerleyişi ile sarsılan Bizans İmparatorluğunda sınırlar süratle darılırken klasik kültürün beslendiği altyapı da kentlerin küçülmesi ve daha askeri bir nitelik kazanması sonucu tahribata uğradı. Bizans kentleri Antik Çağa dair kamusal niteliklerini yitirerek Ortaçağ kenti karakterine bürünürken, kurumsal eğitimin sekteye uğraması, kitabın pahalı ve zor ulaşılan bir nesne haline gelmesi, okuryazarlığın azalması ve dünyevi yazının zayıflamasıyla klasik geçmişle kurulan bağ ve devamlılık hissi de zayıfladı. Kimi araştırmacılara göre bu dönemde imparatorluğun yüksek eğitime ve klasik metinlere erişimi olan entelektüel kadroları büyük bir erozyona uğramış ve yaklaşık 300

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

kişiden oluşan küçük bir grup teşkil edecek kadar daralmıştı (Jeffreys, 2014:158–159; Jenkins, 1963b; Kaldellis, 2008: 179-180; Kazhdan ve Constable, 1982:103, 132; Mango, 2018: 246; Pontani, 2015: 331; Wilson, 1983:61).

7. yüzyıl aynı zamanda klasik literatürün Antik Yunancasıyla Bizanslıların günlük yaşamda kullandıkları Ortaçağ Yunancası arasındaki farklılaşmanın iyice görünür hale geldiği bir dönemdi. Bu yüzyıla varıldığında artık klasiklerin dili artık Bizanslıların özel eğitim sonrası öğrendiği, sözlükler ve dilbilgisi kitapları aracılığıyla okuyabildiği neredeyse ayrı bir dil haline gelmişti (Jenkins, 1963b: 46).

Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen Bizans kültürünün klasik mirasla bağı tam olarak kopmadı. İmparatorluk veya patrikhane bürokrasisi içerisinde kariyer yapabilmek için klasik literatür bilgisine sahip olmak hala adeta bir zorunluluktur. Helenistik mirasa aşına olmak tek başına yeterli olmuyor, yazarken veya konuşurken bu bilgi birikimini pratik ve yaratıcı olarak kullanabilmek, klasik yazarlardan yapılan alıntılar ve göndermelerle bilgeliği, zarafeti ve belagati sergilemek icap ediyordu (Berg, 2017: 31; Pontani, 2015). Başta kamu kariyerine yönelik retorik eğitimi ve Bizanslıların başlı başına bir edebi tür olarak gördüğü ve daima klasiklerin diliyle yazıp klasiklerden alıntı ve göndermelerle süslemeye özen gösterdikleri edebi mektuplar olmak üzere klasik dil ve klasik metinler kullanılmaya ve bu vesile ile muhafaza edilmeyi sürdürdü. İmparatorluğun 7. ve 8. yüzyıl krizlerini geride bırakıp toparlanmaya başlamasıyla Bizans aydınları muhafaza edebildikleri klasik külliyata bir kez daha geri dönme fırsatı yakaladılar ve yoğun bir tasnif faaliyeti içine girdiler. Bu dönemden bilinen ilk ciddi Bizans aydını Geogios Choïroboskos'un kaleme aldığı pek çok eser arasında Homeros üzerine yapılmış bir gramer incelemesi olan *Epimerismi Homerici* de bulunuyordu. 9. yüzyılda Photios'un, onun eseri olmasaydı bugün pek çoğunun varlığından haberdar olmayacağımız yaklaşık 400 klasik literatür eserini incelediği *Biblioteke* isimli çalışmasıyla ile başlayan Bizans ansiklopediciliği 10. yüzyılda İmparator VII. Konstantinos Porphyrohgenitos'un yaklaşık otuz tarihçiyi elli üç tematik başlıkta inceleyen *Exerpta Historica*'sı ve Konstantinos'tan iki kuşak sonra kaleme alınan ve antik yazarlara dair otuz bin başlık içeren *Souda* adlı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

ansiklopedik çalışmalarla devam etti. Hem ansiklopedi, hem sözlük, hem de antoloji olarak ele alınabilecek bu öncü eserlerle Bizans aydınları kendilerine intikal eden klasik literatürün Homeros'un eserlerini de içeren geniş bir bölümünü çağlarının ihtiyaçlarına göre tasnif edip yorumlayarak kullanıma sundular ve muhafaza edilmelerine vesile oldular (Dickey, 2017: 65–68; Downey, 1958; Jenkins, 1963b: 45–52; Kaldellis, 2015: 9-11; Mullett, 1981; Pontani, 2015; Treadgold, 1981: ss.123-126; Wilson, 1983: 73-74, 96, 140-147).

Dünyevi yazın 11. yüzyılda bir durgunluk geçirirken Michael Psellos Bizans'ta Helenizm'in bu dönemki belli başlı tek temsilcisiydi. Klasik literatür açısından dönemin tartışması edebi metinlerden çok felsefe üzerinden ilerliyordu. Hakikate ulaşabilmek için dini eğitime yardımcı olacak biçimde pagan felsefesinin de işlenmesinin zorunlu olduğu konusunda genel bir kabulün yerleştiği bu dönemde hem doğuda hem de batıda Hristiyanlar arasında Aristo felsefesinin taraftarlarıyla ve Platon felsefesinin taraftarları arasında hummalı bir tartışma yaşanıyor. Psellos tüm bu tartışmaların merkezinde bulunuyordu. Geniş ilgi alanları arasında Homeros da bulunan ve ozanın eserlerini ezbere bilen Psellos'un Homeros üzerine yazılmış bilinen müstakil bir eseri olmasa da, mektuplarında Homeros'un eserleri üzerine alegorik açıklamalar sunduğu pasajlar bulmak mümkündür. “Yanlış bir Helen masalını Hristiyan doğrusuna dönüştürmek” amacıyla alegorilere başvurduğunu belirten Psellos'un açıklamalarında Zeus yaşam, Truva dünyanın durumu, Helen bu dünyanın uğruna savaşlar verilen geçici güzellikleri, Odysseus ve arkadaşlarını domuza çevirmek isteyen Kirke haz, Sfenks ise insan tabiatının hayvani, insani ve tanrısal yönleriyle özdeşleştirilir. Çağındaki tüm yalnızlığına rağmen etkili bir figür olmayı başaran Psellos bir sonraki yüzyılda altın çağını yaşayacak kültürel Helenizm'in belli başlı tüm aktörleri için bir ilham kaynağı olmayı başarmıştır (Dickey, 2017: 68; Geanakoplos, 1986: 401; Kaldellis, 2008: 225-226; Niarchos, 1981:127-130; Wilson, 1983: 158-162).

Bizans İmparatorluğunda 12. yüzyılda altın çağını yaşayan kültürel Helenizm'in yükselişini anlayabilmek için bu dönemde Bizans İmparatorluğunun siyasi düzeninde ve

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

buna bağılı olarak toplumsal ve kültürel yapısında meydana gelen değışimlere yakından bakmak gerekmektedir. İmparatorluğun askeri aristokrasisini oluşturan ailelerden biri olan Komnenos hanedanlığının saltanatının başlamasıyla (1081-1185) devletin geleneksel merkezi sivil idaresi yerini kan bağına dayalı, tam olarak aynı nitelikleri taşımasa da nispeten Batı'nın feodal düzenine benzeyen, yeni bir yönetim tarzına bırakmaya başladı. Artık devletin idari aygıtlarının, eyaletlerinin ve askeri birliklerinin idaresi hanedan üyelerine veya hanedana sadakat sözüyle ve kimi zaman evlilik bağıyla bağlanan ailelerin mensuplarına bırakılıyordu. Askeri becerilerin siyasi ve sosyal hiyerarşide yükselebilmek için giderek daha fazla önem kazandığı ve aristokratların giderek merkezden bağımsız davranmaya meylettikleri bu yeni atmosferde, batının şövalyelik kültürünü andıran, dünyevi yaşantıyı ve onun hazlarını daha fazla ciddiye alan bir zihniyet kök salıyordu. Hristiyanlığın geleneksel değerleri ile arasındaki mesafe giderek açılan bu yeni kültür kendisini ifade etmek ve meşrulaştırmak için ihtiyaç duyacağı araçları bulabilmek için yüzünü bir kez daha klasik kültürün mirasına dönecekti. Önceki yüzyılların popüler edebi türleri arasında öne çıkan aziz hayatları bu yüzyılda gerilerken, sarayında batı tarzı şövalye turnuvaları düzenleyen, saray duvarlarını av ve savaş sahneleriyle süsleyen Komnenos hanedanı mensupları antik çağ edebiyatının kahramanlar dünyasına, mitolojik göndermelerine ve aşk hikayelerine büyük ilgi duyuyordu. Antik çağ tiyatrolarını andıran gösteriler düzenleniyor, forumda düzenlenen toplantılarda bu tür eserler yüksek sesle okunuyordu. Dahası hanedanın üyeleri bu türlerde bizzat eserler kaleme alıyorlardı. İmparator I. Aleksios Komnenos'un oğlu İsaakios Homeros üzerine giriş niteliğinde iki metin kaleme almıştı. Aleksios'un kızı Anna Komnena ve damadı Nikephoros Bryennios'da atalarının kahramanlıklarını anlatan ve antik yazarlara öykünen epik tarih metinleri kaleme almışlardı. Bryennios "atalarının kahramanlıklarını anlatabilmek için yeni bir İlyada yazması gerektiğini" söylüyor ve Anna Komnena ise klasikler hakkında bilgisinin genişliğiyle övünüyor ve babasının saltanatı esnasında gerçekleştirdiği icraatları savunmak için kaleme aldığı *Alexiad* adlı eser için seçtiği başlık dahi Homeros epiklerini anıştırıyordu (Herrin, 2016: 318–319; Kaldellis, 2008: 233–235, 242-247, 253-254;

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Kaldellis, 2009: 21-23; Kazhdan ve Constable, 1982:136-137; Kazhdan ve Wharton, 1985: 69, 106-110; Pontani, 2015: 377; Scott, 1981: 62).

13. yüzyıl Bizans'ta klasik literatür üzerine yapılan çalışmaların sekteye uğradığı bir dönem oldu. Bunun başlıca sebebi Dördüncü Haçlı Seferi sonucunda 1204 yılında Konstantinopolis'in işgal edilmesiydi. İşgal sonucu pek çok kütüphane tahrip edilirken imparatorun entelektüel kadroları dağılmış ve pek çok değerli el yazması yağmalanarak Batı ülkelerine taşınan ganimetler içerisinde yer almıştı. Konstantinopolis'te Latinlerin hüküm sürdüğü ve kent geri alınana dek Bizans devlet aygıtının parçalanarak rakip yerel hanedanlıklar halinde varlığını sürdürdüğü bu dönemde (1204-1261), Latinlerin uyandırdığı öfkenin de etkisiyle, Bizans'ın Helen kültürüne duyduğu aidiyet 12. yüzyılın kültürel Helenizm'ini aşan bir biçimde arttı ve Helen mevhumu Bizans'ın kendini tanımlamak için kullandığı kimlik haline geldi. Bu yüzyılın sonuna doğru Homeros metinlerinin temel eğitim materyali olarak kullanımı nispeten gerilese de bu koşullar altında dahi Mikhail Kakos Senacherim gibi kimi Bizans aydınları Homeros tefsirleri kaleme almayı sürdürdüler (Browning, 1997:111; Dickey, 2017: 69; Pontani, 2015: 398; Wilson, 1983: 2, 219).

Konstantinopolis'in geri alınmasından sonra imparatorluk eski gücüne bir daha ulaşamasa da Bizans imparatorluğun son hanedanı olan Palaiologoslar döneminde (1259-1453) pek çok antik yazar üzerinde incelemeler kaleme alacak Maximos Planoudes ve Demetrios Triklinos gibi aydınlar yetiştirmeyi başardı. Özellikle Triklinos'un eserleri Rönesans aydınlarının pek çoğuna kaynaklık etti ve Batı'da Antik Kültür ile ilgili yaşanacak uyanışa katkıda bulundu. Triklinos'un eserleri arasında *İlyada* üzerine yazılmış bir astronomi alegorisi de bulunmaktaydı. Bu dönemde kaleme alınan önemli eserler arasında ayrıca Georgios Pachymeres'in *İlyada* üzerine kaleme aldığı etik ve retorik tefsir ve Manuel Galabas'ın *Odyseia* üzerine kaleme aldığı pagan tanrıların hikayesinden arındırılmış, Homeros'un evrensel bir öğretmen Odysseus'un ise erdemin ölçüsü olarak resmedildiği üç eseri de anmak mümkündür (Dickey, 2017: 69–71; Pontani, 2015: 403-427; Wilson, 1983: 229).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

Bizans'la temas eden pek çok halka da imparatorluğun muhafaza ettiği klasik miras intikal etmişti. Hem Hristiyanlıkla hem de klasik kültürle Bizans aracılığıyla temas eden Rusya'da kimi kiliselerde Homer duvar süslemelerinde peygamberler ve azizler arasında resmedilmişti (Howlett, 1981: 172–178). İtalya'nın Yunanca konuşulan, Bizans etkisindeki güney bölgelerinde Rönesans'ın ortaya çıkışından asırlar önce Homeros incelemeleri kaleme alan alimler yetişiyordu (Pontani, 2015: 342, 401-403). 15. yüzyılda da İtalya'ya gelişi Batı'da klasikler üzerine yapılan çalışmalar adına bir dönüm noktası kabul edilen, Floransa ve Pavia'da Yunanca dersleri veren Manuel Chrysolaras ve yine Floransa'da Yunanca eğitim veren Demetrios Chalcondylas gibi Bizanslılar Batı Rönesans'ı üzerinde önemli etkilerde bulundular ve bu iki çok yönlü aydının da Homeros üzerine incelemeleri mevcuttu (Browning, 1997:113-115; Geanakoplos, 1966: 124-125; Pontani, 2015: 440-450).

Homeros'un da bir parçası olduğu klasik miras Bizans medeniyetinin temel bir bileşenydi ve klasik miras olmadan Bizans düşünölemeyeceği gibi Bizans'ın katkısı ve muhafazası olmaksızın klasik mirasın bugünkü hacmiyle günümüze ulaşması da mümkün olamazdı. Rönesans aydınlarının aksine Bizanslılar ellerinde bulunan tüm antik metinleri kopyalamadılar. Ellerindeki külliyyatın genişliği sebebiyle seçici olmak onlar için bir zorunluluktü. Onların ihtiyaçları doğrultusunda seçip muhafaza ettikleri metinler de günümüze ulaşan klasik literatürün içeriğini ve niteliğini belirledi. Bilhassa erken dönemlerde Bizanslıların ilgisi şiirden ziyade düzyazıya yoğunlaşmıştı. Tarih, felsefe ve retorik alanlarında kaleme alınmış metinler kurgusal metinlere göre daha revaçtaydı. Klasik literatürü okumaktaki esas gayeleri klasik tarzda ve düzyazı türünde nitelikli metinler kaleme alabilmek olduğu için de çoğunlukla Attik tarzda, yani M.Ö. 4. ve 5. yüzyılların Atina'sının diliyle eserler kaleme almış yazarlar tercih edilmekteydi. Bizanslılar Klasik üsluba duydukları ilgi sebebiyle Helenistik dönemde ve Roma döneminde kaleme alınmış dil bilgisi ve kelime dağarcığı alanlarındaki pek çok kaynak eseri de kullandılar ve muhafaza ettiler. Drama eserleri Bizans tarafından ilgisizlikler karşılaşılan türler arasındaydı. Bu durumun sebebi büyük ölçüde Bizans dünyasında tiyatro

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

gösterilerinin düzenlenmiyor oluşuydu. Bu tip eserleri muhafaza ettikleri örneklerde ise Bizanslılar tercihlerini komedyalardan ziyade tragedyalardan yana kullandılar. Homeros'un eserleri söz konusu olduğunda ise, bunlar özetlenirken eserin türü dini değil edebi görüldüğünden tanrılarla ilgili bölümler genelde özetin dışında bırakılıyordu (Dickey, 2017: 63–64, 73-77; Kaldellis, 2009: 5-7; Kaldellis, 2015: 3-5; Wilson, 1983: 4-5).

Antik metinler Bizans aydınları tarafından her türlü anlatımın doğru ve arzu edilir biçimi olarak kabul edildi. Bu metinler berraklık, görkem, güzellik, akıcılık, karakter, içtenlik ve etki gibi estetik değerlerin ölçüsü olarak görüldü ve böylede taklit (Mimesis) estetik ve kompozisyon açısından kusursuzluğa ulaşmanın bir yöntemi olarak benimsenip uygulandı (Bourbouhakis, 2017: 114–115; Hunger, 1981: 43-45).

Bizans aydınlarının içinde yaşadıkları çağ yazılı eserlerinde klasik dil ve terminolojiyi kullanarak aktarma ısrarı Cyril Mango gibi kimi araştırmacıları Bizans yazını için “çarpık gösteren ayna” benzetmesi yapmaya kadar götürdü (Mango, 1975). Gerçekten de güncel olayların geçmişte kalmış kişi ve kavramlarla özdeşleştirilerek aktarılması Bizans metinlerini bilhassa modern araştırmacılar için anlaşılması ve çözülmesi zor bir bilmece haline getirdi ve bu eserlerin özgünlüğü ve güvenilirliği uzun süre sorgulandı. Bizans tarih yazımı bu klasisizmin en bariz biçimde gözlemlenebildiği alanlardan biriydi. Daha basit bir dille ve yıllık mantığıyla kaleme alınan kilise kronikleri dışında Bizans aydınlarının kaleme aldığı tarihler terminoloji ve üslup bakımından Herodot, Tacitus ve Thucydides'in kaleminden çıkmış izlenimi veren - ve bu izlenimi vermesi için gerçekten gayret gösterilmiş- pasajlarla doluydu. Örneğin Hunlar ve Ruslar takip ettikleri rotanın benzerliği sebebiyle İskit olarak adlandırılıyorlardı. Kuşatma ve salgın hastalık gibi kimi olayların betimlenmesinde ise bazı antik yazarların anlatıları satır satırına kopyalanıyordu (Cameron ve Cameron, 1964: 321–322; Geanakoplos, 1986: 411; Hunger, 1969: 25-33; Hunger, 1981: 43-45; Kaldellis, 2012: 80; Kaldellis: 16-19; Littlewood, 2005:136-137; Mango, 1981; (Miller, 1976; Wilson, 1983: 6-7).

Bizans'ın Homeros'un Eserlerinden İstifade Etme Biçimleri

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

Bizans İmparatorluğunun sakinleri Homeros'un böyle uzun ve karmaşık tarihi süreçler sonucu kendilerine intikal eden eserlerinden pek çok farklı biçimde istifade ettiler. Eğitim hayatında kullanılan temel malzemeler arasında kendine yer bulan bu eserler methiye yazarları ve hatipler tarafından da anlatımlarını süslemek ve güçlendirmek için edebi amaçlarla kullanıldı. Bu eserler üzerine daha ileri düzeyde incelemeler kaleme alan Bizans aydınları ise eserlerin dilini yeni kuşaklara daha anlaşılır kılmak, pagan kültürüne ait bu mirası Hristiyan kültürüne uyacak biçimde yeniden yorumlamak ve ellerinde bulunan Homeros nüshalarını ve diğer antik kaynakları karşılaştırıp derleme ve tefsir çalışmaları yaparak eserler içerisinde gizli olduğuna inanılan bilgeliği derinlemesine keşfedebilmek için yoğun çabalar sarf ettiler.

Homeros'un Bizans Eğitim Sistemindeki Yeri

Ortaçağda Doğu'da ve Batı'da eğitim temel disiplinler açısından Antik Yunan'a dayanan bir model izliyordu. Sofist Hippias'a isnat edilen bu modele göre temel disiplinler Trivium ve Quadrivium olarak iki gruba ayrılıyordu. Trivium gramer, retorik ve mantık disiplinlerini içerirken, Qudarivium müzik, geometri, aritmetik ve astronomi disiplinlerinden müteşekkildi. Antik Çağdan beri süregelen bu devamlılık içerisinde Homeros'un metinleri Aeschylus, Sophocles, Euripides ve Aristophanes'in eserleriyle birlikte kuşaklar boyunca

Bizans eğitim sisteminde temel ve ileri derece okuma becerileri ve orta ve üst düzey dil bilgisi eğitimi için en yaygın olarak kullanılan materyaller arasında yer aldı. İleri derece çalışmalar için öğrenciler Sophocles veya Aristophanes'in metinlerine yönlendirilirken temel eğitim çoğunlukla Homeros'a dayanıyordu. Bu eğitim Homeros metinlerinin günde yaklaşık 30-50 satırlık bir bölümünün öğrencilere ezberletilmesi ile altı yaşında başlıyordu. Kitapların ortaçağ standartlarında pahalı ve zor bulunan nesnelere olması sebebiyle eğitimde kullanılan metot yüksek sesle okunan metinlerin öğrenciler tarafından tekrarlanarak ezberlenmesine dayanıyordu. Bizans tarihi boyunca bu eğitim faaliyetinde kullanılmak üzere Homeros metinlerini temel alan sayısız çalışma metni üretilmişti. Bu metinlerin arasında *İlyada*'nın ve daha seyrek olmakla beraber *Odysseia*'nın satır satır yorumlandığı,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

dilbilgisi üzerine açıklayıcı notlar ve kelimelerin anlamları ve eşanlamlıları üzerine geniş sözlük bölümleriyle zenginleştirilmiş tefsirler önemli bir yer tutuyordu. Bu tefsirler genelde metni üç farklı ana yöntemden biriyle ele alıyordu. Ya metin bölüm bölüm veya cümle cümle açıklanarak yeniden kaleme alınıyor, ya başka kaynaklardan da faydalanılarak metinde geçen terim veya kavramlar için tanımlamalar sunuluyor veya soru cevap yöntemiyle metin baştan sona ele alınıyordu. İlk yöntemle daha bilgilendirici bir eğitim amaçlanırken diğer iki yöntemle öğrenciler daha eleştirel bir yaklaşım geliştirmeye teşvik ediliyordu. Eğitim sisteminde oynadığı merkezi rol sebebiyle edebiyattan dini metinlere pek çok türden Bizans metinlerinde Homeros alıntılarına rastlamak mümkün oluyordu. Hatta Homeros metinlerine aşina olmayan Bizanslılar bile kendilerini ifade ederken bir nezaket göstergesi olarak deyim halinde dile yerleşen Homeros dizelerine başvurabiliyordu (Browning, 1975: 15–17; Dickey, 2017: 72-73; Kaldellis, 2011; C. Mango, 2018: 139-140; Markopoulos, 2008: 788; Matzukis, 1992: 2; Valiavitcharska, 2013: 238–240, 255-257, 259; Wilson, 1983: 18-24).

Homeros'un Edebi Amaçlarla Kullanımı

Bizans'ın edebi, idari ve hatta dini metinlerinde dahi Homeros atıflarına rastlamak mümkündü. Bu atıflar kimi zaman Homeros'tan yapılan doğrudan alıntılara yer vererek, kimi zaman ise aktarılan olay ve kişilerle Homeros'un anlatıları ve karakterleri arasında benzerlik kurarak yapılıyordu. Güzel bir kadını Helen'e, ömrü seferlerde geçen bir imparatoru Odysseus'a, savaş alanında kahramanlık gösterenleri Hector veya Akhilleus'a benzetmek ya da bu şahısları tanımlarken Homeros'un söz konusu karakterleri betimlerken kullandığı sıfatlara başvurmak sık rastlanan bir durumdu. Örneğin 14. yüzyılın başlarında Teselya'da yaşamış bir keşiş ve öğretmen olan Georgios Lekapenos kaleme aldığı 33 mektupta Homeros'tan 76 alıntı yapmıştı (Browning, 1975: 18-20). 12. yüzyılda Anna Komnena kaleme aldığı *Alexiad* adlı eserinde Homeros'a 66 gönderme yapıyor ve okurlarının bunları kendiliğinden fark edeceğini varsayarak bu alıntılarla ilgili herhangi bir açıklama sunma gereği dahi duymuyordu. Bir diğer 12. yüzyıl figürü, devlet adamı ve çağının önde gelen entelektüeli Mikhail Psellos Homeros'tan söz ederken okurlarının

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

aklına şair dendiğine gelecek ilk ismin Homeros olacağından emin şekilde onun ismini dile getirmek yerine yalnızca “şair” tabirini kullanıyordu. Psellos’un çağdaşı tarihçi Nikethas Choniates ise aynı şekilde okurlarının aşına olacağını varsayarak İmparator I Andronikos’u Homeros’a doğrudan bir atıfta bulunmaksızın onun Odysseus için kullandığı sıfatlar ile betimliyordu. Selanik Başpiskoposu Eustathios ise kentin 1185 yılında Normanlar tarafından işgal edilmesini anlattığı eserini sıkça Homeros’un *Odyssea*’sından alıntılıdığı betimlemelerle süslüyordu (Geanakoplos, 1986: 402; Matzukis, 1992: 3; Wilson, 1983: 27, 243). Aynı yazar *İlyada* üzerine yazdığı tefsirinde Bizanslıların edebi amaçlarına ulaşmak için Homeros’un eserlerine atfettikleri önemi gösteren şu satırlara yer vermektedir; “tüm ırmakların, pınarların ve kuyuların suyu okyanuslardan geldiği gibi kendisinden sonra gelen yazarlar da malzemelerinin çoğunu Homeros’tan almışlardır” (Berg, 2017: 35; Browning, 1975: 17–18; Herington, 1969: 433). Euthatios’a göre astronomi, bilim, etik ya da edebiyatla uğraşan herkesin yolu Homeros’tan geçmiştir. Filozofların ve hatiplerin amaçlarına ulaşmaları için ona başvurmaktan başka çareleri yoktur. Şairler sanatlarını icra etmek için onun koyduğu kuralları takip etmek zorundadır. Coğrafyacılara, doktorlara ve hatta cerrahlar bile ona çok şey borçludurlar. Krallar bile Homeros’un şiirinin cazibesine direnemezler. Büyük İskender onun kitaplarını bir hazine gibi savaş alanında bile yanından ayırmaz, uyurken bile Homeros kitapları onun baş uçundadır ve uykusunda rüyalarını süsleyen yine onun hikayeleridir. *İlyada* her işin iyisi için başvurulabilecek bir kılavuzdur. Felsefeden hatipliğe, güzel sanatlardan askerlik sanatına, ahlaki değerlerin öğretiminden bilim ve sanatın her dalına varıncaya dek Homeros’un eserlerinden faydalanılabilir. Düşmanı yanıltmak için başvurulacak aldatmacanın, dost gösterilecek nezaketin veya bir hükümdar için yazılacak mersiye için kuralları Homeros’ta bulunabilir. Bir tarihçi anlatacağı hikayeyi nasıl ilgi çekici kılabileceğini ve insanların hikâyesinden ders çıkararak daha soylu davranışlara yönelmesini nasıl sağlayabileceğini Homeros’tan öğrenir. Onun eserleri mitolojik hikayelerle süslü olsa da gerçekte bunlar geniş kitlelerin ilgisini çekmek için kullandığı birer yemdir. Onları bu şekilde ağına düşürür ve bir kez felsefenin ve hakikatin tadını alan bu insanları daha sonra hakikati başka yerlerde arayacak bilge

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

insanlar olarak hayatlarına devam etmek üzere serbest bırakır (Cullhed, 2014: 53; Herington, 1969: 433-434; Matzukis, 1992: 3-4).

Bir diğer 12. yüzyıl aydını İonnes Tzetzes de Homeros'u bir bilgelik denizine benzetmekte, onu gramer ve retorik alanında çalışanlara sağlayacağı fayda açısından yüceltmekte, retorik yöntemlerin kaynağı olarak nitelendirdiği Homeros'un her neyi isterse yüceltmeye veya gözden düşürmeye muktedir olduğunu düşünmektedir (Berg, 2017: 36 ; Cullhed, 2014: 53; Sluiter, 1992b: 527).

Bizanslıların methiye yazımı için başvurduğu Helenistik elkitaplarında yazarın üstlendiği görevin olağanüstü zorluğuna değinmesi başarılı bir methiye yazısı yazılırken kullanılacak temalardan arasında sayılmaktadır. Bizans entelektüelleri benzer bir görev üstlendiklerinde kimi zaman bu temayı Homeros'u yardıma çağırarak zenginleştirmektedirler. Örneğin Theodoros Prodromos (1100 – 1165/70) Ioannes Komnenos tarafından verilen bir ziyafet için hazırladığı methiyesinde defalarca “Homeros'u bu imkansız görevde kendisine yardım etmek için Hades'ten geri getiremediği için” duyduğu üzüntüye vurgu yapmaktadır. Prodromos şiirlerinde Homeros'un dili ve dizeleri logos ile özdeşleştirir. Onsuz bilgelik veya tanrıları ve hükümdarı onurlandırmak mümkün değildir (Cullhed, 2014,: 56-58; Kaldellis, 2008: 242).

Homeros Üzerine İleri Düzey İncelemeler

Homeros'un Bizans'ta temel ve geleneksel bir eğitim materyali olarak kullanılması yanı sıra ozanın eserleri daha ileri incelemelere de konu oluyordu. Homeros'un eserleri yazıldığı dönemin dünyasını ve yazıldığı dönemin inançlarını yazıldığı dönemin diliyle anlatıyordu. Bizans tarihinin uzun asırları boyunca Homeros'un eserlerinde değişmeden kalan her şey Bizans yaşantısında dönüşüme uğruyordu. Homeros'un anlaşılabilir kılınması için rutin eğitim faaliyetinin dışında dil bilgisi ve gramer ile ilgili açıklamaları güncel tutmak, açıklamalarla Homeros'un dünyasını yeni kuşaklara için anlaşılır kılmak ve pagan bir ozan tarafından yazılmış, paganların inanç ve yaşayışlarını konu alan eserleri Hıristiyan eğitim ortamına uyacak şekilde yorumlamak gerekiyordu. Bu ihtiyaç Helenistik dönemden beri süregelen Homeros'un alegorik okumalarını yapma yöntemiyle

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezi̇h BAMYACI

gideriliyordu (Dickey, 2017, ss. 72–73; Filippomaria Pontani, 2015, ss. 319–323). Örneğın, klasik literatür üzerine hazırlanmış bir antolojide yer alan dizelerinde Konstantinopolis'te bulunan Magnaura Üniversitesinde gramer dersleri veren Kometas isimli bir yazar *İlyada* ve *Odyseia*'yı gözden geçirirken izlediğı yöntemi şu şekilde özetliyordu; “Ben, Kometas, Homeros'un kitaplarını harap ve imladan yoksun buldum. Onların imlasını düzelttim ve sanatsal bir gösteriş kazandırdım. İçindeki faydasız pislikleri temizledim ve işe yarar olanları yeniledim. Böylece artık bunları bilmek isteyen yazarlar yanlışını değil doğrusunu öğrenecekler” (Pontani, 2015; 329; Wilson, 1983: 82-83).

8. yüzyıl sonuna kadar Bizans'ta Homeros üzerine yapılan çalışmalarla ilgili neredeyse hiç bir şey bilinmemektedir. Homeros ait eserlerden pasajlar içeren en erken Bizans elyazmaları olarak elimizde biri 500 diğeri ise 800 yılı civarlarında kaleme alındığı tahmin edilen iki eser bulunmaktadır. *İlyada*'nın günümüze ulaşan en eski tam metin ise 10 yüzyıl başlarında Makedon Hanedanı döneminde kaleme alındığı tahmin edilen, Venetus A adıyla bilinen anonim el yazmasıdır (Browning, 1975: 21–23). Homeros'un *İlyada*'sı üzerine bilinen ilk tefsir (exegesis) ise 11. yüzyılda Niketas isimli bir şahıs tarafından kaleme alınmıştır. Niketas çalışmasında Homeros'un eserinin alegorik bir okumasını yaparak kıssalar halinde Hristiyan maneviyatına uyarlamaya gayret etmektedir. Örneğın Odysseus'un anavatanına dönüş macerası “göksel Kudüs'ü arayış” ile özdeşleştirilmektedir (Matzukis, 1992: 3).

Bizans'ta Homeros üzerine yürütölen ileri derece incelemelerin en ilgi çekici olanları ise 12. yüzyılda kaleme alınmışlardır. Bu yüzyıl araştırmacılar tarafından Bizans'ta kültürel Helenizm'in altın çağı olduğu kadar aynı zamanda bir “Homeros yüzyılı” olarak da kabul edilmektedir (Kaldellis, 2008: 245). Çalışmanın geri kalan sayfalarında Bizans'ta Homeros üzerine yapılan ileri düzey incelemeler açısından paha biçilmez değerde olan bu yüzyılda İsaakios Porphyrogenitos, Selanikli Eustathios, İoannes Tzetzes ve Theodoros Prodromos tarafından kaleme alınan eserlere daha yakından bakmaya çalışacağız.

Kommenos hanedanının bir üyesi, imparator I. Aleksios Komnenos'un oğlu ve Anna Komnena'nın kardeşi olan prens İsaakios Porphyrogenitos “Homeros yüzyılında” olarak

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

anılan 12. asırda Homeros üzerine ileri düzey bir çalışma yapmış bilinen ilk Bizans entelektüellerinden biridir. Fırtınalı bir yaşam süren Isaakios, kardeşi İmparator II. İoannes Komnenos'un yerine tahta çıkmak için kalkıştığı birkaç başarısız girişim için Anadolu ve Ortadoğu'ya seyahatler gerçekleştirmiş, Herakleia'da geçirdiği sürgünün ardından 1143 yılında yeğeni I. Manuel Komnenos'un tahta çıkmasından sonra başkente dönebilmiştir. Sağlığı kötüye giden Isaakios 1153 yılında kendi kurmuş olduğu Kosmosoteira manastırında inzivaya çekilmiştir. Maceralı yaşamının getirdiği zor koşullara rağmen Isaakios entelektüel faaliyetlere de zaman ayırabilmiş ve Theodoros Prodromos ve İoannes Tzetzes gibi çağdaşları tarafından geniş bilgi birikimi sebebiyle övgüyle anılmıştır. Hz. Meryem üzerine vecizeler yazdığı, Proclus'un eserlerinden seçkiler hazırladığı ve Aristeas'ın Mektubu'nu yeniden kaleme aldığı bilinen Isaakios, Homeros üzerine de genel okuyucuya yönelik giriş niteliğinde iki kısa metin kaleme almıştır ve *İlyada*'nın tefsir edilmiş tam metin bir nüshası da kendisine isnat edilmektedir. 190 satırdan ibaret *Homeros'a Önsöz* başlıklı metninde Isaakios ozanın hayat hikayesini özetler, *İyada*'da bahsi geçen tanrılardan söz etmeden Truva Savaşının tarihçesine kısaca değinir ve Agamemnon ile Odysseus'un akıbetlerini anlatır. 30 sayfa uzunluğundaki ikinci metin ise iki bölümden oluşmaktadır. *Homeros'un Değınmediğı Olaylar* başlıklı ilk bölümde Truva'nın düşüşü, Herakles ve Helenlerden kısaca söz edilirken, *Helenlerin ve Truvahlıların Fiziksel Özellikleri ve Ahlaki Nitelikleri* başlıklı ikinci bölüm ise isimlerin ve sıfatların prosopografisi üzerine bir incelemedir. Önsözünde tanrılara değınmemeye özen gösteren Isaakios, ikinci metninde tanrılardan söz etmekte ve tanrılarla ilgili bahisleri Hristiyan bakış açısına uyarlamak için gözle görülür bir çaba sarf etmemektedir. Yazarın ömrünün son yıllarında kaleme aldığı tahmin edilen *İlyada* tefsiri Isaakios'un çağdaşı Tzetzes ve Eustathios'un eserlerine kıyasla daha basit çalışma izlenimi vermektedir. Homeros'un metninin hemen hemen hiç eleştiriye tabi tutulmadığı çalışmada metnin daha çok vezin, dil bilgisi ve etimoloji gibi konulara odaklanan biçimsel bir analizi yapılmaktadır. Çalışmada ayrıca alegorik okumalara ve pagan tanrı ve kahramanların icraatlarına karşı ahlakçı yaklaşımlara sıkça rastlanmaktadır. Isaakios'un çalışması çağdaşları arasında yankı uyandırmamıştır ve dönemin benzer konularda eserler veren Eustathios gibi

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

entelektüellerinin bu çalışmadan haberdar olmadıkları düşünülmektedir (Kaldellis, 2009: 24; Pontani, 2007: 551-554, 562-564).

Kariyerine Konstantinopolis Patrikhane okulunda gramer ve retorik öğretmeni olarak başlayan, İmparator I. Manuel Komnenos (1143-1180) döneminde sarayın resmi hatipliğini üstlenen ve daha sonra imparatorluğun en önemli ikinci kenti Selanik'in başpiskoposu olarak görev yapan Eustathios (1115/20-1195/98) burada bulunan manastırlara yönelik reform hareketini destekleyen ve kent 1185 yılında Normanlar tarafından yağmalandığında şehir savunmasına aktif biçimde katılan renkli bir sima idi. Üretken bir yazar olan Eustathios Normanların Selanik işgaline tanıklık eden bir tarih çalışması, İmparator I Manuel Komnenos ve dönemin diğer bazı önde gelenleri için kaleme alınmış methiye yazıları, ilahiyat alanında ise vaazlar, aziz hayatları ve manastır hayatıyla ilgili eleştiriler kaleme almıştı. Ancak Eustathios'u asıl önemli kılan klasik literatür üzerine çalışmalarıdır. Eustathios Homeros üzerine hacimli çalışmalarının yanı sıra Pindar ve Dinysus Periegetes üzerine de incelemeler kaleme almıştır. Homeros'un *İlyada* ve *Odyseia*'sı üzerine yaptığı derleme ve tefsir çalışmasının (Bizanslıların bu tarz çalışmalara verdiği isimle Parekbolai) günümüze ulaşan nüshasının yazarın kendi kaleminden çıktığına inanılmaktadır. Yazımına Konstantinopolis'te başlanan ve Selanik'te tamamlanan eseri oluşturan metinler muhtemelen Eustathios'un patrikhane okulunda verdiği retorik derslerinde kullandığı notlardan ve öğrencilerinin kullanımı için Homeros'un metinlerinden seçtiği çarpıcı alıntılardan oluşmaktadır. Eustathios bu çalışması için Homeros'un eserlerini içeren pek çok el yazmasını karşılaştırmalı olarak incelemiş ve incelemesini zenginleştirmek için çok sayıda farklı antik kaynaktan faydalanmıştı. Gramer için aralarında Dionysius Thrax, Herodian, Apollonius Dyscolus'un çalışmalarının bulunduğu pek çok kılavuz eserden faydalanan Eustathios, coğrafya için Strabo, tarihsel karşılaştırmalar için ise Herodot'un aralarında bulunduğu çok geniş bir külliyattan istifade ediyordu. Ayrıca okurlarının işini kolaylaştırmak isteyen yazar esere kendi çabasıyla geliştirdiği sitemle bir indeks bölümü eklemeyi de ihmal etmemişti (Berg, 2017: 30; Browning, 1975: 25–26; Browning, 1995: 83-85; Dickey, 2017: 72–73; Kaldellis, 2008: 306–307; Kaldellis, 2009: 34-36; Kaldellis,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

2011; Kazhdan ve Franklin, 1984: 130, 132; Matzukis, 1992: 3; Pontani, 2015: 385-389; Ronchey, 1991; Wilson, 1983: 197-199).

Eustathios'un Homeros ile alakalı çalışmasının odağında retorik vardı ve yazar eserini okuyan gençlerin düzyazı ustası iyi hatipler olarak yetişmesini amaçlıyordu. Bir başka deyişle Homeros bu eserin özelinde Eustathios için "söylev yazarları için bir kılavuz" niteliğindedir. Eserin önsözünde Homeros'un ozanlığını bir bilgi okyanusuna, yorumcu olarak kendisini ise bir aşçıya benzeterek söze başlayan Eustathios daha sonra Plutarch ve Aziz Basileios'un da kullandığı bir anıştırmaya başvurarak Homeros'u Sirenlerin şarkısıyla özdeşleştirir. *Odysseia*'nın 12. bölümünde anlatıldığı üzere kusursuz güzelliğiyle insanı mest eden ancak aynı zamanda da duyanların aklını kaçırmaya da sebep olan şarkılar söyleyen mitolojik varlıklar olan Sirenlerin yaşadığı adanın yanından geçerken Odysseus gemisinin mürettebatının kulaklarını balmumu ile kapattırır ve kendisinin de geminin direğine bağlanmasını emreder. Böylece mürettebat geminin salimen rotasını takip etmesini sağlarken Odysseus da kimseye zarar vermeden Sirenlerin şarkısını dinleme fırsatına sahip olur. Tıpkı doğru yöntemle zarar görmeden Sirenlerin şarkısının tadını çıkarabilen Odysseus gibi Eustathios'un okuyucuları da onun eserinin kılavuzluğunda Homeros'un bilgeliğinden en doğru biçimde faydalanabileceklerdir. Önsözün devamında Eustathios bu kez Homeros'u cömert bir ev sahibine benzetir. Dileyen ev sahibinin mükellef sofrasında kendisine bir ziyafet çekip yoluna devam edebilir, yani Homeros'un bilgeliğinden ihtiyacına göre faydalanabilir, dileyen ise bu evde uzun süre konaklayabilir, yani ömrünün uzun yıllarını Homeros'un eserlerini derinlemesine incelemeye adayabilirdi. Eustathios'a göre sunmakta olduğu eser misafirlerin her iki türlüünün de ihtiyaçlarına cevap vermekteydi. Eustathios çalışmasında Homeros'un eserlerini pasajlar halinde ele alarak öğrencilerine belli durumlarda ve belli konularda hitabetlerini süslemeye veya ikna ediciliklerini arttırmaya yarayacak küçük aparatlar halinde sunmaya gayret etmiştir. Seçtiği pasajlarda okurlarının kavga sırasında hasmın gözünü korkutmak, anlaşmazlık durumlarında ortalığı yumuşatmak, yolculuk öncesinde geride bıraktığı sevdiklerini teselli etmek, verilen hediye geri çevrildiğinde durumu nezaketle kabullenmek veya savaş

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezh BAMYACI

öncesi askerleri yüreklendirmek için faydalanabileceği Homeros alıntılarını örnekler halinde sıralamaktadır. Eserde *İlyada* ve *Odysseia*'nın sadece ilk bölümlerinden buna benzer kırkar örnek verilmekte ve *İlyada*'nın yalnızca ilk satırı için yapılan eleştiriler sekiz sayfa tutmaktadır. Eustathios Hristiyan bir din adamı olarak derlemelerinde faydalı oldukları müddetçe Homeros'un pagan tanrıların ağzından aktardığı cümleleri dahi kullanmakta sakınca görmemektedir. Eustathios'un döneminin manastır yaşantısına dair eleştirileri de yazarın Homeros tefsirinde kendisine yer bulmaktadır. Eustathios dünyevi ilişkilere ve ticari kara fazlasıyla kapılmış olmakla itham ettiği keşişleri çalışmadan yedikleri için *Odysseia*'a da sözü geçen sikloplara benzetmektedir. Ona göre çileci keşişler de sikloplar gibi kentlerden kaçıp yüksek dağlara ve mağaralara sığınıyor, ne ekip biçiyor ne de başka bir iş yapıyordu. Eustathios Homeros'un alegorik bir yorumunu sunmasa da kimi değerlendirmelerinde yazarın kendi çağına dair kaygılarının ve değer yargılarının izini bulmak mümkündür. Çatışmalarla dolu bir dönemde yaşayan ve işgallere tanık olan Eustathios'un barış özlemi Homeros'la Heraklitos'un çatışmaya dair tutumlarını karşılaştırdığı pasajlarda görülebilir. Evrenin çatışma prensibi üzerine kurulu olduğunu savunan Heraklitos'a karşı ölümü zincire vuran Sisifos'u tebaası tehlike nedir bilmeyen barışçıl bir lider olarak resmeden Homeros'u örnek gösteren Eustathios çatışmadan kaçınılması gerektiğini savunmakta ve Homeros kahramanlarından Agamemnon'u ise tüm Truvalıların öldürülmesini emrettiği için insanlık dışı bir canilik sergilemekle suçlamaktadır. Öte yandan bir imparatorun tebaası olarak yaşayan yazar Helenlerin siyasi değerlerini kendi dünyasıyla uyuşacak biçimde yorumlamaktadır. Eustathios'a göre Helenler monarşi, oligarşi ve tiranlığı reddetmemektedirler. Aslında Helenler Zeus'a imparator ve kurtarıcı gibi sıfatlar uygun görerek monarşinin en iyi idare biçimi olduğunu kabul etmekte, ancak hiçbir insanı hükümdar olmaya layık görmedikleri için demokrasiyi tercih etmektedirler. Dostluk üzerine kaleme aldığı satırlarda da Homeros kahramanlarını örnek gösteren Eustathios, Akhilleus'un dostu olduğu için Atreus ailesinden nefret eden Patroklos'un tutumunu destekler. Savaşan iki taraf arasında kalan bir kişinin bu taraflardan birinin gerçek dostuysa diğer taraftan nefret etmesi gerektiğini söyleyen Eustathios aristokratik değerlerin önem kazandığı bir toplumun ferdi olarak yakın akrabaların,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

ebeveynlerin, eş ve çocukların da gerçek dostlar arasında sayılabileceğini göz ardı eden Homeros'u bu sebeple eleştirmekten kendisini alamamaktadır. Eustathios yine de aile değerleri ve ahlak konusunda da Homeros'un rehberliğine baş vurulabileceğini düşünmektedir. Ona göre *İlyada*'nın odağında erdem vardır. *İlyada* kocaların eşlerine duyduğu sevgiyi anlatır. Penelope her iki cins için de örnek alınabilecek bir eştir. Kitap bize adaletsizlikten uzak durmayı öğütler ve Penelope'nin taliplerinin akıbeti bize kabahatlerimiz için eninde sonunda hesap sorulacağını hatırlatır. Eserlerinde Helenleri doğal erdemlerin kusursuz örneği olarak sunan ve Klasik edebiyata gösterdiği bu açık ilgiye rağmen ölümünden sonra Ortodoks kilisesi tarafından aziz olarak kabul edilen Eustathios bu konuda belki de tek örnektir. Öğrencisi Mikhail Choniates, Eustathios'un ölümü üzerine verdiği söylevde hocasının "Yunan felsefesini Hristiyan teosofisinin hizmetine sunduğu için cennete gideceğine" duyduğu inancı dile getirmiştir (Berg, 2017: 31, 32-35, 39-43; Browning, 1995: 83-86; Kaldellis, 2008: 254, 301, 314-315; Kazhdan ve Franklin, 1984: 150-152, 158, 161, 173-176; Nünlist, 2012: 493-505; Pontani, 2015: 390-392; Wilson, 1983:199).

İoannes Tzetzes, Eustathios'un aksine resmi bir pozisyonu bulunmayan, zorluklar içerisinde ve himaye arayışında kariyerini sürdürmeye çalışan bir entelektüeldi. Kalemıyla geçinen Tzetzes, eserlerinde sık sık yoksulluğundan şikayet etmekte ve kimi zaman geçinmek için kitaplarını dahi satarak hafızasından başka başvuracak kaynağı olmaksızın araştırmalarını sürdürmek zorunda kaldığından yakınmaktaydı. Bizans'ta Kültürel Helenizm'in zirvede olduğu, ancak Helenliğin henüz bir kimlik olarak Bizanslılar tarafından benimsenmediği bir dönemde yaşayan Tzetzes muhtemelen imparatorluk tarihinde Helenleri atası olarak gördüğünü ilan eden ilk şahsiyetlerden biriydi. Kendi eserlerinde yoksulluğundan ve hak ettiği ilgiyi göremediğinden şikayet etse de bir asır sonra Tzetzes'in eserlerinin şöhreti İtalya'ya kadar yayılacaktı. Altmış kitap yazdığını iddia eden ve Hesiodos'un *İşler ve Günler*'i, Aristophanes'in komedya ve Lycophron'un *Alexandra*'sı gibi çeşitli antik yazarların çalışmalarına dair eserler kaleme alan Tzetzes'in üç eseri Homeros üzerinedi ve yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

gençlerin Homeros'u anlaması için en faydalı kitapları yazmakla ve bu sebeple "Homeros'un en iyi evladı" olmakla övünüyordu. Bunlardan eserlerden ilki 1140 yılı civarlarında, henüz otuz yaşlarında kaleme aldığı *İlyada* tefsiri idi. Ders kitabı olarak tasarladığı bu eserinde Tzetzes öğrencilerin günlük olarak ezberlediği 30 ile 50 satır arası uzunluğa sahip metinlere eşlik etmesi amacıyla açıklamalar sunuyordu. Homeros'un eserinde geçen kelimelerin ve hatta harflerin kökenlerine dair açıklamalar sunan Tzetzes, sunduğu açıklamalara dilbilgisi yanı sıra ahlak, mitoloji ve antik yazarların yaşam öyküleri gibi konulara da ışık tutabilecek bilgiler eklemeye gayret ediyordu. Ona göre Homeros'ta felsefe ve dünyanın işleyişiyle ilgili tüm bilgileri bulmak mümkün olabilirdi. Eserlerindeki mitolojik öğeler ise insanları gizli felsefi hakikatlere inmeye tatlılıkla ikna etmek için eklediği retorik araçlardı. Ancak bu hakikatlere ulaşmak için Homeros'un yaşamı ile birlikte *İlyada* ve *Odyssseia*'nın tüm içeriğinin tarihsel bağlamı içerisinde tekrar inşa edilmesi ve yeniden anlaşılması gerekiyordu. Tzetzes'in bu eserinin tümü günümüze ulaşmamıştır ve yazarın sağlığında tamamlanıp tamamlanamadığı da belirsizliğini korumaktadır.

Yazarın bir diğer eseri olan *Homeros Alegorileri* günümüze tam metin halinde ulaşmıştır. Biri *İlyada*, diğeri *Odyssseia* üzerine olmak üzere iki uzun şiirden oluşan bu eser Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un eşi İmparatoriçe İrene'ye ithaf edilmiştir. Asıl adı Suzbach'lı Bertha olan, Hohenstaufen hanedanının bir üyesi olarak dünyaya gelen ve yaptığı evlilik sonrası yabancı olduğu bir kültürde yaşamaya başlayan imparatoriçeye yeni memleketinin en meşhur ozanını tanıtmaya amacıyla kaleme aldığı bu eserinde Tzetzes, şiirin başında yer verdiği uzun önsözde Homeros'un yaşamına, Truva Savaşının tarihi arka planına ve Homeros'un anlatısında yer alan başlıca karakterlere değinerek İmparatoriçenin konuyu etraflıca kavramasını sağlamaya çalışmaktadır. Tzetzes Homeros üzerine bu metni yazmasına vesile olan imparatoriçeyi "ışığıyla Homeros'a ışık tutan bir Ay" olarak nitelendirmekteydi. Ancak Tzetzes eseri tamamlayıp kendisine takdim edemeden İmparatoriçe vefat etti ve Tzetzes Konstantin Kozertzes isimli bir saray seçkininin himayesine girerek eserini tamamlayabildi.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Tzetzes Homeros eserlerini yorumlarken üç çeşit alegoriye başvuruyordu. Bunlar kozmik elementlere dair alegoriler, psikolojik alegoriler ve pragmatik alegorilerdi. Elementlere dair alegorilerde Tzetzes mitolojik karakterlerle meteorolojik ve kozmik olaylar arasında benzerlik kurarak açıklamalarda bulunuyordu. Örneğin Zeus hava veya Aristo'nun evren şemasında tanımladığı ay üstü nesnelere oluşturduğu kabul edilen bozulmaz ve kusursuz ether elementleriyle bağdaştırılır. Psikolojik alegorilerde mitolojik karakterler ruhun çeşitli güç ve işlevlerinin kişileşmiş halleri olarak ele alınır. Pragmatik alegorilerde ise tanrılar ile krallar, kraliçeler ve kahramanlar gibi ölümlü karakterler arasında benzerlik kurulur. Eserlerinde kullandığı ifadelerinden kendi yeteneklerinden abartılı bir memnuniyet duyduğu anlaşılan Tzetzes bu eseriyle de kendinden önce Homeros'u yorumlayanların tümünü geride bıraktığını, zarif ve yüksek ahlaki değerler taşıyan sunumuyla Homeros'un şiirlerinde gizli hakikati ortaya çıkardığını iddia ediyordu.

Tzetzes'in Homeros üzerine kaleme aldığı üçüncü eseri ise *Carmina İliaca* adını taşımaktadır. Basit bir dille nazım biçiminde kaleme aldığı üç şiirden oluşan bu çalışmada Tzetzes ulaşabildiği antik kaynaklar ve kroniklerden faydalanarak *İlyada*'da aktarılan olayların öncesinde, esnasında ve sonrasında gerçekleşen olayları özetlemeye çalışmakta ve *İlyada*'nın dünyasına giriş yapacaklar için başlangıç seviyesinde bilgiler sunmaktadır. Tzetzes bu eserinde Truva kahramanlarının fiziksel özelliklerinden bahsederken Isaakios Porphrogenitos'un eserinden faydalanmış veya Isaakios ile ortak bir kaynak kullanmıştır. Tzetzes bu eserinde pagan tanrıları ile ilgili bölümleri anlatısından ayıklamasa da bunlar *İlyada*'da oynadıkları kadar merkezi bir rolde de resmedilmezler (Browning, 1975: 26-28; Budelmann, 2002: 142, 151, 159-160; Cullhed, 2014: 58-61; Kaldellis, 2008: 301, 306-307; Kaldellis, 2009: 10-11, 23, 26-27; Kaldellis, 2011; Kaldellis, 2015: 65-67; Matzukis, 1992: 2-3; Pontani, 2015: 378-380; Sluiter, 1992a; Wilson, 1983: 191, 193, 227).

Son olarak ele alacağımız Theodoros Prodromos 1100 yılı dolaylarında Konstantinopolis'te dünyaya gelmiştir ve gençliği ile aile geçmişi çok iyi bilinmemektedir. Theodoros'un kendi yazdıklarından gramer, retorik ve felsefe konusunda eğitim aldığı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

anlaşılmaktadır. 1118 yılı civarlarında saray şairi olarak Komnenos hanedanının himayesine giren Prodromos, I. Manuel Komnenos'un tahta çıkmasıyla gözden düşmeye başlar ve keşiş olarak inzivaya çekildiği Havariyun Kilisesi düşkünlerevinde 1158 veya 1170 yılında hayata veda eder. Çoğunluğunu II. Ioannes Komnenos'a ithaf ettiği tarihsel şiirlerinde Prodromos imparatorun askeri zaferlerine övgüler sunmaktadır. Askeri aristokrasinin topluma ve devlete egemen olmaya başladığı bir dönemde yaşayan Prodromos eserlerinde soylu kahramanların savaş alanında gösterdiği kahramanlığı bir erdem olarak öne çıkarmaktadır ve bunu yaparken ihtiyaç duyacağı modelleri tıpkı dönemin benzer konulara değinen diğer entelektüelleri Nikephoros Bryennios ve Anna Komnena'nın yaptığı gibi Homeros'un epik anlatılarında bulmaktadır. Prodromos'un kahramanları önceki dönemlerin dervişane erdemlerle donanmış, dindarlığıyla övülen ve tanrının yeryüzündeki krallığını savunmak adına harekete geçen kahramanlarından ziyade Homeros'un her şeyden önce onuru için savaşan ve fiziksel gücü ve güzelliğiyle öne çıkan dünyevi kahramanlarını andırmaktadır (Bazzani, 2007; Mango, 2018: 272; Kazhdan ve Franklin, 1984: 97-101, 106-108).

Prodromos'un şiirleri dışında bir diğer eseri Homeros için kaleme aldığı hayat hikayesidir. Bu eserinde Prodromos Homeros'u çağının kalemiyle geçinen aydınlarının çektiği zorluklarla ilgili kendi eserlerinde sıkça dile getirdiği şikayetlerin kişileşmiş hali olarak sunmaktadır. Dizeler halinde konuşan kör ve yoksul bir ozan olarak betimlenen Homeros sözleriyle geçmişe ve geleceğe ışık tutabilmekte ancak elinden tutan biri olmadıkça gündelik hayatında kendi yolunu dahi bulamamaktadır. Tıpkı anavatanına dönüş macerası esnasında bir dilencinin aciz görünümü altında kendini gizleyen Odyseus gibi – ve Prodromos'un fikrinde kendisi ve çağının diğer entelektüelleri gibi- Homeros bu aciz görüntüsünün altında büyük bir kudret gizlemektedir. Kabiliyetleriyle Homeros bilgelerin bilgisi, tanrıların velinimeti ve methiyeciliğin doruk noktasıdır. Onun verdiği payeler, sunduğu mitolojik temsiller ve yazdığı kahramanlık dizeleri olmadan tanrılar aç ve susuz kalacak, yiyecek nektar, içecek ambrosia bulamayacaklardır. Hiçbir şeye sahip olmayan bu adamın başkalarına emsalsiz hediyeler sunacak kudreti vardır (Cullhed: 53–56).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezh BAMYACI

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ortaçağ tarihi boyunca Truva'nın konumu insanlar için bir sır olarak kalmış olmasına ve bölgenin bu dönem boyunca kilit bir rol oynamamasına rağmen Truva'nın Ortaçağ tarihi boyunca toplumların hafızalarında ve kültürel yaşamlarında tuttuğu yer bugün konuyu Ortaçağ tarihi araştırmaları açısından halen ilgi çekici kılmaktadır. Truva Savaşının hikayesini ve bu savaşın kahramanlarının serüvenlerini anlatan söylenceleri yazıya döken Homeros'un eserlerinin de bir parçasını oluşturduğu Helen kültür ve edebiyatı bugün Bizans İmparatorluğunun başlangıcı olarak kabul edilen tarihlerin çok öncesinde Yakın Doğu coğrafyasında ve Roma kültürü içerisinde kök salmıştı. 14. yüzyıla kadar Homeros'un Latince tercümesinden mahrum kalan Batı'nın aksine Bizans, tarihi boyunca devraldığı mirasın bir parçası olan bu metinlerle doğrudan, kesintisiz ve dinamik bir ilişki kurma şansına sahip olmuştur. Hristiyanlığın üzerinde devlet baskısının sürdüğü asırlarda pagan kahramanların öykülerini aktaran ve pagan tanrılarının hikayeleriyle dolu olan Homeros metinleri klasik kültürün diğer eserleri ve öğeleriyle birlikte Hristiyan din adamları tarafından yoğun biçimde eleştirilmiş ve mahkum edilmiştir. Hristiyanlığın üzerindeki devlet baskısının ortadan kalktığı ve Hristiyanlığı Roma'nın resmi dini haline getirecek sürecin başladığı 4. yüzyıla beraber Hristiyanlığın klasik kültüre karşı tutumu yumuşama eğilimi göstermiş ve Hristiyan din adamları ve alimleri bu eserlerin nimetlerinden kendi amaçları doğrultusunda faydalanmanın yollarını aramaya başlamışlardır. 7. yüzyılda Arapların ani yükselişiyle sarsılan imparatorluğun sınırları daralırken, kent kültürünün gerilemesiyle birlikte klasik kültürün beslendiği altyapı da tahribata uğramıştır. Bu dönemde klasik kültürle kurulan bağ ve devamlılık hissi zayıflarken, imparatorluğun bu eserler üzerine çalışan kadroları da nicelik olarak zayıflamıştır. Bizanslılar bu dönemde de kamu kariyerine yönelik eğitimde ve edebiyatta önemli bir rol oynamayı sürdüren klasik literatüre, krizlerin savuşturulmasıyla beraber yeniden kuvvetli biçimde odaklanma fırsatı buldular. 9. yüzyılda başlayan ve 10. yüzyılda ivme kazanan Bizans ansiklopediciliği sayesinde klasik literatürün eserleri yeniden düzenlenerek muhafaza edildi. Bazı araştırmacılar tarafından "Homeros Yüzyılı" olarak

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

adlandırılan 12. yüzyıl Bizans'ta kültürel Helenizm'in altın çağına tanıklık etti. Toplumsal ve siyasal hayatta baskın hale gelen askeri aristokrasinin değer ve ihtiyaçları çerçevesinde canlanan bu ilgi sonucu başta Homeros'un eserleri olmak üzere klasik literatür üzerine kaleme alınan incelemeler ve bu literatürden esinlenen edebi eserler nitelik ve nicelik olarak büyük bir artış gösterdi. 13. yüzyılda Dördüncü Haçlı Seferi sonucu imparatorluk başkentinin işgal edilmesinin ardından bir daha eski gücüne ulaşamayan Bizans'ta kütüphanelerin yağmalanması ve entelektüel kadroların dağılması neticesinde klasik literatür üzerine yürütülen çalışmalar da sekteye uğradı. Ancak Latinlerden yediği bu darbenin ardından Helen kimliğine daha fazla sarılan Bizans İmparatorluğunda son güne kadar klasik kültürle kurulan bağ korundu ve Homeros'un eserleriyle beraber daha pek çok klasik metin üzerinde çalışmalar sürdürüldü.

Bizans tarihi boyunca eğitim hayatında merkezi bir yer tutması klasik kültür eserleri arasında Homeros'a ait metinlerin ayrı bir yeri olmasının belki de en önemli sebebiydi. Homeros'un eserleri klasik kültürün en çok kopyası çıkartılan, en çok okunan ve en çok incelenen metinleri konumundaydı. Edebi eserlerden dini metinlere, Bizans yazınının pek çok ürününde Homeros alıntılarına rastlamak mümkündü. Hatta bazı Homeros dizeleri deyim haline gelerek günlük dilin bir parçası olmuştu. Şair denilince akla gelen ilk isim Homeros'tu. Her türlü anlatımın doğru ve arzu edilir biçimine ulaşmanın yolu Homeros'tan geçiyordu. Bir kadının güzelliği veya bir kahramanın ya da bir hükümdarın yiğitliği övüleceği zaman çoğunlukla başvurulan yöntem onu Homeros'un eserlerinde geçen bir karaktere benzetmek veya bu karakterler için Homeros'un kullandığı bir sıfatla onu nitелеmek oluyordu. Kimi yazarlar Homeros üzerine çalışırken onun eserleri içerisindeki mitolojik öğeleri ayıklama yoluna gitse de, pek çokları bu öğeleri alegoriler olarak ele alarak Homeros'un eserleri içinde saklı olduğuna inandıkları hakikatlere ulaşabilmek için bunları yorumlamaya çalıştılar. Bazı yazarlar yorumlama faaliyetiyle Homeros'un anlatısını Hristiyan öğretilerine uyarladılar. Örneğin, böylece Odysseus'un yolculuğu göksel Kudüs'ü arayışın bir sembolü haline geldi. Bazı yazarlar Homeros'un eserlerinden ahlaki dersler çıkararak Truva Savaşı kahramanlarını iyi bir eş, iyi bir dost

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

veya erdemli bir insan olmanın ölçüsü olarak sundular veya bu anlatıdaki bazı karakterlerin akıbetini tembellik, sorumsuzluk ya da sadakatsizliğin yol açabileceği felaketler hakkında ibretlik hikâyeler olarak ele aldılar. Kimi yazarlar ise Truva Savaşı öykülerinde geçen karakterleri, olayları, nesnelere ve tanrıları doğadaki elementlerin, gök cisimlerinin veya insan tabiatının farklı veçhelerinin sembolleri olarak yorumladı.

Sonuç olarak, ister basit bir ders materyali ortaya çıkarmak, ister içinde gizli olduğuna inanılan hakikatlere ulaşmak, ister saygı duyulan veya sevilen bir şahsiyeti onurlandırmak, isterse de nüfuz sahibi bir kişiye övgüler düzerek maddi veya siyasi çıkar sağlamak amacıyla olsun Bizanslılar kültürel bir miras olarak kendilerine intikal eden klasik literatürün önemli bir parçası olarak gördükleri Homeros'a ait eserleri yüzyıllar boyu muhafaza ettiler, incelediler, alıntılardılar ve yorumladılar. Konuştukları dilin en kusursuz biçimini ve bilgeliğin her boyutunu içerdiğine inandıkları bu eserleri tam olarak anlamlandırabilmek, kendi çağdaşları için anlaşılır kılabilmek ve kendi zamanlarının değer ve ihtiyaçlarına uyarlayabilmek için din, dil bilgisi, tarih, coğrafya, bilim ve felsefe gibi pek çok ayrı disipline ait kaynaklarla Homeros'un eserlerini yaratıcı ve dinamik bir biçimde ilişkilendirdiler. Tüm bu çabalar sonucu ortaya çıkan sayısız eser aracılığıyla klasik kültürün pek çok ürünüyle beraber Homeros'un eserleri ve Truva Savaşı kahramanlarının hatıraları da belki Homeros'un aklından bile geçmeyen pek çok yeni anlam kazanıp zenginleşerek ve Bizans ile irtibata geçen daha pek çok topluma intikal ederek günümüze kadar ulaştı.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

KAYNAKÇA

- Baker, S. (2018). *Eski Roma: Bir imparatorluğun yükselişi ve çöküşü*. (E. Duru, Çev.). Say Yayınları.
- Barrow, R. H. (2002). *Romalılar*. (E. Gürol, Çev.). İz Yayıncılık.
- Basileios. (1999). Yunan Edebiyatının Nasıl Okunacağı Konusunda Gençlere Söylev. (Çev. Ö. Arıkan). *Cogito*, (17), 13–35.
- Bazzani, M. (2007). The historical poems of Theodore Prodromos, the epic-Homeric revival and the crisis of the intellectuals in the twelfth century. *Byzantinoslavica*, (65), 211–28.
- Berg, B. van den. (2017). The wise Homer and his erudite commentator: Eustathios' imagery in the proem of the parekbolai on the Iliad. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 41(1), 30–44.
- Bourbouhakis, M. (2017). Byzantine Literary Criticism and the Classical Heritage. A. Kaldellis ve N. Siniosoglou (Ed.) , *The Cambridge Intellectual History of Byzantium* (ss. 113–128). Cambridge University Press.
- Browning, R. (1975). Homer in Byzantium. *Viator*, 6, 15–34.
- Browning, R. (1995). Eustathios of Thessalonike revisited. *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, 40, 83–90.
- Browning, R. (1997). Teachers. G. Cavallo (Ed.), *The Byzantines* (ss. 95–116). Chicago: University of Chicago Pres.
- Budermann, F. (2002). Classical commentary in Byzantium: John Tzetzes on ancient Greek literature. R. K. Gibson ve C. S. Kraus (Ed.), *The Classical Commentary: Histories, Practices, Theory* (ss. 141–69). Leiden: Brill.
- Cameron, A., ve Cameron, A. (1964). Christianity and tradition in the historiography of the late empire. *The Classical Quarterly*, 14(2), 316–328.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

- Cullhed, E. (2014). The blind barn and “I”: Homeric biography and authorial personas in the twelfth century. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 38(1), 49–67.
- Dickey, E. (2017). Classical scholarship: The Byzantine contribution. A. Kaldellis ve N. Siniosoglou (Ed.), *The Cambridge Intellectual History of Byzantium* (ss. 63–78). Cambridge University Press.
- Downey, G. (1958). Byzantium and the classical tradition. *Phoenix*, 12(3), 125–129.
- Geanakoplos, D. J. (1966). *Byzantine east and Latin west: Two worlds of christendom in Middle Ages and Renaissance; Studies in ecclesiastical and cultural History*. New York: Harper & Row.
- Geanakoplos, D. J. (1986). *Byzantium: Church, society, and civilization seen through contemporary eyes*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hadas, M. (1963). Hellenistic literature. *Dumbarton Oaks Papers*, 17, 21–35.
- Herington, C. J. (1969). Homer: A Byzantine perspective. *Arion: A Journal of Humanities and the Classics*, 8(3), 432–434.
- Herrin, J. (2016). *Bizans: Bir Ortaçağ imparatorluğunun şaşkıncı yaşamı*. (U. Kocabaşoğlu, Çev.). İletişim Yayınları.
- Howlett, J. (1981). Some classical saints in the Russian tradition. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 172–178). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham
- Hunger, H. (1969). On the imitation (ΜΙΜΗΣΙΣ) of antiquity in Byzantine literature. *Dumbarton Oaks Papers*, 23/24, 15–38.
- Hunger, H. (1981). The classical tradition in Byzantine literature: The importance of rhetoric. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 35–47). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

- Jeffreys, E. (2014). We need to talk about Byzantium: or, Byzantium, its reception of the classical world as discussed in current scholarship, and should classicists pay attention? *Classical Receptions Journal*, 6(1), 158–174.
- Jenkins, R. J. H. (1963a). The Hellenistic origins of Byzantine civilization: Report on the Dumbarton Oaks symposium of 1962. *Dumbarton Oaks Papers*, 17, 403–405.
- Jenkins, R. J. H. (1963b). The Hellenistic origins of Byzantine literature. *Dumbarton Oaks Papers*, 17, 37–52.
- Kaldellis, A. (2007). Historicism in Byzantine thought and literature. *Dumbarton Oaks Papers*, 61, 1–24.
- Kaldellis, A. (2008). *Hellenism in Byzantium: The transformations of Greek identity and the reception of the classical tradition*. Cambridge, UK ; New York: Cambridge University Press.
- Kaldellis, A. (2009). Classical scholarship in twelfth-century Byzantium. C. Barber ve D. Jenkins (Ed.), *Medieval Greek Commentaries on the Nicomachean Ethics* (ss. 1–43). Leiden ve Boston: Brill.
- Kaldellis, A. (2011). Scholarship, Byzantine. M. Finkelberg (Ed.), *The Homer Encyclopedia*. Blackwell Publishing.
- Kaldellis, A. (2012). The Byzantine role in the making of the corpus of classical Greek historiography: A preliminary investigation. *The Journal of Hellenic Studies*, 132, 71–85.
- Kaldellis, A. (2015). *Byzantine readings of ancient historians: Texts in translation, with introductions and notes*. London: Routledge.
- Kazhdan, A. P.. (Ed.). (1991). *The oxford dictionary of Byzantium*. New York: Oxford University Press.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır NeziH BAMYACI

Kazhdan, A. P., ve Constable, G. (1982). *People and power in Byzantium: An introduction to modern Byzantine studies*. Washington, D.C: Dumbarton Oaks, Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University.

Kazhdan, A. P., ve Franklin, S. (1984). *Studies on Byzantine literature of the eleventh and twelfth centuries*. Cambridge [Cambridgeshire]; New York : Paris: Cambridge University Press ; Editions de la Maison des sciences de l'homme.

Kazhdan, A. P., ve Wharton, A. J. (1985). *Change in Byzantine culture in the eleventh and twelfth centuries*. Berkeley: University of California Press.

Kennedy, G. A. (1981). The classical tradition in rhetoric. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 20–34). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Littlewood, A. R. (2005). *Literature*. J. Harris (Ed.), *Palgrave Advances in Byzantine History* (ss. 133–146). London: PalgraveMacmillan.

Maguire, H. (1981). The classical tradition in the Byzantine ekphrasis. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 94–102). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Mango, C. (1975). *Byzantine literature as a distorting mirror: an inaugural lecture delivered before the University of Oxford on 21 May 1974*. Clarendon Press.

Mango, C. (1981). Discontinuity with the classical past in Byzantium. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 48–57). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Mango, C. (2018). *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*. (G. Ç. Güven, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Markopoulos, A. (2008). Education. E. Jeffreys, J. F. Haldon ve R. Cormack (Ed.), *Oxford Handbook of Byzantine Studies* (ss. 785–795). New York: Oxford University Press.

Matzukis, C. (1992). Homer within Byzantine framework. *Akroterion*, 37(1), 2–5.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Miller, T. S. (1976). The plague in John VI Cantacuzenus and Thucydides. *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 17(4), 385–395.

Mullett, M. E. (1981). The classical tradition in the Byzantine letter. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 75–93). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Niarchos, C. (1981). The philosophical background of the eleventh-century revival of learning in Byzantium. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 127–135). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Nünlist, R. (2012). Homer as a blueprint for speechwriters: Eustathius' commentaries and rhetoric. *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 52(3), 493–509.

Pontani, F. (2007). The first Byzantine commentary on the Iliad: Isaac Porphyrogenitus and his scholia. *Byzantinische Zeitschrift*, 99(2), 551–596.

Pontani, F. (2015). Scholarship in the Byzantine Empire (529–1453). F. Montanari, S. Matthaïos, ve A. Rengakos (Ed.), *Brill's Companion to Ancient Greek Scholarship* (C. 1, ss. 297–455).

Ronchey, S. (1991). An introduction to Eustathios' "Exegesis in Canonem Iambicum". *Dumbarton Oaks Papers*, 45, 149–158.

Scott, R. D. (1981). The classical tradition in Byzantine historiography. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 61–74). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Sluiter, I. (1992a). Some notes on the edition of Tzetzes' Ilias-Exegesis. *Mnemosyne*, 45(4), 482–500.

Sluiter, I. (1992b). Tzetzes on a mini-thesis in Homer; the 'επιφφματα θetika. *Mnemosyne*, 45(4), 526–529.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 162-196, 2019

Truva'nın Ortaçağa Entelektüel Mirası: Bizans Kültür Hayatının Yapıtışı Olarak Homeros

Hıdır Nezih BAMYACI

Şengel, D. (2003). Sources and context of the Renaissance historiography concerning the origin of Turks. M. Soykut (Ed.), *Historical Image of the Turk in Europe: Fifteenth Century to the Present* (ss. 175–196). İstanbul: İsis Press.

Tekin, O. (2016). *Eski Yunan ve Roma tarihine giriş*. İletişim Yayınları.

Treadgold, W. T. (1981). Photios and the reading public for classical philology in Byzantium. M. Mullett ve R. Scott (Ed.), *Byzantium and the Classical Tradition* (ss. 123–126). Birmingham: Centre for Byzantine Studies, University of Birmingham.

Valiavitcharska, V. (2013). Rhetoric in the hands of the Byzantine grammarian. *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*, 31(3), 237–260.

Wilson, N. G. (1983). *Scholars of Byzantium*. London: Gerald Duckworth & Co. Ltd.

Özgeçmiş

Hıdır Nezih BAMYACI

1981 Yılında İstanbul'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise öğretimini İstanbul'da tamamladı. 2008 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2013 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında yüksek lisans derecesi aldı. 2013 yılından bu yana Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmakta ve aynı üniversitede Bizans tarihi alanında doktora çalışmasını sürdürmektedir.

KARMA GERÇEKLİK Lİ GÖRSEL MÜZE OLARAK TROYA MÜZESİNİN KARMA GÖRSELLİK YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

Evaluating Troy Museum as Mixed Reality Virtual Museum With Mixed Visuality Method

*Dr. Öğr. Üyesi Oğuz DİKER

Yayın Bilgileri

Kabul tarihi: 06.02.2019

Yayın tarihi: 28.02.2019

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0002-9538-1621

*Email: odiker@comu.edu.tr

ÖZET

Gelişen teknolojinin etkisiyle müze konseptlerinde de büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Klasik durağan müzelerin yerlerini, teknolojik altyapılar ile desteklenmiş karma gerçeklikli görsel müzeler ortaya çıkmıştır. Karma gerçeklik kavramı, arttırılmış gerçeklik ve arttırılmış görsellik teknolojilerin birlikte kullanıldığı ortamlar için kullanılmaktadır. Karma gerçeklik teknolojileri; interaktif ve arttırılmış gerçeklikli videolar, 2D/3D görüntü ve sesli görüntü sistemleri, hologram, lazer ışık teknolojileri, analog ve dijital oyunlar ile örneklendirilebilir. Yapılan araştırmalar karma gerçeklik kullanılan müzelerin, klasik örneklerine nazaran daha sık, daha uzun sürelerde ziyaret edildiği bunun yanında destinasyonlar açısından tercih nedeni olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın amacı Çanakkale ilindeki Yeni Troya Müzesinin sahip olduğu teknolojik altyapının karma gerçeklikli görsel müze kriterlerine uygunluğunun incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, araştırmanın kavramsal bölümü için literatür taraması gerçekleştirilenin yanında araştırma bölümü için yapılandırılmış (denetimli) gözlem tekniği kullanılmış elde edilen veriler işlenerek karma görsellik tekniği kullanılarak ortaya konulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre Yeni Troya Müzesi, sahip olduğu teknolojik altyapı ile altyapının sunum kriterleri bakımından karma gerçeklikli görsel müze kriterlerini taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karma Gerçeklik, Arttırılmış Gerçeklik, Arttırılmış Görsellik, Karma Gerçeklikli Müze, Troya Müzesi

ABSTRACT

The concept of museums has changed under the influence of technology. Technologically enhanced mixed reality virtual museums, take the place of classical still image museums. The term of mixed reality refers to platforms where augmented reality and augmented visuality technologies are used together. Interactive augmented virtually videos, 2D/3D video and audiovisual systems, hologram, laser light scattering technology and analog and digital games are cited as an example mixed reality technologies. Researches show that mixed reality museums are more suitable for long-continued and repetitive visits than classic designed museums. Additionally mixed reality museums have an impact on preferability of the destinations. Scope of this research is to analysis of New Troya Museum's technological infrastructure in the sense of mixed reality virtual museums criteria. In accordance with this purpose literature review technique is used for conceptual phase. Additionally structured observation techniques is used for data collection method in methodological phase. The collected data are classified and clarified with mixed reality technique. According to results New Troya Museum and its technological infrastructure are fall in line with the criteria for mixed reality virtual museums.

Key Words: Mixed Reality, Augmented Reality, Augmented Visuality, Mixed Reality Museum, Troya Museum.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

GİRİŞ

Kültür, bir topluluğa kimlik kazandıran, onları diğerlerine yakınlaştıran ya da ayırt eden en önemli unsurdur. Kültür sadece belirli bir tarihi döneme ya da periyoda ait bir husus olmanın dışında zaman ve mekânda sürekli olarak var olan bir olgudur. En temel tanımıyla kültür; (1) Tarihi ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada ve sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür. (2) Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünüdür (TDK, 2010:1558). Belirli bir grubun ayırt edici özellikleri olan değerler, törenler ve yaşam biçimleridir (Giddens, 2008:1066). Coğrafi açıdan ele alındığında ise kültür, insanın mekâna (fiziki ve beşeri ortama) bağlı olarak ürettiği maddi ve manevi tüm unsurlar şeklinde ifade edilebilir.

Kültür her ne kadar insanı ve insan yaşamını şekillendirse de aynı zamanda kültürü oluşturan ya da şekillendirenler de insanların kendisidir. Bu açıdan bakıldığında kültür ve insan arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Diğer bir ifadeyle insan ve kültür arasındaki ilişki bir döngü içerisindedir. Kültür meydana getirilir, öğrenilir, kabul edilir, yaşanır, paylaşılır, aktarılarak sürekliliği sağlanır, eksik ya da kusurlu yönleri gerek öğrenimler gerekse deneyimlerle düzeltilir veya yeniden üretilerek yorumlaması yapılır ve daha sonra diğer kuşaklar tarafından kabul edilerek döngü yeniden başlatılır (Diker ve Deniz, 2017: 2). Bu döngü kültürün sürdürülebilirliği ile ilgilidir.

Kültürün sürdürülebilirliği, kültürü temsil eden bütün somut ve somut olmayan değerlerin muhafazası ile kuşakların yararlanışlarına sunulması ile eşdeğerdir. Bu durumdaki en önemli araçlardan biri de müzelerdir. Müzeler kültürü temsil eden somut ve somut olmayan taşınabilir ya da taşınamayan kültürel değerlerin kendileri ile göstergelerinin bilinçli ve planlı şekilde muhafazası, sergilenmesi konularında önem arz etmektedir. Kelime anlamı ile müze; sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelere saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer veya yapı olarak ifade edilmektedir (TDK, 2010:1740) Ulusal mevzuata göre müze kavramı “Vakıflar Genel Müdürlüğü Müzeler Yönetmeliğinin” 4. Maddesinin “C” Bendinde tanımlanmıştır. Buna göre müze;

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı ve vakıf medeniyetine dair kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları ile vakıf bilinci konusundaki eğitimini, vakıf anlayışı altında yatan yardımlaşma ve dayanışma duygusunu ve bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede etkili olan daimi kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (www.mevzuat.gov.tr/)

Literatürde müze kavramı aynı eksende fakat farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan birinde müze, kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü, türlü biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek, sergilemek amacıyla toplum yararına, sürekli yönetilen kurumlar olarak ifade edilmektedir (Okan, 2015: 187). Başka bir tanımla müze, kar amacı gütmeyen, evrensel öneme sahip somut ve somut olmayan değerlerin toplanması, korunması, toplumlar ile bütünleştirilmesi, sergilenmesi gibi faaliyetleri toplum yararına eğitsel, rekreasyonel ve kültürel amaçlar ile gerçekleştiren birimler olarak ifade edilmektedir (International Council of Museums, 2017: 3). Tanımlardan da açıkça görüldüğü üzere müzeler insanlık yararına hizmet eden, toplumların geçmişlerini aydınlatmanın yanında geleceklerine şekil vermek gibi birçok fonksiyona sahip kurumlardır.

Müze kavramının taşıdığı fonksiyonlar, atfedilen anlamlar ile ilgilidir. Literatürde birçok farklı çalışma söz konusu anlamlar üzerinden müze kavramını değerlendirerek fonksiyonlarına açıklık getirmektedir. Bir kurum olarak müzelerin en temel fonksiyonları taşıdıkları kültürel anlamlar ile ilgilidir (Herreman, 1998; Wali, 1999; Bennett, 2006; Worts, 2011). Müzelerin kültürel fonksiyonu, evrensel ya da ulusal düzeylerde barındırdığı kültürel varlıkların değerleri, insanlık tarihine ışık tutmaları ve kültürel çeşitliliği muhafaza etmeleri ile sahip oldukları anlamlar ile açıklanmaktadır (bkz tablo 1).

Tablo 1. Müzelerin Fonksiyonları ile Taşıdıkları Anlamlar

Bütün toplumlar için kültürel değerleri barındırması ile taşıdığı anlam.	Müzelerin Kültürel Fonksiyonu
İnsanlık tarihi ile kültürü temsil etmesi ile taşıdığı anlam.	

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

Kültürel çeşitliliği barındırmaları ile taşıdıkları anlam.	
Ayrımcılık gözetmeksizin insanlığa ait olmaları ile taşıdığı anlam.	Müzelerin Sosyal Fonksiyonu
Toplumsal bağları tesis etme ve güçlendirme ile taşıdığı anlam.	
Toplumsal bilincini ve aidiyeti geliştirmesi ile taşıdığı anlam	
Eğitsel içeriği ile taşıdığı anlam	Müzelerin Eğitsel Fonksiyonu
Toplumsal öğrenmeyi sağlaması ile taşıdığı anlam	
Turizm hareketlerini desteklemesi ile taşıdığı anlam	Müzelerin Ekonomik Fonksiyonu
Gelir sağlayıcı özelliği ile taşıdığı anlam	

Kaynak: Black, 2012: 3'ten uyarlanmıştır.

Literatürdeki diğer çalışmalar incelendiğinde müzelere atfedilen diğer bir fonksiyon ise sosyal fonksiyondur (Galani vd., 2003; Galani, 2003;). Müzelerin sosyal fonksiyonları, topluma ait olma ile toplum bilinci ve kimliğini oluşturarak güçlendirmesinden doğan anlamına atfen sınıflandırılmıştır. Literatürde üzerinde durulan bir diğer önemli konu da müzelerin eğitsel fonksiyonu ile ilgilidir (Kohlstedt,1988; Borg ve Mayo, 2010; Marcus, 2008). Evrensel olarak müzeler, yer yüzünün oluşumundan, insanlık tarihinin gelişimine, toplumsallaşma sürecinden, her bir toplum için önemli olan dönem ve dönüm noktalarına kadar bir çok hususta ziyaretçilerin bilgi edinmesine olanak sağlamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde müzeler, eğitsel içerikleri ile toplumsal öğrenmeyi sağlaması açısından taşıdığı anlamlar, müzelerin eğitsel fonksiyonunun varlığını güçlendirmektedir.

Müzelerin fonksiyonları incelenirken belki de üzerinde en az durulan fonksiyonlarından biri ekonomik fonksiyondur. Müzelerin evrensel tanımlarının tamamında, kar amacı gütmeyen kuruluşlar olarak ifade edilir. Bu nedenle müzelerin doğrudan ekonomik fonksiyonları bulunmamakla birlikte özellikle bölgelerde yarattığı cazibe ile turizm hareketlerinin artmasına ve beraberinde turizm gelirlerine, istihdama katkı sağlamaktadır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

Bunun ise özellikle yerel kalkınmaya doğrudan etki ettiği yapılan çalışmalarda ifade edilmektedir (Carey vd., 2013; Foley ve McPherson, 2000; Herreman, 1998).

Hangi fonksiyonu olursa olsun müzeler günümüzde insanların gerek ülke içlerine gerekse ülke dışlarına seyahatlerini arttırmakta ve turizm ile olan ilişkisini kuvvetlendirmektedir. Tablo 2’de görüldüğü gibi Tematik Eğlence Birliği’nin (TEA) 2017 raporuna göre dünyanın en çok ziyaret alan 20 müzesinin toplam ziyaretçi sayısının 107.967.000 kişi olduğu ifade edilmektedir.

Tablo 2. 2017 Yılında Dünyanın En çok Ziyaretçi Alan 20 Müzesi ve Ziyaretçi Sayıları

Louvre Müzesi	Paris	8.100.000	“National Gallery”	Londra	5.229.000
Çin Ulusal Müzesi	Pekin	8.063.000	Amerikan Doğal Tarih Müzesi	New York	5.000.000
Ulusal Havacılık ve Uzay Müzesi	Vaşington	7.000.000	Ulusal Saray Müzesi	Taipei	4.436.000
Metropolitan Sanat Müzesi	New York	7.000.000	Ulusal Tarih Müzesi	Londra	4.435.000
Vatikan Müzesi	Vatikan	6.427.000	“State Hermitage”	St. Petersburg	4.119.000
Şangay Bilim ve Teknoloji Müzesi	Şangay	6.421.000	Çin Bilim ve Teknoloji Müzesi	Pekin	3.983.000
Ulusal Doğal Tarih Müzesi	Vaşington	6.000.000	Kraliçe Sofya Ulusal Sanat Müzesi	Madrid	3.647.000
“British Museum”	Londra	5.907.000	Ulusal Amerikan Tarihi Müzesi	Vaşington	3.800.000
Tate Modern Müzesi	Londra	5.656.000	Victoria ve Albert Müzesi	Londra	3.022.000
Ulusal Sanat Galerisi	Vaşington	5.232.000	Pompidou Müzesi	Paris	3.300.000
				Toplam	107.967.000

Kaynak: TEA, 2018: 18

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının Türkiye müze istatistiklerine göre 2018 yılında toplam 20.509.746 olduğu ifade edilmektedir. İncelemeye konu olan müzeler içerisinde en çok ziyaretçi alan müze 3.004.620 kişi ile İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi iken bunu 2.922.037 kişi ile Ayasofya Müzesi ve 2.817.386 kişi ile Konya Mevlana Müzesi takip etmiştir.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

Türkiye’de 2018 yılında ziyaretçi sayısı bakımından ilk 10 içerisinde bulunan diğer müzeler sıra ile şu şekildedir; Nevşehir Hacıbektaş Müzesi 443.160, İstanbul Topkapı Sarayı-Harem Dairesi 421.780, İstanbul Arkeoloji Müzeleri 378.675, Antalya St. Nikolaos Müzesi 364.996, Ankara Cumhuriyet Müzesi 353.675, Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi 268.374, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi 259.795. (<http://www.dosim.gov.tr/assets/documents/2018.pdf>).

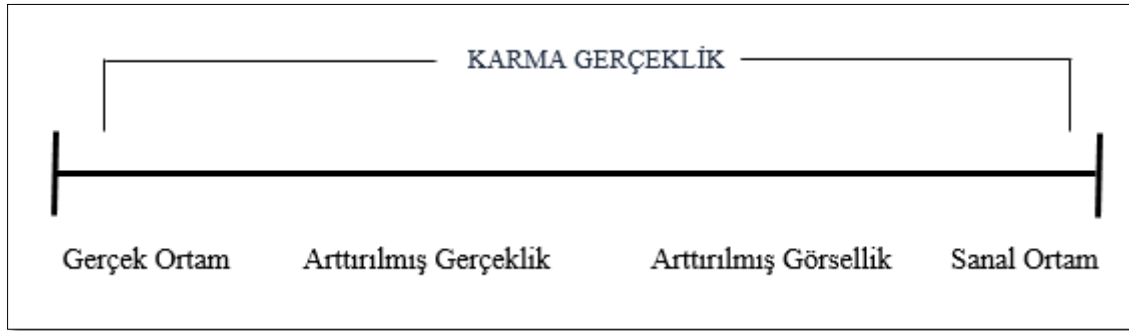
Müzelerdeki eserlerin sergilenmesinde klasik olarak kullanılan yöntemler yıllar içerisinde artan teknoloji ile yerlerini daha farklı konsept ve uygulamalara bırakmıştır. Bunlardan en önemlileri müzelerde kullanılan bilgisayar ve bilgi teknolojisi sistemleridir (Bandelli, 1999: 21). Ziyaretçilerine gerek eğitsel gerekse eğlenceli deneyimler yaşamalarını mümkün kılan görsel sistemlerin kullanılması geleneksel müze koleksiyonların sunumunda çok daha tercih edilen bir yöntem haline almakla birlikte görsel müze (VM) kavramını doğurmuştur (Barbieri vd., 2017: 102). Günümüzde hızla artmakta olan görsel müzelerde ziyaretçilere “karma gerçeklik” deneyimleri yaşatılmakta böylece daha farklı deneyimlerin yanı sıra daha kalıcı bilgi ve ziyaret cazibesi oluşturulmaktadır. Bu bağlamda söz konusu çalışmanın amacı karma gerçeklik ile karma gerçeklikli görsel müze kavramlarının açıklanmasının yanı sıra söz konusu müze sınıflandırmasına uygun bir müze olarak Çanakkale ilindeki Troya Müzesinin karma görsellik yöntemi ile incelenmesidir. Bu bağlamda çalışmanın kavramsal bölümü için literatür taraması gerçekleştirilmenin yanında araştırma bölümü için yapılandırılmış (denetimli) gözlem tekniği kullanılmış elde edilen veriler işlenerek karma görsellik tekniği kullanılarak ortaya konulmuştur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Karma gerçeklik kavramı, arttırılmış gerçeklikten arttırılmış görselliğe kadar geniş bir yelpaze içerisinde sunulan görsel deneyimleri kapsamaktadır (Hughes vd., 2005). Karma gerçeklik kavramının net bir şekilde ortaya konulması için arttırılmış gerçeklik ve arttırılmış görsellik kavramlarının da incelenmesi gerekmektedir. Arttırılmış gerçeklik, sanal çevre ya da sanal gerçekliğin kombinasyonu ile ifade edilmektedir (Azuma, 1997: 355). Arttırılmış gerçeklik, kişilere gerçek ortamın görsel objelerin derinliği (örneğin

3D/2D resimler, videolar ve ses desteği ile görme ve deneyimleme imkanı tanımaktadır (Martins vd., 2014: 3). Arttırılmış görsellik ise sanal ortamda gerçek nesne ve durumların yarattığı derinlik ile ifade edilmektedir (Azuma, vd., 2001: 34). Arttırılmış görsellik sanal olarak kurgulanan ortamın gerçek objelerin çeşitliliğiyle derinleştirilmesi ile görme ve deneyimleme imkanı yaratmaktadır. Örneklerle anlatmak gerekirse gerçek bir müze içerisinde tarihi kalıntıların olduğu bir bölgede hologram ya da teknoloji destekli olarak belirli bir sahnenin anlatılması arttırılmış gerçeklik iken, yine bir müzede bilgisayar ortamında gerçek görsellerin eklenerek yarı gerçek bir deneyim oluşturmak ise arttırılmış görsellik olarak ifade edilmektedir.

Karma gerçeklik ise arttırılmış gerçeklik ile arttırılmış görselliğin kombinasyonu ile yaratılan görsel, işitsel deneyimlerin bütünüdür. Başka bir ifadeyle karma gerçeklik, gerçek ve sanallığın birleşiminin sonucudur (Lindgren ve Johnson-Glenberg, 2013: 447). Karma gerçeklik konusunda önemli çalışmaları olan Milgram ve Kishino (1994) karma gerçekliği “gerçeklik-sanallık sürekliliği modeli” ile ifade etmektedir.

Kaynak: Milgram ve Kishino, 1994: 3

Şekil 1. Gerçeklik - Sanallık Sürekliliği Modeli

Şekil 1 incelendiğinde gerçeklik-sanallık süreklilik düzleminin en solunda gerçek ortam, en sağında ise sanal ortam bulunmaktadır. Sol tarafta gerçek sahnelerin video ve grafikler ile zenginleştirilmiş gerçek nesnelere bulunurken, sağ tarafında ise gerçek obje ve durumlar ile zenginleştirilmiş sanal ortam bulunmaktadır. Karma gerçeklik ise gerçek ve sanal öğelerin bir arada gerçeklik ve sanallık sürekliliği içerisinde sunulduğu ortamlar olarak ifade edilmektedir (Milgram ve Kishino, 1994: 4).

Kaynak: Huges vd., 2005: 25

Şekil 2. Karma Gerçeklikli Görsel Müze Teknolojileri

Klasik tarzda dizayn edilen müzelerin yarattığı tek düzelik ile müze ziyaretlerinin durağan hali, arttırılmış gerçeklik ve arttırılmış görSELLİĞİN birleşimi teknolojilerin kullanımı vasıtasıyla geliştirilen karma gerçeklik ortamlarının uygulanması ile daha hareketli, kalıcı etkili ve interaktif müze deneyimlerinin sunulması ihtiyacını doğurmuştur. Böylece karma gerçeklikli görsel müze olgusu ortaya çıkmıştır. Karma gerçeklikli görsel müzeler, ziyaretçilerine geleneksel ziyaretlerini sanal ortamlar, kameralar, robotlar, teknolojik ara yüzler ve hologramlar gibi teknolojilerin yardımı ile zengin deneyimler sunmaktadır (Galani, 2003: 3).

Karma gerçeklikli görsel müzeler için kullanılan en temel teknoloji interaktif **arttırılmış görSELLİK sistemli interaktif video sistemleridir**. Şekil 2'deki görsel ile örneklendirilen arttırılmış görSELLİK sistemleri içeren bu teknoloji, ziyaretçilere müze konseptine bağlı olarak farklı dillerde 2D/3D görSELLER ile hazırlanmış senaryolardan tercih edecekleri ile eserler ya da olaylar hakkında eğİTSEL ve entelektüel bilgiler sunmaktadır (Barbieri vd., 2017: 103).

Kaynak: Barbieri vd., 2017: 103

Şekil 3. 3D İnteraktif Video Senaryo Sistemleri

Arttırılmış görselliğe sahip interaktif video sistemlerinin müzelerde kullanıldığı bir başka bir şekli ise bütün ya da parça düzeninde günümüze ulaşmayan tarihi eserlerin rekonstrüksiyonlarının gerçekleştirilmesidir. Bu yol sayesinde eserler ile ilgili bütüncül bilgilerin elde edilmesi ve tanımlanması sağlanmaktadır.

Kaynak: Barbieri vd., 2017: 103

Şekil 4. Arttırılmış Görsellik ile Rekonstrüksiyon

Karma gerçeklikli görsel müzelerde kullanılan bir diğer yöntem **arttırılmış gerçeklik teknolojilerdir** (Miyashita vd., 2008: 103). Arttırılmış gerçeklik teknolojileri özellikle müzelerde; gerçek zamanlı hologram, 3D görsel sahneler, ses ve ışık destekli gerçeklik görselleri yardımıyla kullanılmaktadır. Bu teknoloji ile müzelerde ziyaretçiler kimi zaman

bir savaş sahnesini gerçek ortamda görebilirken kimi zaman da tarih öncesi yaşamı olan canlıların gerçek yaşam ortamları üzerinden hologramlar ile görsel deneyimler yaşamaktadır.

Kaynak: <https://www.tripadvisor.es>

Şekil 5. Müzelerde Hologram Tekniğinin Kullanımı

Müzelerde ziyaretçi deneyimlerinin çeşitlenmesinin yanı sıra daha güçlü etkileşimin sağlanması adına kullanılan karma gerçeklik teknolojilerinden bir diğeri ise **oyunlardır**. Günümüzde oyunların kültür ve kültürel mirasın etkin öğrenilmesinde önemli bir araç olduğuna dair önemli çalışmalar bulunmaktadır (Froschauer vd., 2010: 254). Bu nedenle oyunlar günümüz interaktif müze tasarımında önemli yer tutmaktadır. Oyunlar, artırılmış görsellik yöntemi ile ses, 2D/3D görüntü, efekt gibi teknolojik destekler ile gerçek olaylardan esinlenerek hazırlanmış senaryoların amaçlı öğrenmeye koşullanım sağlamaktadır (Mortara vd., 2014: 319).

Müzelerin ziyaret edilme tercihlerinde, karma gerçeklik sistemlerinin olumlu etkilerinin olduğu (Styliani vd., 2009) bunun yanında ziyaretçilerin deneyimlerine karma gerçeklik sisteminin pozitif katkı sağladığı ayrıca ziyaret sürekliliğini arttırdığı (Jung ve Tom Dieck., 2010) yapılan araştırmalarda üzerinde durulan hususlardır. Bu nedenle karma gerçeklik sistemleri günümüzde müze tasarımı ve müze ziyaretçileri açısından oldukça önemlidir. Yeni müze tasarımlarının çoğu söz konusu müze tarzına uygun olarak dizayn edilmekte,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

klasik tarzda faaliyet gösteren müzeler ise gerekli altyapıların sağlanmasıyla söz konusu teknoloji ile görselliğin desteklenmesi yönünde evirilmektedir. Söz konusu çalışmada 2018 yılında tam anlamıyla faaliyete giren Çanakkale ilindeki Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Troya Müzesinin sahip olduğu altyapı ve sunulan imkanların karma gerçeklik müze kriterlerini taşıması yönünden incelenecektir.

1. YÖNTEM, ANALİZ VE BULGULAR

Troya Müzesi; Çanakkale İli, Merkez İlçesi'ne bağlı Tefikiye Köyü sınırları içinde yer alan, UNESCO'nun 1998 yılında Dünya Kültür Mirası Listesi'ne aldığı, Troya Antik Kenti girişinde yer almaktadır. 3.000 m² sergi salonu, 11.200m² kapalı inşaat alanına sahiptir. İnşasına 2013 yılında başlanılmış, 2015 yılında duran çalışmalara 2017 yılından devam edilmiş ve müze 2018 yılında açılmıştır (www.kulturportali.gov.tr/portal/troyamuzesi).

Müze sahip olduğu birçok özellik ile benzerlerinden farklılaşmaktadır. Bunlardan en önemlisi müzenin sahip olduğu teknolojik alt yapıdır. Söz konusu altyapının bu araştırmanın temel konusunu oluşturan “karma gerçeklikli görsel müze” yapısına uyum sağlayıp sağlamadığının incelemesi çalışmanın bu bölümünde gerçekleştirilecektir. Çalışmanın araştırma bölümünde temel iki yöntem kullanılmıştır. Bunlardan ilki yapılandırılmış (denetimli) gözlem tekniğidir. Yapılandırılmış gözlem tekniği, özel bir zaman ya da koşuldaki davranışların kaydedilmesidir. Gözlenecek davranışlar tasarlanmış ya da planlanmış olabilir. Tasarlanmış davranışlar, araştırmacının ilgisini çeken ve kaydetmeyi önceden planladığı davranışlardır (Hovardaoğlu, 2007: 41).

Yöntem gereği Troya Müzesi 19-20.01.2019 tarihleri arasında iki gün süresince gözlemlenerek, fiziki ve teknolojik altyapı, sunulan teknolojik imkanlar ve ziyaretçilerin söz konusu teknolojileri kullanım şekilleri gözlemlenmiştir. Fiziki ve teknolojik altyapı ile teknolojik imkanların gözlemlerine ilişkin müze müdürlüğü izniyle fotoğraf ve video çekimleri yapılarak, gözlem notları tutulmuştur. Daha sonra bu fotoğraf ve notlar analiz edilerek sınıflandırılmıştır. Araştırmada kullanılan ikinci yöntem ise karma görsellik yöntemidir. Karma görsellik yöntemi, metin içerisinde ifade edilen herhangi bir konunun; resim, video, hareketli resim, arttırılmış görsellik teknolojileri vb. kullanılarak

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

desteklenmesini ifade etmektedir (Grasset, vd., 2007). Yazılı metinlerin görüntü, ses, interaktif teknoloji, iyi tasarlanmış multimedya araçlarının kullanımı ile desteklenmesi anlama ve öğrenme sürecine okuyucunun daha aktif katılımı ile daha kalıcı öğrenme sürecinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Küçük vd., 2014: 394).

Bu amaçla araştırmacı tarafından elde edilen video görüntüleri derinlemesine analiz edilerek, video paylaşım sitesi üzerinden çalışmanın adı ile yüklenmiş, daha sonra video bağlantı adresleri QR kodlara işlenerek, görsellere iliştilirilmiş ve okuyuculara sunulmuştur. Söz konusu QR kodlar IOS işletim sistemli telefon ve tabletlerin kamera sistemleri ile doğrudan taranırken Android işletim sistemli telefon ve tabletlerde QR tarayıcı programlar ile taranarak videolara ulaşılabilir. Böylece her bir teknolojik altyapıya ait fotoğraf görsellerinin yanında ilgili işleyişine ilişkin videolar ile araştırmaya derinlik kazandırılmıştır. Troya müzesinin karma gerçeklik altyapısının incelenmesi; interaktif ve arttırılmış görsellikli video, oyun, arttırılmış gerçeklik 2D/3D görüntü ve hologram ile lazer ışık teknolojileri başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

1.1. Troya Müzesindeki İnteraktif ve Arttırılmış Görsellikli Video Teknolojisi

Troya müzesinde toplam 3 katta, birden çok alanda kurgulanan bu interaktif videolar, sahip oldukları çoklu içerik ile ziyaretçilerin diledikleri sıra ve görsellerle Troas bölgesi, bu bölgede meydana gelen önemli olaylar ile dönemin farklı şahsiyetlerinin canlandırmaları şeklinde ziyaretçilere bilgiler vermektedir. Bunların önemlilerinden birisi şekil.6'da görülen "Eskiçağ Tarihçilerine Göre Troas" adlı interaktif video teknolojisidir. Video, eskiçağ tarihçileri; Strabon, Herodotos ve Skepsisli Demetrios'un Troas bölgesinin başlıca şehirleri için ifadeleri, hazırladıkları haritalar ile resimleri ziyaretçilerin hizmetine sunmaktadır.

Şekil 6. Eskiçağ Tarihçilerine Göre Troas

Müzedeki sunulan interaktif video teknolojilerinin önemlilerinden bir diğeri “Troas Sikkeleri”dir. Troas bölgesinde gün yüzüne çıkarılan sikkelerin örneklerinin yanı sıra, sikkelerin artırılmış görsellikli interaktif videosu bulunmaktadır. Şekil 7’de görüldüğü gibi videonun vitrini üç bölümden oluşmaktadır. Sol üst bölümde stabil ve sol alt bölümde ise hareketli bölüme sikkelerin fiziki olarak sergilenmesi yapılmaktadır. Sağ bölümde ise üst kısımda İngilizce ve Türkçe olarak sikkeler ile ilgili genel açıklayıcı bilgiler bulunurken alt kısımda ise geniş ekranda sergidekilerin temsil edildiği toplam 32 sikkeye ait görsel bulunmaktadır. Dokunmatik teknolojiye sahip olan ekran üzerindeki sikke görsellerinden herhangi birinin seçilmesi halinde, ön ve arka kısımlarının ayrı görsellerde, detayların seçilebileceği kadar büyüklükte karşımıza çıkmaktadır. Ekranın alt kısmında ise sikkeler ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

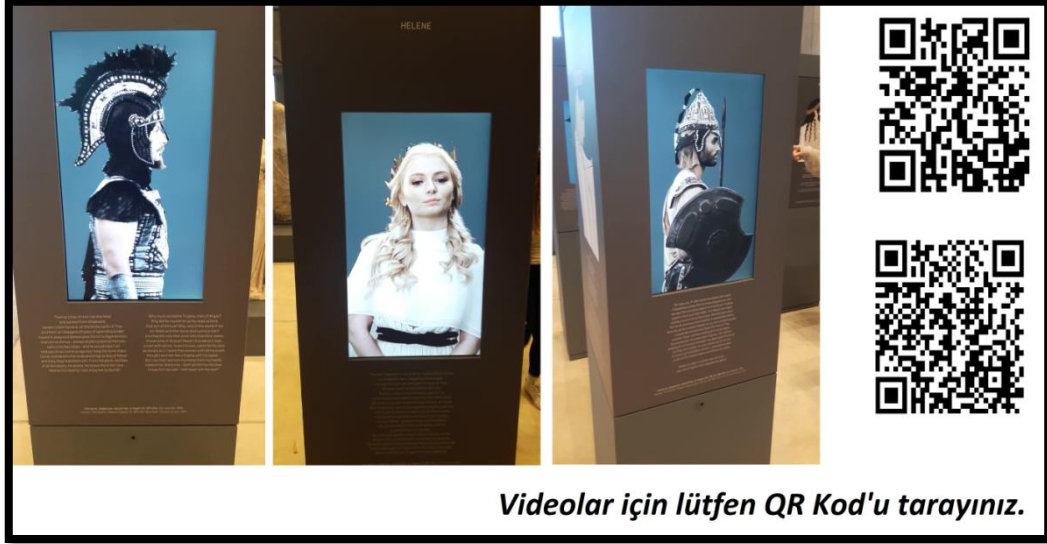
Şekil 7. TROAS Sikkeleri

Troya müzesinin interaktif, artırılmış görsellikli teknolojilerden diğer önemli ikisi şekil 8'deki "Polyksena Lahti ve Troya Savaşından Sahneler" vitrinlerindedir. Yaklaşık 2 bin 600 yıl öncesine tarihlenen Polyksena Lahti Müze'nin ikinci katında sergilenmektedir. Anadolu'da bulunan figürel anlatımlı en eski lahit olduğu bilinen lahdin, mitolojisi, bulunduğu kazı, üzerinde anlatılan figür ile sahnelerin tamamına ait bilgiler vitrinin ön kısmında üç boyutlu görüntü imkanı sunan video ekran üzerinden interaktif olarak sunulmaktadır.

Şekil 8. Polyksena Lahti ve Troya Savaşından Sahneler

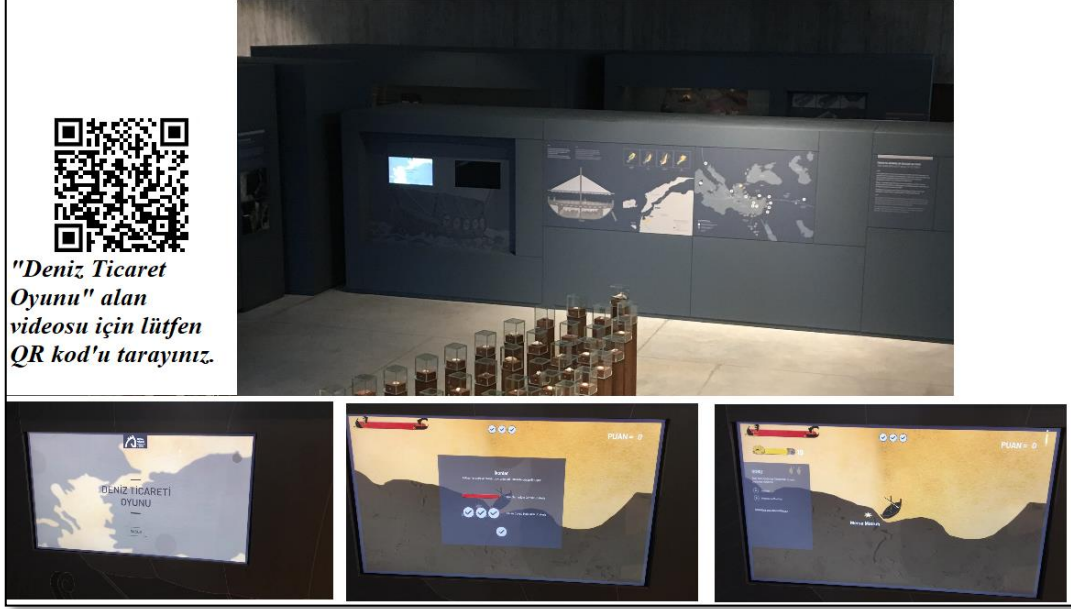
Önemli vitrinlerden bir tanesi de Troya Savaş'ından Sahnelerin anlatıldığıdır. Homeros'un İlyada destanında bahsedilenler içerisinde seçilmiş 19 sahne ile ilgili anlatımın olduğu interaktif video vitrini, ayrıca kroki ve çeşitli görseller ile de metinleri desteklemektedir. Müzenin diğer birçok vitrininde eserlerin desteklenmesi adına belirli senaryolarda oluşturulan filmlerin gösterimi ile görsellik arttırılmıştır. Bunlara örnekler; "tunç çağında araç-gereç yapımı", "kilim sanatı", "toprak kap imalatı" vb. şeklindedir. Arttırılmış görsellikli vitrinler içerisinde en ilginç olanı ise şekil 9'da resim ve videosu bulunan Homeros'un destanında tasvir edildiği şekilleri ile önemli karakterler Akhilleus, Hektor ve Helen'i temsil eden karakterlerin anlattıkları hikâyelerdir. Vitrindeki karakterler ilk bakışta yan durmaktadırlar. Vitrin üzerinde bulunan bir sensor sayesinde, herhangi biri vitrinin tam karşısına geçtiğinde, karakter yüzünü dinleyiciye dönerek konuşmaya başlamaktadır. Bu kurgu vitrini ilginç kılan en önemli detaydır.

Şekil 9. Arttırılmış Görsellik Tarihi Şahsiyetler Vitrinleri

1.2. Troya Müzesindeki Arttırılmış Görsellikli Oyun Teknolojisi

Oyunlar ile görselliğin, kültürel mirasın aktarılmasındaki ve öğrenmede üzerindeki önemi bu çalışma kapsamında önceki bölümlerde üzerinde durulan konulardır. Bu nedenle birçok müze çeşitli vitrinlerde ziyaretçilerine farklı senaryolarla oluşturulan arttırılmış görsellikli oyun deneyimleri sunmaktadır. Troya müzesi de bunlardan birisidir. Müze, sahip olduğu analog ve dijital birçok oyun vitrini ile içeriğe derinlik katmaktadır. Bunlardan en önemli ikisi çalışma kapsamında ele alınacaktır. Bunlardan ilki “Deniz Ticaret Oyunu” vitrinidir. Bütünleşik bir hat üzerinde üç ayrı bölüm olarak tasarlanan vitrin; tunç çağında Troas başta olmak üzere diğer devletlerin deniz ticareti hakkında bilgilerin verildiği bölümün hemen yanında, tunç çağındaki deniz yollarını ifade eden bir harita ve hemen yanında ise iki ekranda da söz konusu oyuna erişim sunulan video ekranlar bulunmaktadır.

Şekil 10. Deniz Ticaret Oyunu

Şekil 10'da resim ve videosu verilen oyun, aynı vitrin üzerinde deniz ticareti hakkında verilen bilgilerin oyun içerisinde farklı sahnelerde ziyaretçilere sorulmasını kapsamaktadır. Ayrıca senaryo gereği bir noktadan diğerine seyahat ederken güzergah üzerinde verilen birkaç küçük görev vasıtasıyla yeni bilgilerin kazandırılması hedeflenmektedir.

Şekil 11. Restore Et Oyunu

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

Troya müzesinde sunulan arttırılmış görsellikli oyunlardan bir diğeri ise restorasyon vitrininde bulunan “Restore Et Oyunu”dur. Oyun antik çağın farklı dönemlerinden kalma üç temel eseri üç farklı zorluk derecesinde parçalara ayırarak ziyaretçilerin parçaları restore etmesi mantığına dayalıdır. Ayrıca vitrin üzerindeki diğerk bölümlerde ise “restorasyon işlemi” hakkında teorik bilgiler yer almaktadır. Bunların dışında müzede birçok analog oyun da mevcuttur. Bunlardan bazıları, hafıza eşleme oyunu küçük bilgi kutucukları vb. şeklindedir.

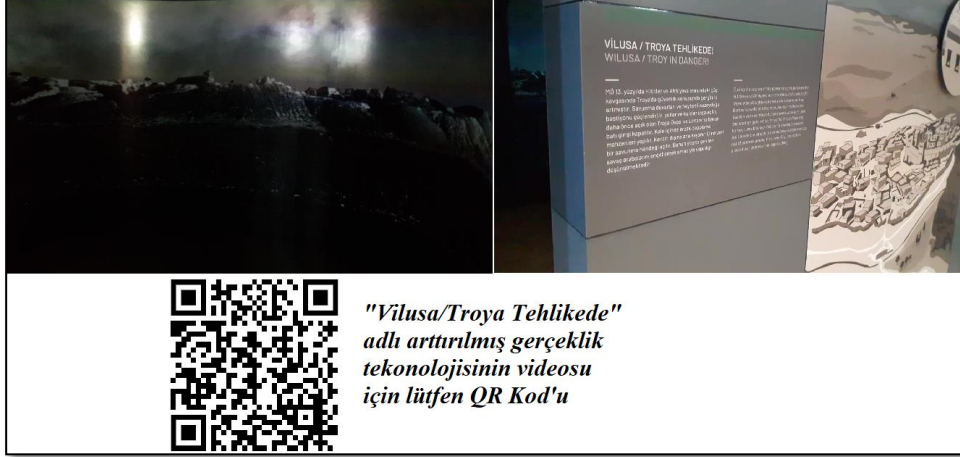
1.3. Troya Müzesindeki 2D/3D Görüntü ve Hologramlar

Arttırılmış gerçeklik teknolojisi ile birlikte kullanılan 2D/3D görüntü ile hologramlar, özellikle son dönem müzelerinde ziyaretçiler için görsel derinlik sağlamaktadır. Söz konusu teknolojiler Troya müzesinde de kullanılmaktadır. Bunlarda ilki “kline” adı verilen mermer yatakların sergilendiğı vitrindir. Dedetepe Tümölüsü içerisindeki mezar odalarından gün yüzüne çıkarılan mermer yataklar, asıllarına uygun olarak bir oda içerisinde konumlandırılıp, lazer ışıkları ile güçlendirilerek 2D görüntü ile ait olduğı dönemde kullanıldığı şekilde tasvir edilmektedir. Şekil 12’de resim ve videosu bulunan söz konusu vitrindeki görsel akış ziyaretçilerin kullanımına sunulan iki buton ile kontrol edilmektedir.

Şekil 12. “Kline” Mermer Yataklar

Troya müzesinde arttırılmış gerçeklik 2D/3D görüntülerin kullanıldığı bir diğer vitrin, “Vilusa/Troya Tehlikede” adlı sanal gerçeklik odasıdır. MÖ 13. Yüzyılda Hitiler ve Ahhiyava arasındaki mücadele esnasında Troya’da alınan güvenlik önemleri ile şehirdeki gergin bekleyişin anlatıldığı vitrin görüntü ve ses efektlerinin birlikte kullanıldığı “curved”, görüntü derinliği için kavis verilmiş bir bölme içerisinde. Şekil 13’de de görüldüğü gibi vitrinin girişinde bölüm ile ilgili bilgi ve görsellere yer verilmektedir. İç kısımda ise doğrusal döngü içerisinde belirlenen senaryo bağlamında arttırılmış gerçeklikli görüntü akışı gerçekleşmektedir.

Şekil 13. Vilusa/Troya Tehlikede Vitrini

Arttırılmış gerçeklik teknolojisinin bir parçası olarak Troya Müzesinde ayrıca birçok farklı vitrinde hologram tekniği kullanılarak görsel derinlik kazandırılmıştır. Bunlardan birisi Troya’da günlük yaşamın anlatıldığı vitrindir. 3 bölümden oluşan söz konusu vitrin içerisinde Troya’nın günlük yaşamından bir ev kadını, bir çiftçi aile ile şehir merkezinde günlük yaşamdan bir akışın tasvir edildiği görülmektedir. Şekil 14’de resim ve videosu bulunan bu vitrinin tam karşısında bir başka vitrinde de Troya’daki toplumsal katmanların temsil edildiği bir başka hologram dizisi de bulunmaktadır.

Şekil 14. Hologramlar ile Troya Günlük Yaşamdan Kesitler

1.4. Troya Müzesinde Kullanılan Işık Karması Teknolojisi

Işık karması teknolojisi, fiziksel yüzeylere farklı açılardan, farklı şekillerde yansıtılan normal ve lazer ışık karmaları ile gerçekliğin ve görselliğin artırılmasıdır. Troya müzesinde ışık karması teknolojisinin kullanıldığı birçok alan bulunmaktadır. Bunların en önemlilerinden birisi “Erken Tunç Çağı Ticaret Haritası” vitrini, diğeri Troya savaşına neden olan olayların anlatıldığı “Bir Dünya Yıkılıyor” adlı görsel anlatım vitrinidir. Görsel olarak en dikkat çekicilerinden bir diğeri ise “Troya’nın Katmanları” adlı vitrindir. Bu vitrin Troya höyüğünün temsil edildiği bir kaya zemin üzerinde ışık karması ile 10 katının yerleşimini kronolojik olarak gösterilmektedir.

Şekil 15. Troya Katmanları

Yaklaşık 1.40 dk. Süren ışık karması görseli höyük modeli üzerinde Troya’daki yaşam dönemlerinin her birinin tespit edildiği katman üzerinde şehrin varsayıldığı şekli ile yansımalarıyla görülmektedir. Höyük görüntüsü her bir dönemin grafik tasarımı ile oluşturulan şehir görüntüsünün görsel desteği ile ziyaretçilerin izlenimine sunulmaktadır.

2. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Teknolojinin hayatın her alanında olduğu gibi bilginin edinilmesi ve kullanılması noktasında da kolaylaştırıcı olacağı bir gerçektir. Bilgi teknolojilerinde meydana gelen değişimler üzerine yapılan araştırmalar, öğrenmenin klasik metotlar yerine interaktif, teknolojik metotlar ile gerçekleştirilmesi halinde daha aktif ve kalıcı olacağı sonucunu

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

ortaya koymaktadır. Bu nedenle bilgi edinimi ve öğrenmenin gerçekleştiği her alanda artık farklı teknolojik imkanların kullanılması yaygınlaşmıştır. Bu tip teknolojilerin kullanıldığı alanlardan birisi de müzelerdir. Öğrenmek, bilgilenmek gibi temel amaçlar ile gerçekleştirilen müze ziyaretleri, serbest zaman ve gelir düzeyi artan insanların, var oluş başta olmak üzere, kültürlerin oluşumu, sanatsal çıktılar vb. birçok husustaki ilgilerini çekmektedir. Ziyaretçilerin ilgileri müzelerin fiziksel ve teknolojik yapısına, sunulan imkanlara göre değişmektedir. Teknolojik imkanların kullanıldığı müzeler klasik, durağan yapıları türlerine nazaran daha çok ziyaretçi tarafından tercih edilmektedir. Bu teknolojik imkanlardan en geniş kitleye hitap eden ise karma gerçeklik teknolojisidir. Kavram olarak karma gerçeklik, artırılmış gerçeklik ile artırılmış görsellik teknolojilerinin birlikte kullanıldığı sistematik yapıları ifade etmektedir.

2018 yılında bütünüyle hizmete giren Troya müzesi sahip olduğu arkeolojik zenginlik ile Türkiye'deki benzeri diğer müzelerden farklılaşmaktadır. Uzun uğraşlar neticesinde bir araya getirilen koleksiyonların sergilendiği 12 bin 750 metrekare kapalı alandan oluşan müze sahip olduğu teknolojik altyapı ile de öne çıkmaktadır. Müze, 10 katlı Troya höyüğünün sadece filmlere konu olan Homeros'un İlyada destanında bahsedilen döneme değil, bütün dönemlerine ait eser ve bulguyu ziyaretçileri ile paylaşmaktadır. Müze, klasik yapılanmanın dışında, estetik açıdan değer taşıyan, ferah ve teknolojik yapısıyla da ön plana çıkmaktadır. Müze vitrinlerinin bir çoğu artırılmış gerçeklik ve/veya artırılmış görsellik teknolojisinin birçok imkanını kullanmaktadır. Tablo 3'te karma gerçeklikli görsel müzeler için literatürde ön görülen şartların Troya müzesi için değerlendirilmesi görülmektedir.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

Tablo 3. Troya Müzesinin Karma Gerçeklik Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Fiziksel ve teknolojik objelerin hatasız şekilde kombin edilmiş olması	Uygun	Uygun Değil
Teknolojik yapı estetik görüntünün bağımsızlığını engellememeli	✓	
Teknolojik yapının işlevselliği fiziksel görselliğin önüne geçmemeli	✓	
Teknolojik yapı eserlerin görselliğine derinlik kazandıracak şekilde işlevsel olmalı	✓	
Gerçek zamanlı interaktif görüntü imkânı sunması		
İnteraktif video imkanının sunulmuş olması	✓	
Arttırılmış görsellik görüntü imkanının sunulmuş olması	✓	
Konsepte uygun oyun sistemleri ile bilgi aktarımını destekleme	✓	
Fiziksel çevrede farklı ses, görüntü ve ışık teknolojisi ile attırılmış gerçekli içeriğini deneyimlenmesi		
2D/3D görüntü ile arttırılmış gerçeklik teknolojisi	✓	
Holografik objeler gibi attırılmış görsellik nesnelerin fiziksel alanlarda kullanımı	✓	
Işık karması ve/veya lazer sistemleri ile arttırılmış görselli vitrinlerin oluşturulması	✓	

Kaynak: Helle vd., 2017'den uyarlanmıştır.

Değerlendirme sonuçlarına göre Troya müzesinin karma gerçeklik teknolojilerinin fiziksel alan içerisinde konumlandırılması, yapı estetiğini ve işlevselliğini bozmayacak ve görselliğin önüne geçmeyecek şekilde tasarlanmıştır. Başka bir ifadeyle teknoloji fiziksel yapı ile uyumludur. Diğer yandan teknolojik yapı eserlerin görselliğine destek sağlayacak şekilde tamamlayıcıdır. Örnekleri ile ifade edildiği gibi Troya müzesindeki teknolojik alt yapı gerçek zamanlı interaktif görüntü imkanının yanı sıra farklı ses, görüntü ve ışık teknolojisi ile arttırılmış gerçeklik ile eserlerin ve dönemin daha iyi anlaşılmasına imkan tanımaktadır. Bu imkanlar ile müze içerisinde her vitrinde sergilenen değerlerin bütünü bir kompozisyon şeklinde etkin ve interaktif öğrenmeyi mümkün kılmaktadır.

Bu açılardan değerlendirildiğinde Troya müzesi, “karma gerçeklikli görsel müze” kriterlerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalar ile söz konusu teknolojinin ziyaretçi tercihlerine, ziyaretçi davranışlarına etkileri, öğrenmeye katkıları gibi

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma GörSELLİK Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

hususların ölçülmesi böylece karma gerçeklikli müzelerin gerek turistik gerekse eğitsel fonksiyonlar ile ilişkilerinin belirlenmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Azuma, R. (1997). A Survey of Augmented Reality, Presence, Vol.6, No.4, 335-385.
- Azuma, R., Bailiot, Y., Behringer, R., Feiner, S., Julier, S., MacIntyre, B. (2001). Recent advances in augmented reality. NAVAL RESEARCH LAB WASHINGTON DC., IEEE Computer Graphics and Applications, 34-47.
- Bandelli, A. (1999). Virtual Spaces and Museums, Journal of Museum Education, 24:1-2, 20-22.
- Barbieri, L., Bruno, F., Muzzupappa, M. (2017). Virtual Museum System Evaluation Through User Studies, Journal of Cultural Heritage, 26: 101-108.
- Bennett, T. (2006).Exhibition, difference and the logic of culture. *Museum Frictions içinde: Public Cultures/Global Transformations*, Edited by: Karp, I. and Kratz, C. Durham and London: Durham University Press.
- Black, G. (2012). The Engaging Museum: Developing Museums for Visitor Involvement, Routledge, London.
- Borg, C., Mayo, P. (2010).Museums: Adult education as cultural politics. New Directions for Adult and Continuing Education, 127: 35-44.
- Carey, S., Davidson, L., Sahli, M. (2013). Capital City Museum and Tourism Flows: An Empirical Study of the Museum of New Zealand Te Papa Tongarewa, International Journal of Tourism Research, 15, 554-569.
- Diker, O., Deniz, T. (2017). Coğrafya ve Tarih Perspektifinden Somut Kültürel Miras ve Türkiye, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Foley, M., McPherson, G. (2000). Museums as Leisure, International Journal of Heritage Studies, Vol.6,No.2, 161-174.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma GörSELLİK Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

- Froschauer, J., Seidel, I., Gärtner, M., Berger, H., Merkl, D. (2010). Design and evaluation of a serious game for immersive cultural training. In *Virtual Systems and Multimedia (VSMM), 2010 16th International Conference on IEEE*. October, 253-260.
- Galani, A. (2003). Mixed Reality Museum Visits: Using New Technologies to Support Co-Visiting for Local and Remote Visitors, *Museological Review*, 10,1-17.
- Galani, A., Chalmers, M., Brown, B., McColl, I., Randell, C., Steed, A. (2003). Developing a Mixed Reality Co-Visiting Experience for Local and Remote Museum Companions, in: J. Jacko, C. Stephanidis (Eds.), *Proceedings of the 10th Conference of HCI, Crete, Greece, June 2003*, Lawrence Erlbaum Associates, 1143–1147.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, çev. Güzel, Cemal, Kırmızı Yayınları, İstanbul
- Grasset, R., Bilinghurst, M., Dünser, A., Seichter, H. (2007). The Mixed Reality Book: A New Multimedia Reading Experience, In *CHI'07 extended abstracts on Human factors in computing systems (1953-1958)*. ACM.
- Hovardaoğlu, S. (2000). *Davranış Bilimleri için Araştırma Teknikleri*. Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.
- Helle, S., Lehtonen, T., Woodward, C., Turunen, M., Salmi, H. (2017). *Miracle Handbook Guidelines for Mixed Reality Applications for Culture and Learning Experience*, University of Turku, ISBN: 978-951-29-6884-8.
- Herreman, Y. (1998). Museums and Tourism: Culture and Consumption, *Museum International*, Vol.50, No.3, 4-12.
- Hughes, C.E., Stapleton, C. B., Hughes, D. E., Smith, E. M. (2005). Mixed Reality in Education, Entertainment and Training, *IEEE Computer Graphics and Applications*, 25(6), 24-30.
- International Council of Museums (2017) ICOM Statutes, Extraordinary General Assembly 9th June, Paris, France.
- Kohlstedt, G. S. (1988). Curiosities and Cabinets: Natural History Museums and Education on the Antebellum Campus, *Isis A Journal of the History of Science Society*, Vol.79, No.3, 405-426.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma GörSELLİK Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

- Küçük, S., Yılmaz, R. M., Göktaş Y. (2014). Augmented Reality for Learning English: Achievement, Attitude and Cognitive Load Levels of Students. *Education and Science/Eğitim ve Bilim*, 39(176).
- Lindgren R., Johnson-Glenberg, M. (2013). Emboldened by Embodiment: Six Precepts for Research on Embodied Learning and Mixed Reality, *Educational Researcher*, Vol. 42, No.8, 445-452.
- Marcus, A. S. (2008). Rethinking Museums' Adult Education For K-12 Teachers. *Journal of Museum Education*, 33.1: 55-78.
- Martins, F. V., Guimaraes, Marcelo de P., Kirner, C. (2014). Development and Evaluation of Augmented Reality Educational Applications, *Augmented Reality: Developments, Technologies and Applications içinde*, Ed. Hughes, Raymond, Nova Science Publisher, USA.
- Milgram, P., Kishino, F. (1994). A Taxonomy of Mixed Reality Visual Displays, *IEICE Transactions on Information Systems*, Vol E77-D, No.12, 2-15.
- Miyashita, T., Meier, P., Tachikawa, T., Orlic, S., Eble, T., Scholz, V., Lieberknecht, S. (2008). An augmented reality museum guide. In *Proceedings of the 7th IEEE/ACM International Symposium on Mixed and Augmented Reality*. IEEE Computer Society, September, 103-106
- Mortara, M., Catalano, C. E., Bellotti, F., Fiucci, G., Houry-Panchetti, M., Petridis, P. (2014). Learning cultural heritage by serious games. *Journal of Cultural Heritage*, 15(3), 318-325.
- Okan, B. (2015). Günümüzde Müzecilik Anlayışı, *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt.5, Sayı.9, 187-198.
- Styliani, S., Fotis, L., Kostas, K., Petros, P. (2009). Virtual Museums, A Survey and Some Issues For Consideration. *Journal of cultural Heritage*, 10(4), 520-528.
- TEA, Themed Entertainment Association (2018). Theme Index and Museum Index, TEA/AECOM, USA.
- Türk Dil Kurumu (TDK), *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara 2010.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

Jung, T. H., Tom Dieck, M. C. (2017) Augmented Reality, Virtual Reality and 3D Printing for the Co-Creation of Value for the Visitor Experience at Cultural Heritage Places, Journal of Place Management and Development, Vol. 10 Issue: 2, 140-151,

Wali, A. (1999). Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage. American Anthropologist, 101.3: 629-630.

Worts, D. (2011). Culture and Museums in the Winds of change: The Need For Cultural Indicators. Culture And Local Governance / Culture Et Gouvernance Locale, Vol 3 (1-2) :117-132.

https://www.tripadvisor.es/LocationPhotoDirectLink-g1590681-d11854181-i237516385-Museo_Segorbinos_Ilustres-Segorbe_Province_of_Castellon_Valencian_Coun.html
15.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-43336/muze-istatistikleri.html> 15.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

www.kulturportali.gov.tr/portal/troyamuzesi 15.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.dosim.gov.tr/assets/documents/2018.pdf> 15.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.11076&MevzuatIliski=0&sourceXmlSe>
[arch=](#) 15.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

Özgeçmiş

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz DİKER

1983 Nevşehir doğumlu olan yazar, ilköğrenimini İstanbul, orta öğrenimini Diyarbakır, lise öğrenimini ise Bilecik'te tamamlamıştır. Lisans öğrenimini Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'nda, yüksek lisans ve doktora öğrenimlerini İşletme Anabilim Dalı'nda Nevşehir Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Turizm endüstrisinde birçok faaliyet alanında çalışan yazar, 2010-2016 yılları arasında Karabük Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmıştır. Hâlihazırda Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 197-224, 2019

Karma Gerçeklikli Görsel Müze Olarak Troya Müzesinin Karma Görsellik Yöntemi İle İncelenmesi

Oğuz DİKER

Uzmanlık alanı, yönetim ve organizasyon alanıdır. Bunun yanında çalışma alanları; kültür, kültürel miras ve gastronomi konularıdır. İlgili başlıklarda birçok ulusal ve uluslararası dergide yayımlanan çalışması bulunmaktadır. Gerek uzmanlık alanları gerekse çalışma alanları ile ilgili lisans ve lisansüstü düzeylerinde dersler vermektedir.